

Készült
a Békés Megyei Önkormányzat
megbízásából

BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK MÓDOSÍTÁSA

ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

2020. ÁPRILIS

1085 Budapest Kőfaragó u. 9.
Tel: +36 1 267 05 08, 267 70 78
www.pestterv.hu

TARTALOM

1. BEVEZETÉS, ELŐZMÉNYEK.....	4
1.1. Jogszabályi meghatározottság.....	4
1.2. Békés Megye Területrendezési Terve módosításának céljai.....	4
1.3. Előzmények, a megyei területrendezési terv módosításának folyamata.....	5
1.4. Békés megye hatályos területrendezési tervének érvényesülése	6
1.5. Békés Megye Területrendezési Terve módosításának területi hatálya	7
1.6. A 2019. évi módosítás tervezetének tartalma	7
2. NAGYTÉRSGI ÖSSZEFÜGGÉSEK ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATOK VIZSGÁLATA.....	10
3. ELŐZMÉNYEK FELTÁRÁSA (A TÉRSÉGET ÉRINTŐ TERÜLETI TERVEK, ÁGAZATI KONCEPCIÓK ÉS PROGRAMOK, VALAMINT A FELADAT SZEMPONTJÁBÓL JELENTŐS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓK ÉS TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZÖK, A HATÁLYOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV HATÁSAINAK ÁTFOGÓ ÉRTÉKELÉSE)	12
3.1. Nemzeti Fejlesztés 2030	12
3.2. Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója	13
3.3. Békés megye - térségközpont szerepkörű - települései településfejlesztési célkitűzéseinek összefoglalása	16
3.4. A hatályos megyei területrendezési terv hatásainak átfogó értékelése	19
4. TERMÉSZETI ÉS ÉPÍTETT KÖRNYEZET VIZSGÁLATA	20
4.1. Természeti adottságok, természetvédelem	20
4.2. A táj jellemzői (tájszerkezet, tájhasználat, tájjelleg, tájkép) tájvédelem	24
4.3. Termőföld- és talajvédelem	29
4.4. Vízvédelem (felszíni és felszín alatti vízkészletek, vízminőség, vízellátás, szennyvízkezelés)	31
4.4.1. Felszíni és felszín alatti vízkészletek	31
4.4.2. Vízellátás.....	36
4.4.3. Szennyvízkezelés (szennyvízelvezetés, kezelés, elhelyezés).....	41
4.5. Épített környezeti és a kulturális örökségi értékek (építészeti örökség, régészeti örökség, műemléki értékek, emlékhelyek)	45
4.5.1. Régészeti örökség	45
4.5.2. Békés megye építészeti öröksége.....	46
4.6. Világörökségi és világörökségi várományos értékek	46
4.7. Honvédelem	47
4.8. Ásványvagyon	47
4.9. Hulladékgazdálkodás	48
4.10. Természeti és környezeti kockázatok.....	49
4.11. Éghajlatváltozás területi vonatkozásai	50
5. A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLATA A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁSI KATEGÓRIÁK FIGYELEMBEVÉTELÉVEL	52
5.1. A térszerkezet alakulása, a területfelhasználás változásai, tendenciák	52
5.2. Településrendszer	61
5.3. Mezőgazdaság	66
5.4. Erdőgazdálkodás.....	68
5.5. Vízgazdálkodás	70
5.5.1. Vízgazdálkodási alegységek	70
5.5.2. Vízkárelhárítás, árvíz- és belvízvédelem, helyi vízkárrendezés.....	72
6. KÖZLEKEDÉS (KÖZÚTI, KERÉKPÁROS-, VASÚTI, LÉGI ÉS VÍZI KÖZLEKEDÉS, MEGKÖZELÍTHETŐSÉGI VISZONYOK, KAPCSOLATI HIÁNYOK VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE)	79
6.1. Békés megye általános közlekedési helyzete	79

6.2.	A közlekedési ágazatok helyzete	80
6.3.	A 2011 és 2018 közötti időszakban megvalósult infrastruktúra elemek.....	83
6.4.	Az MaTrT és Békés megye TrT eltérései.....	84
7.	ENERGETIKA (ENERGETIKAI HÁLÓZATOK, ENERGIAELLÁTÁS, MEGÚJULÓ ENERGIÁK)	85
7.1.	Tendenciák	85
7.2.	Energiafogyasztás (lakossági, ipari)	86
7.3.	Energiaellátás hálózati rendszere.....	87
7.3.1.	Villamosenergia ellátás.....	88
7.3.2.	Földgáz és egyéb szénhidrogén ellátás.....	90
7.3.3.	Megújuló energiahordozók hasznosítása	95
8.	DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK	101
8.1.	Népességszám, népsűrűség	101
8.2.	Népesedési folyamatok	101
8.2.1.	Természetes népmozgalom.....	102
8.2.2.	Vándorlás.....	104
8.2.3.	A népesség struktúrája	107
9.	GAZDASÁGI ADOTTSÁGOK VIZSGÁLATA.....	109
9.1.	A megye általános gazdasági helyzete	109
9.2.	A főbb gazdasági ágazatok helyzete.....	112
9.3.	A megye gazdaságának területi szerkezete, a fő foglalkoztatási centrumok.....	117
9.4.	A megye gazdaságának külső és belső közlekedési kapcsolatrendszere, változásai	119
9.5.	A megye gazdaságfejlesztésére vonatkozó fő célkitűzések	121
10.	A TÁJ TERHELÉSÉNEK ÉS TERHELHETŐSÉGÉNEK MEGHATÁROZÁSA	123

1. Bevezetés, előzmények

1.1. Jogsabályi meghatározottság

Az 1996. évi - *a területfejlesztésről és területrendezésről szóló* - XXI. (Tft.) törvény értelmében a megyei területrendezési terv eszköz a térszerkezet harmonikus fejlődésének elősegítésére, a megyei önkormányzat e tárgyban törvényben biztosított koordinatív szerepének gyakorlására.

A megyei területrendezési terv (*illetve a terv módosításának*) célja, hogy a hatályos országos területrendezési szabályozással összhangban meghatározza a térségi területfelhasználás feltételeit, a műszaki infrastruktúra-hálózatok összehangolt térbeli rendjét, a terület- és gazdaságfejlesztés hatékony területi, területhasználati orientálása érdekében, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek, honvédelmi érdekek és a hagyományos tájhasználat megőrzésére, illetve erőforrások védelmére.

A hatékony és korszerű területrendezés ennek érdekében folyamatos, rendszeresen megújuló, összehangolt rendszert alkot az ország és a megye területi képét megalkotó fejlesztési stratégiákkal.

Békés megye területrendezési tervének hatálya a megye közigazgatási területére terjed ki. A terv hatálya alá tartozó települések felsorolását a hatályos megyei önkormányzati rendelet módosításra kerülő 4. mellékletének 1. pontja tartalmazza.

A „Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről” szóló 2018. évi CXXXIX. törvény (továbbiakban: MaTrT) 24.§-a bővítette a Békés Megyei Önkormányzat területrendezési rendelkezési jogát azzal, hogy megteremtette az „egyedileg meghatározott övezetek” megyei területrendezési tervekben való megállapításának és szabályozásának lehetőségeit.

Békés megye területrendezési tervének jelen módosítása él ezzel a lehetőséggel és a megye területén meghatároz és lehatárol - *az MaTrT 19. §-ban meghatározott térségi övezetein túli* - „egyedileg meghatározott” övezeteket. Az egyedileg meghatározott (*sajátos*) övezetek szabályozásánál a megyei területrendezési terv figyelembe veszi az MaTrT 24.§-ban rögzített (*szűk*) szabályozási kereteket.

1.2. Békés Megye Területrendezési Terve módosításának céljai

A Békés megyei területrendezési terv módosításának céljai alapvetően nem különböznek azoktól a céloktól, amelyek korábban - *a most hatályos terv készítésének időszakában* - megfogalmazásra kerültek. Cél elősegíteni:

- Békés megye térszerkezetének – az MaTrT hatálybalépésével 2019-ben történt változtatásokat is figyelembe vevő - további fejlesztését, a települések, településcsoportok számára a kedvező fejlődési perspektíva területi feltételeinek megteremtését,
- a megye elmaradott és fejlettségben élen járó térségei között a térszerkezet fejlesztésével, valamint a térségi szabályozás alakításával a településközi kapcsolatok erősítését, az együttműködés elmélyítését,
- a területi adottságok és erőforrások hosszú távú hasznosítását és védelmét,
- a megye településrendszerének kiegyensúlyozott fejlesztését, a térszerkezetben meglévő aránytalanságok kiegyenlítését, a meglévő központok erősítését, a központhiányos térségek funkcióinak bővítését, a településrendszer központjai számára kedvező működési feltételek valamint a megfelelő hozzáférhetőség biztosítását,

- a térségi terület-felhasználás rendszerének, optimális hosszú távú szerkezetének meghatározását, a terület-felhasználási és környezethasználati konfliktusok feloldását,
- a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt elhelyezését, azok térbeli rendjét,
- az ökológiai, társadalmi elvek és értékek érvényesítését,
- a megye területén található ökológiailag értékes és a tájképvédelem szempontjából értékes területek megőrizve fejlesztésének, a táji, természeti és épített környezeti értékek védelmének biztosítását,
- a kitűnő adottságokkal rendelkező idegenforgalom - *közte a gyógy- és termálturizmus, az ökoturizmus és a gasztroturizmus* - fejlesztését, a lehetőségek mind szélesebb körének kihasználását lehetővé tevő területszerkezet és szabályozás kidolgozását,
- valamint a fejlesztések lehetséges helyszíneinek biztosítását.

1.3. Előzmények, a megyei területrendezési terv módosításának folyamata

Békés Megye Képviselő-testülete a 15/2005. (X.7.) KT. számú rendelettel fogadta el Békés Megye Területrendezési Tervét. Az Országos területrendezési tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (továbbiakban: OTvT) 2008 évi módosítását követően e rendeletet a Közgyűlés a 11/2012. (VI.27.) önkormányzati rendelettel módosította (*a tervmódosítást a PESTTERV Kft készítette*). Jelenleg is a terv, illetve rendelet van hatályban. A módosított tervet a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Békés Megye Területrendezési Tervének megyei szabályozási ajánlásairól szóló 58/2012. (VI.8.) KGY. számú, valamint a megyei területrendezési intézkedésekről szóló 59/2012. (VI.8.) KGY. számú új határozatai egészítették ki.

2017-ben a Miniszterelnökség megbízásából a Lechner Lajos Tudásközpont (*a budapesti agglomeráció vonatkozásában a PESTTERV Kft közreműködésével*) kidolgozta „Magyarország és egyes kiemelt térségei területrendezési tervéről szóló törvény tervezetét”. A tervezet 2017. decemberében az Országgyűlés elé került. Azt az Országgyűlés valamennyi bizottsága támogatta, elfogadását azonban az Országgyűlés 2018 januárjában - *az országgyűlési választások közeledtével* - elnapolta.

Az országgyűlési választásokat követően a törvénytervezet részleges átdolgozásra került. Ismételt benyújtását követően azt az Országgyűlés 2018. december 12-én – *az MaTrT megalkotásával* - jóváhagyta. Az MaTrT - *az 1-88. §, a 90-98. §, a 99. § (2), (4) és (6)-(8) bekezdése, a 100. § (9) bekezdése és (13) bekezdés b) és c) pontja, a 103-112. § kivételével* - 2019. január 2-án hatályba lépett. Fenti paragrafusok 2019. március 15-én léptek hatályba.

Az MaTrT elfogadásával az Országgyűlés megteremtette a megyei területrendezési tervek módosításának és az új tartalmi követelményeknek megfelelő megújításának lehetőségét.

Tekintettel arra, hogy a megújuló területrendezési szabályozás legfontosabb elemei - *a törvénytervezet nyilvánossá tételével* - ismertté váltak, már 2018 év második negyedévében megkezdődhetett a Békés megyei területrendezési terv felülvizsgálatára és módosítására irányuló tervezői munka. A megyei területrendezési terv módosításának tervezője - *a Békés Megyei Önkormányzattal kötött vállalkozási szerződés szerint* - a hatályos tervet is kidolgozó PESTTERV Kft.

2018 március-április hónapjaiban a hatályos településszerkezeti tervek összegyűjtésével és az adatszolgáltatások megkérésével megkezdődött a tervezési munka. 2019 áprilisában az időközben elfogadott új településszerkezeti tervek begyűjtésére került sor. 2018 júniusában elkészült első változatban a „Tervjavaslat és az egyedi megyei övezetekre vonatkozó javaslat”. A megyei önkormányzat ezt a javaslatot véleményezte, amely vélemény szempontjai beépültek a

továbbtervezés során készült későbbi tervanyagba. A helyzetfeltáró, vizsgálati munkarészek 2019 első negyedévében készültek el.

A tervezői munka 2019 májusában - *már az új területrendezési törvény előírásai ismeretében* - fejeződött be az egyeztetésre alkalmas tervanyag valamennyi szöveges és rajzi munkarészének elkészítésével, beleértve a megyei közgyűlés rendeletének tervezetét is. A tervezői munka eredményei figyelembevételével elkészült a megyei szerkezeti terv 2019 évi módosításának tervezete 2019 júliusára. Ez a tervanyag már tartalmazza az időközben hatályba lépett, a területrendezési tervek készítésének és alkalmazásának kiegészítő szabályozásáról szóló 9/2019. (VI.14.) MvM rendelet (továbbiakban: MvM rendelet) előírásait is.

A javasolt tervi változások értékelésére elkészült a környezeti, társadalmi és gazdasági hatásvizsgálat is. A módosítás teljes tervanyagának tervezetét tartalmazó EGYEZTETÉSI TERVDOKUMENTÁCIÓ a jogszabályban meghatározott széles körben kerül majd egyeztetésre 2019 szeptemberében annak érdekében, hogy a terv miniszteri záróvéleményezésére 2019 év végéig sor kerülhessen.

1.4. Békés megye hatályos területrendezési tervének érvényesülése

Békés megye korábban elfogadott területrendezési terve - *a jóváhagyása időszakában hatályos OTvT figyelembevételével* - határozta meg a megyei terv hatálya alá tartozó terület szerkezetének, területhasználatának és területi szabályozásának rendszerét. Ezzel a megyei terv a települések által készített településrendezési tervek készítése számára olyan keretet adott, amelynek helyi szintű betartása esetén a településszerkezet alakításában, illetve az egyes területek felhasználásában biztosítottá vált az országos, a térségi (*megyei*) és a helyi érdekek összehangolt érvényesülése. A megyei területrendezési terv által megfogalmazottak a jóváhagyás óta növekvő hatékonysággal érvényesülnek a területi és települési tervezésben.

A területrendezési szabályok tudatosításához és érvényesítéséhez meghatározó mértékben járult hozzá az állami főépítési hatáskörben eljáró Békés Megyei Kormányhivatal azzal, hogy a települési önkormányzatok által kezdeményezett településrendezési tervezési eljárások indítása során minden esetben felhívta a figyelmet a területrendezési törvény alkalmazásának szükségességére. A tervezett módosítások tartalmától függően előzetesen rögzítette azokat a legfontosabb szabályokat, amelyek figyelembevétele nélkülözhetetlen adott tervezés során (*ezzel megakadályozta több olyan tervezés megindítását, amelynek eredménye ellentétbe került volna a megyei terv tartalmával*). Több esetben került sor területrendezési hatósági eljárás lefolytatására is, melyek eredménye beépült a Békés megyei területrendezési terv jelen módosításába.

Tekintettel arra, hogy a Békés Megye Területrendezési Tervéről szóló megyei közgyűlési rendelet 2005-ben, majd 2012-ben is hosszú távra és előre mutató módon határozta meg a megye területfelhasználásának és a műszaki infrastruktúra hálózatoknak a térbeli rendjét, a 2019 évi módosítás nem irányul a terv koncepciójának alapvető megváltoztatására, hanem csak az eltelt időben a szabályozásban, az országos szintű ágazati tervekben bekövetkezett, illetve az érintett települések szerkezete és területfelhasználása változásával összefüggő korrekciók átvezetésére.

A megyében lezajló változások, valamint a hatályos terv alkalmazásának tapasztalatai is kiegészítéseket, pontosításokat tettek szükségessé a megyei területrendezési terv módosítása kidolgozása során.

1.5. Békés Megye Területrendezési Tervének területi hatálya

Békés megye területrendezési tervének **Békés megye közigazgatási területére** terjed ki.

A megyei területrendezési terv rendelkezéseit alkalmazni kell az érintett települések településrendezési eszközei, illetve a településképi rendeletei készítése és elfogadása során. A megyei területrendezési terv által meghatározott keretek a megyei és a térségi területfejlesztési dokumentumok készítésénél is irányadóak.

A megyei területrendezési terv sajátossága a megyei jogú város Békéscsabával kapcsolatos tervi tartalom. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény úgy fogalmaz, hogy a megyei jogú város kötelező bevonásával és észrevételei figyelembevételével készíti el a megyei önkormányzat a területrendezési tervet. A megyei területrendezési terv módosítása tartalmazza (és lehatárolja) azokat az övezeteket, amelyeket az MaTrT törvényi voltából következően Békéscsaba megyei jogú város vonatkozásában is érvényesíteni kell a településrendezési tervezések és eljárások során. Ezen felül ún. egyedileg meghatározott megyei övezeteket is meghatároz a város területét érintően is.

A megyei Közgyűlés a terv, a társadalmi, gazdasági hatásvizsgálat és a környezeti értékelés együttes ismeretében dönt majd a terv módosításáról. A megyei területrendezési terv végleges dokumentációja a jóváhagyást követően kerül majd megküldésre mindazon kormányzati, önkormányzati és társadalmi szervezetek számára, akik részt vesznek a tervezési, egyeztetési eljárásban és akik szerepet vállalnak a tervben rögzítettek érvényesítésében.

A tervezési és egyeztetési eljárás végén elfogadásra kerülő megyei területrendezési tervmódosítás elsősorban a további településrendezési tervezés számára fogalmazza meg azokat a térségi szempontokat és kereteket, amelyeknek érvényesítésével a területi folyamatok kedvező irányú befolyásolása biztosítható.

1.6. A megyei területrendezési terv módosítása tervezetének tartalma

A módosítás tervezete az időközben módosult tartalmi követelmények figyelembevételével készült.

A módosítás kidolgozásánál felhasználásra kerültek:

- a hatályos megyei területrendezési terv elfogadásáról szóló megyei közgyűlési rendelet és határozatok,
- azok az országos, régiós és megyei fejlesztési dokumentumok, amelyek közvetve a területrendezés célrendszerét is meghatározzák,
- a módosítást megalapozó vizsgálatok és elemzések fő eredményei,
- az MaTrT Békés megyére vonatkozó elemei,
- a módosítás elkészítéséhez beszerzett hivatalos ágazati adatszolgáltatások a vonatkozó jogszabályi előírások figyelembevételével,
- a megye településeinek hatályos településszerkezeti tervei,
- a módosítás tervezése során - Békés Megyei Önkormányzat közreműködésével a tervező által - beszerzett kiegészítő ágazati adatszolgáltatások és információk,
- valamint a területrendezési tervezői munka első fázisának eredményei.

A módosítás az új - *a településrendezési tervezésnél használt alaptérképpel megegyező tartalmú* - digitális földhivatali alaptérképen, a korábbi tervezési alaptérkép pontatlanságait kiküszöbölő módon kerül feldolgozásra (1:50.000 méretarányban, de a településrendezési tervezésben való érvényesítés érdekében 1:10.000 méretaránynak megfelelő pontossággal)

Ennek köszönhetően a megyei területrendezési terv módosításának lehatárolásai és területi besorolásai *(a jóváhagyást követően)* - digitális adatszolgáltatással - közvetlenül is rendelkezésre fognak állni a településrendezési eszközök készítésénél, módosításánál.

A térségi területfelhasználás tervezésének kiinduló alapját:

- (a települések adatszolgáltatásának felhasználásával és feldolgozásával) a települési térség és a különleges térség vonatkozásában az érintett települések hatályos településszerkezeti tervi lehatárolásai
- az erdőgazdálkodási és a vízgazdálkodási térség vonatkozásában pedig az új - az aktuális helyzetnek megfelelő - új ágazati adatszolgáltatások képezik. Az új digitális alaptérképnek és az új erdészeti adatszolgáltatásnak köszönhetően lehetővé válik az erdőgazdálkodási térség pontos lehatárolása, a korábban alkalmazott „vegyes” térség elhagyása.

Az országos jelentőségű műszaki infrastruktúra hálózatok az MaTrT figyelembevételével, a térségi jelentőségű hálózatok és létesítmények pedig a megyei és térségi érdekek figyelembevételével, minden esetben az illetékes államigazgatási szervvel egyeztetett módon kerülnek meghatározásra.

A térségi övezetek lehatárolásának alapja az új - *e célra megkért és kapott* - ágazati adatszolgáltatás képezi, a területi konfliktusok egyeztetése az érintett települési önkormányzatok és a területileg illetékes *(adatszolgáltató)* államigazgatási szervek bevonásával történik majd.

Az egyedileg meghatározott megyei övezetek lehatárolása a megye terület- és településfejlesztési dokumentumainak figyelembevételével, megyei koordinációval történt olyan módon, hogy ezek a területi lehatárolások az országos szabályozás módosítását követő időszakban is alkalmasak legyenek úgy a rendezési- mind az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció módosítását követően a fejlesztési eszközök területi fókuszainak meghatározására.

A megyei területrendezési terv módosításának tervezetében szétválasztásra kerültek azok az elemek, amelyek a megyei önkormányzati rendelet kompetenciájába tartoznak azoktól, amelyek a megyei területrendezési tervről szóló megyei önkormányzati határozat részét képezik. A megyei közgyűlés rendeletének tervezete összhangban van a Magyarország és egyes kiemelt térségei területrendezési tervéről szóló törvény előírásaival és lehatárolásaival, míg a megyei terv közgyűlési határozat tervezete tartalmaz néhány kiegészítő elemet.

Az előkészítő munka eredményei felhasználásával készült el Békés Megye Területrendezési Terve módosításának *(a települések, az államigazgatási szervek, a térségi társadalmi és szakmai szervezetek körében egyaránt)* egyeztetésre kerülő dokumentuma.

Az egyeztetési dokumentáció az alábbi anyagrészekből épül fel:

Közyűlési jóváhagyást igénylő munkarészek:

- a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének a megyei területrendezési terv módosításáról szóló rendelete a kapcsolódó szöveges és térképi mellékletekkel együtt,
- a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének a módosított megyei területrendezési terv megyei szabályozási ajánlásairól szóló határozata a kapcsolódó szöveges és térképi mellékletekkel együtt,
- a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének határozata a megyei területrendezési terv módosítása érvényesítéséhez szükséges intézkedésekről.

Megalapozó és az alátámasztó munkarészek:

- az előkészítő fázis keretében elkészült, a tervet megalapozó helyzetfeltáró vizsgálatok,

- a megyei területrendezési terv jóváhagyást igénylő munkarészei alátámasztásaként és kiegészítéseként - a tartalmi követelményekben meghatározott tématerületekre vonatkozó - elemzések, műleírások,
- a terv módosítása keretében érvényesített változásokról szóló társadalmi-, gazdasági- és környezeti hatásvizsgálat tervezete,
- a tervmódosítás „környezeti értékelése”, a külön jogszabályban rögzítetteknek megfelelően elindított „környezeti vizsgálati eljárás” eredményeinek bemutatását.

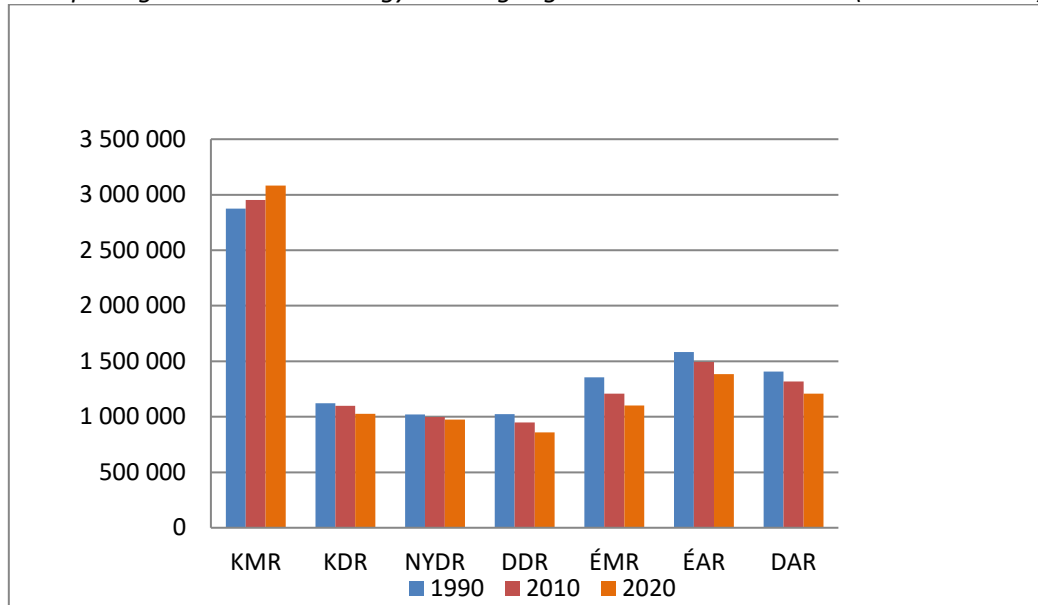
2. Nagytérégi összefüggések és külső kapcsolatok vizsgálata

Békés megye az ország délkeleti részén helyezkedik el, a Dél-Alföldi Régió része. A megyét északról Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyék, nyugatról Csongrád megye határolja, keletről pedig a szomszédos Romániával határos. A megyében nyolc kistérség található, ezek a következők: Békéscsabai, Békési, Gyulai, Mezőkovácsházai, Orosházai, Sarkadi, Szarvasi, Szeghalomi kistérségek.

Békés megye területe 5.631 km², amely az ország területének 6,05%-át teszi ki, ez alapján az ország nagyobb kiterjedésű megyéi közé sorolódik. Békés megye lakónépessége a 2018. január 1-én 338.025 fő volt. Ez az ország népességének 3,45%-át, a Dél-Alföldi Régió népességének pedig 27,17%-át teszi ki. A megye népessége a hatályos megyei területrendezési terv elfogadásának éve (2012) óta is évről évre csökken. Összesen 24.637 fővel élnek kevesebben 2018 elején a megyében 2012-höz képest.

A kedvezőtlen trend várhatóan a közeljövőben sem változik majd. Az ország régiói közül a Központi régió népessége növekszik tartósan, valamennyi más térségé, közte Dél-Alföld népessége is tartósan csökkenő. E csökkenő népességű régiót alkotó 3 megye közül messze legrosszabb helyzetű Békés megye, ami a népességfogyást illeti.

A népességszám változása Magyarország régióiban 1990-2020 között (előszámítással)

Megjegyzés: A 2010-2020 közötti évtized adata előbecslés, amely a népességszámra vonatkozó 2017 évi KSH tényadatok ismertetében azt feltételezve került kiszámításra, hogy a népességszám alakulásában az elmúlt 7 évben megfigyelt tendenciák az évtizedből még hátralévő években is érvényesülni fognak.

A megyét országos gyorsforgalmi út, autópálya egészen a közelmúltig nem érintette. Kedvező változás, hogy az M44 kivitelezés alatt áll, leghosszabb szakasza heteken belül átadásra kerül, majd 2020-ban is egy újabb szakasz, majd pedig további szakaszok. Az országon belüli kapcsolatrendszerét közúton három országos főút (44.sz. főút, 46.sz. főút, 47.sz. főút), a mellékutak és több vasútvonal teremti meg, melyek közül egy nemzetközi, egy pedig hazai fővonal. A megye közúti határátkelőkkel (Gyula (főúti), Battonya, Méhkerék), valamint vasúti határátkelőkkel (Kötegyán, Lökösháza) kapcsolódik a szomszédos Romániához. Nemzetközi víziúttal és légikikötővel a megye nem rendelkezik. A Békéscsabai repülőtér fejleszthető nemzetközi kereskedelmi repülőtérre. Személyforgalom terén a román oldalon lévő Temesvár repülőtere tölt be regionális szerepet, amely Békéscsaba lehetőségeit erősen korlátozza.

Természeti, táji vonatkozásban több, a megyehatáron és a román határon is átnyúló kapcsolatról beszélhetünk. A Körösök-völgye naturpark határon átnyúló együttműködés a megye és a szomszédos romániai térségek között, amelynek célja a Körösök völgyének, mint biogeográfiai egységnek a védelme, megőrzése.

A megye vízhálózatának és vizes élőhelyeinek rendszere Békés megye területénél jóval nagyobb összefüggésben értelmezhető. A Körösök és a Berettyó vízrendszerének valamennyi folyója a határon túlról ered. A folyóvizek szennyezésérzékenysége szempontjából ezt a tényt nem lehet figyelmen kívül hagyni. A megye területére az egyes folyók felső szakaszán, a határon túlról indult árvizek közel azonos időben érkeznek meg és összeadódnak, amely árvízi védekezést tesz szükségessé a megyében. A felszín alatti vízbázisok védelme szintúgy határon átnyúló módon valósul meg. A romániai Bihar megyével kialakított kapcsolatokban emellett a szennyvízkezelés, a gazdaság, az oktatás-művelődés, a vállalkozói és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése kiemelt.

A Békés Megyei Önkormányzat a határon átnyúló kapcsolatok szorosabbra fűzése és a rendszeres együttműködés biztosítása érdekében vegyesbizottságokat hozott létre a szomszédos romániai megyékkel. Rendszeresen ülésezik, és koordináló szerepet tölt be a Békés-Bihar és a Békés-Arad vegyesbizottság.

A nagytérégi energiaellátórendszerekben Békés megye fontos szerepet tölt be. Az ország jelentős földgáz mezői helyezkednek el a megyében. Az ezek elosztását biztosító vezetékhálózat a szomszédos megyék közül leginkább Csongrád megyével kapcsolódik, de Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyei kapcsolat is van.

Az intézményhálózat tekintetében oktatásban több, egészségügyben szinte alig van megyehatáron átnyúló kapcsolat. Több országos kihatású felsőoktatási intézménynek működik kara vagy kihelyezett tagozata a megyében, így Békéscsabán, Szarvason, Gyulán.

A magyar településhálózatfejlesztési koncepciót megalapozó vizsgálatok szerint Békés megye a két régióközpont közül erősebb vonzáskapcsolatokkal rendelkezik Szeged, mint Debrecen irányába. A megyeszékhelyek és Budapest közfunkciógazdagságának elemzése szerint Békéscsaba a 19 megyeszékhely között az utolsó helyet foglalja el. A nagyvárosaink közfunkciókkal való ellátottsága jó fokmérője az egyes megyeszékhelyek központiséga értékelésének. E tekintetben áll tehát Békéscsaba a rangsor végén. A város kisebb funkciógazdagsága összefügg a két szomszédos régióközpont megyére kifejtett vonzerejével. A megye nagyobb része vonzódik Szegedhez, és csak a megye északi negyede Debrecenhez.

A külföldi működőtőke Dél-Alföldi Régióon belüli eloszlása szempontjából a Régióban az M5 autópálya egyértelműen pozitív hatása (Kecskemét, Szeged, Kiskunfélegyháza) mellett a második legfontosabb régiós áramlási tengely, a 47. sz. főközlekedési útvonal is kiemelkedő tényező (Orosháza, Békéscsaba).

3. Előzmények feltárása (a térséget érintő területi tervek, ágazati koncepciók és programok, valamint a feladat szempontjából jelentős településfejlesztési koncepciók és településrendezési eszközök, a hatályos területrendezési terv hatásainak átfogó értékelése)

Először a területrendezés szempontjából is releváns területfejlesztési előzmények kerülnek összefoglalásra, ezt követi Békés megye - térségközpont szerepkörű - települései fejlesztési célkitűzéseinek bemutatása. A harmadik alfejezetben kerül sor a hatályos megyei területrendezési terv hatásainak átfogó értékelésére.

3.1. Nemzeti Fejlesztés 2030

A Nemzeti Fejlesztés 2030 dokumentum (más néven Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció) tartalmazza Békés megye országon belüli pozicionálását, illetve a fő fejlesztési irányokat. 2019-ben megkezdődött az OFTK felülvizsgálata, amelyhez aktualizálásra került Békés megye országon beüli pozicionálása és a fejlesztési irányok, melyeket az alábbiakban foglalunk össze:

POZICIONÁLÁS

A Dél-Alföldön található, Romániával 178 km hosszan határos megyében a közép- és kisvárosok viszonylag egyenletes rendszere dominál, a településhálózat központi eleme a lakosság 40%-át tömörítő Békéscsaba-Békés-Gyula településeggyüttes. A megye jelentős természeti értékekkel, turisztikai vonzerővel rendelkezik, egyre nagyobb jelentőségűek a hagyományokra épülő gasztronómiai rendezvények. A megye kulturális örökségét a nemzetiségek színesítik. A kiváló agráradottságokra épülő kiemelkedő mezőgazdasága elsősorban gabonatermesztéséről, zöldségtermesztéséről és állattenyésztéséről ismert. Komoly potenciállal rendelkező iparágak: élelmiszer feldolgozó ipar, építőanyagipar, gépipar, nyomdaipar, járműipari beszállítás, elektronika. Kül- és belföldi tőkevonzó képessége egyaránt alacsony, az egy főre jutó GDP-t tekintve a harmadik legrosszabb helyzetű. A rendszerváltás óta a megye munkaerő megtartó képessége folyamatosan romlik, a munkaképes korú lakosság egyre növekvő számban hagyja el a térséget. Az elérhetőség fejlesztése jótékony hatásának első jelei érezhetőek a tőkevonzó képességre, egyelőre csak egyes nagyobb települések és közvetlen környezetük tekintetében, amely közrehat a foglalkoztatási helyzet javulására.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Az infrastruktúra fejlesztése: a külső és belső megközelíthetőség (közúti, vasúti, légi) és a logisztikai feltételek javításával, a térségi kohézió erősítésével, minőségi környezet kialakítása mellett.
- Gazdaság- és vidékfejlesztés: A feldolgozóipar, az élelmiszergazdaság és a mezőgazdasági öntözőrendszerek fejlesztése. A munkahelyteremtés ösztönzésével a hozzáadott érték növelése, hungarikumok támogatása, a környezetkímélő és fenntartható energiatermelés, valamint a gasztroturizmus, az öko-, horgász-, vadász-, kerékpár- és egészségturizmus fejlesztése.
- Társadalmi megújulás: a felsőoktatás és a szakképzés gazdasági igényekhez igazodó fejlesztésével, a civil együttműködések erősítésével és a helyi kulturális értékek megőrzésével.
- Környezeti fenntarthatóság segítése az épített és természeti környezet védelme, a környezetbarát hulladékgazdálkodás, -újrahasznosítás fejlesztése és a megújuló energiákra épülő termelés és fogyasztás támogatása által.
- Határon átnyúló együttműködések segítése a gazdaságfejlesztés támogatásával, együttműködési programok szervezésével és helyi termékekre épülő piac beindításával.
- Békéscsaba fejlesztése, különös tekintettel az élelmiszer alapanyag előállítására és – feldolgozásra, a gasztroturizmusra, az építőanyagiparra, a textiliparra, a gépiparra, a járműipari beszállításra és a nyomdaiparra, valamint az ezeket kiszolgáló egyes logisztikai, felsőoktatási és középfokú oktatási fejlesztésekre.

3.2. Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója

A Konceptió és program célja

Békés megye területfejlesztési koncepciója és programja című dokumentum alapvető célja:

- a megye jövőképeinek megfogalmazása (2030-ig);
- a megye fejlesztési elképzeléseinek 2014-2020 közötti tervezési ciklusra történő felkészülés;
- a megyei fejlesztési elképzelések pozicionálása a 2014-2020-as időszakra vonatkozó Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)-ban és az Országos Fejlesztési Konceptió (OFK)-ban;
- a fejlesztési források orientálása a fejlesztési időszakra;
- a megyén belüli és a megyehatárokat átlépő partnerségi kör erősítése;
- határon átnyúló kapcsolatok erősítése.

Fejlesztési koncepció és program alapelvei

A megyei fejlesztési koncepció megfogalmazásánál az alábbi általános alapelvek érvényesültek:

- Rendszerszemlélet: a koncepció hosszú távú célokat fogalmaz meg; illeszkedik az Európai Unió „Európa 2020” fejlesztési célokhoz, valamint a Magyarország Kormánya 2020-ig szóló tervezési irányelvekhez; az ágazati szemlélet helyett integrált megoldásokat vázol fel.
- Egyensúlyi állapot megteremtése: a jövőkép, ill. az arra épülő átfogó és stratégiai célok a megyei hibacső rés csökkentését, egyensúlyi növekedési pálya megteremtését célozzák.
- Helyi erőforrások felhasználására, aktivizálása.

Békés megye jövőképe

Békés megyének 2030-ra el kell érnie, hogy:

Békés megye értékeinek megtartásával, alkotó-, innovatív megújításával Magyarország élelmiszergazdaságának motorja, fenntartható mintatérsege, a hazai megújuló agrárium szervező ereje kíván lenni.

Békés megye célrendszere

A jövőkép szorosan illeszkedik a helyzetértékelésben megfogalmazottakhoz (célrendszerének hierarchiáját az ábra szemlélteti).

Békés megye fejlesztésének átfogó célja 2020-ig: a megyében élők életkörülményeinek javítása, a megye fenntartható gazdasági és társadalmi viszonyainak megteremtése. A foglalkoztatás javítása.

Békés megye fejlesztésének stratégiai céljai (2020-ig):

- térségspecifikus brandek fejlesztése a megye perifériális helyzetű településein;
- versenyképességet javító-, értékalapú-, horizontális gazdaságfejlesztés;
- társadalmi- és gazdasági kohézió erősítése a megye mag- és perifériális települései között;
- természeti- és épített értékek megóvása, innovatív hasznosítása.

A megye fejlesztésének átfogó- és stratégiai céljai egymásra épülő koherens-, multiplikatív rendszert alkotnak, amelynek vertikális és horizontális térségi összefüggéseit az alábbi ábra szemlélteti.

A megyei területrendezési terv készítése szempontjából releváns gazdaságfejlesztéssel és turizmussal összefüggő megyei területfejlesztési célkitűzések:

Gazdaságfejlesztés

Tőkeállomány növelése

A megye a tőkeállomány tekintetében egyértelműen az országos szint alatt teljesít az elmúlt bő 2 évtizedben. Ez különösen azért is problémás, mert a gazdasági növekedés beindításának elengedhetetlen feltétele legalább a tőkeállomány szinten tartása, amely az utóbbi néhány évben már nem jellemezte a megyét. A tőkeállományt ismét növekedési pályára kell állítani, különös figyelemmel a periférikus kistérségekre, amelyek számára speciális megoldásokat kell keresni.

K+F ráfordítás növelése:

A kutatás-fejlesztésre fordított kiadások növelésével javítható a megyei járások versenyképessége, hiszen modernebb és hatékonyabbá válnak a vállalkozások. A K+F szektor támogatásával elérhető az is, hogy a megyei felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok ne hagyják el a megyét munkahely hiányában, ezért csökkenne az elvándorlás.

Logisztikai feltételek javítása

A megyei járások helyzetét vizsgálva látható, hogy szükség van arra, hogy sűrűbb és jobb minőségű logisztikai útvonalak alakuljanak ki, amely által vonzóbbá tehetőek ezek a területek. Mindezen feladatok elvégzése a szomszédos hazai, ill. a határ túloldalán lévő térségekkel együttműködésben kell megvalósuljon.

Helyi termékfejlesztés

A helyi termékfejlesztés támogatása segíti:

- a termelőket az általuk megtermelt javak értékesítési lehetőségének bővítésére,
- a fogyasztókat, hiszen hagyományos és megbízható minőségű, helyben termelt javakat vásárolhatnak meg,
- javítja a kistérségi munkavállalási lehetőségeket, ezáltal javulnak a foglalkoztatási mutatók, összességében javítja a járások lakóinak megélhetési lehetőségeit és az életminőséget.

Elérhetőség javítása

Javításra szorulnak az úthálózat burkolatai, biztosítani kell a folyamatos haladást, ezáltal javul a közlekedésbiztonság is, lerövidülnek az utazáshoz szükséges időtartamok. Hatékonyabbá válik a megyén belüli munkamegosztás.

Helyi piacok működtetése

Biztos piac megteremtése a termelők számára, hogy eladhassák az általuk termelt javakat. Kölcsönös bizalom kialakítása a termelők és a vásárlók között. Javíthatóak a foglalkoztatási mutatószámok. A környezeti elemek és ökológiai funkciójú értékek védelme, megtartása, turisztikai célú bemutatása

A környezeti elemek és az ökológiai funkciók védelme

Ennek során azok megtartására, károsodásuk megelőzésére koncentrálunk, amennyiben az ökológiai értékek megőrzése mellett lehetséges, törekszünk annak turisztikai célú bemutatathatóságára, bemutatására. Négy lépésben: elsőként definiáljuk az értékeket, a védelem tárgyát, majd meghatározzuk a kívánatosnak tekintett környezetállapotot, amelyet vagy fenntartunk az emberi céltudatosság és a megelőzés eszközeivel, vagy fejlesztünk a szükséges elérendő cél érdekében, amit a gazdasági és környezeti fenntarthatóság figyelembevételével a látogatók számára is bemutatathatóvá tehetünk.

Foglalkoztatás javítása

Bár különböző mértékben, de a megye egészét jellemzi az alulfoglalkoztatás. Az aktívak, ill. a foglalkoztatottak számának növelése országosan is kiemelt feladatok közé tartozik.

Turizmusfejlesztés

Gasztroturizmus fejlesztése

Az olyan turisztikai programok előnyben részesítése, amelyek során az ide látogatók tudatosan szeretnének megismerkedni az adott terület ételével, és azok alapanyagaival, úgy hogy ennek elérése céljából változtatni kell a fogyasztói igényeken. Értékes terület, hiszen az étkezés mindennapi szükségleteink egyike, és támogatni kell a megyére jellemző egészséges ételek térhódítását.

Innovatív egészségturizmus

Nem csupán a hagyományos termálforrásokon alapuló turizmus, hanem egyre inkább ki kell egészíteni összetettebb szolgáltatáscsomagokkal. Szükség van az infrastruktúra fejlesztés mellett arra is, hogy kialakuljon egy egyértelmű márká is a megyében erre vonatkozóan (wellness, spa).

A kulturális örökségen alapuló turizmus

Az épített kulturális örökség helyreállításával, nagyközönség számára való bemutatásával, a helyszínek programcsomagokként való turisztikai kínálatával jelentős növekedést lehet elérni a turisztikai mutatókban (pl. vendégéjszakák számának növelése), mivel az életmód-történetileg hitelesen helyreállított, művelődéstörténeti programokkal megtöltött helyszínek jelentősen növelik az eltöltött időt. Az elmaradott településeken, térségekben sok esetben a kulturális örökség, illetve az annak bázisán működő turizmus az egyetlen kitörési pont és gazdaságfejlesztési lehetőség.

Természeti turizmus

A megye bővelkedik természeti értékekben. Ezek többsége vizes élőhely, folyóvölgyek, ártéri területek, állóvizek, szikes tavak. A megye vízrendszerének gerincét adó Körösök a vizeitúrizmus és a horgászturizmus országos jelentőségű kiemelt helyszínei. A kiszolgáló infrastruktúra és a vendégfogadás feltételeinek magasabb színvonalú kiépítését kell elősegíteni a célterületeken.

3.3. Békés megye - térségközpont szerepkörű - települései településfejlesztési célkitűzéseinek összefoglalása

Békés megyében 22 városi jogállású település található. A legnagyobb Békéscsaba a maga közel 60 ezres lakosságszámával. Békés megye településhálózatában az ott tömörülő népességkoncentráció és a térszervező képesség alapján a megyei jogú város Békéscsaba, a maga közel 60 ezres népességével, továbbá a nem sokkal 30 ezer lakosság szám alatti Gyula illetve Orosháza várostérségi központi szerepe meghatározó. Az alábbiakban e három város településfejlesztési célkitűzései kerülnek ismertetésre a megyei területrendezési terv módosítása célkitűzéseinek megalapozása érdekében a hatályos településfejlesztési dokumentumok alapján.

BÉKÉSCSABA

A településfejlesztési koncepció stratégiai céljai:

- 1. Békéscsaba térségi pozícióinak erősítése, népességmegtartó és népességvonzó képességének javítása**
- 2. A városi gazdaság helyi erőforrásokra és potenciálokra alapozott fejlesztése, a foglalkoztatás bővítése,** elsősorban az élelmiszergazdaság, továbbá a húzóágazatok (az építőanyag-ipar, az élelmiszeripar, a gépipar és a nyomdaipar) átfogó fejlesztése által. A speciális képzési és továbbképzési formák széleskörű alkalmazása és bővítése. Emellett a vállalkozás- és befektetés

ösztönzést, valamint a vállalkozóbarát önkormányzat üzleti-, szolgáltató szerepeinek további fejlesztését célozzák meg.

3. **A gazdaság növekedését segítő, versenyképességét erősítő infrastrukturális feltételek biztosításához** hozzájárul a város és térsége közúti elérhetőségének javítása, az M44-es autópályák kiépítése, Békéscsaba kapu-, közlekedési csomóponti és logisztikai szerepének erősítése, a határokon átnyúló (Arad) kapcsolatok bővítése és a repülőtér jelentette potenciál kihasználása. Továbbá a város belső közlekedésének fejlesztése, a gazdasági tevékenységek hely kiválasztásának tudatos irányítása, melyhez kapcsolódik a barnamezős területek újrahasznosításának elősegítése is.
4. **A városi élet feltételeinek további javítása, az életminőség javítását szolgáló fejlesztések támogatása** célkitűzéshez tartozik: a városi intézmények, a lakásállomány, a városi közterületek, a zöldterületek fejlesztése, és a városon belüli mobilitás javítása.
5. **A gazdasági-, társadalmi és ökológiai fenntarthatóság biztosításának** elérése érdekében tett intézkedések: az energiagazdálkodás, megújuló energiák hasznosítása, a helyi társadalom életminőségének és az életszínvonalának javítása és a környezettudatos és egészséges életmód elterjesztésével, amihez hozzájárul a sport és szabadidő tevékenység lehetőségeinek növelése, a lakosság kulturális ellátását szolgáló intézmények fejlesztése, valamint az ökológiai fenntarthatóságot szolgáló célok tartoznak.

Az integrált településfejlesztési stratégia városi szintű tematikus céljai:

1. **A gazdasági teljesítmény növelése és a versenyképesség javítása elsősorban helyi és térségi erőforrásokra támaszkodva**, melybe beletartozik a város elérhetőségét segítő alpinfrastruktúrák fejlesztése, a vállalkozási tevékenység erősítése a mezőgazdaság, élelmiszeripar, turizmus terén, a turisztikai potenciál fejlesztése és a potenciállal rendelkező egyéb iparágak flexibilis kiszolgálása.
2. **Vonzó városi életminőség kialakításának** eléréséhez kitűzött célok: a megyeszékhely funkciók erősítése, a humáninfrastruktúra fejlesztése. A helyi közlekedési rendszer modernizálásának érdekében a városi közösségi közlekedés optimalizálását, a kerékpáros hálózat és a belterületi úthálózat fejlesztését tűzték ki célul.
3. **Társadalmi integráció és adaptációs-készség erősítéséhez** szükséges célok: a szegregálódó városi területek rehabilitációja, a leszakadó társadalmi csoportok felzárkóztatása, valamint a külterületek ellátottsági szintjének javítása.
4. **Ökológiai fenntarthatóság erősítése, klímaváltozás elleni küzdelemben** elengedhetetlen célok az energetikai fejlesztések, az ivóvíz, csapadékvíz- és szennyvízhálózat korszerűsítése, a zöldfelületi hálózat (ökológiai folyosó) fejlesztése, emellett a környezettudatos életmód elterjesztése.

GYULA

A településfejlesztési koncepció stratégiai céljai:

A város alapcélja a dokumentum szerint: Gyula versenyképességének, a lakosság életkörülményének javítása, a gyógy-idegenforgalmi és rekreációs jelleg továbbfejlesztése, esztétikus, vonzó környezet biztosítása a kulturális és természeti értékek megőrzésével és stabil gazdasági háttérrel.

Az integrált településfejlesztési stratégia átfogó céljai:

1. Gyula rekreációs és turisztikai jellegének megőrzése és továbbfejlesztése, egységes városi arculat kialakítása és fenntartása, a kulturális és természeti értékek jobb kiaknázása, megőrzése, a város pozícióinak jelentős erősítése a nemzetközi turisztikai piacokon.
2. Az élelmiszeripar fejlesztése; a húsipari infrastruktúra korszerűsítése, bővítése mellett további élelmiszeripari ágazatok újraindításának elősegítése.
3. Versenyképes vállalkozói környezet és vállalkozói együttműködési formák kialakulásának elősegítése.

4. Energetikai korszerűsítések, alternatív energiaforrások alkalmazására irányuló beruházások sorozatán keresztül a városi energiaautonómia megvalósítása.
5. Nevelési-oktatási infrastruktúra fejlesztése az épületek és eszközök folyamatos korszerűsítésével.

Az integrált településfejlesztési stratégia városi szintű középtávú tematikus céljai:

1. **Szolgáltató önkormányzat, az önkormányzati feladatellátás hatékonyságának javítása** a vállalkozóbarát önkormányzat üzleti-, szolgáltató szerepeinek további fejlesztését célozzák meg.
2. **A helyi gazdaság infrastrukturális környezetének fejlesztése, befektetés-ösztönzés** keretein belül kitűzött cél: új ipari terület kialakítása és az Ipari Park megközelíthetőségének javítása mellett, az Önkormányzat által biztosított államigazgatási szolgáltatások biztosítása.
3. **Egyedi, nagy vonzerővel rendelkező turisztikai fejlesztések a természeti és kulturális erőforrásaink megőrzésére és további hasznosításának érdekében** az egyedi arculat erősítése hazai és nemzetközi szinten, melynek központjában a hungarikumként számon tartott Gyulai Kolbász és a Gyulai Vár áll. Emellett célkitűzés a soft jellegű fejlesztések további kiaknázásával a város turisztikai pozícióinak erősítése.
4. **Makroszintű közlekedési kapcsolatok minőségfejlesztése, a helyi hálózatok minél teljesebb kialakítása** érdekében kitűzött cél a közúti kapcsolatok erősítése Budapest, Debrecen, Arad irányában, a közúti és a vasúti közlekedés fejlesztése, az M44-es autótú kiépítése, valamint a város belső közlekedésének minőségi fejlesztése és a kerékpáros úthálózat kiépítése. A helyi hálózatok fejlesztésénél a parkolási problémák – elsősorban a Belvárosban és a Várfürdő környezetében – megoldása kiemelt kérdéskör. További cél a 44-es út közlekedését biztonságossá tenni, és parkolást biztosítani a határátkelő kamionok számára.

OROSHÁZA

A településfejlesztési koncepció stratégiai céljai:

1. Értékekre nyitott, együttműködő, tevékeny, tanult **társadalom fejlesztése**, melynek eléréséhez szükséges a nyílt közélet, hozzáférhető információk, párbeszéd biztosítása, valamint a humáninfrastruktúra fejlesztése.
2. **Gazdasági feltételek javítása** infrastruktúra-fejlesztéssel és közös érdekeket hatékony érvényesítő térségi összefogással, melyhez tartozik az Ipari Park közlekedési-, közmű- és üzleti infrastruktúra-fejlesztése, komplex turizmusfejlesztés, továbbá érdekképviselési, együttműködési, közös marketing és gazdasági pozíciószerezési célú kapcsolatépítés Orosháza funkcionális és tágabb térségében, beleértve a határon túli településeket (Arad és környéke).
3. **Fenntartható város** megteremtése racionális energiagazdálkodással, a belső közlekedési hálózatok racionalizálásával, zöldebb környezet kialakításával. A célkitűzés rész célja az energia-gazdálkodás ésszerűsítése, geotermikus-, szolár- és biogáz-energia kiaknázásával, épületenergetikai korszerűsítésekkel.

Az integrált településfejlesztési stratégia átfogó céljai:

1. **Megújulásra képes gazdasági életű, vállalkozni kész város**, melyhez erősítendő a gazdasági ágazatok piacképessége, javítandó az erőforrások felhasználásának hatékonysága. A város gazdaságpolitikájának lényege, hogy együttműködésekkel hívjon életre, beszállítói kapcsolatokat erősítsen, partnerséget teremtsen a szakképzés és a vállalkozások között, javítsa a munkaerő-piaci viszonyokat. Alakítson ki összehangolt térségi turisztikai hálózatot, amely helyi sajátosságok révén egyedi kínálatot képvisel hazai és határon túli viszonylatban.
2. **Sokoldalú, jó színvonalú közellátását, humán szolgáltató funkcióit megtartani képes város**
3. **Alkalmazkodóképes, érdeklődő, értékeire büszke, toleráns helyi társadalom**

Az integrált településfejlesztési stratégia városi szintű középtávú tematikus céljai:

1. Erősödő, piacképesebb vállalkozások, javuló jövedelmek, fejlődő üzleti szolgáltatás, nagyobb arányú önfoglalkoztatás

2. Javuló külső és belső közlekedési kapcsolatok, kiegészülő gazdasági-turisztikai fogadóképesség
3. Fenntartható, rugalmas oktatási, közművelődési, egészségügyi és szociális intézmény-rendszer
4. Közösségteremtő és egyéni képességeket kibontakoztató kulturális és sportlehetőségek
5. Zöldebb város, több élményt kínáló közösségi terek, ésszerűbb energia-gazdálkodás
6. Felkészültebb, összetartóbb, értékekre nyitottabb társadalom, esélyegyenlőség

3.4. A hatályos megyei területrendezési terv hatásainak átfogó értékelése

Békés megye ma is hatályos területrendezési terve: Békés Megye Közgyűlésének 15/2005. (X.7.) számú rendelete Békés megye területrendezési tervéről (amelybe beépült a 2012. évi tervmódosítás). A terv a korábban hatályos - még 2008-ban módosított - OTRT által meghatározott térszerkezetet, területfelhasználást és szabályozást érvényesítette Békés megye területén. Ez nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a térség településeire készülő településrendezési eszközök módosítása során érvényesülni tudtak az országos és a térségi szempontok és érdekek. A megyei terv - a rendelettel elfogadott munkarészeken keresztül biztosította az országos érdekek térségi érvényesítését (az OTRT törvényben meghatározott keretek között).

A hatályos megyei területrendezési terv az OTRT övezeti szabályozásának érvényesítésével biztosította - és az érintett települések felé közvetítette - az országos területrendezési előírásokat. A megyei területrendezési terv nagymértékben hozzájárult a településszerkezeti tervek közötti összhang biztosításához, a szomszédos települések közötti térszerkezeti és területfelhasználási konfliktusok csökkentéséhez.

A megyei területrendezési terv a határozattal elfogadott munkarészek között (58/2012. (VI.8.) KGY. sz. határozata szerint) kiegészítő öveget is meghatározott (és lehatárolt):

- az erdőtelepítésre másodlagosan alkalmas területek lehatárolása,
- mezőgazdasági művelésre másodlagosan alkalmas területek,
- a történeti települési terület övezetét pontosító lehatárolása,
- együtt tervezhető térségek övezetének lehatárolása,
- a szélerőművek telepítésére alkalmas területek lehatárolása,

A megyei terv az új beépítésre szánt terület kijelölését korlátozó - összesítő, tájékoztató - övezetet is tartalmazott, illetve területrendezési intézkedéseket is megfogalmazott.

A kiegészítő övezetek figyelembevétele a településrendezési tervek készítésénél tájékoztató jellegű volt. Az intézkedési terv ugyan több vonatkozásban ma is aktuális feladatokat fogalmazott meg, azok végrehajtása, illetve érvényesítése az érintett települések településrendezési tervei készítése és módosítása során (elsősorban a megyei önkormányzati határozat - nem kötelező - jellegére való tekintettel) alacsony hatékonyságú volt.

A területrendezési tervek tartalmi követelményeire vonatkozó akkori szabályozásra való tekintettel a megyei terv mozgástere korlátozott volt, nem adott valós lehetőséget a megyei sajátosságok és érdekek érvényesítésére.

A megyei területrendezési terv érvényesítésében a Békés megyei állami főépítésznek, valamint a Békés Megyei Önkormányzatnak és a megyei főépítésznek kiemelkedő szerepe volt. Következetes munkájuk nagyban hozzájárult a megyei terv előírásai és lehatárolásai érvényesítéséhez.

4. Természeti és épített környezet vizsgálata

4.1. Természeti adottságok, természetvédelem

Magyarország földrajzi helyzete alapján átmeneti jellegű térségnek tekinthető a morfológiai jelleg, az éghajlat, a vegetáció és a talajviszonyok tekintetében egyaránt. Az eltérő arculatú tájak találkozása az ország perifériális térségében kevésbé szembetűnő. Békés megye az Alföld nagytáj délkeleti részén fekszik. Az itt kialakult termékeny terület csaknem tökéletesen sík, a Tiszai vízgyűjtőhöz tartozó Körösök és a Maros folyó részvízgyűjtőjén kialakult Maros-Körös köze középtájhoz tartozik. A megyét érintő természetföldrajzi kistájak: a Körösmenti sík, a Körös-szög, a Körös-vidék, a Kis-Sárrét, a Békési sík, a Viharsarok és a Csanádi sík.

Békés megye területének geológiai adottságai kevesebb változatosságot mutatnak. A földtani fejlődésmenet kevésbé összetett, a csupán mérsékelt szerkezeti tagoltság következményeként a megye területe geológiai értelemben többnyire egységes. Meglehetősen egyveretű szerkezeti adottságaiból, egységes fejlődésmenetéből adódóan, illetve a megye nagy részén egységes felszínalakító tényezők máig ható munkája eredményeképpen a domborzati viszonyokat az egységesség jellemzi. Orográfiai viszonyainak alakításában a szerkezeti meghatározottság, a litológiai viszonyok, a megye egészét érintő pleisztocén löszfelhalmozódás, a folyóvizek akkumulációs tevékenysége és a szél munkája játszották a fő szerepet. A mai felszín tökéletes síkság gyakorlatilag Békés megye egész területén, a relatív magasságkülönbség jellemzően 1-2m/km² közötti a megye legnagyobb részén. A felszín képében a folyóvizek akkumulációs munkája játszotta a fő szerepet. A tökéletes sík felszínének kisebb változatosságait a folyók által épített parti dűne vonulatok, illetve a fluviális, fluvio-eolikus formák jelentik. A domborzat formavilágában tipikusak a morotvák, fattyúág-maradványok. A megye az Alföld mélyen fekvő sík területe, tengerszintfeletti magassága 80,8m és 107,6m között változik. A megye Körösök menti tájainak átlagmagassága a legkisebb, a Békési-sík, a Dévaványai-sík és a Kis-Sárrét átlagosan 85-95m közötti magasságú. A megye legmélyebben fekvő pontja Szarvas külterületén található, 82,6 méteren. A megye legnagyobb átlagmagasságú vidéke a délkeleti szegletben húzódó Csanádi-hát, amely tulajdonképpen a Maros hordalékkúpjának a megye területére eső szegélye. A megye legmagasabb pontja Mezőhegyes határában található, 107,6 méteren.

Békés megye klíma adottságaiban DK-i fekvéséből következően a kontinentális jegyek éreztetik hatásukat. Éghajlata az Alföld és középső és északi részeihez képest melegebb és szárazabb. A telek középhőmérséklete magasabb és a fagymentes időszak hossza rövidebb, mint az Észak-Alföldön. A megye déli fekvése a magasabb éves középhőmérsékletekben és a napsütéses órák magas számában mutatkozik meg. A júliusi középhőmérséklet az ország délkeleti térségében a legmagasabb. Az Alföld nagy részét a 21-22°C közötti értékek jellemzik az Alföld nagy részét. Ehhez képest Békés megyén halad át a 22 fokos izoterma, a megye déli és keleti részén a júliusi középhőmérséklet 22 fok feletti. Ez az ország legmelegebb nyarú térsége. A megye északi, északkeleti harmadán, hozzávetőleg a Körösök vonalától É-ra mérsékeltlen meleg, száraz éghajlat az uralkodó, 10,2-10,4°C közötti éves középhőmérséklettel és 510-560mm közötti éves csapadékmennyiséggel. A Körös-Maros köze meleg száraz éghajlatú, ez jellemzi a megye déli kétharmadát. A csapadékmennyiség itt 500-580mm között változik. A megye legszárazabb térsége a Hármaskörös megyei szakasza térségében, a Békési-sík É-i és a Körös menti sík Ny-i részén van, ahol a csapadék mennyiség 500mm, de van ahol ez alatti. A legmagasabb éves csapadékösszegek 570-580mm körül jellemzőek, ami a megye D-i, DK-i részén fordul elő.

A megye uralkodóan száraz, meleg éghajlata, a magas ariditási index és a sík felszín eredményezi, hogy a megye nagy része száraz, gyér lefolyású terület, felszíni vízfolyásokkal viszonylag jól ellátott. A vízfolyássűrűség a Körösök vízrendszerében nagyobb, a folyószabályozások nyomán hátramaradt

holtágak és csatornák, kisvízfolyások behálózák a felszínt, relatíve sűrű vízhálózatot eredményezve. A kisvízfolyások vízhozamai nem számottevőek, vízszintingadozásukra a belvizes időszakok nagyvizei és a nyári időszakban bekövetkező szélsőséges kisvizek, esetleg kiszáradás jellemző. A megye legnagyobb állóvizei a Kis-Sárrét egykori gazdag vizivilágú területén a Biharugrai és a Begécsi halastavak, a Szarvasi halastavak, az orosházi Gyopáros-tó és a kardoskúti Fehér-tó. A Kakasszéki-tónak csak kisebb része esik a megyébe. Békés megye vízrajzának sajátossága a számtalan holtág és morotva, főként a Körösök vidékén, amelyek gazdag vízi élővilágnak adnak otthont és jelentős horgászterületek is egyben.

A megye területének vizeit szállító vízfolyások három vízgyűjtőhöz tartoznak. Közülük a Tisza és a Maros a megyét nem érinti, a Körösök és a Berettyó a megye legfőbb folyóvizei. A Békési-sík a megye vízfolyásokkal alig érintett területe. Ettől Ny-ra illetve D-re a Tisza illetve a Maros, É-ra és ÉK-re a Körösök vízrendszere a felszíni vizek fő befogadója. A megye fontosabb folyóvizei:

- Körös vízrendszer jelentősebb folyói: Fehér-Körös, Fekete-Körös, Sebes-Körös, Kettős-Körös, Hármaskörös, Berettyó, Hortobágy-Berettyó;
- Körös vízrendszerhez tartozó jelentősebb csatornák: Kutas-főcsatorna; Holt-Sebes-Körös; Hosszúfok-Határér-Kölesér-főcsatorna, Köles-ér, Gyepes-főcsatorna, Gerlai-holtág, Élővíz-csatorna, Kígyósi-főcsatorna, Eleki-főcsatorna;
- Maros vízrendszeréhez tartozó jelentősebb vízfolyások: Királyhegyesi-Száraz-ér, Kutas-éri-csatorna, Cigányka-ér, Élővíz-főcsatorna, Tótkomlós-éri-csatorna, Orosháza-Medgyesbodzási-csatorna, Aranyad-éri-főcsatorna, Sámson-Apátfalvi-Szárazér;
- Tisza vízrendszeréhez tartozó jelentősebb vízfolyások: Kútvolgy-Kakasszéki-csatorna, Mágocs-ér, Hajdúér-Görbedi-csatorna.

A megye vízrajzának sajátos vonása a belvíz általi fokozott veszélyeztetettség. A magas talajvízszint, a mély fekvés és a minimális lejtés következtében a gyenge lefolyás hóolvadást követően és csapadékos időszakokban hetekig, hónapokig tartó belvízborítottságot okoz, amely a megye jelentős részén veszélyezteti a mezőgazdasági termelést, de még a lakott területek egy részét is.

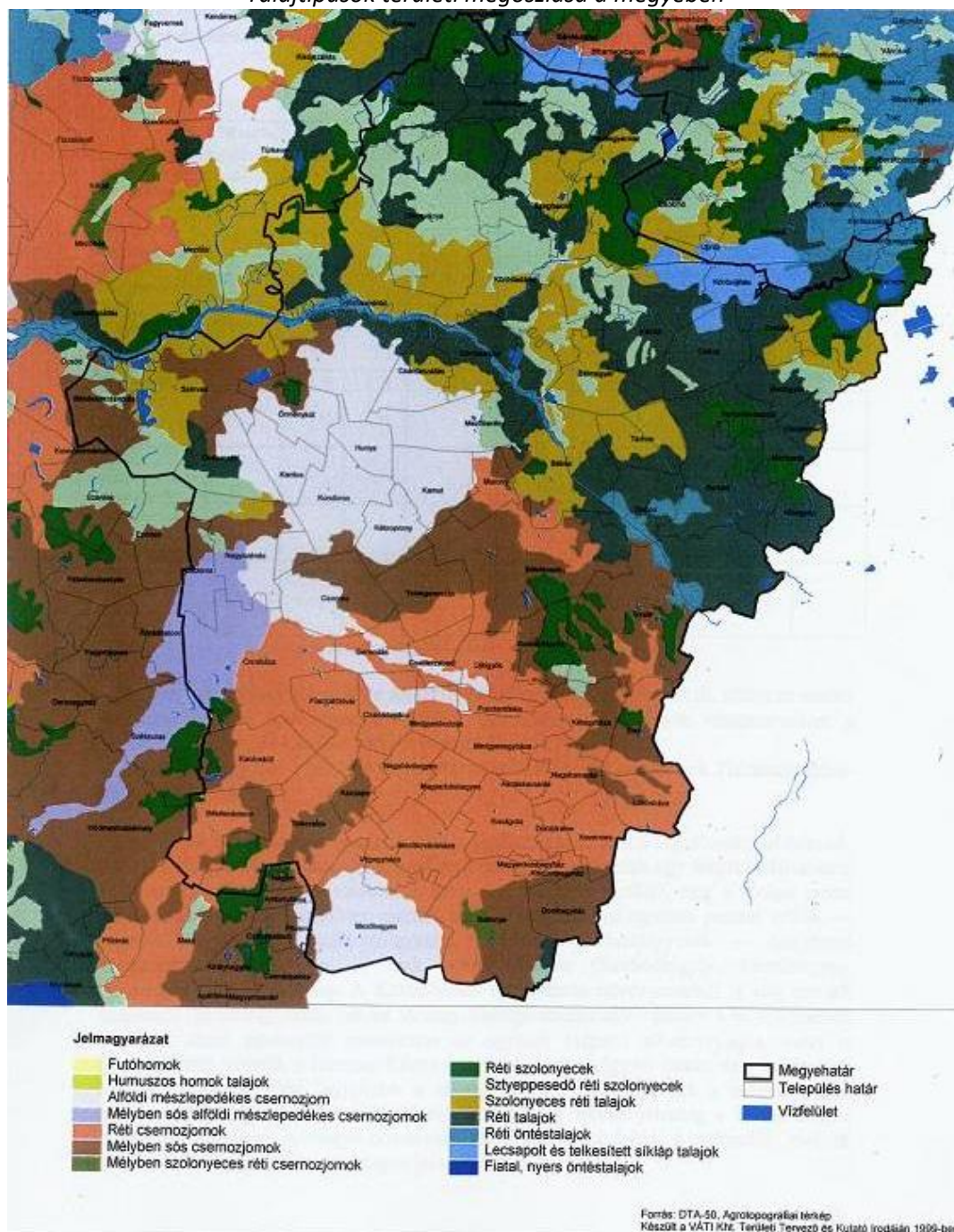
A megye területének talajviszonyaira az Alföld zonális talajtípusainak, a csernozjomok különböző típusainak az egyértelmű dominanciája jellemző. A talajképző tényezők, így az alapkőzet típusa, a síkvidéki jelleg, a domborzati meghatározottságból következően a kiterjedési viszonyok elhanyagolható jelentősége, az éghajlati adottságok, a vízháztartás jellege, a természetes és részben a termesztett növényzet típusai meglehetősen homogén módon uralják a megye egészét, így a genetikai talajtípusok sokfélesége nem alakulhatott ki.

A megye talajviszonyaiban megfigyelhető differenciák egyrészt a talajképző alapkőzetként uralkodó lösz összetételének tájankénti különbözősége, másrészt a felszínközeli talajvíz hidromorf hatásának eredményeként alakultak ki. A megye uralkodó talajtípusai az alföldi mészlepedékes csernozjom, a réti csernozjom és a réti szolonyec talajok. Az alföldi mészlepedékes csernozjom talajok a magasabb iszap- és agyagtartalmú löszökön képződtek, mechanikai összetételük agyagos vályog illetve agyag. Az alföldi mészlepedékes csernozjom elsősorban a megye DK-i részén, a Csanádi hát területén, a Maros hordalékkúpon alakult ki, de a megye középső részén, a Békési-síkon is nagy területen képződött. A Körösök vidékét, a megye északi részét a löszös üledéken keletkezett réti szolonyec és réti csernozjom talajok uralják, de mellettük nagy területet foglalnak a réti talajok és a réti öntéstalajok is a gazdag vízhálózatú területen a vízfolyásokhoz kapcsolódóan. A Kis-Sárréten a síkláp talajok is elterjedtek.

Békés megye az ország legjobb talajadottságú mezőgazdasági területei közé tartozik. A megye talajadottságai elsősorban a szántóföldi növénytermesztésnek és a rét-, legelő gazdálkodásnak kedveznek. A mezőgazdasági termelés szempontjából legjobb minőségű, országos viszonylatban is

kiemelkedő értékű termékeny talajok elterjedése jellemzi a megye csaknem egészét. A megyén belül a legjobb talajadottságú a Körös-Maros köze középső területe. A megye délnyugati részén elterjedtebbek a szikesek, amelyek jobbára legelőként hasznosulnak.

Talajtípusok területi megoszlása a megyében

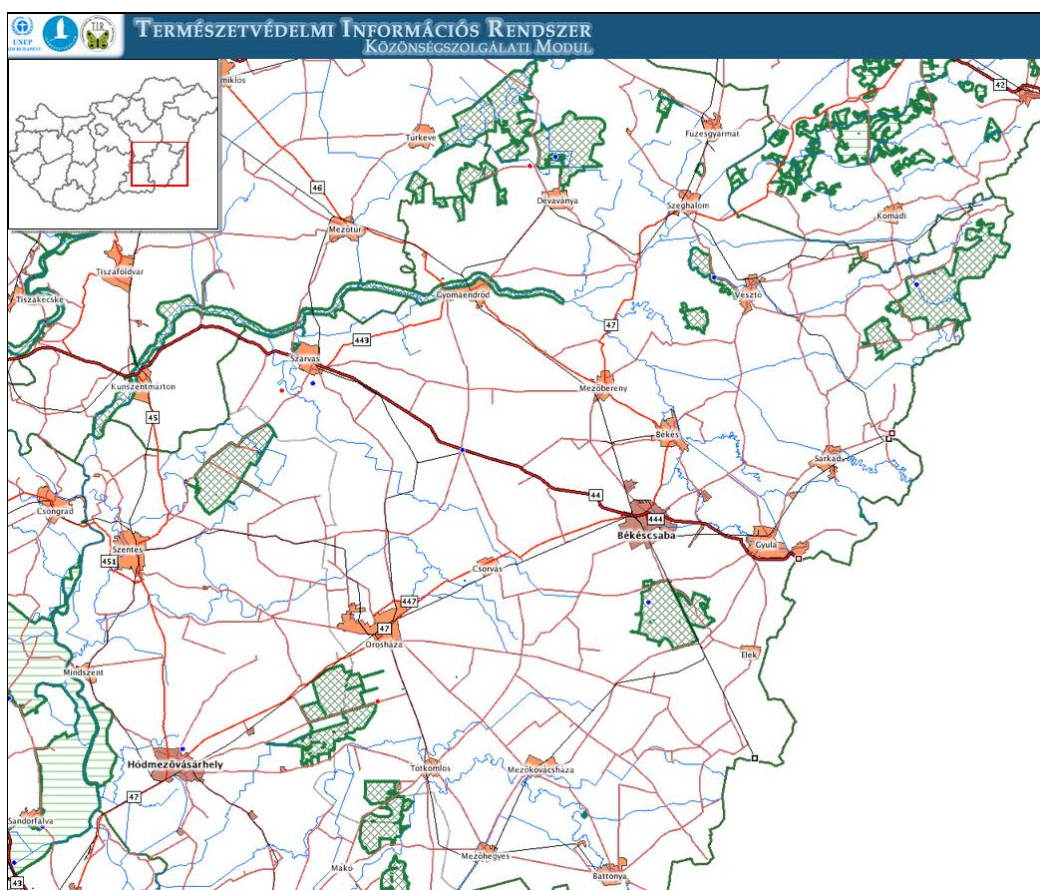
A megye természeti adottságainak változatossága védett természeti értékeinek sokszínűségében is tükröződik. A különböző életközösségek, vízrajzi-, tájképi értékek megóvásának leghatékonyabb eszköze a természetvédelmi területek megóvása. A védettségi kategóriák egyrészt az élővilág táj-, természetvédelem szempontjából legértékesebb területeit jelölik, amelyek a területi érzékenységi kategóriarendszerben a legérzékenyebbek. Ez jelentősen befolyásolja e területek távlati területfelhasználását, hasznosíthatóságát.

Ebben a vízszegény térségben igen jelentős, megbecsülendő természeti kincs a megye felszíni vízhálózata és az ehhez kapcsolódó ökológiai értékei. A vízhálózat, a vizes élőhelyek fontos természeti potenciált képeznek. A megye északi részének vizes élőhelyei kiemelkedő természeti értéket hordoznak.

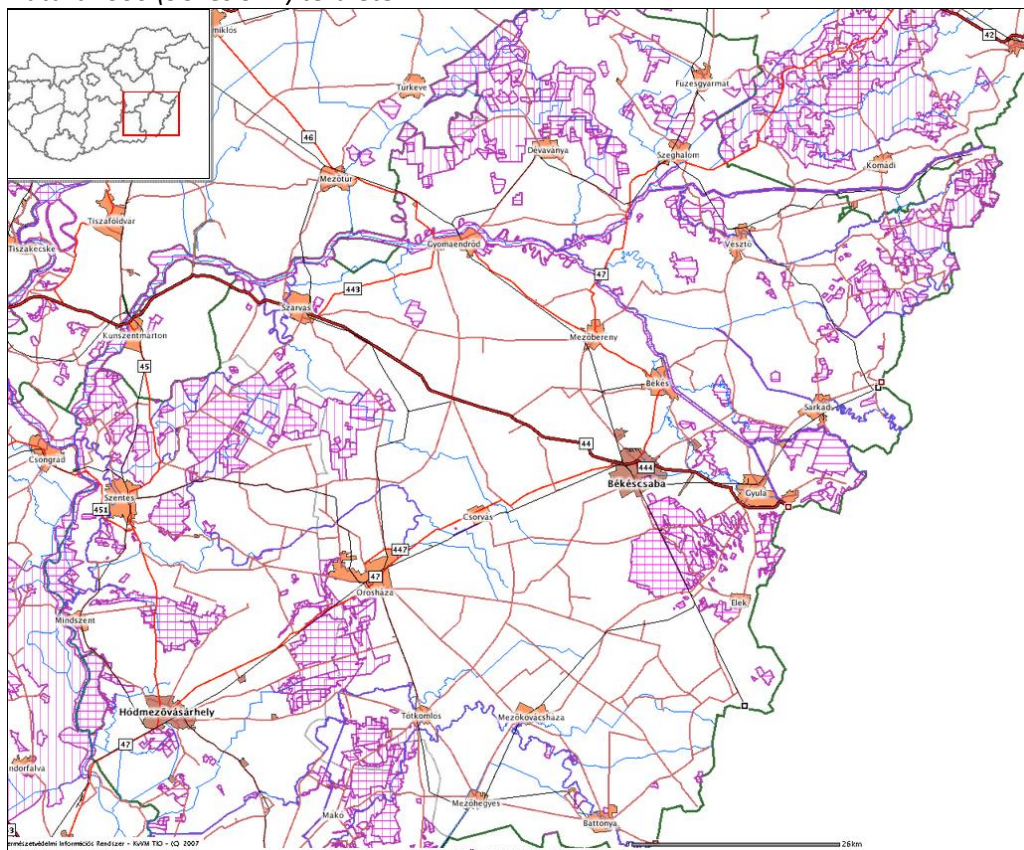
Békés megye területén a természeti értékek döntő többsége már hivatalos oltalom alatt áll.

A megye területét érintő országos védettségű egy Nemzeti park (NP) és négy Természet-védelmi terület (TT). Ezek összesen 47 települést érintenek (a 47 Körös – Maros NP-i település magában foglalja a 3 TT települést – Gyulát, Szarvast és Szeghalmot is.) Ezek együttesen a megye településeinek 62-63 %-át teszik ki. A volt megyei jelentőségű természetvédelmi területek is települési önkormányzati hatáskörbe kerültek át. A 229 helyi jelentőségű védett terület (TT) és érték (TÉ) a megye településeinek többségét érinti. Az érintett települési listák jelentős átfedésben vannak.

A Körös – Maros Nemzeti Park térségének egyedi sajátosságát a folyóvölgyek és a síkság találkozási adja, s az ebből eredő változatosság, kiegészülve természeti és kultúrtörténeti értékekkel egyedülálló értéket képvisel. A Nemzeti Park területén a vízfolyások és a partközeli vizes élőhelyek jelentik a fő értéket. A NP az egyedi táji, ökológiai értékek megóvását, és a megyei lakosság jelentős kirándulóterületeinek számító kiterjedt, összefüggő természetközeli területek védelmét szolgálja. A TIR alábbi kivágata az országos szinten védett természeti területeit (NP, TT) tünteti fel:

Mivel a Natura2000 területek nincsenek lehatárolva a területrendezési tervekben, ebben a tekintetben a TIR adatbázisa a mérvadó.

Natura2000 (SCI és SPA) területek.

A területrendezési tervek a hagyományos védettségi kategóriák szerinti „természetvédelmi területeket” nem határolják le, ellenben bevezették az „országos ökológiai hálózat” (továbbiakban: OÖH) térségi övezetet.

Az OÖH megyei területei elsősorban a *védtett területek* térségében koncentrálódnak. Az ökológiai hálózat övezeteinek kijelölése során a védtett területek mellett meghatározó jelentősége volt a *Natura2000* madárvédelmi területeknek és természetmegőrzési területeknek is, így értelemszerűen ezekkel jelentős átfedésben vannak az OÖH területek. Az ökohálózat megyei területein kijelölt *magterületek* elsősorban az országos védettségű tájegységeken találhatók.

A *pufferterületek* jól körülhatárolhatóan néhány kisebb térségben koncentrálódnak. Az *ökológiai folyosó* övezetek jellemzően a védtett területek és a magterületek között helyezkednek el, nagyarányú átfedésben a Natura2000 területekkel is (l.: a fenti ábrákat). Az *ökológia magterületek és folyosók övezetei lefedik a megye valamennyi jelentősebb természetvédelmi területét*.

A természetvédelemmel szorosan összefüggő táj- és tájképvédelem témakörére a következő fejezetben térünk ki.

4.2. A táj jellemzői (tájszerkezet, tájhasználat, tájjelleg, tájkép) tájvédelem

Tájszerkezet, tájhasználat, a tájjelleg térségi jellemzői

A Békés megyére jellemző tájhasználati módok mennyiségi jellemzői, arányai számszerűsíthetők egyrészt a földhasználat nyilvántartási adatai, másrészt a táji – természeti védettség nyilvántartási adatai alapján. Ehhez rendelkezésre állnak az aktuális ingatlan nyilvántartási adatok közül a *fekvési*

adatok a TAKARNET adatbázisban, másrészt a megyei szinten művelési ágak szerinti megoszlás idősoros BFKH adatai; továbbá megkaptuk a Körös – Maros Nemzeti Park Igazgatóság (KMNP) adatszolgáltatását az országos szinten védett területek, valamint az országos szinten tájvédelmi és ökológiai hálózati övezetekbe sorolt területeket illetően.

Tájékoztató adatok: Békés megye 2010

fekvés	földrészletek száma	összes terület (ha.m2 / %)	átlagos földrészlet ter. (m2)
belterület	165652	29898.3486/ 5,3	1804
külterület	155086	526332.4502/ 93,5	33938
zártkert	39209	6739.9459/ 1,2	1718
ÖSSZESEN	359947	562970.7447/100,0	

Tájékoztató adatok: Békés megye 2020

fekvés	földrészletek száma	összes terület (ha.m2 / %)	átlagos földrészlet ter. (m2)
belterület	165652	29933.7616/ 5,3	1803
külterület	155086	526301.1100/ 93,5	32098
zártkert	39209	6736.5296/ 1,2	1717
ÖSSZESEN	359947	562971.4012/100,0	

(forrás: TAKARNET <http://www.takarnet.hu/pls/tknet/hivatalok.p.hivatal.adat?pid=12440>)

A fekvés szerinti megoszlás adatai megyei szinten 2010-ben a külterületek abszolút dominanciáját mutatják, az Alföldi nagytáj általános jellemzőinek megfelelően, az alföldi megyék átlagos értékeivel:

- a külterületek 93%-ot meghaladó arányával áll szemben az 5%-ot alig meghaladó belterületi arány, ezt kiegészíti a zártkertek 1,2%-os részesedése,
- a településszerkezetre térségi szinten a lazaság, a kevés számú, nagyhatárú települési struktúra jellemző (a településszám mindössze 75).

Ezek a számadatok önmagukban ugyan semmit sem árulnak el a fekvések megyén belüli területi megoszlásáról, de a megye térképére tekintve látható, hogy megyei átlagtól eltérő arányok általában a megye nagyobb városai, konkrétan a megyeszékhely (Békéscsaba MJV.) és egyes járásszékhelyek (pl. Orosháza, Gyula) igazgatási területén tapasztalhatók.

A 2020.évi adatok a fentiekhez képest nem mutatnak jelentősebb változást a tizedre, sőt, a századokra kerekített %-os adatok is megegyeznek, az abszolút értékekben is alig van elmozdulás, egy minimális belterület növekedés illetve külterületcsökkenés irányába. A zártkerti adat csökkenése még ennél is jelentéktelenebb. A zártkerti adat csökkenése még ennél is jelentéktelenebb. A fekvés szerinti megoszlást vizsgálva tehát megállapítható, hogy a megye adatai stabilak, 2010–20. között változás nem regisztrálható, - a tájhasználat módjában ebből a szempontból nem állapítható meg változás, jelenleg is egy alföldi típusú, nagyfalvas - mezővárosos vidéki agrártérség jellemzőit mutatja a megye. Ennek alapján valószínűsíthető, hogy ezen az alapon jelentősebb tájhasználati - tájszerkezeti változások sem következtek be.

A megye táji szintű területhasználatának elemzéséhez jó alapot adnak a fenti és az alábbi adatok. A fenti TAKARNET és az alábbi BFKH.GOV adatbázis alapján két tájhasználati jellemző vizsgálható:

- egyrészt a megye településeinek összesített területi adatai, fekvés szerinti megoszlásban, - a fentiek szerint;
- másrészt a megye településeinek összesített területi adatai, művelési ág szerinti megoszlásban: lásd alább.

Művelési ágak szerinti megoszlás összehasonlító adatai: Békés megye (2000-)2010-17. [ezer ha]

Év	Szántó	kert	Gyümölcsös	Szőlő	Gyep	Erdő	Nádas	Halastó	Kivett	Összesen	„mánszt”
2000	391,0	6,1	1,3	0,2	42,9	12,6	1,4	3,2	81,7	540,5	-22,5
2005	391,8	6,1	1,0	0,1	43,4	24,4	1,3	2,8	69,9	540,8	
2010	376,1	5,1	0,9	0,1	29,3	25,3	1,0	2,1	95,0	534,9	28,1
2015	383,0	5,1	1,0	0,1	30,7	26,0	0,9	1,1	93,8	541,8	
2017	396,2	2,9	1,2	0,1	43,0	25,9	0,5	1,6	82,4	553,8	9,2
eltérés 2010/17	+20,1	-2,2	+0,3	0,0	+13,7	+0,6	-0,5	-0,5	-12,6	+18,9	(-18,9)

(forrás: BFKH.gov.hu adatszolgáltatás) („mánszt”: műv.ágba nem sorolt terület)

A fenti adatok összesítő – kiértékelő táblázata (2010-17.)

művelési ág	összes terület 2010 (ezer ha /%)	összes terület 2017 (ezer ha /%)	eltérés 2010/17 (ezer ha /%)	
1. erdő (össz.)*	25,3/ 5,3	25,9/ 4,7	+0,6/0,2	
2. gyep (össz.)**	29,3/ 5,5	43,0/ 7,8	+13,7/2,3	
3. nádas	1,0	0,5		
4. halastó	2,1	1,6		
3 + 4. össz.:	3,1 /0,4	2,1/ 0,4	-1,0/ 0,0	
1 - 4. össz.:	57,7/ 10,8	71,0/ 12,8	+13,3/2,0	
5. gyümölcsös	0,9	1,2		
6. szőlő	0,1	0,1		
7. kert	5,1	2,9		
5 - 7. össz.:	6,1/ 0,8	4,2/ 0,7	-1,9/ 0,1	
8. szántó	376,1/ 70,3	396,2/ 71,6	+20,1/1,3	
2 – 8. össz. /MÖT/:	414,6/ 77,5	445,0/ 80,4	+30,4/ 2,9	
1 - 8. össz. /TT/:	439,9/ 82,2	470,9/ 85,1	+31,0/ 0,0	
9. kivett (össz.):	95,0/ 17,8	82,4/ 14,9	--12,6/ 2,9	
Nyilvántartott összesen***	534,9/100,0	553,3/100,0	/+18,9/ 0,0/	
(„mánszt”:	28,1	9,1	-18,9/ 0,0)	

/*, „erdő össz.”: a fásított ter-tel együtt; **, „gyep össz.”: rét+legelő együtt; ***nem egyezik a megye teljes területével, a különbözetet a „mánszt” értéke jelzi)

A művelési ágak nyilvántartása szerinti területhasználati adatok változásának rövid értékelése:

A főbb tendenciák jobb szemléltetése érdekében az alapadat táblázat tájékoztatásul tartalmazza a 2000, 2005. és a 2015. évi adatokat is. Az összesítést és a számszerű adatok kiértékelése szerinti

táblázatos összehasonlítást azonban a megelőző megyeterv vizsgálatához felhasznált 2010-es és a jelen tervmódosítás megalapozáshoz felhasznált 2017.évi lezárt adatokra végeztük el (l. fent).

A megye művelési ágak nyilvántartása szerinti területi adatai a vizsgált időszakban (2010-17.) nem változtak jelentősen, sem abszolút értékeiket, sem főbb arányait illetően. A művelési ágak 2000 és 2010 közötti viszonylag egyirányú alakulásának eredményeképpen jöttek létre 2010-re ezek területének és arányainak stabil jellemzői. 2010–17. között ellenkező irányú változás figyelhető meg ugyanazon művelési ágak tekintetében. Ettől némileg eltér a kivett területek alakulása, de a fő tendencia itt is hasonló egy rövid idejű elcsúszással. (Megjegyzendő, hogy az adatsorok változásai részben a statisztikai nyilvántartási rendszer változásaiból is adódhatnak, ennek elemzése azonban nem tartozik a vizsgálat tárgykörébe.)

Általánosan jellemző tendenciák 2000–2010. között:

- valamennyi művelési ágban csökkenés tapasztalható, az *erdő* és a *kivett* kivételével (a *kivett* terület alakulása annyiban tér el az általános tendenciától, hogy 2000-2005 közt ez is csökkent, de 2005-2010 közt a maximumára nőtt);
- ezen belül a *gyepterületek* (rét + legelő együtt) erős csökkenése kirívó (mintegy 30%);
- az *erdőterületeknél* ellenkező a tendencia, 2000–2005 között volt ugrásszerű növekedés (több mint 45%!), majd itt is a lassú növekvő, inkább stagnáló tendencia jellemző, 2010-ig (majd 2017-ig: l. alább);
- a szántó hektárban jelentős (~15ezer), de %-ban kisebb mértékű (nem egészen 5%) csökkenése a statisztika szerint 2005 és 2010 között következett be
- az *ültetvény és kert* területek mindhárom művelési ága kisebb (átl. 5-10%-os) veszteséget szenvedett el a 10 év alatt;
- talán a legfeltűnőbb a kivett területek már említett 5 évenkénti ingadozása: a 2000-2005 közti ~15%-os csökkenést 2005-2010 között ~26% emelkedés követett.

Általánosan jellemző tendenciák 2010–17. között:

- a *termőterület* (TT) lassú és egyenletes növekedése ÉS ezen belül a *MÖT AZONOS ÜTEMŰ* (~+2,9%-os) növekedése;
- valamennyi jelentősebb művelési ágban – *szántó, gyepek és, minimális mértékben az erdő - növekedés* tapasztalható, az *ültetvény és kert* területek kivételével (ezek amúgyis minimális területének további csökkenése -0,1%);
- ezen belül a *gyepterületek* (rét+legelő együtt) 2000-2010. között jellemző erős csökkenése lassú és egyenletes növekvő tendenciába fordult (közel +3%), részesedésük lényegileg visszaállt a 2000. évi 8% körüli szintre;
- az *erdőterületeknél* 2000–2005 között volt ugrásszerű növekedés, majd 2017-ig itt is a lassú és egyenletes alig növekvő tendencia jellemző (0 - 0,1% között), az erdőszűcség beállt az igen alacsony ~5% körüli értékre;
- a *kivett területek* már említett ingadozó, illetve növekedési tendenciájának megtorpanása a 2010-es csúcs után csökkenő tendenciát mutatott (~-3%), 2017-re lényegileg visszaállt a 2000.évi 82% körüli szintre.

A stabil tendenciák – mint pl. a *szántók, gyepek lassú növekedése, a termőterületi (TT)/kivett területi* valamint az *erdőterületi arány lényegi állandósága, az ültetvény- és kertterületek folyamatos csökkenése*, – a 2017-es adatokban is tükröződnek. A változások nagyságrendjének szerény dinamikáját jelzi, hogy a 2010/17-es adatok összevetésének szélsőértékei szűk sávban, a 0,0-2,9% közötti zónában ingadoznak, mind a pozitív (+): [szántó 1,3] – [gyep 2,3]; TT és MÖT 2,9), mind a negatív (-): [ült.+kert 0,1] – [kivett 2,9]) tartományban. 0,1% alatti változás mérhető az erdő valamint a nádas+halastó kategóriában.

A művelési ágak szerinti megoszlás vizsgálata alapján tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy a táji szintű területhasználatot leginkább jellemző művelési szerkezetben nincsenek jelentős elmozdulások és ennek alapján tájszerkezeti változások sem következtek be. A 2017-es adatok alapján megállapítható, hogy a megye *erdősültsége 5% alatt van, a gyepek együttes aránya nem egészen 8%*. Ezekhez hozzáadva az egyéb természetközeli felszínek (nádasok, halastavak együtt 0,4%) arányait összesen **nem egészen 14%-os** érték áll szemben, az intenzívebb agrikultúrák (szántó+ kert+ ültetvények) **72,3%-os** és a kivett területek **15% -os** részesedésével. (A végeredményt ökológiai szempontból javítja, hogy a „kivettben” jelentős vízfelületek is találhatóak, de ennek bontására sajnos nem tér ki a statisztika.) Azonban még ennek figyelembevételével is *meghaladja a nem természetközeli tájhasználat részesedése a 77%-ot, messze alulmúlva a természetközeli tájhasználatok minimálisan kívánatos 1/3-os részesedését*.

A kivett területek országos átlagnál nem magasabb, 15%-ot meghaladó aránya önmagában nem kirívó érték, a magas szántóterületi arány a domináns, amely nemcsak az országos (~46-47%), hanem az Alföldi nagytáj átlagát (~52%) is meghaladja. E művelési ágra a nagy monokultúrák, a nem állandó növényi fedettség és az intenzív agrotechnika jellemző. A megye az ország *legalacsonyabb erdősültségi mutatójával* rendelkezik, emellett *vízfelületeinek* kiterjedése, aránya is elenyésző. Ezek a jellemzők felhívják a figyelmet az tájhasználati arányok fokozott kontrolljára és az optimális arányok kialakításának, vagy legalábbis az ehhez való közelítés igényére. A fenti arányok a megye teljes területére jellemzőek, viszonylag egyenletes eloszlásban, csak a nagyobb kiterjedésű védett területek – elsősorban a NP – térségében regisztrálhatók kedvezőbb tájhasználati arányok.

Az előzetesen elvégzett vizsgálatok figyelembevételével megállapítható, hogy a megye területének nagyobb részére az intenzívebb és monoton típusú tájhasználat a jellemző. A „természetközeli tájhasználati módok” aránya a vizsgált területen kerekítve 14%-ra tehető, amely egyértelműen kedvezőtlen értéknek minősíthető.

Más szempontú területfelhasználási elemzésre ad módot a hatályos **TRT területi mérlege**:

Békés megye térségi területfelhasználási adatai a hatályos TRT (2012) alapján:

Békés megye Térségi területfelhasználása	ha	%
Városias települési térség	18348,15	3,26
Hagyományosan vidéki települési térség	10842,67	1,93
<i>Települési térség összesen</i>	<i>29190,82</i>	<i>5,19</i>
<i>Építmények által igénybe vett térség</i>	<i>---</i>	<i>---</i>
Vegyes területfelhasználású térség	10373,20	1,84
Erdőgazdálkodási térség	21464,04	3,81
Mezőgazdasági térség	496.360,16	88,17
Vízgazdálkodási térség	5579,84	0,99
Összesen	562.970,740	100,00

Ebben az összes „erdő” 4% alatti (ez sok kis elszórt erdőfolt a térségként való ábrázolási metodikájának hiányosságaiból adódik), a differenciálás nélküli „mezőgazdaság” közel 90%. Ezeket egészíti ki a „vegyes” térség közel 2%-a, ami durván 3/4 rész mezőgazdasági, 1/4 rész erdő- és egyéb terület. A többi kategória együtt nem egészen 6,2%, lényegileg művelés alól kivett terület. (Ebből ~1% a vízgazdálkodási terület.) A 6,2% jóval kevesebb, mint a kivett területi arány közel 15%-a, ami abból adódik, hogy a térségi besorolásban „gyűjtőkategóriaként” használt mezőgazdasági (és vegyes) térség jelentős művelés alól kivett területeket is magában foglal.

A fenti két elemzés tételeken ugyan nem vethető össze (eltérő adattartalmuk miatt), de a fő arányokat tekintve itt is megállapítható, hogy a megyére vonatkozó *tervezett adatok* valamivel kedvezőtlenebbek a meglévő össz-megyei állapot főbb mutatóinál, a „kivett” területi arányt kivéve. A

legkirívóbb területi aránytalanságot illetően azonban azonos eredményt mutat a két statisztika, ez a mezőgazdasági és az erdőterületi kategória egymáshoz viszonyított arányában fejeződik ki. A művelési ág szerkezeti adatokban rejtve maradt csekély vízfelületi arányt viszont jól jelzi a térségi területfelhasználási mérleg.

Tájkép- és tájvédelem

Békés megye *sajátságos természeti erőforrásai* közé lehet sorolni **tájképi értékekben gazdag területeit, tájrészleteit**, amelyek a megye viszonylag szűk területére, elsődlegesen a folyók (Körös, Maros) és kisvízfolyások medreihez, a mélyebben fekvő területekhez kapcsolódnak. A megye kiterjedt, összefüggő síkvidéki területei mellőzik a dombsági felszíneket, a mozaikos halomvidéki területeket, a tájképi értékek a vizek és vízpartok látványához, táji - természeti – ökológiai potenciáljához kapcsolódnak. Ezek a megye legkiemelkedőbb természeti potenciálját képezik, amelyek *tájképi szempontból is* kiemelkedő értékek. Így természetes, hogy a védett, vagy ökológiai hálózathoz tartozó területek jelentős átfedést mutatnak a *Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek övezetének* lehatárolásával.

A síkvidéki területek más tájképi erősségekkel rendelkeznek, elsősorban nem a magasfokú erdősültség, hanem az alföldi tájra jellemző *felszíni és felszínborítottsági változatosság, a szegélyhatások lokális gazdagsága* miatt.

A táji – természeti környezetben megjelenő antropogén beavatkozási területek, különböző mértékben átalakított tájak, különösen *a települések feltárulása, látványa és illeszkedésének minősége* meghatározó lehet tájképi szinten. Ezekre a területtípusokra kiemeleten fontos a megfelelő tájképvédelmi szempontok és előírások megfogalmazása és érvényesítése. Ezek települési szinten való megjelenítésére is lehetőséget ad az utóbbi évek településképi szabályozása, amely a TAK és a Településképi rendelet (TKR) keretében egyes tájképi, tájképvédelmi kereteket is megszabhat.

Ahol a tájképvédelmi övezetek nem foglalják magukba a települési térségek területét, kiemelt figyelmet kíván a települések táji környezetében *a hagyományos tájkarakter megőrzése*, a települések és a védett táj közötti átmeneti térségek összehangolt tájképvédelme, amire megyei szinten is ajánlásokat fogalmazhat meg a területrendezési terv, a 2018. évi CXXXIX. törvény (továbbiakban MaTrT) alapján, az országos előírásokat konkretizálva és kiegészítve.

4.3. Termőföld- és talajvédelem

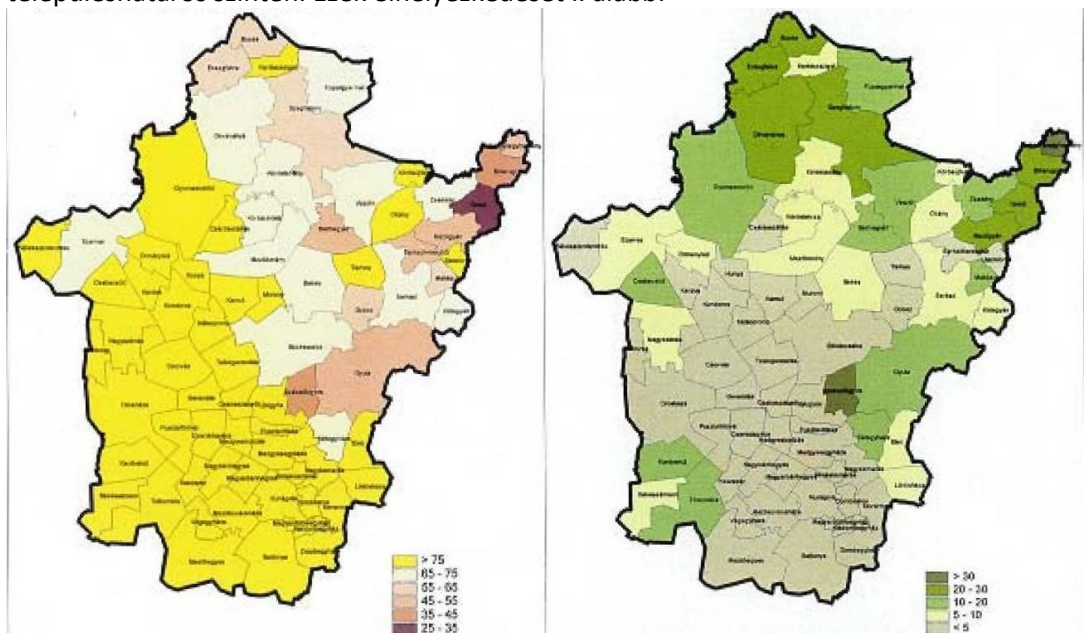
Az agroökopotenciál számításán alapuló termőhelyi értékszámok és egyéb tényezők együttes figyelembevételével megállapított fenti térségi övezetek lehatárolása lényegileg összhangban van a földhivatali nyilvántartásban szereplő (Ak-alapú) földminőségi adatokkal. Az előzményekben a megye termőföldjei a termőhelyi adottságaik osztályozása alapján kerülnek értékelésre. A megye termőföldjeit három kategóriába sorolva:

- a kiváló, kiemelkedő termőhelyi adottságú termőföldek („kiváló”),
- az országos átlagnál jobb minőségű termőföldek („jó”),
- és az országos átlagnál gyengébb minőségű termőföldek (-).

A megye legértékesebb felszíni természeti erőforrása a kiváló minőségű **termőföld**. A Körös-Maros köze az ország legkiválóbb adottságú mezőgazdasági területeinek egyike. A talajadottságok a szántóföldi kultúrák, főleg a gabonafélék termesztésének kedveznek. Ennek köszönhető, hogy a megyében kimagasló (70% fölötti) a szántók aránya. A talajadottságoknak és a meleg száraz

éghajlatnak köszönhetően a gabonafélék, takarmánynövények és egyéb szántóföldi kultúrák termesztése dominál.

A termőhelyi adottságokra visszakövetkeztethetünk a művelési ág szerkezet alapján is. A megyében uralkodó *szántó* és a másodlagos *gyep* művelési ágak csaknem teljes mértékben komplementer ábrapárja jól szemlélteti a legértékesebb és a kevésbé értékes termőföldek területi megoszlását – településhatáros szinten. Ezek elhelyezkedését I. alább:

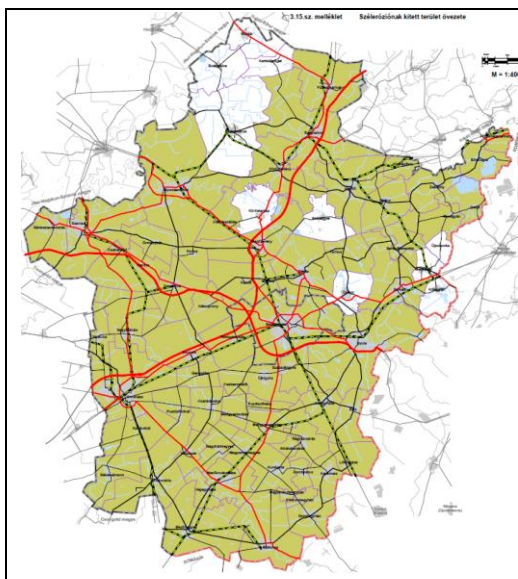
Szántók aránya -

Gyep aránya a települések összes területéből

A fenti ábra is jól mutatja, hogy a megye legjobb termőhelyi adottságú (szántó)területei a megye déli – délnyugati – nyugati, területein helyezkednek el (*élénk sárga szín*), lefedve a megyei terület közel felét. Ezek az összefüggő területek elsősorban az Orosházai és a Mezőkovácsházai járás, másodsorban a Békéscsabai, Gyomaendrődi és a Szarvasi járás területén találhatók. Lényegileg ezeket a területeket fedik le a területrendezési tervek termőföldvédelmi övezetei.

A területrendezési tervelőzmények külön kategóriaként állapították meg a „*kiváló*” és a „*jó*” termőhelyi adottságú szántóterületek” övezetét. (A lehatárolás a tematika függvényében némileg változott az OTrT felülvizsgálata során, ebből adódnak a kisebb eltérések. Fő vonalaiban azonban a két lehatárolás egyezik.

A megyei mezőgazdasági területek egy részén a talajvízszint csökkenése, továbbá az összefüggő mezőgazdasági hasznosítású területeken a védőfásítások, gyepek és fasorok hiánya jelent ökológiai problémát. A feltalaj szerkezetéből és hiányos állandó növényi borítottságából, a szélvédősávok hiányából következően a megyében jelentős a deflációveszély. Ezt a megyeterv külön övezetként is rögzítette:

Szélerózióknak kitett területek övezete

4.4. Vízvédelem (felszíni és felszín alatti vízkészletek, vízminőség, vízellátás, szennyvízkezelés)

4.4.1. Felszíni és felszín alatti vízkészletek

Felszíni vizek, vízkészletek

Felszíni vízkészletek vonatkozásában a hatályos megyei területrendezési tervben rögzítettek az irányadók, abban érdemi változás nem történt. Felszíni vízkészletek alakulása szempontjából a megyében meghatározó jelentősége a Körösöknek van, a Maros szerepe közvetett.

A Körösök vízgyűjtő területe 27.537 km², melynek 53 %-a Románia területén van. A Fekete-Körös vízgyűjtő területének 97 %-a, a Fehér-Körösnek 93 %-a, a Sebes-Körösnek 83 %-a a hegyvidékre esik. A vízgyűjtő terület országok közötti megoszlása meghatározza felszíni vízkészletek nagyságát is. A romániai beavatkozások (tározó-építések, vízerő hasznosítás, folyó- és patakszabályozás) alapvetően megváltoztatták a korábbi természetes —az elmúlt században végrehajtott szabályozások idején kialakult— lefolyási viszonyokat. Az árvízszintek természetesen az árterek beszűkülésével és a vízgyűjtőn történt változások, a burkoltsági arányok változásának eredményeként emelkedtek, míg a nyári időszakban lefolyt vizek, vízkészletek csökkenő tendenciát mutatnak.

A folyók hasznosítható vízkészletét a nyári (augusztusi) mértékadó időszakban rendelkezésre álló vízkészletek határozzák meg, melyek a duzzasztóművek által biztosított tározási többletekkel vehetők számításba. A megye szempontjából meghatározó Körösök természetes vízkészletei már hosszabb ideje nem voltak elegendők a jelentkező döntően mezőgazdasági célú vízigények kielégítésére, ezért épültek már korábban a Körösökön duzzasztóművek. Azonban a Körösök saját vízkészlete és a tározott többlet sem volt elegendő a jelentkező vízigények kielégítésére, ezért már az 1930-as években is több tanulmány foglalkozott az Alföld vízgazdálkodási kérdéseivel. Már a II. világháború előtt kialakult a Tisza-vidéki Vízlépcső megvalósításának igénye. Ez a vízlépcső 1954-ben lépett üzembe, majd megvalósult a Kiskörei Vízlépcső is (1973-ban). Mindkét létesítmény a Körös-völgy vízpótlását is szolgálja. A Tisza-vidéki Vízlépcsőről maximálisan mintegy 28 m³/s, a Kiskörei Vízlépcsőről pedig 15,7 m³/s vízatadás történt a Körös-völgybe. Az átvezetett vízkészletből a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság

22,4 m³/s-t jogosult hasznosítani, mely a tiszai vízzel együtt 27,1 m³/s.

Az aszályos évek jelzik, hogy törekedni kell a Körös-völgyben még meglévő víztározási lehetőségek hasznosítására. A Körös-vidék megyén túlról érkező vízellátásban a Nagykunsági-főcsatorna játszik szerepet. A Körös-vidékre átvezetett vízmennyiség kezelése az átvezető útvonalak mentén történő felhasználásán túl a Körösökön létesített duzzasztó művekkel történik (Körösladány, Békésszentandrás).

A Körösök szabályozása során az árvízi biztonság érdekében a szabályozott meder a településeket elkerülte. A településeken belül fennmaradt holtmedrek a terepadottságok miatt a csapadék és belvízelvezetés funkcióját voltak hivatottak kiszolgálni. A mederszabályozások következtében víz nélkül maradt települések és területek vízigényének biztosítására a régi mederszakaszok felhasználásával csatornák, illetve a folyókról történő vízkivételt biztosító művek épültek.

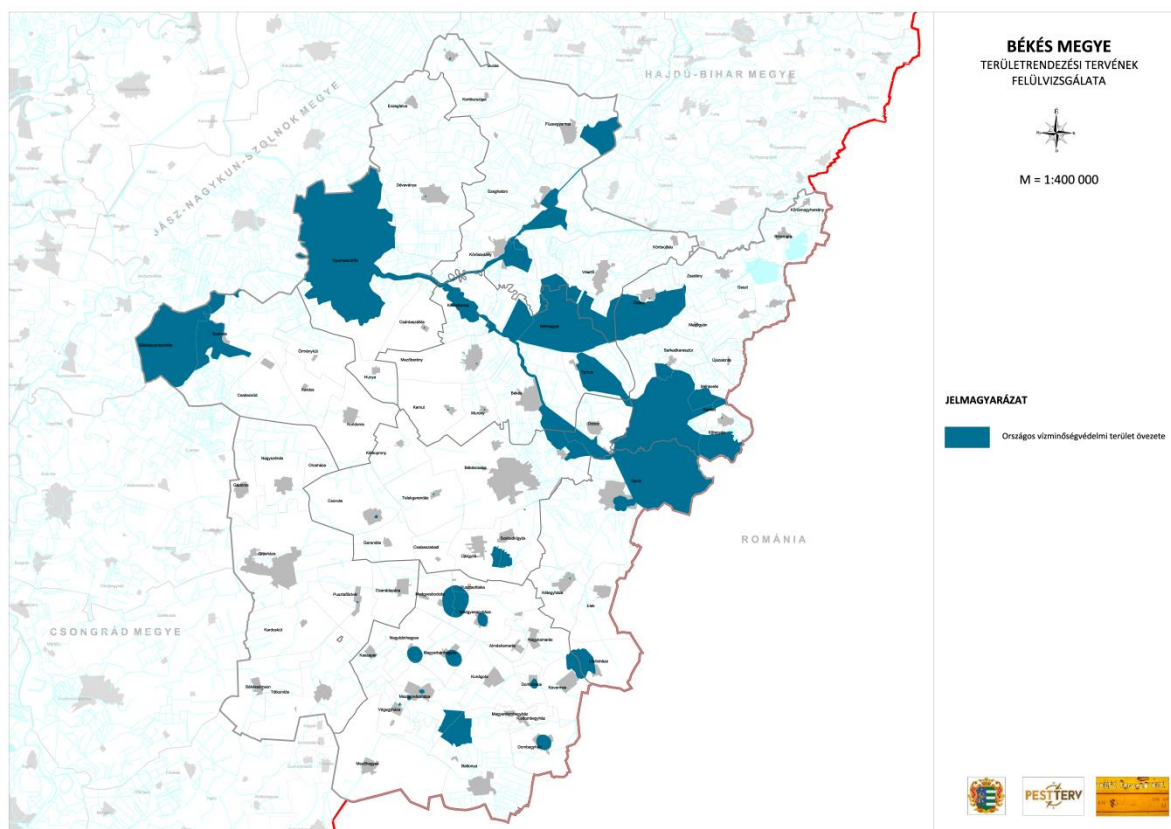
A létrejött holtágak és a belvizes vagy kettőshasznosítású csatornaként funkcionáló holtmedrek a településekhez való közelségük miatt szennyvízbefogadókká váltak. Ezzel ezeknek a holtágaknak és csatornáknak a vízminősége rendkívül elromlott. A felszíni vízbázisnak tekinthető folyók vízminősége viszont kedvező.

A megye a Tisza részvízgyűjtőjén belül a Körösök és a Maros vízgyűjtőjén osztozik, a vízgyűjtő határa a Lőkősháza, Nagykamarás, Csanádapáca és Orosháza települések vonalán húzódik. A megye természetes vízhálózatára jellemző, hogy a megyében haladó folyók jelentősebb hányada, a Hármaskörös, a Kettőskörös, a Sebes-Körös, a Berettyó, a Fekete-Körös, a Fehér-Körös és a Hortobágy-Berettyó a megye északi és északkeleti részén halad. A megye déli része a Maros-vízgyűjtőjéhez tartozik ahol az időszakos vízfolyású Száraz-ér is halad, mely két szakaszból áll a Királyhegyesi Száraz-érből és a Sámson-Apátfalvi Száraz-érből.

A megyében természetes tavak nincsenek, speciális adottsága viszont a területnek a mintegy 90 holtág, mely a Körösök és a Hortobágy-Berettyó mentén a folyók természetes alakváltozásai és a folyószabályozások következtében jöttek létre. Állapotuk azonban jelentős rehabilitációs feladatokat vet fel. A megye további felszíni vízfelületeit a mesterséges mederben létesített folyó- és állóvizek, az öntözőcsatornák, belvízcsatornák, halastavak és bányatavak alkotják.

Felszín alatti vizek, vízkészletek

A felszíni vízkészletekhez hasonlóan a felszín alatti vízkészletek elemzése is támaszkodhat a hatályos megyei tervben rögzítettekhez, attól eltérési igény nem merült fel.

Országos vízminőségvédelmi terület övezete
 Forrás: Szolgáltatói adatok alapján saját szerkesztés

Hidegvízkészletek

A térség felszín alatti vízkészlete teljes egészében a laza, törmelékes, rétegzett képződményekben található, amelyek a medencealjatot képező, mélybe süllyedt alaphegységekre rakódtak le, igen nagy vastagságban. A vízzáró rétegek közötti porózus vízvezető rétegekben található a rétegvíz, amely kapcsolatba kerülhet a legfelső vízzáró réteg fölött elhelyezkedő talajvízzel. A területen a felszín alatti vizeknek ez a két típusa fordul elő. Azt a rétegzett képződmény együttest, amely a megye ivóvízellátásában használt hidegvíz-készletét tartalmazza különböző, energiájukban is eltérő vízfolyások rakták le a földtörténeti negyedidőszak folyamán. A különböző vízfolyások eltérő anyagú-szemcseméretű hordalékot szállítottak a területre, így az általuk felépített üledékcsoport is eltérő.

A képződés alapján a megye területének túlnyomó része két nagy vízföldtani tájegység területére esik, közülük egyik a Berettyó-Körös süllyedékterülete, a másik a Maros hordalékkúp térsége. A Berettyó-Körös süllyedékének és a Maros hordalékkúpjának elhatárolása nagyjából a Gyula-Csorvás-Tótkomlós-Pitvaros által meghatározott vonal mentén történhet. Északra a Berettyó-Körös süllyedék, délre a Maros hordalékkúpjának magyarországi része esik. A Berettyó-Körös süllyedéken az üledéksorban kisebb a vízáadó rétegek száma, vastagsága, szemcsenagyságukat pedig inkább az apró és finom szemcseméret jellemzi. A Maros hordalékkúpon sok jó vízvezető képességű réteg található, a porózus rétegeket alkotó szemcsék általában durvaszeműek, az országhatár mentén a felszín közeli részeken kavicsrétegek is előfordulnak.

A felszín alatti hidegvíz kitermelhető készlete a két nagy vízföldtani tájegységen eltérő. A Berettyó-Körös süllyedéken a vízbeszerzési adottságok gyengék. A korlátozott után-pótlódás nem teszi lehetővé koncentrált vízkivételi helyek (nagy vízműtelepek) létesítését és az egy kúttal kivehető napi

vízmennyiség alacsony. A Maros hordalékkúpon a vízbeszerzési, vízutánpótlódási adottságok viszont igen jók, a térség koncentrált víztermelő helyek létesítésére alkalmas és az egy kúttal kitermelhető vízmennyiség is magas.

A vízbeszerzési lehetőségek és a jelentkező vízigények területi eloszlása ellentétes. A nagy vízigények a megye középső és az északi területein, a rossz vízbeszerzési adottságú helyeken, a nagy településekhez kapcsolódóan jelentkeznek. Kielégítésük elsősorban a vízminőségi problémák, másodsorban a gyenge vízbeszerzési adottságok miatt csak a helyi vízkészletek pótlásával oldható meg. A talajvízből való vízkivétel a sérülékenységi miatt ivóvízellátásra nem használható.

A felszín alatti vizek vízminőségi problémáit nem szabad figyelmen kívül hagyni. Jellemzően egyes vizeknél magas a vas-, mangántartalom, a másoknál az ammónia, a nitrát és nitrit tartalom. A talajvíz minőségére vonatkozóan egyes részekben uralkodóan nátrium-szulfátos, nátrium- és kalcium-hidrogénkarbonátos, helyenként nátrium-magnézium-kloridos. Általában az összes sótartalma magas, 3.000-10.000 mg/l, ezért emberi fogyasztásra még nem szennyezett állapotban sem alkalmas. Ugyanakkor sok helyen magas a nitráttartalom is. A magas nitrát- és nitrittartalom a megyében csak a talajvizekben fordul elő, a rétegvizekben ez ideig nem jelentett problémát.

A rétegvizek minőségét vizsgálva a megye területének nagy részén magas vas-mangán és metántartalomra kell számítani, ami a vízkezelés nagyarányú szükségességét is jelzi. Ez az arány a gázmentesítés megvalósításával tovább nő, mert levegőztetés során az ivóvízben még megengedett mennyiségű vas és mangán egy része is kicsapódik.

A Dél-Alföldi rétegvizek további problémája, hogy a megadott határérték (0,01 mg/l) kétszeresénél több arzént tartalmaz a megye középső és északi részén lévő rétegvíz. Ezzel ez a vízkészlet arzénmentesítési technológia alkalmazásával használható fel közüzemi ivó-vízellátás céljára.

A felszín alatti vízkészletek sérülékenysége alapján Békés megyében a sérülékeny vízbázisú települések száma magas. A vízbázisok védelme védőterület kijelölésével és gondozásával rendezhető. A Körös-Berettyó süllyedéken, Szarvas-Gyomaendrőd térségében, Szeghalom térségében, Sarkad térségében, Békés térségében, Mezőberény térségében, illetve Békéscsaba térség északi részén az ivóvízbeszerzés védelme érdekében fontos a belső védőterületek kialakítása a vízkivételi helyek közvetlen környezetében.

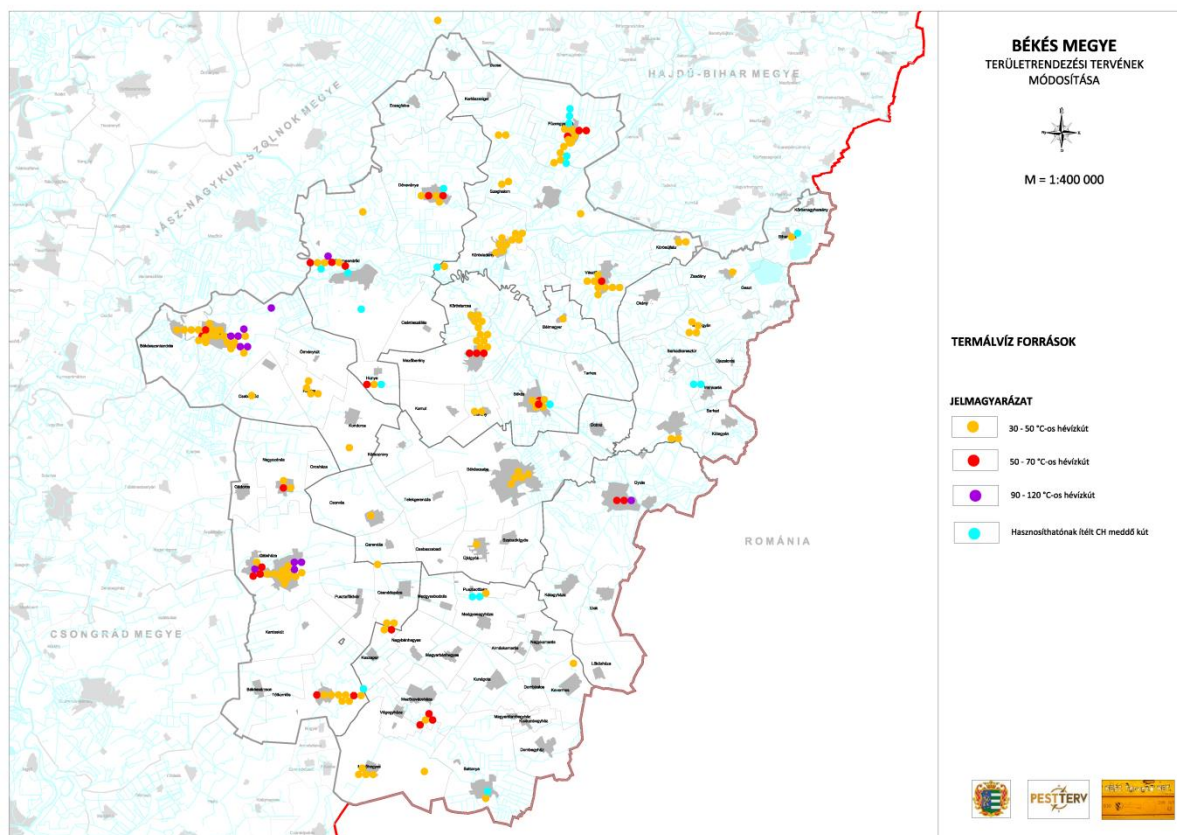
A Maros hordalékkúp területére eső településeken az ivóvízkészlet védelme általánosan is nagyobb figyelmet igényel: a hordalékkúp egészen nem tervezhető veszélyes hulladék átmeneti vagy végleges elhelyezése, a felszín alatti vízkészlet a jelenleginél nagyobb mértékben nem terhelhető öntözővíz-kivétel céljára. A már kiépített nagy vízbázisok egy részénél felszíni hidrogeológiai védőterület meghatározására volt szükség.

A távlati megkutatott lokális vízbázisként nyilvántartott ún. Bánkúti vízbázis előre jelzett védőterülete Nagykamarás és Kétegyháza külterületén érinti a megyét. A lehatárolt részekre a 123/1997. Korm. rendelet szerinti területhasználati korlátozásokat kell érvényesíteni, noha a megyében említett védőterületek hatósági kijelölésre még nem kerültek.

Hévíz-készletek

Békés megye szinte teljes területe potenciálisan alkalmas hévíz feltárássra, ezen belül is döntően a 80 °C-nál magasabb rétegvíz nagybani kitermelésére. Ez a terület, áthúzódva Csongrád megyei területekre is, az Alföld legnagyobb kiterjedésű olyan része, ahol a legmagasabb hőfokú hévizek a legnagyobb valószínűséggel fordulnak elő. A hévízfeltárás és termelés alakulására a megyében

jellemző volt, hogy a korábbi kezdeti fúrások után főleg a szénhidrogén-kutatások során növekedett a kutak száma, de az ivóvíz beszerzési célú fúrások is sok helye tártak fel hévizet. Ezen kívül több helyen fúrtak hévíz kutakat balneológiai célokra is.

Békés megyében található termálvíz források

Forrás: Magyarország geotermikus felmérése (2016), alapján saját szerkesztés

A mezőgazdasági célú hévízfeltárás és hasznosítás a 60-as években vett nagy lendületet azzal, hogy jelentős központi támogatásokat lehetett ilyen célokra elnyerni. A támogatások megszűntével azonban az ilyen célú hévízfeltárási tevékenység erősen visszaesett.

A hévízkutak kezdetben nagyrészt szabad kifolyással működtek, az intenzív termelés miatt bekövetkezett nyomáscsökkenések a túlnyomást azonban sok helyen megszüntették és a szabad kifolyásos termelésről a szivattyúzásra kellett áttérni. A hévízkutak szivattyús termeltetése azonban 90 °C felett már nehézséggel jár, mert a bűvárszivattyúk ilyen hőmérsékletet már nehezen viselnek el.

A nyomáscsökkenés megelőzhető, illetve megszüntethető, ha a kitermelt hévizeket hasznosításuk után visszatáplálják. A hévíz visszatáplálás lehetősége nem csak ezért merült fel, hanem a használt hévizek elhelyezésének gondjai miatt is. A nagy sótartalmú és esetenként a nem eléggé lehűlt hévizek felszíni befogadókba történő bevezetése a vízminőségre, illetve az élővilágra gyakorolt káros hatás miatt általában nem engedhető meg. A nagy vízhozamú folyók mentén ez kisebb probléma, kisebb vízfolyások, öntözővíz-csatornák esetében azonban csak nehezen oldható meg.

A hévíz visszatáplálás jelenlegi ismeretek szerint csak az energetikai célú hévízhasznosítás esetében, vagyis a víz hőjének kinyerése után jöhet szóba. Balneológiai célú vízhasználat utáni visszatáplálásnál szigorú közegészségügyi előírások szerint lehetne csak a vizet visszatáplálni, amelynek módja még

nincs kimunkálva. Békés megyében mindössze két visszatápláló kút működik.

Békés megyében 170 hévíz kutat tartanak nyilván, ez az ország összes hévízkútjának 15 %-át jelenti. Hozam szempontjából is jelentős Békés megye pozíciója, mert a békési hévíz kutak adják az országos hozam 8 %-át. A hévizek hasznosítása:

- ivóvízellátási célra, a kutak jellemzően a 40 °C alatti hőtartományba tartoznak. Területileg ezek a kutak a hideg ivóvízkészletekben szűkös Körös-vidéken találhatók.
- mezőgazdasági célra, jellemzően Szarvas és Szeghalom térségében koncentrálódva.
- balneológiai és fürdővíz célú a megye több településén működik termálfürdő, de országos jelentőségű csak a Gyulán működő komplexum, és az Orosháza-Gyopáros fürdő.
- egyéb célú termálvíz használat nem jelentős.

A hévizek felhasználásában Békés megye a megfúrt kutak hozamai alapján is elmarad a lehetőségektől.

Mezőgazdasági vízhasznosítás

Békés megye területén a mezőgazdasági vízhasznosításnak jelentős hagyományai vannak. A megye öntözhető területei zömmel a Körösök mentén, illetve a Körösök vízkészletére alapozva helyezkednek el, de a térség öntözővízzel való ellátása csak a tiszai vízkészletre alapozottan oldható meg. Általánosságban megállapítható, hogy az öntözési lehetőségek, valamint az öntözési igények területi megoszlása nem esik egybe. Különösen nagy gond ez a dél-békési térség felszíni ellátásában (felszín alatti vízkészlet az ivóbázis védelme miatt nem vehető igénybe). A tiszai vizek térségbe juttatása a domborzati viszonyok miatt nehézkes.

A tartósabb aszályos időjárás esetén jelentős öntözés-fejlesztési igények jelentkeznek. A közelmúlt aszályos időszakában nagy számban létesültek a Lineár öntözőtelepek. Az utóbbi évek során jelentős visszaesés tapasztalható, a földtulajdon beállt változások következtében, korábban korszerű öntözőtelepek felszámolásra kerültek, a kis területen gazdálkodó mezőgazdasági termelők nem használták ki a meglévő lehetőségeket.

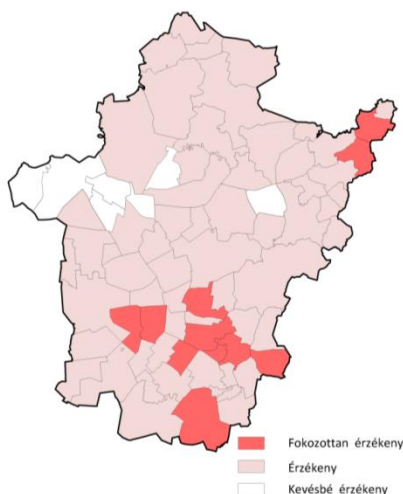
A Körös-vidéken 16 egymástól jól elkülöníthető öntözőrendszer található. Az öntözőrendszerek egy része ún. tiszta öntözőrendszer, más része ún. kettősműködésű csatornák segítségével végzi az öntözővíz szolgáltatást. A Maros-vízgyűjtőjéhez tartozó területen az Apátfalva-Mezőhegyesi öntözőrendszer biztosítja a térségének öntözővíz ellátását.

4.4.2. Vízellátás

A vízi közművek üzemeltetését, fenntartását érintő 2011. évi CCIX. számú törvény alapvető szervezeti átszervezést igényelt. Ez jelentős változást okozott a vízi-közmű infrastruktúra ellátásban. A törvény alapján fuzionálásra kényszerítették a kisebb szolgáltatókat, ezzel a helyi szolgáltatók szerepét regionális szolgáltatók vették át.

Békés megye, döntő hányadán az Alföldvíz Zrt. biztosítja a vízi-közmű ellátást. Néhány településnél a Gyulai Közüzemi Kft. is részt vesz a szolgáltatásban. Általánosan ugyanaz a szolgáltató biztosítja a közüzemi vízellátást, mint a szennyvízelvezetést, de vannak ettől eltérő települések is, ahol nem ugyanaz a szolgáltató biztosítja a vízellátást, mint aki a szennyvízelvezetést megoldja.

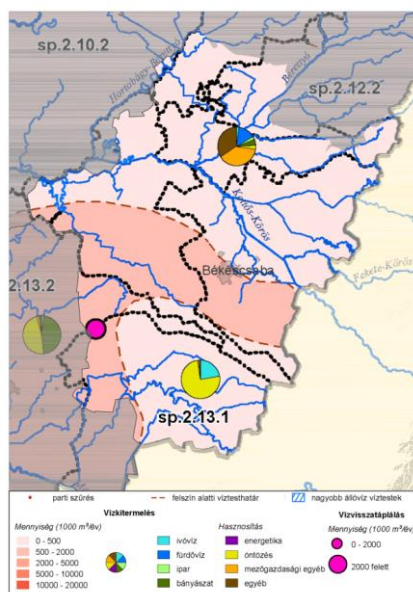
Békés megye vízi-közmű ellátását a természeti adottságaként rendelkezésre álló vízkészlete teszi kedvezővé. A megye hidrogeológiai adottsága a felszín alatti vizek és a felszíni vizekben való gazdagsága. Geológiai adottsága azonban egyben az érzékenysége is. A 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet szerint több település felszín alatti vízminőség védelmi területen fekszik, döntő hányaduk azon belül is fokozottan érzékeny és kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség védelmi területen fekszik. A megye területét az országos vízminőség védelmi területek övezete is érinti. A felszíni és felszín alatti vizek védelme igényes vízi-közmű ellátás kialakítását teszi szükségessé.

Vízminőségvédelmi területek

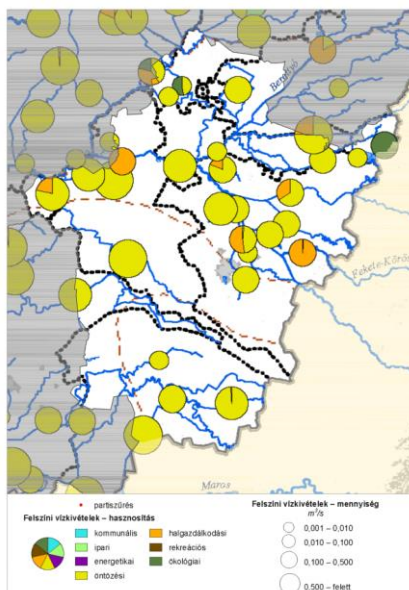
Forrás: 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet alapján saját szerkesztés

Békés megye vízi-közmű ellátását a természeti adottságaként rendelkezésre álló vízkészlete teszi kedvezővé. A megye hidrogeológiai adottsága a felszín alatti vizek és a felszíni vizekben való gazdagsága.

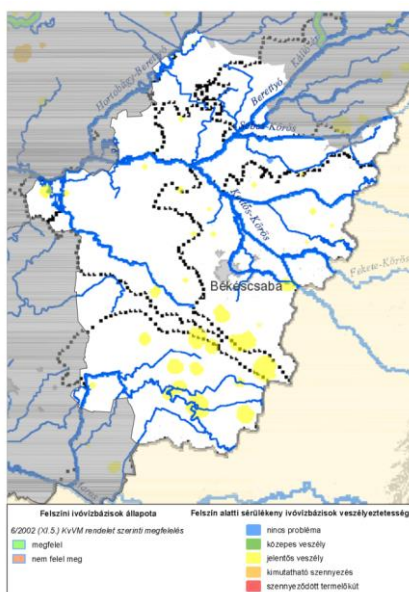
Vízkivételek felszín alatti vizekből sekély porózus és sekély hegyvidéki

Forrás: Vízügytő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015

Vízkivételek felszíni vizekből

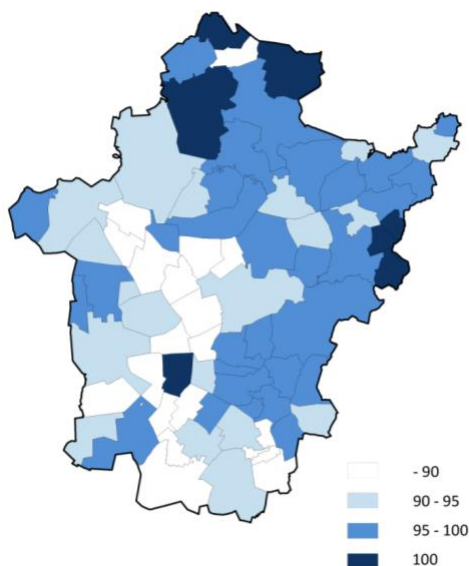
Forrás: Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015

Védett területek állapota ivóvízkivételek védőterületei

Forrás: Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015

A vízellátás az elmúlt évtizedekben megvalósított fejlesztések eredményeként teljes körűnek nevezhető. Valamennyi településen kiépítésre került a vezetékes ivóvíz ellátás. Ma megyei szinten a lakások vezetékes ivóvíz bekötöttsége 93,64 %-os, amely jelzi, hogy néhány település kivételével nagyon kedvező az ellátottság. A 2017. január 1-ei állapotot rögzítő statisztikai adatok szerint a megyében 7 település rendelkezik település szintű ellátottsággal. 20 település ellátottsága nem éri el a 90 %-ot, amelyben öt olyan település van (Csabaszabadi, Kétsoprony, Kaszaper, Pusztaföldvár, Kardos), ahol a közüzemű vízellátottság nem éri el a 70 %-ot sem. Mindössze egy település Kaszaper ellátottsága 50 % (46,63 %) alatti.

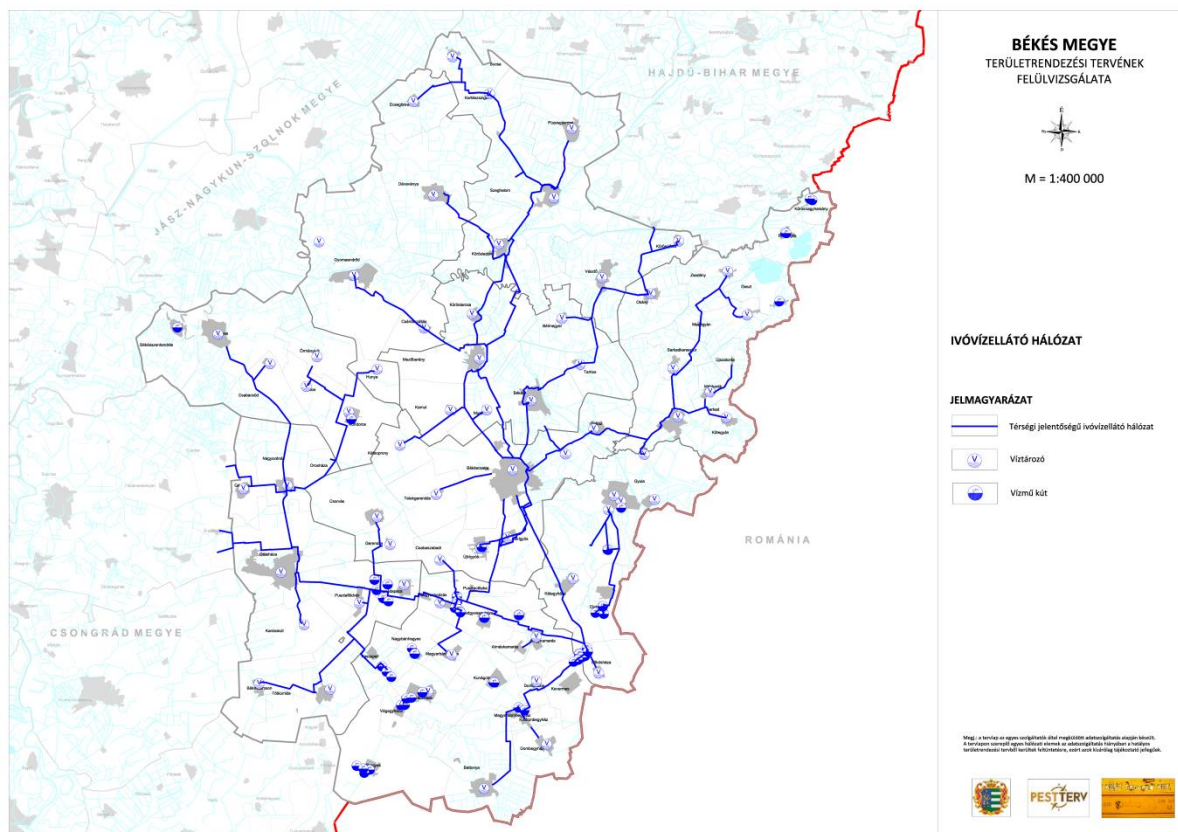

Közüzeti ivóvízvezeték hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)
Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

A megye szintű kedvező ellátottság jelzi, hogy a kedvezőtlen ellátottságú településeken kevesebb ember él. A megyében mindösszesen 22717 fő számára nem biztosított a közüzeti hálózati ivóvízellátás.

A megye jelenlegi kedvező ellátottsága alapján vízellátás vonatkozásában a fejlesztési feladatokban ma már a még teljes körű ellátással nem rendelkező településen kívül, ahol az ellátottság növelése is még feladat, többnyire már nem a bekötöttség növelése, a "mennyiségi ellátás" megoldása a legfontosabb. A "minőség" biztosítása kerül előtérbe a vízellátás fejlesztési feladatok körében. A „minőségi” igény pedig elsődlegesen a vízminőségre vonatkozik, amely az általánosan terjedő elszennyeződés következtében egyre nehezebben biztosítható. Az egészséges víz, mint a természet legfontosabb kincse kiemelt védelmet igényel. Ezért a jövő feladata, rövid és hosszabb távú időciklusban egyaránt a vízbázisok fokozott védelmének biztosítása.

Békés megye településeinek vízellátását döntő hányadban az Alföldvíz Zrt biztosítja, néhány település szolgáltatója a Gyulai Közüzeti Kft. A vízellátást részben saját vízbeszerzéssel biztosítják, részben a saját vízbázisról településen belüli elosztással, részben kistérségi regionális hálózattal, részben nagy regionális hálózatról vételezett vízzel látják el a településeket. A helyi, megfelelő vízminőségű vízbeszerzést, a helyi bázis elszennyeződése esetén a regionális rendszerek fejlesztésével lehet pótolni. A regionális vízbeszerzés lehetősége, ezért különös figyelmet érdemel. Az ellátás biztonsága érdekében a kistérségi-, térségi szolgáltató művek összekapcsolása, regionális rendszerek kialakítása növeli az ellátás biztonságát.

Békés megye vízellátó hálózata

Forrás: Szolgáltatói adatok, illetve a hatályos területrendezési terv alapján saját szerkesztés

A statisztikai adatok segítségével a távlatilag várható igények mértékét prognosztizálni lehet, így annak ellátására a szolgáltató kellő időben fel tud készülni. Az országos trendeket vizsgálva, megyei léptékben ugrásszerű népességváltozás nem várható, megyén belüli lokális mozgások előfordulhatnak, amelyet a regionális rendszerrel működő vízellátás viszonylag rugalmasan tud követni. Mivel a víz, mint természeti kincs a világon egyre jobban felértékelődik, az azzal való takarékoskosságot a fenntartható fejlődés érdeke ki fogja kényszeríteni. Várhatóan távlatilag élesen elválasztódik az ivóvíz minőségű vízigeny az egyéb, feltétlenül ivóvíz minőségű vizet nem igénylő vízigenyektől. Az ivóvíz minőségű víz elsődlegesen a szociális célú, kommunális igények kielégítését fogja szolgálni, ezért a várható igényváltozás jól prognosztizálható.

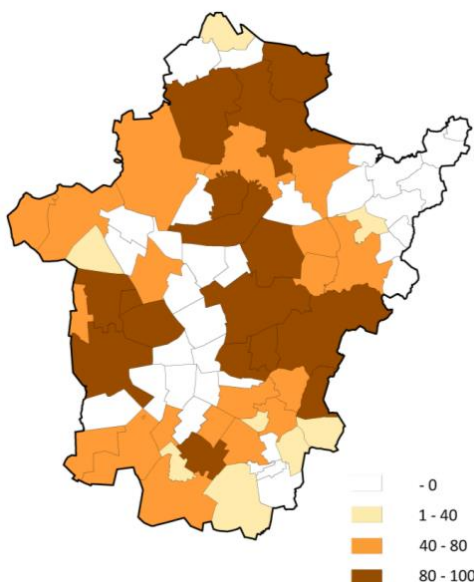
A megyében rendelkezésre álló bázisok a várható távlati igényeket, természetesen a bázisok, elosztóhálózatok és azok létesítményeinek megfelelő korszerűsítésével és fejlesztésével ki fogja tudni elégíteni. A nem ivóvíz minőségű vízigenyek kielégítésének gazdaságosságára törekedve egyre kevésbé fogják azt, az ivóvíz minőségű közhálózatra való támaszkodással megoldani. Annak kielégítésére lokális megoldást keresnek. Erre a talajvizek, rétegvizek, felszíni vizek is rendelkezésre állnak.

Távlatilag a legnagyobb vízhiány a mezőgazdaságban, az agrárágazatban várható, amelynek vízellátására az öntözőcsatornák, öntöző hálózatok kiépítési igénye várható. Ezek jellemzően a felszíni vizekre támaszkodva alakíthatóak ki. A kiskertek, zöldfelületek locsolóvíz igényének kielégítése is távlatilag egyre kevésbé veszi igénybe az ivóvíz hálózatot, hanem a helyi vízbeszerzés kap egyre hangsúlyosabb szerepet. A helyi vízbeszerzés keretében a csapadékvíz visszatartása is fontos megoldandó feladattá fog válni.

4.4.3. Szennyvízkezelés (szennyvízelvezetés, kezelés, elhelyezés)

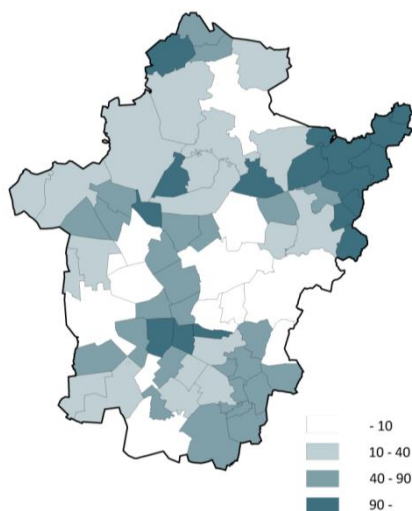
Az elmúlt évtizedekben kiépített vezetékes ivóvízellátással párhuzamosan lényegesen megnőtt a fajlagos vízfelhasználás, s ezzel együtt a keletkező szennyvíz mennyisége is. Az elhasznált víz a környezet egyik alapvető szennyező eleme, amelynek megfelelő elhelyezése nagyon fontos feladat. A szennyvízgyűjtés és kezelés problémájának megoldatlansága, valamint a keletkezett szennyvizek jelentős hányadának még ma is kezeletlenül a talajba szikkasztása, az ivóvízkészlet vízminőségének egyik legnagyobb veszélyeztető forrása. A vízügyi ágazat a közelmúltban a korábbi vezetékes ivóvízellátás kiépítéséhez hasonlóan, hazai és nemzetközi támogatás segítségével bonyolította a szennyvízhálózat és szennyvíztisztítás létesítésének intenzív fejlesztését. Ennek hatására számos szennyvíztisztító telep létesült és több település csatornahálózat került kiépítésre illetve van a megvalósítás különböző fázisaiban. A megvalósított csatornázási és szennyvíztisztító telep létesítési beruházások ellenére azonban a megye 75 településéből még mindig 33 település nem rendelkezik szennyvíz közcsontra hálózattal.

A megye településeinek közcsontrával való ellátottságának bemutatására a statisztikai adatok nyújtanak lehetőséget. A rendelkezésre álló 2016-os statisztikai adatok alapján a következő ellátottság rajzolódott ki.

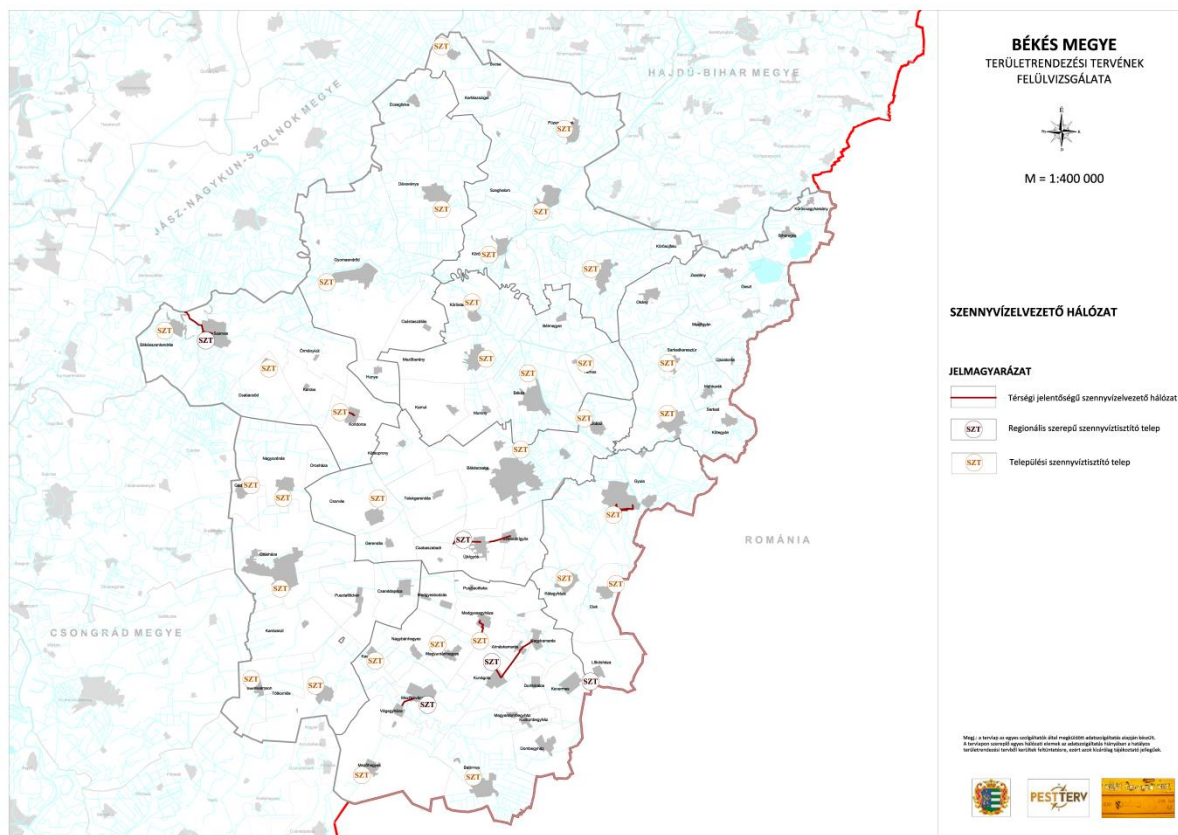
Közüemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)

Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

Közműolló (%)

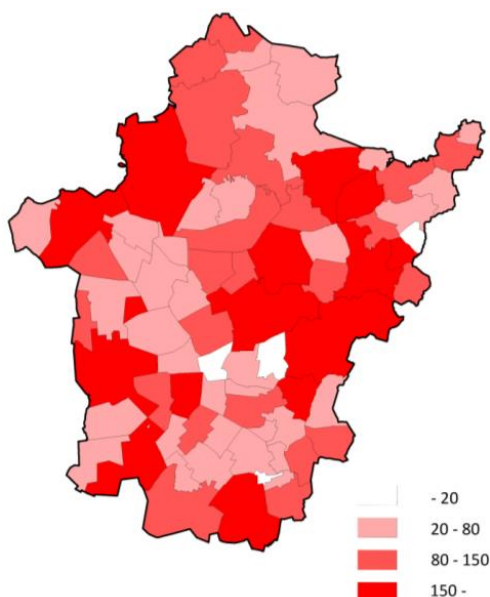
Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

Szennyvízelvezető hálózatok

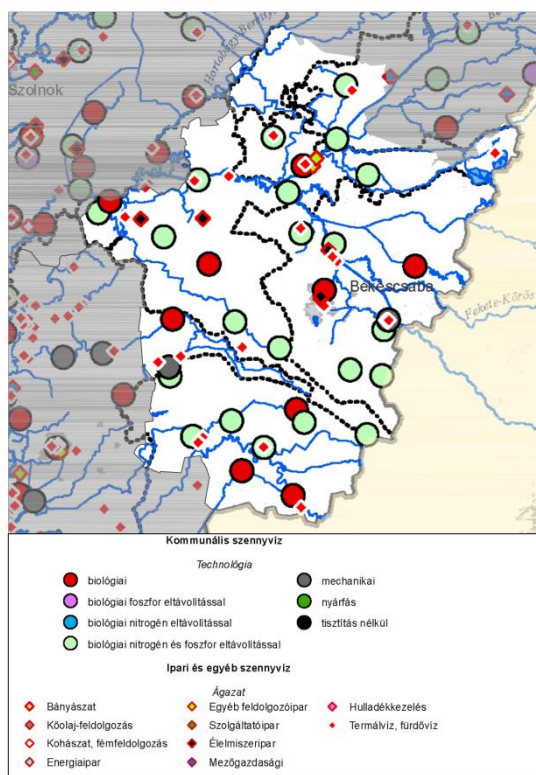
Forrás: Szolgáltatói adatok, illetve a hatályos területrendezési terv alapján saját szerkesztés

Megye szinten azonban a vizsgálatok szerint a jelenlegi csatornázottság mellett is, a talajba szikkadó szennyvíz mennyisége jelentős, eléri a 8423 m³/nap mennyiséget, amely a talaj, talajvíz, rétegvizek elszennyeződését okozzák. Különösen a megye északi részén, ahol a vízbeszerzés kisebb talpmélységű rétegvizes kutakkal történik, komoly veszélyforrása a helyi vízbázisoknak. A házi szennyvíz szikkasztása új vagy meglévő létesítménynél, tevékenységnél a környezeti hatásvizsgálat, illetve a környezetvédelmi felülvizsgálat, illetve az ezeknek megfelelő tartalmú egyedi vizsgálat eredményétől függően engedhető meg a felszín alatti vízbázisok hidrogeológiai védőövezetében.

Szennyvíz okozta környezetterhelés (m3/nap)

Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

Kommunális és ipari szennyvíz-bevezetések

Forrás: Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015

Ahogy azt a vizsgálatok feltárták a jelentősebb szennyezést nemcsak a talajba szikkasztott szennyvíz mennyisége okozza, hanem ezt tovább fokozza a szennyvíz szennyezettségének növekedése, azaz annak a minősége, mivel a házi szennyvíz (megnövekedett mosószerfogyasztás stb miatt) egyre magasabb nitrogén és foszfortartalmú. Ezek a szennyező anyagok a talajba és a talajvízbe jutva, nagyon veszélyeztetik a vízbázisokat.

A vízellátáshoz hasonlóan Békés megyében a már csatornázott települések döntő hányadának szennyvíz elvezetését, kezelését, elhelyezését kettő jelentősebb szolgáltató biztosítja. A csatornázott települések többsége az Alföldvíz Zrt. vízellátó területén van, így a csatornahálózat üzemeltetését is az Alföldvíz Zrt. üzemelteti. De mellette üzemeltetőként jelen van a Gyulai Közülemi Kft. is.

Telephely	Térségi szerep	Kapacitás (m ³ /nap)
1. Battonya	Települési szennyvíztisztító telep	800
2. Békés	Települési szennyvíztisztító telep	2500
3. Békéscsaba	Települési szennyvíztisztító telep	21005
4. Békéssámszon	Települési szennyvíztisztító telep	200
5. Békésszentandrás	Települési szennyvíztisztító telep	400
6. Bucsa	Települési szennyvíztisztító telep	200
7. Csabacsúd	Települési szennyvíztisztító telep	200
8. Csorvás	Települési szennyvíztisztító telep	500
9. Dévaványa	Települési szennyvíztisztító telep	1000
10. Doboz	Települési szennyvíztisztító telep	485
11. Elek	Települési szennyvíztisztító telep	600
12. Füzesgyarmat	Települési szennyvíztisztító telep	640
13. Gádos	Települési szennyvíztisztító telep	425
14. Gyomaendrőd	Települési szennyvíztisztító telep	1850
15. Gyula	Települési szennyvíztisztító telep	10550
16. Kaszaper	Települési szennyvíztisztító telep	380
17. Kétegyháza	Települési szennyvíztisztító telep	310
18. Kondoros	Települési szennyvíztisztító telep	490
19. Körösladány	Települési szennyvíztisztító telep	500
20. Köröstarcsa	Települési szennyvíztisztító telep	300
21. Kunágota	Regionális szennyvíztisztító telep	600
22. Lökösháza	Regionális szennyvíztisztító telep	250
23. Magyarbánhegyes	Települési szennyvíztisztító telep	285
24. Medgyesegyháza	Települési szennyvíztisztító telep	86003
25. Mezőberény	Települési szennyvíztisztító telep	1845
26. Mezőhegyes	Települési szennyvíztisztító telep	1350
27. Mezőkovácsháza	Települési szennyvíztisztító telep	492600
28. Nagyszénás	Települési szennyvíztisztító telep	530
29. Újkígyós	Regionális szennyvíztisztító telep	1300
30. Orosháza	Települési szennyvíztisztító telep	7600

31. Sarkad	Települési szennyvíztisztító telep	1300
32. Sarkadkeresztúr	Települési szennyvíztisztító telep	200
33. Szarvas	Regionális szennyvíztisztító telep	3500
34. Szeghalom	Települési szennyvíztisztító telep	2570
35. Tarhos	Települési szennyvíztisztító telep	65
36. Tótkomlós	Települési szennyvíztisztító telep	694
37. Vésztő	Települési szennyvíztisztító telep	1000

*A megye területén üzemelő szennyvíztisztító telepek
Forrás: Vízyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015*

A csatornázott településeken a szennyvízgyűjtő hálózat a szennyvizet jellemzően a helyi tisztítótelepre, vagy kisebb hányadban kistérségi ellátási funkcióra létesített regionális tisztítótelepre szállítja a szennyvizet. A vizsgálatok alapján a megyében jelenleg mindössze öt kistérségi regionális szerepet betöltő szennyvíztisztító telep üzemel: Mezőkovácsháza, Kunágota, Lökösháza, Újkígyós és Szarvas településeken, ezek a kistérségi funkció ellátó tisztítótelepek tíz Békés megyei település ellátást biztosítják. A többi település önálló, csak a saját település ellátását szolgáló tisztítóteleppel rendelkezik.

A meglévő csatornahálózat és szennyvíztisztító telepek elsősorban a kommunális szennyvizet gyűjtik össze és tisztítják. A nagyobb ipari üzemek saját ipari szennyvíztisztítóval rendelkeznek, melynek üzemeltetését is maguk végzik. A szennyvíztisztítás egyik végtermékének, a tisztított víznek a befogadói a vízfolyások. A másik végterméknek, a szennyvíziszapnak az elhelyezése jellemzően még ma is mezőgazdasági területen történik, de biomasszaként feldolgozva az energiatermelési hasznosítása növekvő tendenciájú.

Meg kell említeni, hogy vannak olyan beépítésre szánt és beépítésre nem szánt településrészek, amelyeknek jól és gazdaságosan működtethető közhálózati csatorna csatlakozását a nagy távolság, az ingatlan időszakos hasznosítása nem tenné lehetővé. Az elmúlt időszakban jelentős kutatások-fejlesztések alapján fejlesztették ki azokat a szakszerű szennyvízkezelő egyedi berendezéseket, amellyel a szennyvizet, természetesen, ha azt, egyéb helyi, természeti, hidrológiai, geológiai adottság nem akadályozza, lehet helyben a szennyvizet kezelni és elhelyezni. Természetesen ennek alkalmazását csak ott szabad megengedni, ahol azt, kockázatmentesen az állampolgárakra lehet bízni és azt a helyi építési szabályzat megengedi. A vízbázisok védelme érdekében azt a kockázatot nem szabad felvállalni, amelynél a tisztított víz ellenőrzés nélkül, közvetlen talajba szikkadna. Csak olyan kisberendezés egyedi használata támogatható, ahol a tisztított szennyvíz befogadója felszíni víz és így a tisztítás minősége bármikor ellenőrizhető.

4.5. Épített környezeti és a kulturális örökségi értékek (építészeti örökség, régészeti örökség, műemléki értékek, emlékhelyek)

4.5.1. Régészeti örökség

Békés megye régészeti szempontból az ország legjobban kutatott lelőhelyekben jelenleg „leggazdagabb” területe. Több mint 8200 régészeti lelőhelyet tartanak nyilván. A megye területén egészen pontosan 8218 lelőhely található, további 26 pedig valamely szomszédos megyében nyilvántartott, de a megye területét is érintő lelőhely. A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 11. §-a értelmében általános védelem alatt állnak. Békés

megye területén továbbá számos kiemelten és fokozottan védett, országosan, illetve tájegységileg, kultúrtörténetileg kimagasló lelőhelyet tartanak nyilván, ezek:

Kiemelten védett régészeti lelőhelyek:

- Battonya, Szárazér 14., Parázs-tanya őskori tell
- Békés, török kori palánkvár
- Békéscsaba, Gerla középkori monostora
- Békésszentandrás, Gödényhalom, őskori tell
- Gyula, középkori vár
- Körösújfalú, Jákódomb, őskori tell
- Tarhos-Városerdő, őskori tell
- Vésztő, Mágor-halom, őskori tell és középkori monostor

Fokozottan védett régészeti lelőhelyek:

- Dévaványa, Sártó-halom, őskori tell
- Dévaványa, Sártó, Szarka-halom, őskori tell
- Dévaványa, Sártó-sziget, Kova-halom, őskori tell
- Doboz, Sámson vára, Árpád-kori földvár
- Doboz, Faluhely, Árpád-kori település
- Orosháza, Nagytatársánc, földvár
- Sarkad, Peckesvár, földvár
- Szeghalom, Kovács-halom, őskori tell

Ezen lelőhelyek zöme természetvédelmi értékkel is bír, vagy természetvédelmi terület. A környezetvédelmi és természetvédelmi előírások változásával összhangban folyamatban van az ún. „kunhalmok” közül a régészeti korú objektumok nyilvántartásba vétele.

4.5.2. Békés megye építészeti öröksége

Békés megye kulturális öröksége, a települések építészeti képe is jelentős a megye területrendezési terve készítése szempontjából. A kulturális örökség legfontosabb elemeinek számbavétele megtörtént a hatályos megyei tervet megalapozó vizsgálatok kidolgozásának részeként. E vizsgálati megállapítások ma is helytállóak és felhasználásra kerültek a megyei területrendezési terv módosításához.

A kulturális örökség számbavétele, területei figyelembevétele a tervezés során annál inkább indokolt, mivel Békés megye járásai és települései építeni kívánnak a helyi értékekre, a turizmus a szabadidő-gazdaság fejlesztésére is. Ebből a szempontból is - természeti adottságok, táji értékek mellett - meghatározó jelentőségű a kulturális örökség, az épített környezet. A történeti keretbe ágyazott értékelés a megyei identitás alakítása szempontjából is fontos.

4.6. Világörökségi és világörökségi várományos értékek

A világörökségi és világörökségi várományos értékek meghatározása önálló országos szintű övezetként került bevezetésre a területi tervezésben. Az övezethez tartozó területeket települési közigazgatási határos pontossággal határolták le az MaTrT készítői. Békés megyében világörökségi terület nem található. A megyei területrendezési tervben a világörökségi várományos területek által érintett települések Békés megyében (megjegyzendő, hogy Mezőhegyes kivételével valamennyi település a „Tájház hálózat Magyarországon” várományos terület részét képező tájház okán szerepel a listán):

- Békés
- Békéscsaba
- Füzesgyarmat
- Gyomaendrőd
- Kétegyháza
- Mezőhegyes (a Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok helyszín)
- Szarvas
- Tótkomlós

4.7. Honvédelem

Magyarországon a geopolitikai helyzet, a szövetségi rendszer megváltozása következtében a rendszerváltás óta eltelt évtizedek alatt országos szinten csökkent a honvédelem céljára igénybe vett területek kiterjedése, a Magyar Honvédség számos korábban általa használt (kezelt) területtől vált meg.

Békés megye területén a Magyar Honvédség kezelésében lévő területek nem jelentősek, csak a megyeszékhely Békéscsaba területét érintik. A Békéscsabán található honvédelmi rendeltetésű ingatlanon az MH 54. Veszprém Radarezred távolfelderítő radarberendezést üzemeltet. A honvédelmi tárca az ingatlan hosszú távú, korlátozásmentes, honvédelmi célú használatára - a Magyar Honvédség alapfeladatai rendeltetésszerű, szakszerű és jogszerű ellátása, Magyarország védelmi képességeit alapvetően meghatározó vagy a NATO-tagságból eredő, valamint a nemzetközi szerződéseiben vállalt kötelességeinek teljesítése érdekében - továbbra is igényt tart.

A honvédelmi övezet meghatározása *településhatáros* pontossággal történt. A Honvédelmi Minisztérium adatszolgáltatása szerint tehát mindössze egyetlen település, *Békéscsaba* igazgatási területe érintett a *honvédelmi és katonai célú terület övezetével*.

4.8. Ásványvagyon

A geológiai fejlődés menetét követően Békés megyében korlátozott az ásványvagyon előfordulások köre és területe, ásványérc és szénvagyon nem halmozódott fel a területen. A geológiai fejlődés menetét jellegzetességei, a megye területén előforduló képződmények jellegzetességei és kora a fellelhető ásványkincsek körét is meghatározzák. A megye területén előforduló ásványkincsek két nagy csoportját a **szénhidrogének** és a különböző **építőipari nyersanyagok** alkotják.

A harmadidőszaki képződmények *országos jelentőségű szénhidrogén készleteket* tárolnak. A megyében a legfontosabb előfordulások: Füzesgyarmat, Szeghalom, Battonya-Végegyháza, Kaszaper-Pusztaföldvár, Csanádapáca, Sarkadkeresztúr, Endrőd-Szarvas, Tótkomlós. Az építőiparban felhasználható alapanyagok széles skálájával rendelkezik a megye. Az *agyag* nagy mennyiségben fordul elő, erre alapozott a megye téglai para. Az agyag előfordulása főként a Békési-síkon számottevő. A *homok*- és a *kavics* a folyóvizek által halmozódott fel. A *homok* a Körösök mentén, a *kavics* a Maros hordalékkúphoz kapcsolódóan található. A megye *fémes ásványokkal egyáltalán nem rendelkezik*.

Sajátos, országhatáron is túlnyúló jelentőségű természeti erőforrást jelent a megye **termál- és gyógyvíz készlete**, és az erre alapozott nagyhírű fürdők. Az Alföld DK-i részén 70°C feletti hőmérsékletű hévizek feltárására van lehetőség. Ezekből a hévíztároló kőzetekből kerül felszínre

Gyula, Orosháza, Gyomaendrőd, Békés, Békéscsaba, Tótkomlós, Füzesgyarmat gyógy- illetve termálvizei.

A megye legértékesebb felszíni erőforrása a kiváló minőségű **termőföld**. Ennek összefoglaló leírása a *termőföldvédelmi és a mezőgazdasági* fejezetben található.

Az *ásványi nyersanyagvagyon övezete* országos szinten nincs lehatárolva, ezt az MaTrT a kiemelt térségi és a megyei területrendezési tervek hatáskörébe utalja. A 2012-es Békés megyei TrT az ásványvagyon készlettel rendelkező települések közigazgatási határos meghatározását tartalmazza. A jelen tervmódosítás a területileg illetékes adatszolgáltató szerv által megadott internetes hivatkozás alapján tartalmazza az övezet által érintett településeket. Az érintett területek közül a legjelentősebbek települési térségként vannak lehatárolva a TSZT-n, az 5 ha-nál nagyobb külfejtéses bányaterületek sajátos területfelhasználású térségként, a kisebbek beleolvadnak a közelükben uralkodó területfelhasználásba, jellemzően a mezőgazdasági térségbe.

A dokumentáció a 2018. márciusi időpontban érvényes állapotot tartalmazza, és a települési rendezési tervek felülvizsgálata, módosítása során a Bányafelügyeletet be kell vonni az eljárásba. Az MBFSZ kéri külön kiemelni, hogy ezt még a jelen munkafázisban történt adatszolgáltatásban az ásványi nyersanyagvagyon övezet és földtani veszélyforrások által nem érintett települések esetében is meg kell tenni.

4.9. Hulladékgazdálkodás

A tervelőzmény készítését megelőzően elkészültek az Országos Hulladékgazdálkodási Tervre alapozva az ország 7 régiójának Területi Hulladékgazdálkodási Tervei, melyekből Békés megyére a Dél-alföldi Régió THT-ja vonatkozik. A kommunális hulladékártalmatlanítás, lerakás létesítményeinek az utóbbi évtizedben az EU normáknak szerinti szigorúbb szabályoknak kell megfelelniük. A regionális hulladékfogadó – lerakó bázistelepek környezetvédelmi szempontból megfelelő, szigetelt kialakítással rendelkeznek. A megyében 2 regionális lerakó üzemel, Békéscsaba és Gyomaendrőd területén.

A fenti telephelyek a megye térszerkezeti tervén az „építmények által igénybevett térség” vagy a települési részeként jelenhetnek meg. A kisebb hulladékgazdálkodási létesítmények területe a mezőgazdasági térségbe sorolt.

A kommunális hulladék ártalmatlanítás feladatköréhez tartozik a szelektív gyűjtés rendszer fokozatos kiterjesztése is. A korábban (papír, műanyag, üveggyűjtésre) alkalmazott gyűjtőszigetes rendszerrel szemben jobban működik a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtés. Ez azonban technológiai kérdés, megoldása nem területrendezési feladat.

A témakör területrendezési - településrendezési vonatkozása a bázistelepek elhelyezésében van, sajátosságaik – területi kiterjedésük, a tevékenység és annak környezeti hatásai - miatt ugyanis indokolt lehet ezek speciális térségtípusba vagy övezetbe való besorolása, szabályozása. Az EU-s szabályozás, kötelezettségvállalás, a követelményeknek való megfelelés miatt a régebbi települési hulladéklerakókat le kellett zárni, területüket rekultiválni kellett. Ezek területe – a rekultivációs újrahasznosítási célnak és fekvésüknek megfelelően beolvadt a mezőgazdasági vagy az erdő térségbe, ritkábban a települési térségbe.

A megyében veszélyes hulladéklerakónak átminősített telep a Füzesgyarmati korábban fűrészi iszap átmeneti tárolónak kialakított depónia volt. Jelenleg már veszélyes hulladék ideszállítás nem történik. A végleges fedő-záró réteg rendszer kialakítására, a rekultivációs munkálatok befejezését követően

az előzetesen megállapított utógondozási - figyelemmel kíséresi időszak még jelenleg is, 2021. január 1-ig tart. A megye területén lévő dögterek és dögművek lezárását és rekultivációját követően az elhullott állatokat a gyűjtőkonténerekből szállítják el ártalmatlanításra (az állati tetemek a jelenlegi besorolás szerint nem tartoznak a „veszélyes hulladék” kategóriába).

Önálló övezetként nem jelennek meg a hulladékgazdálkodás területei. A korábban alkalmazott „térsgyi hulladéklerakóhely kijelöléséhez ki vizsgálat alá vonható terület övezete” a tervelőzményben azonban még szerepelt. Az övezetbe a megyei területrendezési tervben kijelölhető azon területek tartoztak, amelyek a védendő területfelhasználású területeken (erdők, kiváló termőhelyi adottságú szántók) és a térségi védelmi övezeteken kívüliek. A vizsgálat alá vonható terület övezetben új térségi hulladéklerakó hely csak külön jogszabályokban meghatározott területalkalmassági vizsgálatok (környezeti hatásvizsgálatok - előzetes-, részletes környezeti tanulmány), valamint az országos-, a regionális, esetleg az előbbiekkal összhangban készített megyei hulladékgazdálkodási tervek alapján helyezhetők el. A megyeterv területalkalmassági típusú övezetének lehatárolása a mai metodikából már kikerült, de információtartalma miatt érdemes az említésre. Az övezeti lapon lehatárolt felületek figyelembe vehetők (persze az elengedhetetlen aktualizálást követően) nem csak hulladéklerakók, de más, jelentősebb védőterületet igénylő létesítménynek telepítésének helykijelölése során is.

4.10. Természeti és környezeti kockázatok

A települési környezet minőségét alapvetően meghatározza a település természeti elemeinek állapota: a földfelszín, a levegő és a víz tisztasága, a települések szerkezete, higiéniája, biztonsága, a kockázat minimalizálás feltételeinek biztosítottasága. A témakörbe számos objektív és szubjektív elem besorolható, melyek közül a területrendezési tervi metodika csak néhány fontosabb témacsoportot ragad ki, amelyekkel övezeti szinten is foglalkozik. Ezek közé sorolhatók:

- az árvízvédelem,
- a belvízveszély,
- a vizek szennyezés elleni védelme
- és részben a termőföld védelme is,
- továbbá földtani veszélyforrások által érintett területek.

A fentiek közül itt a *földtani veszélyforrások* övezetének áttekintése indokolt, mivel a *vízgazdálkodáshoz – vízvédelemhez kapcsolódó övezetek* más fejezetben is elemzésre kerülnek. A *földtani veszélyforrások* övezetébe a megye déli részén levő települések egy részét sorolta a megyei TRT: Szabadkígyóst és a Pusztaföldvár – Nagybánhegyes - Csanádapáca - Medgyesbodzás - Medgyesegyháza – Nagykamarás – Almáskamarás - Kaszaper - Kevermes településegységtest, - összesen 11 települést. Ez a vizsgált megyei települések számának közel 15 %-a, közigazgatási területük összesen a megyei terület mintegy 10%-át fedi le. A besorolás alapja a Szolnoki Bányakapitányság SZBK/594-2/2011. iktatószámú, a megyei területrendezési terv legutóbbi módosítása alkalmával kiadott adatszolgáltatása volt, és amely szerint ezeknek a településeknek a területén térfogatváltozó agyagtalajok találhatók, melyek földtani veszélyforrásként szerepeltek nyilvántartásukban.

A *természeti és környezeti kockázatok* a fentieken túl nyilvánvalóan magában foglalja az *ár- és belvízvédelem, földrengésveszély, egyéb katasztrófavédelmi beavatkozási területek* témaköreit is, ezek azonban a területrendezési tervek tematikájában részben az ágazatoknál kerülnek elemzésre (pl. a vízügynél részben az *ár- és belvízvédelem, mint a „belvízveszélyes területek övezete”*); másrészt nem jelennek meg sem térszerkezeti sem övezeti szinten, *a településrendezés hatáskörébe utalva a*

szakterületeket (a 314/2012.(XI.8.) Kr. alapján), pl. a *földrengésveszély, tűz- és robbanásveszély és egyéb biztonsági tényezők* tekintetében.

4.11. Éghajlatváltozás területi vonatkozásai

Békés megye éghajlatában a kontinentális hatások az országos átlagnál nagyobb mértékben jutnak érvényre, főleg a megye déli tájain. Ezek a besugárzási viszonyok, a hőmérsékleti kép, a csapadékviszonyok és a vízháztartás tekintetében egyaránt megmutatkoznak.

Az agrotechnikai szempontból kedvező síkvidéki jellemzőkkel bíró térség inszolációs mutatói a legkiemelkedőbb értékeket mutatják az országban (napfénytartam: ~2000 ó/év). A megyében a csapadék területi eloszlása nem mutat számottevő különbözőséget. A meleg, száraz klímájú megye max. 650-700 mm éves csapadék összeggel rendelkezik, a vegetációs időszakban átlagosan 350–400 mm közötti eső valószínű. A relatív csapadékhiány (~500-600 mm/év közt, ariditási index: ~1,2-1,4) hatásai részben kompenzálhatók a megye gazdag felszín alatti vízkészletére és viszonylag sűrű vízrajzi hálózatára bázírozva.

A hőmérsékleti viszonyok megyén belüli alakulására a domborzati adottságok nincsenek jelentős hatással, a terület monoton sík jellege miatt. A legaridabb alföldi típusú vidéken az éves középhőmérséklet 10,5o Celsius fölötti, a levegő páratartalma az országos átlag alatti. A napfénytartam területi megoszlásában sincsenek számottevő különbségek, átlag 1950-2000 óra között, a legdélebbi részeken valamivel 2000 óra fölött jellemző.

A fentiekben összefoglalt, Magyarország Kistáj Kataszterében szereplő, mintegy néhány évtizeddel ezelőtti éves átlagra vonatkozó adatsorok nagyságrendileg napjainkban is igazak, de a kétezres évek meteorológiai megfigyelései és klimatológiai elemzései alapján feltehető, hogy változásaik nagy valószínűséggel kedvezőtlen tendenciákat mutatnak. Ez egyrészt a szélsőértékek gyakoriságának, másrészt a kiszámíthatatlansági - bizonytalansági faktorok növekedésében jelentkezik. A klímaváltozás általános hatásai

- a hőingadozás mértékének növekedése, a hőhullámok, ezen belül is a városi hőhullámok gyakoribbá válása, felerősödő sugárzás, a száraz – meleg kánikulai és hőségnapok számának növekedése;
- a csapadékmennyiség ingadozás mértékének növekedése, villámárvizek/aszálycsúcsok gyakoribbá válása, főleg városi térségekben;
- a csapadékeloszlás a hőmérsékleti és a légnedveségi viszonyok hagyományos, évszakokhoz köthető periodicitásának torzulásai;
- szélsőséges viharjelenségek gyakoribbá válása, atipikus szélviszonyok („tornádójelenség feltűnése);
- a felszíni kiszáradás, talajvízsüllyedés tendenciájának állandósulása;
- az ariditási index szélsőértékeinek távolodása;
- a belvízkár jelenség gyakoriságának növekedése a rendkívüli csapadéktöbbletek időszakaiban;

Összefoglalva, általában a szélsőségek erősödése (pl. a hőmérsékleti szélsőértékek, éves és évszakai pozitív és negatív „rekordok”, aszályos periódusok, stb.) és gyakorisági értékek növekedése jellemző. A változások, az egymásnak is ellentmondó szélsőségek területi hatásai, hogy ezek egyre inkább „próbára teszik” a természeti rendszereket, degradálják az ökörendszereket, a humán szempontból pedig növelik a katasztrófaveszélyt.

A kiszáradási tendenciák a vízmegtartás – vízpótlás szükségességére hívják fel a figyelmet, az elsősorban a nagyobb települések, városok esetében ez kiegészül a keletkező hőtöbblet kezelésének

igényével, az átszellőzési, árnyékolási viszonyok javításával. A kompenzáció elsődleges eszköze a zöld infrastruktúra, a zöldfelületi rendszer és az ökoszisztéma szolgáltatások fejlesztése. Békés megyében ez kiegészül a nagy összefüggő monokultúras agrárfelületek, a fátlan szántóterületek kedvezőtlen ökológiai hatásaival, ahol a táji zöldfelületi rendszer kompenzációs célú fejlesztésében elsődlegesen szükséges és alkalmazható a tájfasítás minden formája, miután az agrártértség erdőtelepítésre, vizes tájrehabilitációra igénybe vehető jelentősebb tartalékokkal nem rendelkezik. Törekedni kell a lehulló csapadék helyben való megtartására, a gyors elvezetés által okozott vízvesztések minimalizálására. Ebben jelentős szerepük van a meglévő szükségtározóknak (Szeghalom-Körösladány-Köröstarcsa; Gyula-Sarkad) és belvíztározóknak (pl. Békéscsaba-Szabadkígyós; Dévaványa-Ecsegfalva). Ezek mellett törekedni kell az állandó vízfelületek lehetőség szerinti növelésére is.

A klímaváltozás természetes és telepített növénytársulásokra való hatása is kedvezőtlen, a degradáció, a szárazságtűrőbb fajok előtérbe kerülése irányába hat, a mező- és az erdőgazdálkodásban és a települési zöldfelület gazdálkodásban is a szélesebb ökológiai tűrőképességű társulások telepítését, fenntartását kényszeríti ki. Településökológiai szempontból is elengedhetetlen az élő – biológiailag aktív – felületek: lombtömegek, víztestek: víz- és zöldfelületek, erdők, parkok védelme és területük növelése.

5. A térségi területfelhasználás vizsgálata a térségi területfelhasználási kategóriák figyelembevételével

5.1. A térszerkezet alakulása, a területfelhasználás változásai, tendenciák

A megye térszerkezetében a 2012-ben módosított megyei területrendezési terv hatálya alatt lényegi változás nem következett be. Még a 2012-ben elfogadott tervmódosítást megelőzően, Orosháza területén megvalósult a 47. sz. főút várost elkerülő – Gyopárosfürdő, Szentetornya településrészek és a város közötti nyomvonalon vezetett – szakasza, valamint a 44. sz. főút Békéscsabát északról elkerülő szakasza. 2019-ben átadásra került az M44 gyorsforgalmi út Tiszakürt – Kondoros közötti 62 km hosszúságú szakasza. Számottevő mellékúthálózati fejlesztések nem valósultak meg. Előkészítő fázisban van a Békéscsaba - Lőkösháza közötti vasútvonal szakasz rekonstrukciója. A Békéscsabai vasútállomás modernizálása és átépítése megtörtént. Vasúthálózati fejlesztés a megye egyéb vasútvonalain nem történt. A megye egyes vasúti mellékvonalain ma is szünetel a személyszállítás. Az energiaellátórendszerek hálózati elemei a közelmúltban nem módosultak. Szennyvízelvezető csatornahálózati fejlesztések történtek több településen.

A területrendezési tervek tartalmi követelményei szerinti térségi területfelhasználási vizsgálat az MaTrT-ben rögzített területfelhasználási kategóriák szerint készült. A vizsgálat során felhasználásra kerültek a meglévő térségi digitális térképi állományok.

A tervezés során ezek a területi lehatárolások a rendelkezésre álló és feldolgozásra kerülő hatályos településszerkezeti tervek szerint beépítésre szánt területi lehatárolásokkal, illetve további erdészeti területi lehatárolásokkal fognak pontosodni.

Alábbi két táblázat mutatja a 2012-ben módosított hatályos megyei terv, illetve tervmódosítás térségi területfelhasználási kategóriái területének változását hektárban megadva. Az adatok összevetése jól mutatja a megye területfelhasználásában bekövetkezett változásokat, melyek ismertetésére, elemzésére a tervi műleírásban kerül sor.

Békés megye módosított TrT - 2012	
városias települési térség	25066
hagyományosan vidéki települési térség	13746
építmények által igénybe vett térség	304
erdőgazdálkodási térség	41676
mezőgazdasági térség	466426
vegyes területfelhasználású térség	10055
vízgazdálkodási térség	5695
<i>összesen</i>	<i>562969</i>

Békés megye módosított TrT - 2020	
Települési térség	41234
Erdőgazdálkodási térség	38187
Mezőgazdasági térség	475728
Vízgazdálkodási térség	6101
Sajátos területfelhasználású térség	1719
<i>összesen</i>	<i>562969</i>

Az alábbi táblázat a megye településeinek jelen tervmódosítás szerinti területfelhasználását mutatja be.

	Település	Térségi területfelhasználási kategória	Terület (ha)	Százalék
1.	Almáskamarás	Erdőgazdálkodási térség	15,76	1,1%
2.	Almáskamarás	Mezőgazdasági térség	1272,66	86,5%
3.	Almáskamarás	Települési térség	181,22	12,3%
4.	Almáskamarás	Vízgazdálkodási térség	1,03	0,1%
5.	Battonya	Erdőgazdálkodási térség	580,10	4,0%
6.	Battonya	Mezőgazdasági térség	12974,86	89,0%
7.	Battonya	Települési térség	963,22	6,6%
8.	Battonya	Vízgazdálkodási térség	53,00	0,4%
9.	Békés	Erdőgazdálkodási térség	616,52	4,8%
10.	Békés	Mezőgazdasági térség	10523,52	82,7%
11.	Békés	Sajátos területfelhasználású térség	16,48	0,1%
12.	Békés	Települési térség	1384,45	10,9%
13.	Békés	Vízgazdálkodási térség	181,65	1,4%
14.	Békéscsaba	Erdőgazdálkodási térség	992,73	5,1%
15.	Békéscsaba	Mezőgazdasági térség	13165,96	67,9%
16.	Békéscsaba	Sajátos területfelhasználású térség	770,43	4,0%
17.	Békéscsaba	Települési térség	4249,65	21,9%
18.	Békéscsaba	Vízgazdálkodási térség	214,50	1,1%
19.	Békéssámson	Erdőgazdálkodási térség	142,37	2,0%
20.	Békéssámson	Mezőgazdasági térség	6622,41	93,0%
21.	Békéssámson	Sajátos területfelhasználású térség	6,91	0,1%
22.	Békéssámson	Települési térség	314,29	4,4%
23.	Békéssámson	Vízgazdálkodási térség	34,99	0,5%
24.	Békésszentandrás	Erdőgazdálkodási térség	81,85	1,1%
25.	Békésszentandrás	Mezőgazdasági térség	6642,41	85,8%
26.	Békésszentandrás	Sajátos területfelhasználású térség	3,07	0,0%
27.	Békésszentandrás	Települési térség	639,52	8,3%
28.	Békésszentandrás	Vízgazdálkodási térség	378,31	4,9%
29.	Bélmegyer	Erdőgazdálkodási térség	1445,09	22,9%
30.	Bélmegyer	Mezőgazdasági térség	4528,04	71,8%
31.	Bélmegyer	Sajátos területfelhasználású térség	9,68	0,2%
32.	Bélmegyer	Települési térség	194,50	3,1%
33.	Bélmegyer	Vízgazdálkodási térség	127,21	2,0%
34.	Biharugra	Erdőgazdálkodási térség	797,48	15,1%
35.	Biharugra	Mezőgazdasági térség	3434,06	65,0%
36.	Biharugra	Sajátos területfelhasználású térség	7,26	0,1%
37.	Biharugra	Települési térség	264,86	5,0%
38.	Biharugra	Vízgazdálkodási térség	779,94	14,8%
39.	Bucsa	Erdőgazdálkodási térség	655,51	11,7%
40.	Bucsa	Mezőgazdasági térség	4537,59	81,3%
41.	Bucsa	Sajátos területfelhasználású térség	1,01	0,0%
42.	Bucsa	Települési térség	354,41	6,3%
43.	Bucsa	Vízgazdálkodási térség	32,89	0,6%

44.	Csabacsúd	Erdőgazdálkodási térség	161,78	2,4%
45.	Csabacsúd	Mezőgazdasági térség	6340,39	94,9%
46.	Csabacsúd	Települési térség	169,13	2,5%
47.	Csabacsúd	Vízgazdálkodási térség	13,27	0,2%
48.	Csabaszabadi	Erdőgazdálkodási térség	38,62	1,2%
49.	Csabaszabadi	Mezőgazdasági térség	3161,05	96,6%
50.	Csabaszabadi	Sajátos területfelhasználású térség	6,28	0,2%
51.	Csabaszabadi	Települési térség	52,92	1,6%
52.	Csabaszabadi	Vízgazdálkodási térség	11,98	0,4%
53.	Csanádapáca	Erdőgazdálkodási térség	29,86	0,6%
54.	Csanádapáca	Mezőgazdasági térség	4634,15	90,3%
55.	Csanádapáca	Sajátos területfelhasználású térség	16,82	0,3%
56.	Csanádapáca	Települési térség	443,82	8,7%
57.	Csanádapáca	Vízgazdálkodási térség	5,67	0,1%
58.	Csárdaszállás	Erdőgazdálkodási térség	54,92	1,0%
59.	Csárdaszállás	Mezőgazdasági térség	5182,16	95,7%
60.	Csárdaszállás	Sajátos területfelhasználású térség	5,52	0,1%
61.	Csárdaszállás	Települési térség	127,48	2,4%
62.	Csárdaszállás	Vízgazdálkodási térség	45,54	0,8%
63.	Csorvás	Erdőgazdálkodási térség	141,76	1,6%
64.	Csorvás	Mezőgazdasági térség	8302,68	92,1%
65.	Csorvás	Települési térség	553,27	6,1%
66.	Csorvás	Vízgazdálkodási térség	19,84	0,2%
67.	Dévaványa	Erdőgazdálkodási térség	406,12	1,9%
68.	Dévaványa	Mezőgazdasági térség	20158,31	93,1%
69.	Dévaványa	Sajátos területfelhasználású térség	25,03	0,1%
70.	Dévaványa	Települési térség	1014,89	4,7%
71.	Dévaványa	Vízgazdálkodási térség	50,80	0,2%
72.	Doboz	Erdőgazdálkodási térség	1287,12	23,6%
73.	Doboz	Mezőgazdasági térség	3621,65	66,5%
74.	Doboz	Sajátos területfelhasználású térség	5,49	0,1%
75.	Doboz	Települési térség	481,33	8,8%
76.	Doboz	Vízgazdálkodási térség	51,37	0,9%
77.	Dombegyház	Erdőgazdálkodási térség	92,39	1,6%
78.	Dombegyház	Mezőgazdasági térség	5164,49	89,1%
79.	Dombegyház	Sajátos területfelhasználású térség	2,54	0,0%
80.	Dombegyház	Települési térség	530,63	9,2%
81.	Dombegyház	Vízgazdálkodási térség	3,87	0,1%
82.	Dombiratos	Erdőgazdálkodási térség	28,60	1,6%
83.	Dombiratos	Mezőgazdasági térség	1602,37	87,6%
84.	Dombiratos	Települési térség	196,22	10,7%
85.	Dombiratos	Vízgazdálkodási térség	2,99	0,2%
86.	Ecsefalva	Erdőgazdálkodási térség	155,60	2,0%
87.	Ecsefalva	Mezőgazdasági térség	7243,47	91,7%
88.	Ecsefalva	Sajátos területfelhasználású térség	9,02	0,1%

89.	Ecsefalva	Települési térség	285,23	3,6%
90.	Ecsefalva	Vízgazdálkodási térség	206,03	2,6%
91.	Elek	Erdőgazdálkodási térség	30,68	0,6%
92.	Elek	Mezőgazdasági térség	4970,57	90,5%
93.	Elek	Sajátos területfelhasználású térség	33,17	0,6%
94.	Elek	Települési térség	414,69	7,6%
95.	Elek	Vízgazdálkodási térség	41,94	0,8%
96.	Füzesgyarmat	Erdőgazdálkodási térség	3909,38	30,7%
97.	Füzesgyarmat	Mezőgazdasági térség	7890,83	62,0%
98.	Füzesgyarmat	Sajátos területfelhasználású térség	11,61	0,1%
99.	Füzesgyarmat	Települési térség	760,43	6,0%
100.	Füzesgyarmat	Vízgazdálkodási térség	161,97	1,3%
101.	Gádosros	Erdőgazdálkodási térség	29,23	0,8%
102.	Gádosros	Mezőgazdasági térség	3413,43	89,5%
103.	Gádosros	Sajátos területfelhasználású térség	1,97	0,1%
104.	Gádosros	Települési térség	367,12	9,6%
105.	Gádosros	Vízgazdálkodási térség	1,50	0,0%
106.	Gerendás	Erdőgazdálkodási térség	17,60	0,4%
107.	Gerendás	Mezőgazdasági térség	3866,13	94,8%
108.	Gerendás	Sajátos területfelhasználású térség	19,45	0,5%
109.	Gerendás	Települési térség	169,49	4,2%
110.	Gerendás	Vízgazdálkodási térség	5,43	0,1%
111.	Geszt	Erdőgazdálkodási térség	904,96	17,6%
112.	Geszt	Mezőgazdasági térség	2993,99	58,3%
113.	Geszt	Sajátos területfelhasználású térség	20,99	0,4%
114.	Geszt	Települési térség	176,88	3,4%
115.	Geszt	Vízgazdálkodási térség	1042,17	20,3%
116.	Gyomaendrőd	Erdőgazdálkodási térség	1351,87	4,4%
117.	Gyomaendrőd	Mezőgazdasági térség	26702,04	87,9%
118.	Gyomaendrőd	Sajátos területfelhasználású térség	49,27	0,2%
119.	Gyomaendrőd	Települési térség	1917,25	6,3%
120.	Gyomaendrőd	Vízgazdálkodási térség	374,51	1,2%
121.	Gyula	Erdőgazdálkodási térség	4475,42	17,5%
122.	Gyula	Mezőgazdasági térség	18033,10	70,5%
123.	Gyula	Sajátos területfelhasználású térség	203,91	0,8%
124.	Gyula	Települési térség	2595,34	10,1%
125.	Gyula	Vízgazdálkodási térség	271,48	1,1%
126.	Hunya	Erdőgazdálkodási térség	12,74	0,4%
127.	Hunya	Mezőgazdasági térség	3103,78	95,3%
128.	Hunya	Sajátos területfelhasználású térség	6,73	0,2%
129.	Hunya	Települési térség	129,20	4,0%
130.	Hunya	Vízgazdálkodási térség	4,41	0,1%
131.	Kamut	Erdőgazdálkodási térség	30,08	0,5%
132.	Kamut	Mezőgazdasági térség	5844,76	96,6%
133.	Kamut	Települési térség	168,50	2,8%

134.	Kamut	Vízgazdálkodási térség	4,83	0,1%
135.	Kardos	Erdőgazdálkodási térség	14,33	0,3%
136.	Kardos	Mezőgazdasági térség	4036,35	94,3%
137.	Kardos	Települési térség	226,84	5,3%
138.	Kardos	Vízgazdálkodási térség	1,10	0,0%
139.	Kardoskút	Erdőgazdálkodási térség	93,97	1,2%
140.	Kardoskút	Mezőgazdasági térség	7241,13	94,6%
141.	Kardoskút	Sajátos területfelhasználású térség	25,72	0,3%
142.	Kardoskút	Települési térség	182,05	2,4%
143.	Kardoskút	Vízgazdálkodási térség	114,64	1,5%
144.	Kaszaper	Erdőgazdálkodási térség	31,42	0,9%
145.	Kaszaper	Mezőgazdasági térség	3112,37	92,7%
146.	Kaszaper	Települési térség	203,49	6,1%
147.	Kaszaper	Vízgazdálkodási térség	10,06	0,3%
148.	Kertészsziget	Erdőgazdálkodási térség	285,81	7,3%
149.	Kertészsziget	Mezőgazdasági térség	3542,80	90,6%
150.	Kertészsziget	Sajátos területfelhasználású térség	3,95	0,1%
151.	Kertészsziget	Települési térség	75,59	1,9%
152.	Kertészsziget	Vízgazdálkodási térség	3,24	0,1%
153.	Kétegyháza	Erdőgazdálkodási térség	283,00	5,6%
154.	Kétegyháza	Mezőgazdasági térség	4262,29	84,4%
155.	Kétegyháza	Sajátos területfelhasználású térség	7,62	0,2%
156.	Kétegyháza	Települési térség	483,77	9,6%
157.	Kétegyháza	Vízgazdálkodási térség	12,69	0,3%
158.	Kétsoprony	Erdőgazdálkodási térség	19,15	0,4%
159.	Kétsoprony	Mezőgazdasági térség	4831,29	94,3%
160.	Kétsoprony	Sajátos területfelhasználású térség	10,18	0,2%
161.	Kétsoprony	Települési térség	260,13	5,1%
162.	Kétsoprony	Vízgazdálkodási térség	3,15	0,1%
163.	Kevermes	Erdőgazdálkodási térség	63,92	1,5%
164.	Kevermes	Mezőgazdasági térség	3674,31	84,8%
165.	Kevermes	Sajátos területfelhasználású térség	13,20	0,3%
166.	Kevermes	Települési térség	559,64	12,9%
167.	Kevermes	Vízgazdálkodási térség	22,96	0,5%
168.	Kisdombegyház	Erdőgazdálkodási térség	31,07	2,5%
169.	Kisdombegyház	Mezőgazdasági térség	1108,72	87,9%
170.	Kisdombegyház	Sajátos területfelhasználású térség	2,73	0,2%
171.	Kisdombegyház	Települési térség	113,81	9,0%
172.	Kisdombegyház	Vízgazdálkodási térség	4,89	0,4%
173.	Kondoros	Erdőgazdálkodási térség	97,71	1,2%
174.	Kondoros	Mezőgazdasági térség	7569,51	92,5%
175.	Kondoros	Sajátos területfelhasználású térség	25,17	0,3%
176.	Kondoros	Települési térség	471,97	5,8%
177.	Kondoros	Vízgazdálkodási térség	19,32	0,2%
178.	Körösladány	Erdőgazdálkodási térség	783,26	6,3%

179.	Körösladány	Mezőgazdasági térség	10733,18	86,7%
180.	Körösladány	Települési térség	751,46	6,1%
181.	Körösladány	Vízgazdálkodási térség	111,31	0,9%
182.	Körösnagyharsány	Erdőgazdálkodási térség	255,45	12,8%
183.	Körösnagyharsány	Mezőgazdasági térség	1617,02	81,2%
184.	Körösnagyharsány	Sajátos területfelhasználású térség	7,47	0,4%
185.	Körösnagyharsány	Települési térség	92,73	4,7%
186.	Körösnagyharsány	Vízgazdálkodási térség	18,84	0,9%
187.	Köröstarcsa	Erdőgazdálkodási térség	551,31	8,8%
188.	Köröstarcsa	Mezőgazdasági térség	5234,19	83,3%
189.	Köröstarcsa	Települési térség	295,57	4,7%
190.	Köröstarcsa	Vízgazdálkodási térség	199,08	3,2%
191.	Körösújfalú	Erdőgazdálkodási térség	1504,74	59,5%
192.	Körösújfalú	Mezőgazdasági térség	898,43	35,5%
193.	Körösújfalú	Sajátos területfelhasználású térség	2,99	0,1%
194.	Körösújfalú	Települési térség	119,27	4,7%
195.	Körösújfalú	Vízgazdálkodási térség	5,03	0,2%
196.	Kötegyán	Erdőgazdálkodási térség	380,97	8,9%
197.	Kötegyán	Mezőgazdasági térség	3623,75	84,4%
198.	Kötegyán	Sajátos területfelhasználású térség	6,82	0,2%
199.	Kötegyán	Települési térség	270,97	6,3%
200.	Kötegyán	Vízgazdálkodási térség	12,41	0,3%
201.	Kunágota	Erdőgazdálkodási térség	21,07	0,3%
202.	Kunágota	Mezőgazdasági térség	5821,13	91,0%
203.	Kunágota	Sajátos területfelhasználású térség	15,35	0,2%
204.	Kunágota	Települési térség	520,69	8,1%
205.	Kunágota	Vízgazdálkodási térség	17,68	0,3%
206.	Lőkösháza	Erdőgazdálkodási térség	196,51	3,8%
207.	Lőkösháza	Mezőgazdasági térség	4666,13	89,7%
208.	Lőkösháza	Sajátos területfelhasználású térség	54,74	1,1%
209.	Lőkösháza	Települési térség	260,92	5,0%
210.	Lőkösháza	Vízgazdálkodási térség	24,15	0,5%
211.	Magyarbánhegyes	Erdőgazdálkodási térség	27,77	0,8%
212.	Magyarbánhegyes	Mezőgazdasági térség	3299,72	90,3%
213.	Magyarbánhegyes	Települési térség	324,04	8,9%
214.	Magyarbánhegyes	Vízgazdálkodási térség	4,29	0,1%
215.	Magyardombegyház	Mezőgazdasági térség	660,70	86,4%
216.	Magyardombegyház	Települési térség	103,80	13,6%
217.	Magyardombegyház	Vízgazdálkodási térség	0,28	0,0%
218.	Medgyesbodzás	Erdőgazdálkodási térség	28,91	0,9%
219.	Medgyesbodzás	Mezőgazdasági térség	2890,13	91,3%
220.	Medgyesbodzás	Sajátos területfelhasználású térség	2,50	0,1%
221.	Medgyesbodzás	Települési térség	241,08	7,6%
222.	Medgyesbodzás	Vízgazdálkodási térség	4,30	0,1%
223.	Medgyesegyháza	Erdőgazdálkodási térség	375,98	5,8%

224.	Medgyesegyháza	Mezőgazdasági térség	5571,66	86,7%
225.	Medgyesegyháza	Sajátos területfelhasználású térség	1,33	0,0%
226.	Medgyesegyháza	Települési térség	476,43	7,4%
227.	Medgyesegyháza	Vízgazdálkodási térség	3,72	0,1%
228.	Méhkerék	Erdőgazdálkodási térség	170,80	6,6%
229.	Méhkerék	Mezőgazdasági térség	2187,44	84,6%
230.	Méhkerék	Sajátos területfelhasználású térség	4,26	0,2%
231.	Méhkerék	Települési térség	212,73	8,2%
232.	Méhkerék	Vízgazdálkodási térség	9,70	0,4%
233.	Mezőberény	Erdőgazdálkodási térség	363,87	3,1%
234.	Mezőberény	Mezőgazdasági térség	10347,92	87,3%
235.	Mezőberény	Települési térség	874,48	7,4%
236.	Mezőberény	Vízgazdálkodási térség	266,42	2,2%
237.	Mezőgyán	Erdőgazdálkodási térség	871,05	14,6%
238.	Mezőgyán	Mezőgazdasági térség	4875,71	81,4%
239.	Mezőgyán	Sajátos területfelhasználású térség	3,75	0,1%
240.	Mezőgyán	Települési térség	220,41	3,7%
241.	Mezőgyán	Vízgazdálkodási térség	15,42	0,3%
242.	Mezőhegyes	Erdőgazdálkodási térség	1768,66	11,4%
243.	Mezőhegyes	Mezőgazdasági térség	12724,70	81,9%
244.	Mezőhegyes	Települési térség	1028,05	6,6%
245.	Mezőhegyes	Vízgazdálkodási térség	22,23	0,1%
246.	Mezőkovácsháza	Erdőgazdálkodási térség	80,94	1,3%
247.	Mezőkovácsháza	Mezőgazdasági térség	5253,17	83,9%
248.	Mezőkovácsháza	Sajátos területfelhasználású térség	38,49	0,6%
249.	Mezőkovácsháza	Települési térség	859,68	13,7%
250.	Mezőkovácsháza	Vízgazdálkodási térség	26,85	0,4%
251.	Murony	Erdőgazdálkodási térség	233,28	6,5%
252.	Murony	Mezőgazdasági térség	3147,35	88,2%
253.	Murony	Sajátos területfelhasználású térség	2,23	0,1%
254.	Murony	Települési térség	181,82	5,1%
255.	Murony	Vízgazdálkodási térség	3,51	0,1%
256.	Nagybánhegyes	Erdőgazdálkodási térség	24,44	0,6%
257.	Nagybánhegyes	Mezőgazdasági térség	3960,98	93,8%
258.	Nagybánhegyes	Sajátos területfelhasználású térség	5,96	0,1%
259.	Nagybánhegyes	Települési térség	227,64	5,4%
260.	Nagybánhegyes	Vízgazdálkodási térség	5,12	0,1%
261.	Nagykamarás	Erdőgazdálkodási térség	276,98	6,4%
262.	Nagykamarás	Mezőgazdasági térség	3678,54	85,3%
263.	Nagykamarás	Települési térség	342,26	7,9%
264.	Nagykamarás	Vízgazdálkodási térség	12,17	0,3%
265.	Nagyszénás	Erdőgazdálkodási térség	183,17	1,9%
266.	Nagyszénás	Mezőgazdasági térség	8784,07	91,9%
267.	Nagyszénás	Sajátos területfelhasználású térség	19,94	0,2%
268.	Nagyszénás	Települési térség	553,15	5,8%

269.	Nagyszénás	Vízgazdálkodási térség	15,60	0,2%
270.	Okány	Erdőgazdálkodási térség	713,38	10,1%
271.	Okány	Mezőgazdasági térség	5868,55	83,1%
272.	Okány	Sajátos területfelhasználású térség	8,81	0,1%
273.	Okány	Települési térség	451,57	6,4%
274.	Okány	Vízgazdálkodási térség	19,74	0,3%
275.	Orosháza	Erdőgazdálkodási térség	146,53	0,7%
276.	Orosháza	Mezőgazdasági térség	16939,46	83,8%
277.	Orosháza	Sajátos területfelhasználású térség	40,47	0,2%
278.	Orosháza	Települési térség	2948,17	14,6%
279.	Orosháza	Vízgazdálkodási térség	147,21	0,7%
280.	Örménykút	Erdőgazdálkodási térség	62,12	1,1%
281.	Örménykút	Mezőgazdasági térség	5268,24	96,6%
282.	Örménykút	Települési térség	120,30	2,2%
283.	Örménykút	Vízgazdálkodási térség	5,21	0,1%
284.	Pusztaföldvár	Erdőgazdálkodási térség	29,72	0,5%
285.	Pusztaföldvár	Mezőgazdasági térség	5349,27	93,6%
286.	Pusztaföldvár	Települési térség	302,82	5,3%
287.	Pusztaföldvár	Vízgazdálkodási térség	31,16	0,5%
288.	Puszttaottlaka	Erdőgazdálkodási térség	40,91	2,2%
289.	Puszttaottlaka	Mezőgazdasági térség	1644,44	87,1%
290.	Puszttaottlaka	Sajátos területfelhasználású térség	138,31	7,3%
291.	Puszttaottlaka	Települési térség	62,63	3,3%
292.	Puszttaottlaka	Vízgazdálkodási térség	0,87	0,0%
293.	Sarkad	Erdőgazdálkodási térség	2017,95	16,1%
294.	Sarkad	Mezőgazdasági térség	9291,12	74,0%
295.	Sarkad	Települési térség	1166,36	9,3%
296.	Sarkad	Vízgazdálkodási térség	81,45	0,6%
297.	Sarkadkeresztúr	Erdőgazdálkodási térség	442,78	12,5%
298.	Sarkadkeresztúr	Mezőgazdasági térség	2838,86	80,4%
299.	Sarkadkeresztúr	Települési térség	225,94	6,4%
300.	Sarkadkeresztúr	Vízgazdálkodási térség	22,83	0,6%
301.	Szabadkígyós	Erdőgazdálkodási térség	243,24	5,3%
302.	Szabadkígyós	Mezőgazdasági térség	3912,19	85,9%
303.	Szabadkígyós	Települési térség	360,67	7,9%
304.	Szabadkígyós	Vízgazdálkodási térség	39,68	0,9%
305.	Szarvas	Erdőgazdálkodási térség	586,59	3,6%
306.	Szarvas	Mezőgazdasági térség	13721,27	84,9%
307.	Szarvas	Sajátos területfelhasználású térség	2,14	0,0%
308.	Szarvas	Települési térség	1607,18	9,9%
309.	Szarvas	Vízgazdálkodási térség	240,10	1,5%
310.	Szeghalom	Erdőgazdálkodási térség	2073,28	9,5%
311.	Szeghalom	Mezőgazdasági térség	18505,48	85,2%
312.	Szeghalom	Sajátos területfelhasználású térség	10,70	0,0%
313.	Szeghalom	Települési térség	1009,30	4,6%

314.	Szeghalom	Vízgazdálkodási térség	113,85	0,5%
315.	Tarhos	Erdőgazdálkodási térség	550,12	9,6%
316.	Tarhos	Mezőgazdasági térség	4980,91	86,7%
317.	Tarhos	Sajátos területfelhasználású térség	12,07	0,2%
318.	Tarhos	Települési térség	188,26	3,3%
319.	Tarhos	Vízgazdálkodási térség	13,59	0,2%
320.	Telekgerendás	Erdőgazdálkodási térség	349,25	4,8%
321.	Telekgerendás	Mezőgazdasági térség	6634,48	91,7%
322.	Telekgerendás	Sajátos területfelhasználású térség	5,79	0,1%
323.	Telekgerendás	Települési térség	234,11	3,2%
324.	Telekgerendás	Vízgazdálkodási térség	13,61	0,2%
325.	Tótkomlós	Erdőgazdálkodási térség	528,03	4,2%
326.	Tótkomlós	Mezőgazdasági térség	11272,15	90,1%
327.	Tótkomlós	Sajátos területfelhasználású térség	5,30	0,0%
328.	Tótkomlós	Települési térség	643,43	5,1%
329.	Tótkomlós	Vízgazdálkodási térség	56,35	0,5%
330.	Újkígyós	Erdőgazdálkodási térség	30,14	0,5%
331.	Újkígyós	Mezőgazdasági térség	4856,58	88,4%
332.	Újkígyós	Települési térség	601,54	11,0%
333.	Újkígyós	Vízgazdálkodási térség	3,73	0,1%
334.	Újszalonta	Erdőgazdálkodási térség	130,68	6,3%
335.	Újszalonta	Mezőgazdasági térség	1902,79	91,4%
336.	Újszalonta	Sajátos területfelhasználású térség	0,34	0,0%
337.	Újszalonta	Települési térség	45,72	2,2%
338.	Újszalonta	Vízgazdálkodási térség	3,20	0,2%
339.	Végegyháza	Erdőgazdálkodási térség	57,54	2,0%
340.	Végegyháza	Mezőgazdasági térség	2564,73	88,6%
341.	Végegyháza	Sajátos területfelhasználású térség	6,52	0,2%
342.	Végegyháza	Települési térség	252,20	8,7%
343.	Végegyháza	Vízgazdálkodási térség	12,56	0,4%
344.	Vésztő	Erdőgazdálkodási térség	2157,94	17,2%
345.	Vésztő	Mezőgazdasági térség	9305,04	74,0%
346.	Vésztő	Sajátos területfelhasználású térség	1,13	0,0%
347.	Vésztő	Települési térség	1076,80	8,6%
348.	Vésztő	Vízgazdálkodási térség	29,29	0,2%
349.	Zsadány	Erdőgazdálkodási térség	521,53	7,9%
350.	Zsadány	Mezőgazdasági térség	5586,74	84,9%
351.	Zsadány	Települési térség	302,99	4,6%
352.	Zsadány	Vízgazdálkodási térség	172,85	2,6%

5.2. Településrendszer

A településhálózat és a központrendszer bemutatása és értékelése a 2012 évben készült tervmódosítás megalapozó vizsgálatához készült fejezet aktualizálásával készült.

Egy megye térstruktúráját annak közlekedési hálózata, településhálózata, központrendszere határozza meg. A településhálózat vizsgálatának fontosságát támasztja alá, hogy alapvető meghatározó szerep van többek között az úthálózat - *szerkezet és hierarchia* - és más műszaki vonalas infrastruktúra kiépítésében, és kapacitásának meghatározásában, ami egyaránt érint fejlesztési és rendezési kérdéseket.

Békés megyében a lakosság mintegy 77%-a (!) él városi településeken. Ez jellemzi az urbanizáltság fokát, ami országos szinten mintegy 70,5%. A 6,5 százalékponttal magasabb érték alátámasztja a megye településhálózatának egyik fő jellemvonását, a kis számú, de nagy közigazgatási területtel endelkező településekben tömörülő népességet, illetve a városok megyén belüli egyenletes területi elrendeződését.

Békés megye (a Dél-Alföldhöz, Bács-Kiskun és Csongrád megyéhez hasonlóan) az ország legritkább településhálózatával rendelkezik. A megye 75 településéből Békéscsaba megyei jogú város, további 21 megyei település pedig városi rangú. A Békés megyei települések közül 53 település község, illetve nagyközség. A megye összes városa folyamatosan veszít népességéből. A megyeszékhely Békéscsaba népessége is 60 ezer fő alá csökkent. Békéscsabán kívül 2018-ra már 30 ezer fő feletti város sem volt a megyében.

A megye városi rangú települései közül 2018-ban csak a megyei jogú város, Békéscsaba lakosságszáma haladja meg az 50.000 főt. Békéscsaba lakónépessége: 59.357 fő (5.072 fővel kevesebb mint 7 évvel korábban). A második és harmadik legnépesebb város Gyula illetve Orosháza lakónépessége pedig: 29.606 fő (2.526 fővel kevesebb, mint 2011-ben), illetve 27.492 fő (2.137 fővel kevesebb mint 2011-ben). A megyében nincs több 20 ezer főt meghaladó népességű város. Békés, Szarvas és Gyomaendrőd népessége 10 és 20 ezer fő közötti. A többi 16 város lakossága nem éri el a 10.000 főt, sőt közülük hat városé az 5.000 főt sem.

	Lakónépesség (2011. január 1-én, fő)	Lakónépesség (2018. január 1-én, fő)
Békéscsaba megyeszékhely, megyei jogú város	64.429	59.357
Battonya	5.726	5.657
Békés	20.182	18.503
Csorvás	5.201	4.722
Dévaványa	7.888	7.472
Elek	4.985	4.589
Füzesgyarmat	5.804	5.578
Gyomaendrőd	14.131	12.839
Gyula	32.132	29.606
Kondoros	5.265	4.794
Körösladány	4.733	4.383
Medgyesegyháza	3.781	3.474
Mezőberény	11.128	9.880
Mezőhegyes	5.299	5.041
Mezőkovácsháza	6.175	5.899
Orosháza	29.629	27.492

Sarkad	10.262	9.677
Szarvas	17.412	15.565
Szeghalom	9.228	8.680
Tótkomlós	5.955	5.662
Újkígyós	5.376	4.899
Vésztő	6.946	6.592

*Békés megye városainak népessége*A jelenlegi településhálózat kialakulásának története

A hódoltság előtti időszakban az Alföldön a természeti tényezők nem igazán kedveztek a lakosság letelepedésének, hatalmas árvízjárta területek és legelőként hasznosított homokfelszínek hátráltatták azt. Állandó települések inkább csak az ártérperemeken jöhettek létre. Az Alföldön nem voltak meg a feudális korban a városfejlődést elősegítő tényezők, mint pl. nemesfémbányászat, bortermelés, vásárvonal. Ezért a térségben a mezőgazdaság uralt mindent, a városfejlődésnek is ez jelentette az alapját. A 14-15. század során kezdődött meg a mezővárosok kialakulása. A városállomány a 15. században még meglehetősen ritka volt ezen a területen. A dél-alföldi régió területén kizárólag Szeged emelhető ki mint nagyváros, és mellette még Gyula, Békés, valamint Kecskemét és Kalocsa voltak a jelentősebb mezővárosok, ezek népessége viszonylag gyorsan és egyenletesen növekedett.

A török hódoltság nagymértékben befolyásolta a településhálózat fejlődését, az Alföld az 1540-es évektől kezdve két birodalom határzónájává vált. A törökök elől elmenekült a helyi nemesség és a tehetősebb városi polgárok egy része is, a falvak lakói pedig fokozatosan beköltöztek a nagyobb védelmet nyújtó mezővárosokba, a faluhálózat gyakorlatilag elpusztult. A 18. században megindult az elnéptelenedett területek újratelepítése, mely részben spontán, részben szervezett folyamatként ment végbe. A Dél-Alföld területén ekkor jelent meg a szlovák népesség, fő központjaik Tótkomlós, Békéscsaba és Szarvas voltak. A spontán folyamatok eredményeként a román lakosság mindinkább lehúzódt a hegyekből az Alföld peremére, de magyar lakosság is érkezett az ország túlnépesedett területéről. Az Alföldön a török hódoltság során kialakult településhálózat állt helyre. A 18. század végétől a lakosság nagy része a mezővárosokban élt, falvak csak elvétve alakultak ki.

A települések fejlődésében fontos szerepe volt a 18. század közepétől meginduló gabonakonjunktúrának, mely egyre inkább visszaszorította a rideg szarvasmarhatartást. Az intenzívebb határhasználat terjedését segítette a növekvő népesség is, melynek eltartására már nem voltak elegendők a legelőként hasznosított földek. A szántók magántulajdonba kerültek, de a településmagtól egyre távolabbi földterületeket kényszerültek szántóföldi művelés alá vonni, mely a tanyás településrendszer kialakulásához vezetett el.

A tanyák kialakulásának alapvető feltételei közé tartozott a nagy kiterjedésű, intenzív művelés alá vont határ megléte, melyre nem lehet naponta kijárni. A tanyák, kialakulásuk kezdetén, még nem voltak állandó lakóhelyek, az osztott településszerkezet részét képezték, mely állt egy bel- és egy külterületi telekből. A tulajdonos állandó lakóhelye a mezővárosban volt, a tanya a gazdasági központot jelentette. A 19. század végétől viszont a tanyasiak feladták városi házukat, és a tanyák valódi szórványokká váltak. A tanyák a Dél-Alföldön nagyobb részt szórt tanyák, de előfordulnak Békés megyében a tanyautcák is (pl. Tótkomlós, Békés külterületein).

A dualizmus korszakában az Alföld területén meglepően magas volt a városi népesség aránya, mivel a tanyasi népességet is az anyaváros lakosságához számolták. A századfordulón is mezőváros volt az uralkodó településforma, melyeket még ekkor is egyöntetűen agrárjellegű településeknek lehetett minősíteni. Megőrizték falusias jellegű városképüket is, bár a 19. század során általában kialakult egy városias kinézetű belső mag és az ugyan földszintes házak alkotta, de zárt utcakép.

Tanyás településrendszer még jellemzőbbé vált, mivel a folyószabályozási és lecsapolási munkálatok során nagy kiterjedésű földterületek váltak művelhetővé, melyeken tanyák sokasága jött létre. A tanyaképződés utolsó nagy fellendülése az 1945-ös földreformhoz kapcsolható, mikor a kiosztott földek jelentős részén tanyák létesültek, ekkor érte el az alföldi külterületi népességszáma és aránya a maximumot.

A szocialista településhálózat-elképzelésekben a tanyák számára már nem volt hely. Ezért célként fogalmazták meg a tanyák felszámolását, melyet tanyaközpontok, illetve községek létrehozásával akartak megvalósítani. A tanyaközpontokon kívül sok korlátozást léptettek életbe, tiltották tanyák építését, átépítését, villamosítását is, ezzel bekényszerítve az embereket a kijelölt központokba. A külterületi népesség aránya ebben az időszakban jelentősen visszaesett, különösen az 1970-es években gyorsult fel a tanyák megszűnése. Míg a korábbi időszakban Békés megyében a népesség 33%-a élt külterületen, az elvándorlás és az előregedés miatt gyors csökkenésnek indult a külterületi népesség. Napjainkra sűrűbb tanyahálózat csak a Szarvas-Békés-Orosháza-Hódmezővásárhely-Szentes közötti területeken maradt fenn. Békés megyében a külterületi lakosok aránya elmarad az 5%-tól, ezen belül azonban a szarvasi térség minden kilencedik lakója tanyán él.

Békés megye mai településrendszere:

A megye településállományban a nagyobb népességű városoké, óriásfalvaké a főszerep. A nagyfalvak mellett még a kisvárosok szerepe meghatározó. A népesség főként a nagyobb városok körül koncentrálódik, melyek körül már megkezdődött a szuburbanizáció és az agglomerációk kialakulása. 2017. január 1.-én a Békéscsaba-Békés-Gyula településeggyüttes a népesség egyharmadát (32,1%) tömöríti. (Az évtized elején ez az arány még 42% volt).

A megye legjelentősebb és elsődleges városi centruma Békéscsaba. A megyeszékhely gazdaság-irányítási, üzleti és lakossági szolgáltató funkciói, továbbá közlekedési csomóponti szerepe térségileg kiemelkedő. Mivel Békéscsaba felsőfokú szerepköre hiányos, Szeged és Debrecen vonzása is érvényesül a megyében *(az utóbbi elsősorban csak a megye északkeleti részén)*.

A megyeszékhely mellett három, széles körű gazdasági-szolgáltató-ellátási funkciókkal rendelkező csomópont lát el térségi szervező szerepet: Orosháza, Gyula és Szarvas. Közülük a leginkább autonóm centrumnak - *elsősorban gazdasági bázisa és újabban kibővült oktatási szerepköre miatt* - Orosháza tekinthető. Gyula a közép-békési településeggyüttes részeként, egyrészt ellát néhány megyeszékhely-funkciót, másrészt viszont gazdasági irányító és üzleti szolgáltató szerepkörei a megyeszékhelynél gyengébbek. Szarvas a megye északnyugati részének fontos szolgáltató, illetve oktatási centruma.

Békés megyében a városeggyüttesek formálódásának legelőrehaladottabb stádiumában lévő példája a közép-békési városeggyüttes, melynek magterületét - *a funkcionális munkamegosztást több vonatkozásban gyakorló* - Békéscsaba, Gyula, Békés, peremvárosait Mezőberény és Sarkad képezik. Csabaszabadi, Doboz, Murony elsősorban a városi funkciók intenzív igénybevétele, Szabadkígyós, Újkígyós *(sőt egyre inkább Telekgerendás is)* már a szuburbanizáció révén is e városokhoz kapcsolódik, egyre inkább összefüggő, a megye legkiterjedtebb urbanizált térségévé alakítva a településeggyüttest.

Más léptékű és területi kihatású a Mezőkovácsháza–Mezőhegyes–Battonya város csoport, mely az egymás leárnyékolásából adódóan hiányosan kiépült kisvárosi funkciók - *Mezőkovácsháza dominanciájú* - kölcsönös igénybevétele által formálódik.

Szeghalom, Mezőkovácsháza, Tótkomlós és Gyomaendrőd részlegesen tölti be térségközponti szerepét, elsősorban intézményi és kereskedelmi szerepköreik révén, igaz Tótkomlós nem járásszékhely. Békés és Mezőberény a közép-békési térségen belüli funkciómegosztásnak és kedvező közlekedési helyzetének köszönhetően került ebbe a csoportba.

Dél-Békés két kisvárosa, Mezőhegyes és Battonya a gazdasági átalakulás veszteségeinek tekinthetők, súlyuk csökkent, szolgáltatásaik szegényesek, eltekintve Mezőhegyes turisztikai és kulturális jelentőségétől és kiskereskedelmi mikrocentrum-szerepétől. A dél-békési városok - *beleértve Mezőkovácsházát és Tótkomlóst is* - szerény gazdaságirányító szerepe és szegényes szolgáltató szektora, valamint a térség periférikus közlekedési helyzete az itteni települések végleges leszakadását eredményezheti. Hasonló gondot jelent ÉK-Békésben Sarkad gazdaságának meggyengülése és a város szolgáltató funkcióinak hiányosságai.

Elek gazdasági, szolgáltatási és közlekedési mutatói arra utalnak, hogy e centrum egyelőre nem képes dinamizálni a megye keleti peremének leszakadó településeit.

A városi jogállású Csorvás, Medgyesegyháza, Vésztő, Dévaványa és Füzesgyarmat településeken túl Kondoros rendelkezik még a legsokoldalúbb funkcionális szerkezettel, s ezek révén mikroregionális *(a környező falvakra is kiterjedő)* vonzással. E dinamikus csoport része Újkígyós is, amely gazdasági bázisa és kedvező társadalmi folyamatai *(szuburbanizáció)* miatt sorolható ide.

Fentiek figyelembevételével a járásában Gyula és Békés, sokkal kisebb mértékben Mezőberény néhány intézményével közösen gyakorolja a városi ellátó szerepet, míg Elek egyetlen falut sem képes a kapcsolatok többségével vonzani. Gyula a román határ menti falvak sávjában fejt ki egyértelmű központi szerepét, kisebb-nagyobb mértékben leárnyékolva Sarkad és a dél-békési kisvárosok hatását azok járásaiban. Előbbiben részlegesen Szeghalom korlátozott ellátó szerepe is érzékelhető, míg utóbbi északi részét Békéscsaba vonzza el, de Orosháza közelsége kihat. Mindkét járásban megfigyelhető a város-falu kapcsolatok megyehatáron való átnyúlása.

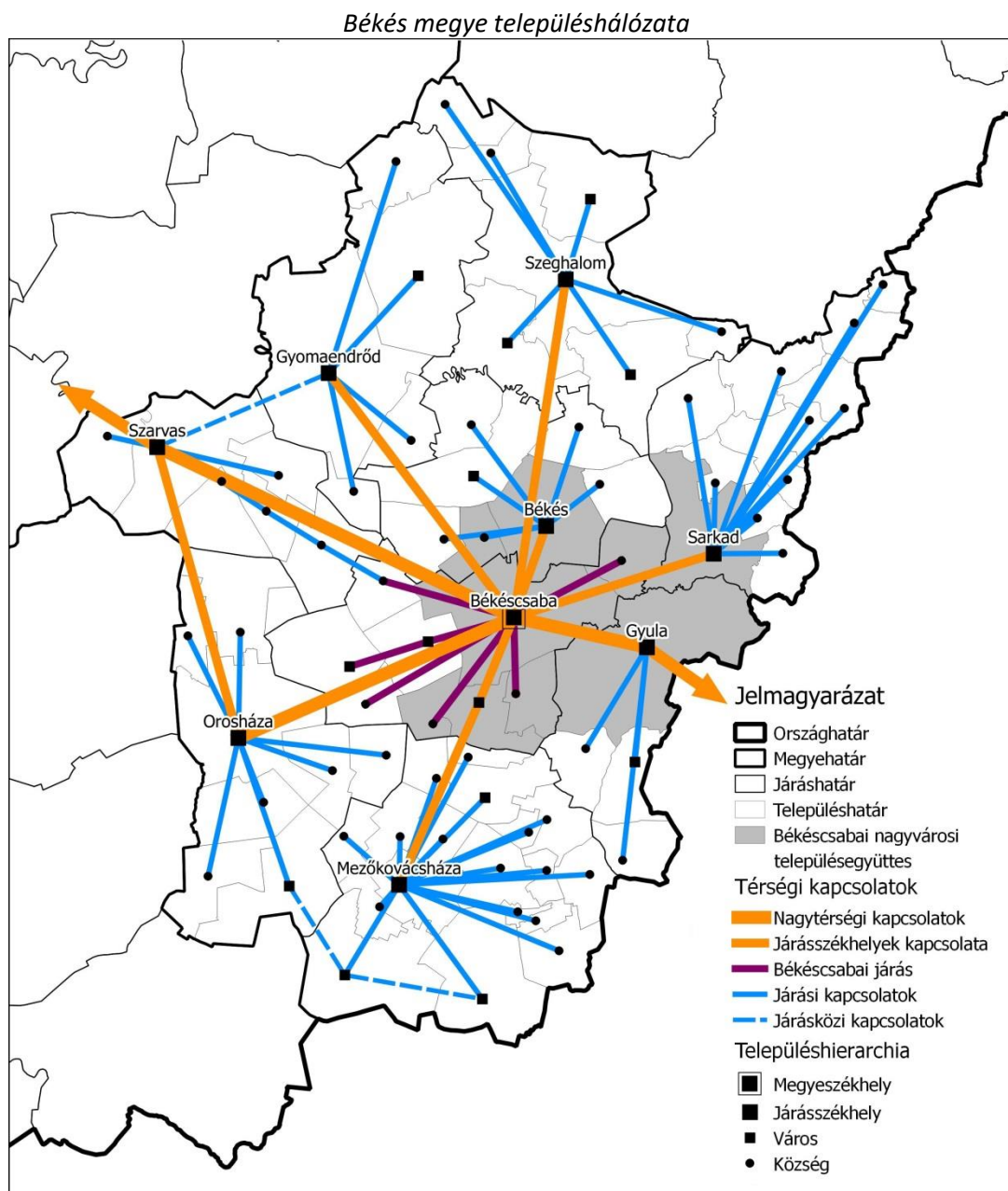
Saját járásában legegységesebb Orosháza szerepe, ahol Tótkomlós csak minimális mérvű másodlagos vonzásra képes. A szomszédos megye településeivel fenntartott legsokoldalúbb vonzáskörzeti kapcsolatok is itt alakultak ki köszönhetően a vasúti és a főúti kapcsolatnak is.

A Szarvasi járáson nem nyúlik túl Szarvas elsődleges vonzása, sőt az egyértelműen csak az egykor belőle kivált tanyaközségekre, illetve Békésszentandrásra terjed ki. Gyomaendrőd vonzása az utóbbi évtized során erősödött Hunya, Dévaványa Ecsegfalva esetében, ami a járási határok módosulásában is megmutatkozott.

Szeghalom meglévő funkcióival járása falvainak többségére elsődleges vonzást gyakorol, de valamennyi szomszédos járás legközelebbi városainak *(köztük a megyén kívüli Karcagnak)*, valamint Békéscsabának és Gyulának a hatása is érzékelhető.

A falvak túlnyomó részét magában foglaló, heterogén települések ellátási funkciói hiányosak. A legrosszabb helyzetű falvak különösen nagy számban koncentrálnak a megye északi-északkeleti *(Bélmegyei, Biharugra, Ecsegfalva, Kertészsziget, Körösnagyharsány, Körösújfalú, Tarhos, Újszalonta)* és déli-délkeleti *(Dombiratos, Végegyháza, Pusztatölke, Almáskamarás)* részén, valamint a tanyás térségekben *(Hunya, Kardos, Örménykút)*.

Békés megye településrendszerét az alábbi ábra foglalja össze. *(Az ábrán a kapcsolati rendszeren túlmenően ábrázolásra került Békéscsaba várostérségében az a településeggyüttes, amelynek indokolt az átfogó együtt tervezése.)*

Forrás: saját szerkesztés

Békés megye hatályos területfejlesztési koncepciója megfogalmazásában – *összefoglalóan* – az alábbiak szerint jellemzi a megye településhálózatát:

„Míg a korábbi évtizedekben joggal volt elmondható, hogy Békés megyében a településhálózatot az óriásfalvas - kismezővárosi hálózat dominanciája jellemzi, addig a népességcsökkenés következtében az utóbbi két évtizedben a kis- és aprófalvak állományának növekedése, az óriásfalvak (5 ezer feletti lélekszám) eltűnése jellemezte elsődlegesen. A településhálózatban megszorodtak az 500 fő alatti lélekszámú aprófalvak (Csabaszabadi, Csárdaszállás, Kertészsziget, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Örménykút, Pusztatotlaka), sőt törpefalva is akad (Újszalonta). Az aprófalva kategória a közeljövőben akár bővíthet is, hiszen Körösújfalva, Körösnagyharsány vagy Dombiratos népessége is 550 alatti és monoton fogy. A kistelepülések így együttesen a településállomány 10, később 15%-át is elérhetik, ami egy hagyományos „alföldi” megye esetében kifejezetten magas hányadnak számít. Ezer lakos alatt további nyolc községet találunk, ami így együtt a teljes településállomány bő negyede.”

A megyei területrendezési terv fenti adottságok figyelembevételével kell, hogy javaslatot tegyen egyrészt a nagytérségi kapcsolatrendszer, másrészt a belső kapcsolatok fejlesztésére, amellyel hozzájárulhat a megye és a megyei települések elérhetőségének javításához, a térség meglévő potenciáljai kihasználásához. Az erősödő gazdasági háttér pedig visszahathat a települések funkcióinak bővüléséhez, az itt élő népesség jobb színvonalú ellátásához.

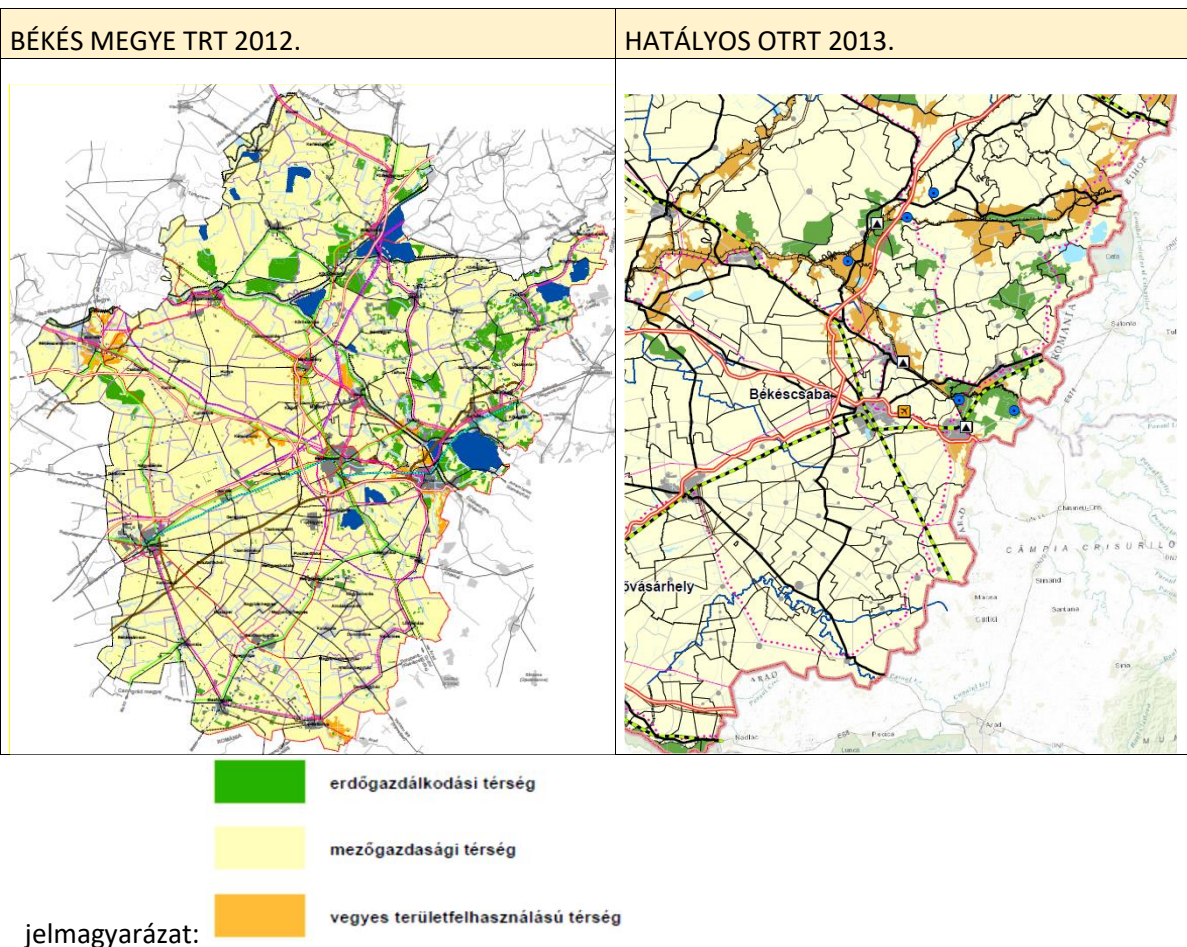
5.3. Mezőgazdaság

Békés megye területhasználatában uralkodó a mezőgazdasági művelés, a termőtalajok jó minőségűek, akár 30-35 aranykoronát (Ak/ha) is meghaladó értékekkel. A jó talajminőség mellett a domborzati és klimatikus adottságok is kiemelkedően kedvezőek. Az agrotechnikai szempontból kedvező síkvidéki jellemzőkkel bíró térség inszolációs mutatói az országban a legkiemelkedőbb értékeket mutatják. A mezőgazdasági hasznosítású térségek rögzítése a Békés megye területfelhasználásában több szempont alapján történt meg.

A termőföldek a megye tájegységein és ezen belül egyes településein is meglehetősen hasonló területtel és súllyal vannak jelen. Ezeket az arányokat döntően meghatározzák a települések, kistájuk csak kismértékben eltérő természetföldrajzi - termőhelyi adottságai. A megyében a tengerszint feletti magasságban és az alacsony lejtőkategória értékekben nincs számottevő különbség, a mezőgazdaságilag művelt földterületek és ezen belül a szántók részaránya minden járásban és szinte minden településen magas, az országos átlagok feletti értékeket mutat. A síkvidéki agrártérségek a megye egyértelműen domináns tájhasználati módjaként vannak jelen.

A **mezőgazdasági tájhasználat** összefoglaló megyei adatai (2017.) szerint kereken 470.000 ha termőterületéből kereken 443.400 ha mezőgazdasági terület (a megye területének közel 80%-a), - az emellett szinte elenyésző 26.000 ha erdő és ~2.000 ha nádas + halastó területtel szemben. A mezőgazdasági terület művelési arányai a 2010 – 2017. közötti évtizedben kismértékben (0 – 2,3% közt) változtak: 70-ről 71,6%-ra nőtt a szántó, több mint 2%-kal nőttek a gyepek, de minimálisan csökkentek az ültetvény + kert területek.

Az alábbi ábrák a mezőgazdasági és az erdőterületek térségi szintű lehatárolását mutatják be, az országos és a megyei terven:

Az Országos Területrendezési Terv megalapozására készült vizsgálatokból elsősorban azon elemek kerültek figyelembe vételre, amelyek alapján az Európai Unió normáinak megfelelő mezőgazdasági művelésre alkalmas térségek kijelölhetők. A térségek lehatárolása a Gödöllői Agrártudományi Egyetem szakmai megalapozó vizsgálatainak figyelembevételével történt. Elsősorban az agrárpotenciál, és környezeti érzékenység, illetve gazdaságossági szempontok figyelembevételével kerültek kialakításra a kategóriák. Az MaTrT által meghatározott térségtípusok lehatárolása a kialakult tájhasználati módok maximális figyelembevételével történt.

A hatályban lévő terv előzményéhez javasolt földhasználati zónarendszer az alábbi három kategóriát különböztette meg:

- intenzív mezőgazdasági művelésre alkalmas térségek („kiváló”)
- extenzív gazdálkodásra javasolt térségek („jó”)
- védelmi területek („mezőgazdasági művelésre *nem javasolt*”)

Az akkori adatok szerint - 1998-ban - Békés megye mezőgazdasági hasznosítású földterülete 598 ezer hektár volt. Az 1990-es állapothoz képest a szántóterület növekedett kismértékben, a szőlő és gyümölcsös területe több mint egytizedével csökkent. 1998 elején a mezőgazdasági művelés alatt álló földterületek művelési ágak szerinti megoszlása tekintetében a szántó aránya 75 %, a gyepterületé 15%, a szőlő és gyümölcsös együttes aránya 5%-os volt. A 2000-es évek földterületi alakulását a 4.2.sz. fejezet tájhasználati részében közölt táblázat mutatta be. Az ebből készített alábbi kivonat a főbb mezőgazdasági művelési ágak alakulását szemlélteti (kiegészítve a *kivett* területek adataival) [ezer ha]

év:	Szántó	Kert	Gyümölcsös	Szőlő	Gyep	Művelés alól kivett terület
2000	391,0	6,1	1,3	0,2	42,9	81,7

2005	391,8	6,1	1,0	0,1	43,4	69,9
2010	376,1	5,1	0,9	0,1	29,3	95,0
2016	383,0	5,1	1,0	0,1	30,7	93,8
2017	396,2	2,9	1,2	0,1	43,0	82,4
eltérés (e.ha)	+20,1	-2,2	+0,3	0,0	+13,7	-12,6
2010/17 %	+5,1	-43,1	+25,0	-0,0	+31,9	-13,3
az össz-terület %-ában:	+1,3	-0,1			+2,3	-2,9

(forrás: BFKH.gov.hu adatszolgáltatás)

A 2010-es állapothoz képest a szántóterület kismértékben nőtt (~5%), az ültetvény és kertművelési ágak - a szőlő gyümölcsös és a kert - területe összességükben kismértékben csökkentek. A gyepterület területe növekedett, a legjelentősebben, közel 14%-kal. A kivett terület csökkent, a mezőgazdasági művelés alatt álló összterület (MÖT) nőtt (+2,9%).

Ami a területi megoszlást illeti, a vizsgálat eredményei szerint *jelentős kiterjedésű összefüggő intenzív művelésre alkalmas térségek* a megye teljes területén jellemzőek. A *legjobb termőhelyi adottságú (I-II.osztályú, 30 Ak/ha körüli, illetve e fölötti) szántók területe* a megye több mint 50%-át lefedi, a ~ Fehér-Körös - Körös ~ vonalától D-Dny-i irányban. A *Mezőkovácsházai és az Orosházai járások* azok, amelyek területének több mint kétharmada esik ebbe a „*legjobb mezőgazdasági alkalmassági*” kategóriába, de a *Békéscsabai, Gyulai és Szarvasi járásokban* is 50% fölött van ez az érték. A legkevésbé érintett a megye É- ÉK-K-i része (*Gyomaendrődi, Békési, Szeghalomi, Sarkadi járások*, ill. ezek Körös-völgytől É- ÉK-re eső része).

Ezt a területrendezési övezeti rendszerben a „*kiváló termőhelyi adottságú szántó-*” és a „*jó termőhelyi adottságú szántó*” területi övezetek elhelyezkedése szemlélteti. A „*jó termőhelyi adottságú szántó*” területi övezetet a megyeterv nem határolta le.

E csapadékszegény térségben fokozott megbecsülést érdemel a megye mélységi és felszíni-felszínközeli vízkészlete. Ez stratégiai jelentőségű a mezőgazdasági területek vízellátásában, a gazdálkodás feltételeinek biztosításában, de agrárökológiai szempontból is. A Biharugrai és a Szarvas környékén lévő halastavak a haltenyésztés központjai.

A megye vízhálózata, vizes élőhelyei is fontos természeti potenciált képeznek, vizes élőhelyei kiemelkedő természeti értéket hordoznak. A Körösökből lefűződött holtágak, morotvák kiváló horgászparadicsomok. A Körösök a megye csaknem teljes hosszán hajózhatók, és fontos szerepük van a víziturizmusban is.

A természetes vizek környezetében kiemelt jelentősége van az *érzékeny természeti területek* (ÉTT) védelmével összehangolt ökológiai alapú tájgazdálkodásnak. (A Kiemelten Fontos ÉTT-k tervelőzményi lehatárolását a tájterhelési fejezet közli.)

5.4. Erdőgazdálkodás

Békés megye erdőterülete az elmúlt évtizedben csak elenyésző mértékben nőtt. A megye teljes területének mintegy 4,6%-a (mintegy 24 ezer ha) ténylegesen faállománnyal borított erdőterület. A megye területének átlagos erdősültsége az országos átlagtól messze elmarad, annak alig 1/5-e, ország össz-erdőterületének alig több mint 1%-a van a megyében. A történetileg kialakult alacsony erdősültségi szint változása lassú ütemű, mivel az erdősítésre alkalmas területek aránya is meglehetősen alacsony a megyében.

Az Alföldi térségben igen egyenlőtlen az erdők megoszlása a térség déli, és délkeleti szektorában jellemző, hogy jelentősebb erdőterületek többnyire csak a nagyobb folyók völgyeihez és a mélyfekvésű területekhez kötődnek. A kisebb, kevésbé összefüggő erdőtömbök, inkább csak erdősávok váltakoznak a fátlan nagyüzemi mezőgazdasági táblákból álló térségekkel, a különböző szektorokban eltérő arányokkal. Az erdők elhelyezkedése a megye területén belül is egyenlőtlen.

Ezt a hagyományosan kialakult erdészeti és agrár-tájstruktúrát jól követi és szemlélteti a megye térségi szerkezeti terve és az MaTrT is.

Erdészeti szempontból Békés megye területére vonatkozóan az 5.(Berettyó – Körös vidék) és 8.(Körös – Maros köze) jelű földrajzi erdőtáj adatai mérvadóak. 5% feletti értékeket csak korlátozott foltokban találunk, a Berettyó – Körös vidéken több szórványban, a Körös – Maros közén jóformán csak a déli határvidéken, Mezőhegyes környékén. Ennél kedvezőbb (20% feletti) erdősültségi arány csak kis területen, a megye Berettyó – Körös vidékhez tartozó Gyula és Sarkad közti területén fordul elő.

A megye 9 járásra oszlik, ezek közül erdészeti szempontból egyértelműen a gyulai járás a legjelentősebb (a regionális erdészeti szakszolgálat Békés megyei irodája is Gyula városában kapott helyet). Második helyen abszolút értékben az 5000 ha körüli erdőterülettel rendelkező Szeghalomi, Sarkadi és Békési járások említendők. Az erdősültségi mutatókat elemezve is egyértelmű a *Gyulai* járás vezető pozíciója, egyedüli 10% feletti mutatójával, - ez ebben a megyében kiemelkedőnek számít! Ugyancsak megkérdőjelezhetetlen a *Sarkadi* kistérség második helye, 10%-ot megközelítő értékével, de ezen túl már csak 2 kistérség említhető a megyei ~5%-os átlagot meghaladó erdősültségi arányával (Békési és Szeghalomi járás).

Az átlag alatti mutatóval rendelkező kistérségek közül a Békéscsabai a legkevésbé problematikus, - negatív értelemben a *Mezőkovácsházai* kistérség viszi a pálmát, fél (0,5)% alatti erdősültségével.

A települési szintet vizsgálva is Gyula városa emelhető ki 4000 ha feletti erdőterületével. A megyei átlaghoz képest magasan jobb mutatókkal rendelkeznek Mezőhegyes, Békéscsaba, Szeghalom, Sarkad, Füzesgyarmat, Gyomaendrőd, Bélmegyer és Doboz települések, 1000 ha feletti erdőterületükkel.

A tervben meghatározandó erdőszítési feladatokat elsősorban mégsem ezek a tényadatok, hanem a települések, járások mezőgazdálkodási termőhelyi adottságai határozzák meg elsősorban. A megye országos átlagot jóval meghaladó minőségű mezőgazdasági termőhelyi adottságai elenyésző területen teszik lehetővé az erdőtelepítést és az erdőgazdálkodást.

Az Alföldi-térség erdeinek csaknem háromnegyede a nagyon alacsony környezeti védőhatású erdők kategóriájába sorolható, az alacsonyabb biológiai diverzitású kultúrerdő monokultúrák nagy aránya következtében. Az alföldi területeken elsődleges rendeltetés szerinti gazdasági erdők aránya a legmagasabb. Valójában ezek az erdők is töltenek be különféle védelmi funkciókat és esetenként kirándulási célt is nyújtanak, tehát a többcélú hasznosítás elve is érvényesül. A természetyszerű erdőgazdálkodás csak kis területen, a természetvédelem alatt álló területekre korlátozódik, az egyéb területeken az erdőtulajdonosok inkább a gyorsan növekvő kultúrfafajokat részesítik előnyben a gyorsabban megtérülés, a gazdasági haszon reményében.

5.5. Vízgazdálkodás

5.5.1. Vízgazdálkodási alegységek

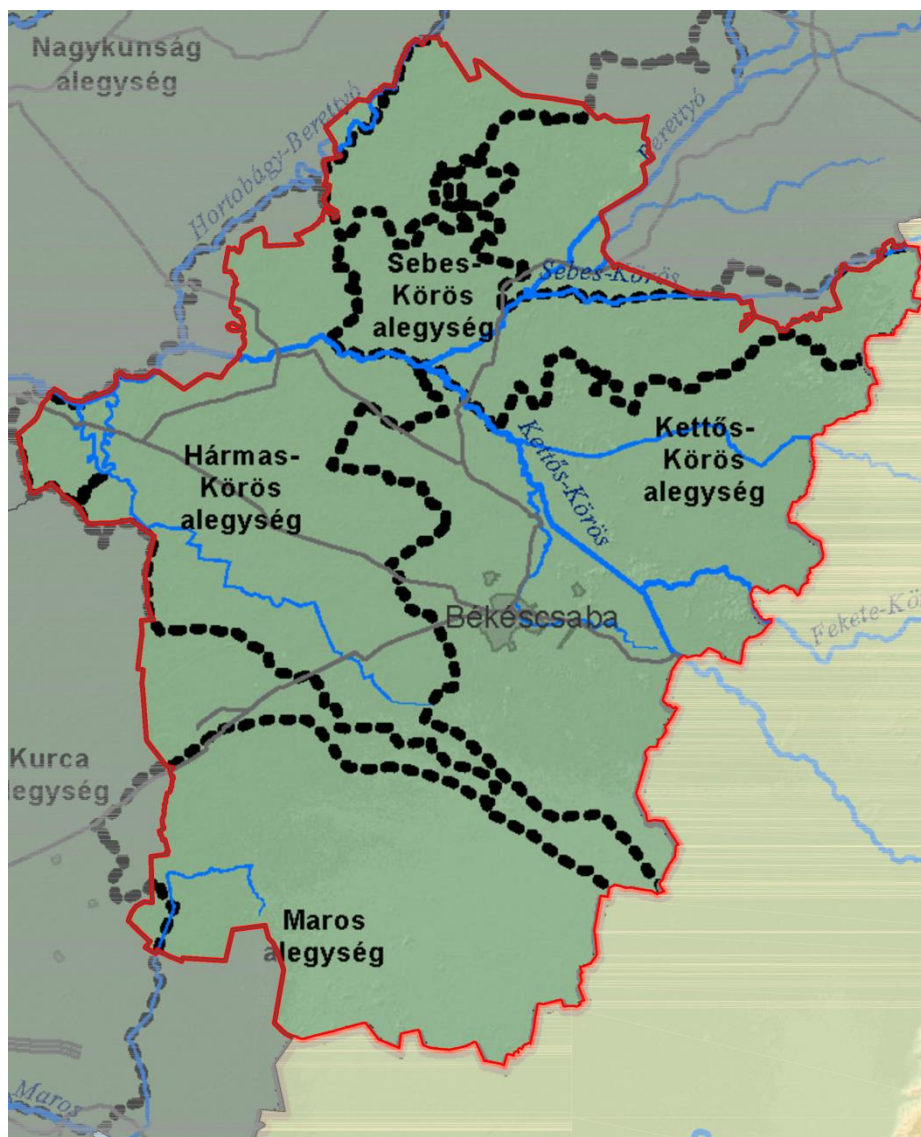
A vízgazdálkodás fogalma a vizek hasznosítását, hasznosítási lehetőségeinek megőrzését, a vizek kártételei elleni védelmet és védekezést (azaz vízkárelhárítást) jelenti. Az utóbbi években a vízgazdálkodási feladatok növekedtek. Az ivóvíz biztosítása egyre nehezebb. Az ivóvíz bázisok védelme egyre komplexebb feladatokkal teljesíthető. A klímaváltozás okozta szélsőséges csapadékesemények kezelése, a felszíni vizek rendezése is egyre igényesebb vízgazdálkodási feladat. A munkarész készítésénél figyelembe vételre került a 2016. március 9-én elfogadott és a 115/2016. (III. 31.) számú kormányhatározattal kihirdetett „Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási terve”.

Felszíni vizek esetén a cél általában a jó ökológiai, és a jó kémiai állapot elérése. A jó ökológiai állapot jelentése, hogy az emberi hatások nem zavarják a természetes élőhelyek működését, a jó kémiai állapot jelentése, hogy a szennyezőanyagok koncentrációja nem haladja meg az ökológiai szempontok szerint megállapított határértékeket.

Felszín alatti vizek esetén a jó mennyiségi állapot és a jó kémiai állapot elérése a cél. A felszín alatti vizek esetén a jó mennyiségi állapot jelentése, hogy a felszín alatti vízkészletek hasznosítása nem okoz tartós vízszintsüllyedést, sem a felszín alatti vizektől függő vizes élőhelyek károsodását, a jó kémiai állapot pedig azt jelenti, hogy ha szennyezések elő is fordulnak, azok nem veszélyeztetnek ivóvízkivételt, egyéb vízhasználatokat, illetve felszín alatti vizektől függő vízfolyásokat és szárazföldi ökoszisztémákat. A felszíni és felszín alatti vizek jó állapotának elérésére az Európai Unió határidőt is kijelölt, ezt az ország csak később tudja teljesíteni.

A teljes országra vonatkozó Magyarország Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv (továbbiakban: VGT) megalapozásához az egyes területileg érintett vízügyi igazgatóságok elkészítették a vízgyűjtő-gazdálkodási alegységek vizsgálatát és felmérését 2009-ben. Békés megye, ahogy Magyarország teljes területe a Duna vízgyűjtőjén, azon belül annak részét képező Tisza részvízgyűjtő területén fekszik. A részvízgyűjtők további vízgyűjtő alegységekre tagolódnak. Békés megye területét 8 alegység érinti, ezek a Tisza részvízgyűjtőjéhez, annak bal-partjához tartozó 2-13 Kettős-Körös vízgyűjtő alegység, 2-14 Sebes-Körös vízgyűjtő alegység, 2-15 Berettyó vízgyűjtő alegység, 2-16 Hármas-Körös vízgyűjtő alegység, 2-17 Hortobágy-Berettyó vízgyűjtő alegység, 2-18 Nagykunság vízgyűjtő alegység, 2-19 Kurca vízgyűjtő alegység, 2-21 Maros vízgyűjtő alegység.

Az egyes alegységek legfőbb vízgazdálkodási feladatairól a kezelésükre kijelölt vízügyi igazgatóságok a közelmúltban készítették tervet, amely mint vízügyi keretterv köztájékoztatásra került.

A megyét érintő vízgazdálkodási aleggységek
 Forrás: Vízyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálat – 2015

Békés megye egyedi adottsága, hogy területének vízgazdálkodási feladatait több VIZIG látja el. A megye területén több vízügyi igazgatóság osztozik. A Körösök vízgyűjtőjén a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság (Gyula), a Maros-vízgyűjtőjéhez tartozó területrészen az Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság (Szeged) és egy csekély területtel érintett még a Berettyó és a Sebes-Körös összefolyásánál a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság (Debrecen) is és a Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság (Szolnok).

Az Európai Unió Víz Keretirányelve (VKI), illetve a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004 (VII.21.) Kormányrendeletben meghatározott határidőre elkészült Magyarország Vízyűjtő-gazdálkodási Terve (VGT), majd annak már a felülvizsgálata is, amely alapját adja a vízgazdálkodási feladatok kijelölésére. A terv részletesen tartalmazza az egyes víztestek esetén a meghatározott elérendő környezeti célokat (jó állapot elérésének idejét), a szükséges intézkedéseket és a cél elérésének várható idejét és az elvárások teljesítési késedelmének indokait. Az időbeni késedelem kompenzálására egyes esetekben enyhébb célállapot is meghatározható, ha a megfelelő műszaki megoldáshoz, a jó állapot elérésének költségei lényegesen meghaladják az állapotjavulásból származó társadalmi hasznokat. A főcél, hogy a víz állapota nem romolhat.

Az alegységenként készített vízgazdálkodási kérdéseket feltáró tanulmányok feltárják a terület általános vízgazdálkodási szempontból meghatározó adottságokat. Azokat a földrajzi, talajtani, domborzati, hidrogeológiai, hidrológiai, éghajlati és meteorológiai viszonyokat, amely a megye felszíni és felszín alatti vízkészleteit, azok okozta kártételi (árvíz, belvíz), illetve hasznosítási (ivóvíz, öntözővíz, termálvíz) lehetőségeit meghatározzák. Az alegységenként készített tanulmányok összefoglaló dokumentációi a területrendezési terv szakági munkarészeinek elkészítését segítik, azok részletes megalapozó tanulmányai is az internet segítségével közhasználatra is hozzáférhetők.

A megyei területrendezési terv a vízgazdálkodáshoz kapcsolódó területigényeket és korlátokat rögzíti. A "vizes" adottságokat a felszíni és felszín alatti vízkészletet, az árvízi elöntéssel veszélyeztetett területeket, a rendszeresen belvízjárta területeket önálló övezettként rögzítve, az épített környezet kiszolgálásához (vízellátáshoz, vízvezetéshez) szükséges területigényes infrastruktúra-elemek helyét, védelmének igényét a szerkezeti tervlapon jelezve a területfelhasználás lehetőségeit befolyásolja, alakítja.

Békés megye természeti adottsága, hogy az éves átlagos csapadék mennyisége 500-550 mm körül van, bár földrajzi, topográfiai adottsága eredményeként felszíni vizekben gazdag, annak párolgása segítség a szárazságban, a megye összesen mégis csapadékhiányosság, ezért ennek megfelelő vízgazdálkodást igényel.

5.5.2. Vízkárelhárítás, árvíz- és belvízvédelem, helyi vízkárrendezés

Vízkárelhárítás, árvízvédelem

A vízgazdálkodási feladatok közül kiemelt feladat a vízkárelhárítás. A klímaváltozás hatására előforduló szélsőséges csapadékesemények zavarmentes elvezetése egyre nehezebb feladat. A nagyobb csapadékesemények során a vizek elvezetésére szolgáló vízfolyások mederben tartása egyre nehezebb, de a csapadékvíz hiánya is egyre nehezebben kezelhető. A vízkárelhárítás többnyire településrendezési feladat, területrendezéshez a nagyvízi meder övezete kapcsolódik. A nagyvízi meder területét a mértékadó árvízszint vagy az eddig előfordult legnagyobb árvízszint közül a magasabb jelöli ki. Az MvM rendeletben megállapított nagyvízi meder övezetének területét kell a megyei területrendezési tervekben kijelölni, mint a Nagyvízi meder övezetének területét.

A hatályos Békés megyei területrendezési terv készítése óta ezen a területen jelentős változások történtek. Az utóbbi években lefutó árhullámok túllépték a korábbi árhullámok mértékét és az általuk okozott károk a mértékadó árvízszintek felülvizsgálatát tették szükségessé. A felülvizsgálat eredményeként született a 83/2014 (III.14.) kormányrendelet a nagyvízi medrek, a parti sávok, valamint a vízjárta és fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról és hasznosításáról, valamint a folyók esetében a nagyvízi mederkezelési terv készítésének rendjére és tartalmára vonatkozó szabályokról. A rendelet előírásainak megfelelően az egyes területek vízügyi ágazatának kezelői feladatait ellátó vízügyi igazgatóságok elkészítették a nagyvízi mederkezelési tervet. A jelenleg hatályos jogszabály szerinti új követelményeknek, 2015. évi adatok szerint, az árvízi fővédvonalak 0,3 %-a (1,1 km) felel meg a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság működési területén.

A nagyvízi mederkezelési terv az árvízi veszélyeztetés mértéke alapján a vízfolyás mentén veszélyeztetési zónákat, levezető sávokat határozott meg. A levezető sávok a nagyvízi meder azon részei, amelyek az árvíz, az árhullámok és a jég elvezetésében részt vesznek. Az elsődleges levezető sáv a nagyvízi meder azon része, ahol az árvízi vízhozamok, az árhullámok és a jég a legkedvezőbb áramlási viszonyok mellett zavarmentesen le tud vonulni. A másodlagos levezető sáv is részt vesz az árvizek, árhullámok levezetésében, de területét csak a nagyobb árhullámok érintik. Az átmeneti

levezető sáv az árvizek nagyobb árhullámai által időszakosan elöntött területrészt, az áramlási holtteret, ahol nincs áramlás, de mint tározó térfogat szerepe van az árvizek levonulásában.

A rendelet 3. Mellékletében rögzítették az egyes levezetési sávban, zónában milyen építési tevékenység végezhető. Az elkészült nagyvízi mederkezelési tervet, a vízügyi ágazat elfogadta, de társadalmi elfogadása nem történt meg. A tervkészítések során figyelembe kell venni a mederkezelési terv azon előírásait, amelyek kártalanítási követelmény nélkül végrehajthatók.

Az MvM rendelet útmutatása szerint a nagyvízi mederrel érintett a területeken új beépítésre szánt területek nem jelölhetők ki. A rendelet határolta le a Nagyvízi meder övezetét. Ez alapján a megye folyóinak teljes hosszában kijelölésre került a nagyvízi meder övezete.

A megye árvízi veszélyeztetettsége a Körösök mentén jelentkezik, sem a Maros vízgyűjtőjéhez tartozó vízfolyások árhullámai, sem a Maroson lefutó árhullámok a megye területét nem veszélyeztetik. A jelenleg hatályos megyei területrendezési tervben rögzítettek szerint, s ebben azóta jelentős változás nem történt, a Körösök mentén a VIZIG kezelésében 8 árvízvédelmi szakasz elsőrendű árvízvédelmi töltése van, az összes I. rendű árvízvédelmi töltés hossza mintegy 340 km. Ebből a megfelelő magassági és keresztmetszeti méretekkel kiépített fővédvonal az összes hossz mintegy 50 %-a. Mivel a kiépített szakaszok egy részén alacsony hiányosságok jelentkeztek, ezért a megfelelő kiépítettség még 50 %-osnak sem mondható.

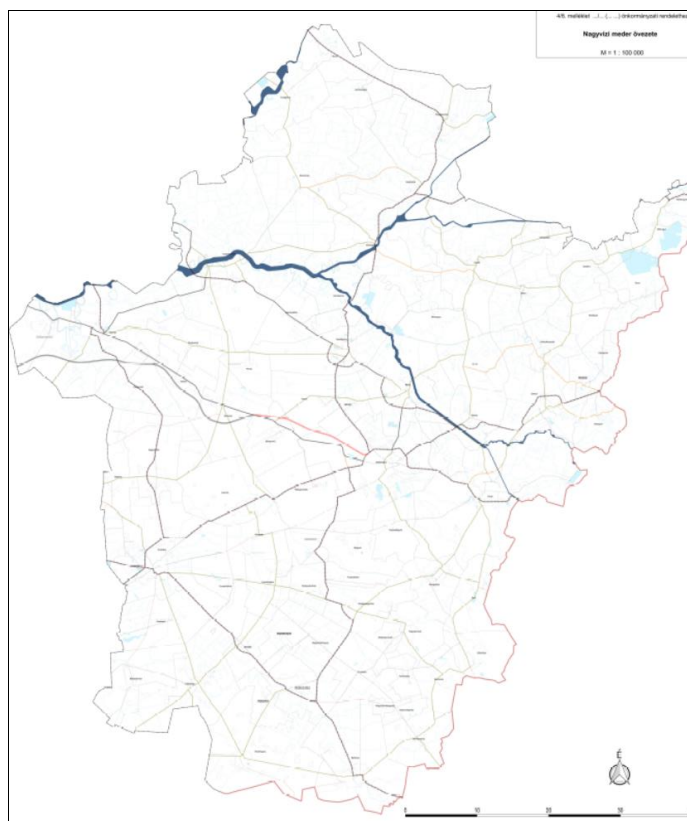
II. rendű védvonalként mintegy 70 km határ menti lokalizációs és körülbelül 31 km egyéb lokalizációs töltés(összesen 104,8 km) található, ezen kívül 13 önkormányzati kezelésű települési körtöltés is van a megyében. Az árvízi veszélyeztetettség a megye jelentős területeit érinti, melynek alapja az árvízi védvonalak jelenlegi kiépítettsége, védőképessége. A VIZIG adatai szerint az összes megyei folyószakasz (172,03 km) szabályozott része 52,5 km, további szabályozásra szoruló szakasz 31,9 km, egyelőre szabályozást nem igénylő szakasz pedig 133 km. A területen több jelentős árvízi szükségtározó található:

- Fekete-Körös mellett a Mályvádi szükségtározó,
- a Sebes- és Kettős-Körös összefolyásánál a Mérgesi árvízi szükségtározó,
- a Fehér-Körös mellett a Kisdelta árvízi szükségtározó,
- a Kutas I. tározó,
- a Halaspusztai tározó

A tározók alacsony gazdasági értékű területeken vannak kijelölve, alkalmazásuk célja a rendkívüli árvizek szintjének csökkentése, a védvonalak tehermentesítése. A Kutas és a Halaspusztai szükségtározók elsősorban Szeghalom belterületének védelmét szolgáló létesítmények. A tározók területén építési tilalom van érvényben.

A vízfolyások mederben tartását az elsőrendű védvonal biztosítja. Az elsőrendű védvonal (töltés, magaspart) és a meder (partél) közötti terület a korábban definiált hullámtér, az új fogalom szerint az a nagyvízi meder területe. A védvonal mentett oldalán árvízi veszélyeztetéssel nem kell számolni. A védvonal lehet mesterséges védmű, vagy a víz természetes magaslatig kiterjedő vonala. A mértékadó árvízszint felülvizsgálata során a mértékadó árvízszintek többnyire növekedtek és a várható további növekedés lehetőségére a biztonságos védelmet a mértékadó árvízszint biztonsági magasítással meghatározott mérete biztosít. Ez a biztonsági magasítási igény mértékét is a mértékadó árvízszinteket rögzítő 74/2014 (XII.23.) BM rendeletben rögzítették. Általánosságban a mértékadó árvízszint +1 m, a határ menti vízfolyási szakaszokon 1,3 m. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ott, ahol nem kellő magasságú a védőgát, ott a nagyvízi meder a folyó völgynek természetes magaslatokkal határolt területéig is kijelölésre kerülhet. A korábbi terv úgynevezett Hullámtér és nyílt ártér övezetét határozta meg a korábbi jogszabályi környezetnek megfelelően. Ma ennek szerepét a

nagyvízi meder vette át, pontos lehatárolása és térképi megjelenítése a nagyvízi mederkezelési tervben került rögzítésre.

Nagyvízi meder területe

A nagyobb folyókat, vízfolyásokat, felszíni víztesteket döntően a VIZIG-ek kezelik, a helyi jelentőségűeket döntően a települési önkormányzatok, illetve vízi társulatok, az üzemi vízfolyásokat az érintett üzemek kezelik. A településeken belüli csapadékvíz elvezetés és a kisebb vízfolyások kezelése a települések Önkormányzati kompetenciájába tartozik, s egyben Önkormányzati feladat a településeken összegyűlő vizek továbbvezetésének a megoldása a befogadókig.

A befogadókba a csapadékvízviszonyok hatására változó vízmennyiségek érkeznek. A változó vízmennyiségek továbbszállítása a megye nagyobb távolságról, nagyobb vízgyűjtőkkel bíró, már a megye területére változó vízmennyiséggel érkező vízfolyásokon okoz nagyobb terhelést, így védekezési feladatok is ezen vízfolyásokon jelentkeznek. A tavaszi árhullámok különösen akkor veszélyesek, amikor a meleg esők az amúgy is olvadóban lévő hórétegekre esnek és azokat megolvasztva azokkal együtt, folynak le.

Veszélyesebb helyi vízkárok akkor keletkeznek, amikor heves záporokból néhány óra alatt 80-120 mm csapadék esik. A nagyobb vízgyűjtőjű vízfolyásokon komoly vízkárt okozhatnak a kisebb vízhozamú és hosszabb ideig tartó esők is, főleg akkor, ha a vízgyűjtőn a talajrétegek a korábbi esőktől már telítődtek. A megye árvíz-, belvíz mentesítése, a mentességnek a biztosítása érdekében a medrek, a hullámterek, a nagyvízi meder területének fokozottabb karbantartása mellett a rendelkezésre álló védművek karbantartása, igény esetén kialakítása szükséges.

A VIZIG kezelésű, valamint a Társulati kezelésű befogadók jelentős része korábban -rövidebb szakaszok kivételével- a lezúduló csapadékvizek fogadására, továbbvezetésére megfelelő kiépítettségűek voltak, azonban a megfelelő karbantartások elmaradása miatt, valamint a növekvő terhelési igények miatt ma már a kiépítettségük elégségesége is vizsgálendő. A vízfolyások

medrének, a védművének körülbelül 2/3-a felújításra, fokozottabb karbantartásra, illetve a megnövekedett mértékadó árvízszinthez való igazítására szorul. A közelmúltban erre megfelelő gazdasági háttér nem volt biztosítva. A megfelelő karbantartás, fejlesztés hiánya miatt a lefutó árhullámok időszakában komolyabb védekezéssel kell az épített környezet védelmét biztosítani.

Az árvizektől az épített környezet védelme a védművekkel és megfelelő védekezéssel biztosítható. Az árvízi elöntéssel veszélyeztetett területek, a nagyvízi meder használatát, azon építési lehetőséget szigorúan korlátozni-szabályozni is kell. Az árvízi védekezésre szükséges mentett oldali sávokat a védművek lábától szintén 10 m-es sávot, a folyók, patakok magas partjától 10 m-es, védművének lábától 10 m-es sávot árvízi védekezésre szabadon kell hagyni.

Belvízvédelem

A XIX. század elején megindult árvízmentesítést szükségszerűen követte a belvízrendezés is. A kiépített árvízvédelmi rendszerek megakadályozták ugyan a folyók kiöntését, de egyben a belvizek lefolyásainak is útját állták. Ennek megfelelően indult meg a belvízelvezető csatornahálózat, szivattyútelepek, zsilipek és egyéb műtárgyak építése, kialakultak a belvízrendszerek, belvízöblözetek. A megyében a Körösök vízgyűjtő területén 12 belvízrendszer és öblözet alakult ki, a Maros vízgyűjtőjéhez tartozó megyerészen további kettő. Ezek részben vagy egészben Békés megye területén helyezkednek el. A megye mélyártéri területein a belvízvédelmi művek kiépítettsége magas színvonalú. A terület belvízérzékenységevel összhangban a mélyártéri területeken a helyi jelentőségű közcélú és üzemi művek száma is magas. A magasabban fekvő fennsíki, illetve löszháti területeken a megyében a csatornasűrűség az előzőnél alacsonyabb, a főművi kiépítettség általában kettősműködésű funkcióval ezeken a területeken is megfelelő.

A VIZIG-ek kezelésében lévő létesítmények kiépítettsége, a 10 éves gyakoriságú térségi belvizek elvezetésére, a csatornák és szivattyútelepek kapacitásának figyelembe vételével megfelelő. Állapotuk a költségvetési fedezet hiánya miatt az elmúlt időszakban leromlott, mely a csatornák feliszapolódásában, a növényi benőttesség fokozódásában, medrének becsúszásában, a vízkormányzó műtárgyak és a szivattyútelepek funkcióképességének, üzembiztonságának romlásában mutatkozik meg.

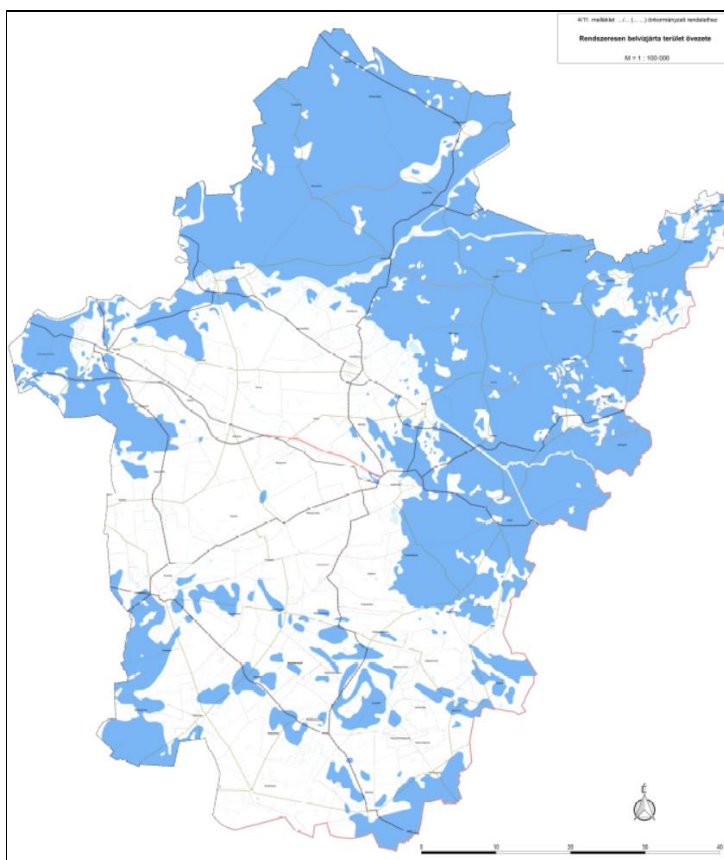
Az önkormányzatok kezelésében lévő vízelvezető művek állapota vegyes képet mutat. A nagyobb anyagi erővel rendelkező települések -jellemzően a városok- területén lévő művek állapota és teljesítőképessége kiépítési jellegükből adódóan üzemképesek, feladatukat betölteni képesek. A kis településeken a belvízelvezető rendszerek állapota, illetve helyzete rossznak mondható. Szinte az összes település bel- és külterületi belvízelvezető csatornahálózata feliszapolódott, a műtárgyak, átereszek eltömődtek, összetörték, a csapadékvíz elvezetési funkciójuk ellátására nem alkalmasak. Az elhanyagolt állapotú művek miatt az elmúlt években többször is jelentkező nagy csapadékok eredményeképpen több településen okozott gondot. Az önkormányzatok saját forrásból a problémát megoldani nem tudják.

Az üzemi kezelésben lévő művek állapota folyamatosan romló képet mutat. Ennek alapvető oka a vízkár elhárítási létesítmények gazdátlanává válása. Az üzemi területekből kárpótlás vagy részarány tulajdon-szerzés során földterülethez jutó rendkívül nagyszámú kisgazdálkodó részére gyakran a csatornák és egyéb létesítmények területe is kimérésre került, melyet feltöltéssel és beműveléssel termelésbe állítottak. A korábban magvalósított komplex meliorációs létesítmények (drénhálózat, csatornák, műtárgyak, szivattyútelepek stb.) egy részének nemcsak a fenntartása, de még a fennmaradása sem biztosított. A belvíz-„veszélyeztetettség” mértékét a Pálfi féle térkép jelöli, mely több természeti tényező figyelembe vételével készült és négy kategóriát különböztet meg.

- I. belvízzel nem, vagy alig veszélyeztetett terület

- II. belvízzel mérsékelten veszélyeztetett terület
- III. belvízzel közepesen veszélyeztetett terület,
- IV. belvízzel erősen veszélyeztetett terület

Bár az I. és II. kategóriába tartozó területeket nem kellene feltüntetni a területi rendezési eszközökben, csak a III. és IV. kategóriájú veszélyeztetett területeket. Békés megye területét nagy kiterjedésben érinti a II. belvízzel mérsékelten veszélyeztetett terület, amelyben erősen veszélyeztetett területi foltok is vannak és nagy kiterjedéssel érinti a megye területét a III. belvízzel közepesen veszélyeztetett terület, amelyben szintén erősen veszélyeztetett foltok is megjelennek. A Pálfi féle térkép szerint, belvíz a megye síkvidéki jellegű területét szinte mindenhol veszélyezteti, ahol a terület topográfiai adottságaiból és geológiai adottságaiból eredően lefolyástalan területek alakulnak ki. A belvízrendszerek vízelvezetését nagyrészt mesterségesen épített csatornahálózattal oldják meg.

*Békés megye területét érintő bevíz „veszélyeztetettségi” területek
Forrás: Pálfi-féle bevíz „veszélyeztetettségi” térkép*

Fel kell hívni azonban a figyelmet arra is, hogy mélyfekvésű, tartósabb vízállásos, vagy mérsékelten veszélyeztetett belvizes területről a vizek teljes mértékű elvezetésének megoldása nem csupán gazdasági kérdés, mivel a vízelvezetés megoldása esetén, a vízhiány kompenzálhatósága is elveszhet. A túlzott vízelvezetés további következményeként a talajvíz szintje is mélyebbre kerül, mellyel azonban a magasabban fekvő területek termékenysége is veszélybe kerül. A belvízelvezetés műszaki megoldásánál tehát sokkal racionálisabb és költséghatékonyabb a tájhasználat megváltoztatása. Azokon a területeken, ahol inkább a mezőgazdasági termelés a jellemző, ott a víz visszatartás prioritásának megfelelő területhasználat: komplex, a vízgazdálkodást, a természet- és környezetvédelmet, valamint a jövedelemtermelést egységnek tekintő tájgazdálkodás indokolt. A természeti értékei miatt védett területeken és környezetükben elsősorban a védelmi célú terület-

felhasználás kerülhet előtérbe, így integrálva ezeket a területeket a meglévő ökológiai hálózat elemeibe.

Helyi vízkárrendezés

Két előfordulási területe a dombvidéki adottságból eredő helyi vízkár és a síkvidéki területen kialakuló vízkár. Békés megye területét az utóbbi, a síkvidéki területen kialakuló vízkár érinti. A helyi vízkár kialakulását az intenzív csapadék okozza, amelynek levonulása síkvidéken nem gyors, a víz tartósan, mint vízállás marad meg a mélyebb fekvésű területen. A helyi vízkár előfordulását, illetve előfordulási valószínűségét növeli a beépítés növekedése, a burkolt felületek arányának változása, növekedése. Hatására a lefutó víz mennyisége is nő. A helyi vízkár rendezése az önkormányzat illetve a befogadót üzemeltető feladata.

A patakok- vízfolyások- csatornák döntő hányada karbantartása hiányos, illetve mederrendezést igényel ahhoz, hogy a helyi vízkár elkerülhető legyen. A karbantartás igénye érdekében meg kell említeni, hogy a medrek karbantartását szolgáló parti sávok kijelölési kötelmérő ma már kormányrendelet rendelkezik, de annak egyszerű végrehajtása akadályokba ütközik. A mederkarbantartó sávot elméletileg kijelölni a középmeder vízállástól lehetne. Az egyes vízfolyások középmeder állásának kijelölése azonban többnyire nem történt meg, így áthidaló gyakorlatként a településrendezési eszközök szintjén a meder telkétől jelölhető ki a mederkarbantartó sáv és arra a meder karbantartója számára bejegyzett szolgalmi joggal a vízgazdálkodási feladatok elvégzési lehetősége biztosítható.

Az OTÉK a mederkarbantartó parti sáv területét védendő vízgazdálkodási területbe való besorolását írja elő, amelynek végrehajtása a terület magántulajdonba léte esetén csak kártalanítással lenne megoldható. Ennek gazdasági fedezetének hiányában átmeneti megoldásként feltételezhető, hogy a középmeder állás kijelölése esetén a mederkarbantartó sáv a vízfolyás medrén belülré esik, így a vízgazdálkodási terület bővítése nem indokolt, a középmeder állás kijelöléséig átmenetileg a meder telkétől, annak funkcióváltási igénye nélkül jelölhető ki a karbantartó sáv, szolgalmi jogot adva a meder karbantartója számára.

A helyi vízkár keletkezésének alapja a településen belüli felszíni vízrendezés, a csapadékvíz elvezetésének nem megfelelő megoldása. Az egyes településeken belüli csapadékvíz elvezetés és a kisebb vízfolyások kezelése a települések önkormányzati kompetenciájába tartozik, s egyben önkormányzati feladat a településeken összegyűlő vizek továbbvezetésének a megoldása a végbefogadóig.

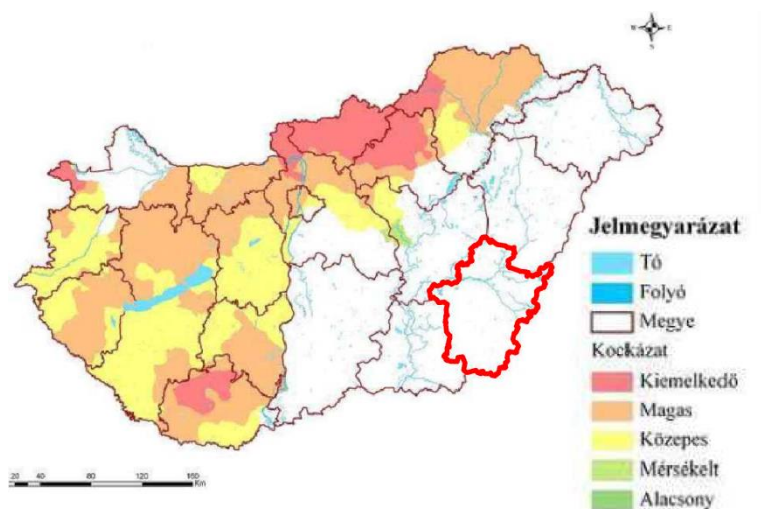
A befogadókba a csapadékvízviszonyok hatására változó vízmennyiségek érkeznek. Így a legkisebb vízfolyásokon is ki tudnak alakulni nagyobb terhelések okozta hullámok. A változó vízmennyiségek zavarmentes továbbszállítása, a vizek mederbe tartása így helyi védekezési feladatok jelenthetnek ezeken a kis vízfolyásokon.

Veszélyesebb helyi vízkárok akkor keletkeznek, amikor heves záporokból, utóbbi időkben előforduló szuper-cellás zivatar, csapadékesemények során rövid idő alatt akár 80-120 mm csapadék esik. A nagyobb vízgyűjtőjű vízfolyásokon komoly vízkárt okozhatnak a kisebb vízhozamú és hosszabb ideig tartó esők is, főleg akkor, ha a vízgyűjtőn a talajrétegek a korábbi esőktől már telítődtek.

Valamennyi településen az elmúlt években megvalósított fejlesztések eredményeként a burkoltsági arány növekedett és ezzel az elvezetendő csapadékvíz mennyisége is nőtt és a többlet csapadékvíz elvezetési feladatokra az elvezető rendszert nem fejlesztették. A települések felszíni vízelvezető rendszereinek fejlesztésének hiánya, valamint a vízfolyások megfelelő karbantartásának az

elmaradása vezetett oda, hogy a nagyobb csapadékesemények zavarmentes elvezetése nem biztosított.

A helyi vízkár megelőzésére helyi víz visszatartás kiépítése szükséges. A helyi vízvisszatartás kiépítését valamennyi új burkolt felület növekedésével járó beruháznál meg kell oldani. Ehhez az építési szabályzatban a feladatokat, kötelezettségeket rögzíteni kell.

A villámárvíz-veszély mértéke Békés megye területén

Forrás: Nemzeti Katasztrófa Kockázat Értékelés Magyarország 2011.

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

<http://vmkatig.hu/KEK.pdf>

6. Közlekedés (közúti, kerékpáros-, vasúti, légi és vízi közlekedés, megközelíthetőségi viszonyok, kapcsolati hiányok vizsgálata és értékelése)

6.1. Békés megye általános közlekedési helyzete

A megye közlekedésének jelenlegi helyzete összefoglalva a következő:

Nemzetközi kapcsolatok

A megyén vezet keresztül a Balkánt Európával összekötő egyik frekventált vasútvonal (TEN-T 22. számú kiemelt tengely, IV. páneurópai korridor, Hegyeshalom-Győr-Budapest-Cegléd/Újszász-Szolnok-Szajol-Békéscsaba-Lőkösháza), mely amellet, hogy a nemzetközi törzshálózat része, jelenleg a legfontosabb vasúti kapcsolat Magyarország és Románia között. A megye másik vasúti fővonalán, a Szeged-Békéscsaba-Kötegyán vonal Békés megyei szakaszán helyenként mindössze 60 km/ó a megengedett sebesség.

Közúti közlekedés szempontjából a megyét a nagy közúti tranzitfolyosók elkerülik, nincs gyorsforgalmi útja. A nemzetközi kapcsolatot elsődlegesen a 44. sz. főút biztosítja a gyulai határátkelőhelyen keresztül. Ez az út azonban belterületi átkelési szakaszaival (Szarvas) nem biztosít megfelelő szolgáltatási színvonalat, az M44 gyorsforgalmi út építése megkezdődött, egy szakaszát át is adták 2019-ben. A határok átjárhatóságának megkönnyítése, a korábbi közúti kapcsolatok helyreállításával, ill. újak létesítésével előfeltétele annak, hogy a megye perem-jellege felszámolható legyen.

Regionális kapcsolatok

A megye és a főváros, illetve a megye és a szomszédos megyék közlekedési kapcsolatai sem kedvezőek. Vasúton a megyeszékhelyről a főváros 2,5-3 óra alatt ugyan megközelíthető, ezen túl azonban közvetlen kapcsolat a megyeszékhelyek közül csak Szolnokkal és Szegeddel van, Debrecen csak Püspökladányon keresztül érhető el. Közúton a fővárostól gyorsforgalmi út igénybevételével (M5) Kecskeméten és a 44. sz. főúton, vagy a 4. sz. és 46. sz. főutakon keresztül közelíthető meg a megye, az eljutási idő átlagosan, mindkét esetben a megyeszékhelyig mintegy 3 óra.

Megyén belüli közlekedés

A megye területi közlekedési ellátottságára jellemző, hogy minden település be van kapcsolva a menetrendszerű autóbusz-közlekedésbe, míg a vasúti közlekedésbe bekapcsolt települések száma 32. Ezek a mutatók országos összehasonlításban is megfelelőek. Az eljutási idők szempontjából már nem olyan kedvező a helyzet, mert helyenként sem a menetrendszerű járatok sűrűsége, sem a közlekedésre szolgáló pályák (utak) állapota nem alkalmas az elvárható szolgáltatási színvonal biztosításához.

A vasúti mellékvonalak közül három vonalon a személyszállítás megszűnt, a kis utasforgalom indokával.

Az országos közutak hossza a megyében megfelel a hasonló jellegű megyék országos átlagának, azonban a megyén belül, a településeket összekötő mellékúthálózat kiépítettségében és állapotában

igen nagyon a különbségek a jobb helyzetű középső, valamint a rosszabb helyzetű északi és déli területek között.

A vízi közlekedés szerepe a közlekedésen belül jelenleg jelentéktelen. A megye a Körösök révén potenciális II., ill. III. osztályú vízi utakkal rendelkezik, azonban ezeken számottevő vízi szállítás nincs. A légi közlekedés szerepe sem jelentős, a békéscsabai repülőtér adottságai fejlesztésre alkalmasak.

6.2. A közlekedési ágazatok helyzete

Vasúti közlekedés

A megye területét a következő közforgalmú vasútvonalak érintik:

Országos törzshálózati vonalak

- 120. számú Szajol – Lökösháza – (Románia)
A vonal magyarországi szakaszát Békéscsabáig villamosított, kétvágányú pályával 160 km/h sebességre átépült. Békéscsaba és Lökösháza között a fejlesztés előkészítése folyamatban van. A Magyarországot érintő folyosók közül a IV. folyosó útvonala: Berlin (Nürnberg-Prága-Pozsony) Bécs-Budapest-Konstanca(Szalonoki)Isztambul, s ennek konstancai ága hazánkban a lökösházai vonal.
- 135. számú (Szeged) – Békéscsaba – Kötegyán – (Románia)
A megye területét érintő egyéb hazai fővonalon, a terület déli sávjában vezető Szeged-Békéscsaba-Kötegyán közötti egyvágányú vonalon jelenleg 80 km/ó (egyes szakaszokon 60 km/ó) megengedett sebességgel biztosítható a vasúti forgalom. A vonal szerepköre az érintett települések közlekedési feltárásán túlmenően a kelet-nyugati térségi kapcsolatok szempontjából is jelentős.

Mellékvonalak

- 147. sz. (Kiskunfélegyháza-Szentés)-Orosháza;
- 125. sz. (Mezőtúr)-Orosháza-Mezőhegyes;
- 121. sz. Kétegyháza-Mezőhegyes- (Újszeged);
- 127. sz. Gyoma-Szeghalom; (Vésztő és Kőrösnagyharsány között a személyforgalom megszűnt)
- 128. sz. Kötegyán – Vésztő – (Püspökladány);
- 129. sz. Murony-Békés (személyforgalom megszűnt)
- 126. sz. Csabacsúd (Kisszénás)-Kondoros (személyforgalom megszűnt)
- 125a. sz. Mezőhegyes-Battonya.

A vasúti mellékvonalakon a megengedett sebesség 60 km/h, egyes szakaszokon csak 40 km/h.

Közüti közlekedés

Főutak

A megye területét jelenleg a következő főutak érintik:

- 44. sz. Kecskemét-Békéscsaba-Gyula I. rendű főút
- 46. sz. Törökszentmiklós-Endrőd- Mezőberény II. rendű főút

- 47. sz. Debrecen - Békéscsaba-Szeged II. rendű főút
- 470. sz. Mezőberény – Békéscsaba II. rendű főút
- 443. sz. Gyomaendrőd-Szarvas II. rendű főút
- 444. sz. Békéscsabai tehermentesítő II. rendű főút
- 446. sz. Békéscsabai II. rendű főút (Békéscsaba átkelési szakasz, volt 44. sz. főút)
- 474. sz. Orosházai II. rendű főút (volt 47. sz. főút).

A 44. sz. I. rendű főút a megye területén közel északnyugat-délkeleti irányban halad, a térség legfontosabb, meghatározó jellegű közúti eleme, mivel Kecskeméten és az M5 autópályán keresztül a fővárossal, míg dél-kelet felé Gyulán keresztül Románia felé biztosít kapcsolatot. Az átkelési szakaszokkal terhelt főút forgalma már ma is jelentős, a Békéscsaba-Gyula közötti szakasz 2 x 2 forgalmi sávval való kiépítése megvalósult, ugyanígy a gyulai és békéscsabai elkerülő szakasz is. Elsősorban Szarvas átkelési szakasza túlterhelt.

A 47. sz. II. rendű főút a megye második legjelentősebb útvonala, mivel a Dél-Alföld és Kelet-Magyarország között biztosít kapcsolatot a megyén keresztül. Ezen az útvonalon is szükséges elkerülő szakaszok építése, melyek közül az orosházai már megépült.

A 46. sz. II. rendű főút ugyancsak jelentős térségi összekötő szerepet tölt be Törökszentmiklós és Mezőberény között, mivel a megye középső és észak-keleti részének kapcsolatát biztosítja a 4. sz. főúttal, ill. ezen keresztül az ország távolabbi területeivel.

A 443. sz. II. rendű főút hálózati szerepköre jelenleg elsősorban a 44. sz. és a 46. sz. főutak, ill. Szarvas és Gyomaendrőd (továbbá Mezőtúr) kapcsolatának biztosítása.

Mellékutak

A mellékutak elsődleges feladata valamely térség településeinek közvetlen feltárása és bekapcsolása az országos úthálózat rendszerébe, ezen túlmenően a mellékúthálózat egyes útvonalai kiemelt térségi jelentőségű szerepkört is betölthetnek. A megye települései közül 5 zsáktelepülés. Részben a zsákjelleg megszüntetése, részben a kistérségközpontok és vonzáskörzetük kapcsolatának, a magyar-román határ két oldalán élők kapcsolatának, vagyis általában a térségi kapcsolatok javítása érdekében a következő települések között hiányzik az országos mellékúthálózat kiegészítése, ill. települési külterületi utak kiépítése:

- Békés-Doboz,
- Kétegyháza-Lökösháza,
- Kétegyháza-Nagykamarás,
- Ecsefalva-Bucsa,
- Újszalonta-Mezőgyán,
- Békéscsaba-Szabadkígyós-Medgyesegyháza,
- Körösladány-Véztő,
- Geszt-Biharugra,
- Sarkadkeresztúr-Méhkerék,
- Tarhos-Sarkadkeresztúr,
- Kunágota-4442.j.ök.út,
- Pusztatottlaka-Medgyesegyháza 4434 j.út,
- Orosháza-Békéssámszon-4422.j.ök.út
- Dévaványa-Túrkeve.

Románia felé a legnagyobb forgalmú határátkelő:

- Gyula-Varsand, a 44. sz. főúton,

Növekvő jelentőségűek a mellékút hálózati átkelőhelyek:

- Battonya-Tornya,
- Méhkerék-Szalonta.

A „Varratmentes Európa” program keretében előkészítés alatt álló és a határon túli kapcsolatok szempontjából szükséges helyi határátkelőhelyek és határátlépők az országos mellékúthálózaton:

- Geszt-Biharugra
- Geszt-Cséffa
- Sarkad-Keményfok
- Sarkad-Ant
- Kötegyán-Illye
- Dombegyház-Kisvarjas
- Dénesmajor-Keményfok
- Lökösháza-Kürtös
- Dombegyháza-Kisiratos
- Battonya-Kispereg
- Mezőhegyes-Németpereg

Autóbusz közlekedés

A megye közösségi közlekedésében a vasút mellett meghatározó szerepe van az autóbusz közlekedésnek, melynek döntő hányadát a DAKK Zrt. bonyolítja le. Helyi közlekedés jelenleg a következő hat településben van: Békéscsabán, Gyulán, Orosházán, Szarvason, Szeghalmon és Vésztőn.

Vízi utak

A besorolása szerint az I-III. kategóriába sorolt vízi utak regionális, ill. országos jelentőségűek, míg a IV-VII. kategóriába tartozók lehetnek a nemzetközi vízi utak.

III. osztályú potenciális vízi út

- a Hármas-Körös teljes hosszban és a Kettős-Körös Békésig

II. osztályú potenciális vízi út

- a Sebes-Körös Körösladányig

Csak kishajózásra alkalmas vízi út:

- a Kettős-Körös Békés-Szanazug között
- a Fekete-Körös Sarkadig
- a Fehér-Körös Gyuláig
- a Berettyó.

Kikötők

Személyforgalmi kikötési lehetőség található jelenleg Szarvason, Gyomaendrődön és Békésben, azonban ezek sincsenek kellő színvonalon kiépítve.

Kompátkelőhelyek

Békés megyében a Kőrösökön jelenleg Mezőtúr és Szarvas között a 4631. j. úton van rendszeres közlekedés, melynek forgalma jelentős, míg a Szanazugnál közlekedő komp szerepe – amely csak személyeket és kerékpárokat szállít – csak idegenforgalmi, ill. kiránduló jellegű.

Légi közlekedés

A megyében a légi közlekedés szempontjából számításba vehető repülőtér Békéscsabán és Orosházán van. A békéscsabai repülőtér a repülőterek jelenleg érvényes besorolása szerint nem tartozik a kiemelt jelentőségű kategóriába, de fejlesztésével mindenképpen számolni kell. A repülőtér Békéscsabától keleti irányban, a 44. sz. főút közelében helyezkedik el, területe 227 ha, 1300 m, ill. 800 m hosszú kifutópályákkal rendelkezik, indító és biztosító berendezései kisebb (ICAO 2 B típusú) repülőgépek nappali és éjszakai fogadására alkalmasak. Az Orosházán található volt szovjet katonai repülőtér 1800x60 m-es kifutópályával rendelkezik.

A repülőterek térségi jelentőségűek, mivel az országos terv nem tartalmazza.

Kerékpáros közlekedés

Békés megye országos viszonylatban is az első között kezdte meg a korszerű, közúti forgalomtól függetlenített kerékpárutak kiépítését, ma is aránylag kedvező helyzetben van. A hálózat további fejlesztését a terület síkvidéki és idegenforgalmi jellege egyaránt indokolja. A megyében jelenleg a kiépített kerékpárutak hossza mintegy 180 km. Ezek egy része külterületen – főleg a 44. sz., 46. sz., 47. sz. főutak mentén – épült meg, de a megye településeinek jelentős részében már belterületen is létesültek kerékpárút-szakaszok. A hálózat bővítése (tervezése és építése) folyamatos. A turizmus, ill. idegenforgalom igényeinek figyelembe vételével a megyében kijelölésre került egy olyan, mintegy 220 km hosszú kerékpárút-hálózat, mely Békéscsaba állomásától kiindulva, felfűzi a természeti és műemléki szempontból jelentős megyei látnivalókat.

6.3. A 2011 és 2019 közötti időszakban megvalósult infrastruktúra elemek

- Budapest – Szolnok – Békéscsaba – Lökösháza – (Románia) vasútvonal Gyomaendrőd – Békéscsaba szakaszának fejlesztése
- A vasútépítéshez kapcsolódó közúti fejlesztések:
 - 46. számú főút, Gyomaendrőd, közúti aluljáró
 - 47. számú főút, Mezőberény, közúti felüljáró
 - Békéscsaba vasútállomás
 - Orosházi úti felüljáró (4432 j. út)
 - Szerdahelyi u. – Franklin u. közúti aluljáró
- M44 gyorsforgalmi út Tiszakürt – Kondoros szakasz megépült és a Kondoros – Békéscsaba szakasz, 2x2 sáv építése folyamatban van
- Határátkelések
 - Elek – (Ottlaka)

6.4. Az MaTrT és a hatályos Békés megye TrT eltérései

- Gyorsforgalmi utak:
A megyei TRT az M44 Békéscsaba elkerülő és az M47 gyorsforgalmi úttá fejlesztését a jelenlegi főút nyomvonalán nem tartja megvalósíthatónak, ezért új nyomvonalat javasol az MaTrT nyomvonaltól eltérően

- Főutak:
Az MaTrT megyei tervi hatáskörbe helyezte át a főutak települési belterületet elkerülő szakaszainak kijelölését, ezért nem tartalmazza a következő meglévő főút, illetve főúttá fejlesztendő utak településelkerülő szakaszait a megyei TRT-vel szemben:
 - Szarvas – Orosháza útvonal Nagyszénás elkerülő
 - Békés – Doboz – Méhkerék útvonal Sarkad elkerülő
 - 470. számú meglévő főút, Békés, Mezőberény elkerülő
 - Orosháza – Battonya útvonal Nagyszénás, Kaszaper elkerülő
 - Békéscsaba – Mezőkovácsháza útvonal Medgyesegyháza elkerülő

7. Energetika (energetikai hálózatok, energiaellátás, megújuló energiák)

7.1. Tendenciák

Az energiaközmű infrastruktúrát érintően az utóbbi időben előtérbe került az energiahatékonysággal, a racionális energiagazdálkodással való komolyabb foglalkozás igénye. A racionálisabb energiagazdálkodás célja a fokozottabb környezet védelmi elvárások teljesítése és a fenntarthatóság javítása. Egyrészt cél a káros kibocsátások csökkentése, a levegő tisztaság javítása, másrészt az egyre növekvő energiaigényekkel járó energia költségek növekedésének fékezése.

A megváltozott klimatikus viszonyok kompenzálása, a mesterséges klimatizálás energiaigény növekedést okoz, miközben a környezetvédelem és a fenntarthatóság igényeinek teljesítéséhez elsődlegesen az energiaigény csökkentésére lenne szükség. Nehéz kiegyensúlyozni az energiafogyasztás növelést és csökkentést okozó igényeket. Mivel az el nem fogyasztott energia kíméli a legjobban a környezetet és csökkenti a költségeket, az energiaigény csökkentését az ésszerű takarékossgal kell indítani. Az energiatudatos szemléletformálás, a takarékosagra nevelés, amellyel az energiafogyasztás csökkentése (réteges öltözködés, alkalmazkodás az időjáráshoz, tudatos szellőztetés, energiafogyasztó berendezések tudatos használata) ráfordítási igény nélkül elindítható. A következő lépés a takarékos energiafogyasztás érdekében az utólagos hőszigetelés, árnyékolás stb. alkalmazásával és a korszerűbb épületgépészettel, energiatakarékos berendezések alkalmazásával érhető el, amely már ráfordítási igényű. Ezek a lépések ingatlan szinten léphetők meg, az egyéni fenntarthatóságot segítik, település szintű energiagazdálkodási hatása csak fokozatosan és lassabban jelentkezik.

Már energiagazdálkodást is érintő eredmény érhető el új beruházásoknál az energiatakarékosság érvényesítésével. Ennek érvényesítését szolgálja az Európai Unió Tanácsa által megfogalmazott 2010/31 EU irányelv, amely 20/2014 (III.7) BM rendeletként kihirdetésre került. Ezt szolgálja a módosított 7/2006 TNM rendelet, amelynek megfelelően új épületek építésénél a jövőben már a közel nulla energiaigényű épületek követelményszintjét kell alkalmazni. Ezen követelményszintek fontos új eleme lesz majd, hogy a 6. melléklet IV. pontja szerint az épület energiaigényét az összesített energetikai jellemző méretezett értékéhez viszonyítva legalább 25%-os mennyiségben, helyben termelt megújuló energiaforrásból kell biztosítani. Ennek az energiahatékonysági elvárásoknak megfelelően új épületet energiatakarékosan kell kivitelezni és az energiaszükséglet legalább 25 %-át megújuló energiaforrás hasznosításával, helyben termelt energiával kell megoldani. Ezzel már elvárásként is rögzítésre került a megújuló energiahordozók hasznosításának növekvő szerepe a település szintű fejlesztések energiaellátásában, amelynek az energiarendszerekre való hatása már túl fogja lépni a települések határait.

A klímaváltozás okozta felmelegedés hatásának kezelése lassan elkerülhetetlen lesz, amelyhez különösen a többszintes (ezen belül elsődlegesen a lakótelepi) épületeknél, a napfény és hőhatásnak jobban kitett épületeknél a gépi hűtés alkalmazása nélkül nincs megoldás. A gépi hűtés energiaellátása jelentős energiaellátási fejlesztést igényel, amely túllépi a települési energiaellátás szintjét. A klímaváltozás kompenzálásához, a gépi hűtés biztosításához szükséges energiaellátási többlet igénye a fenntartási költségeket növelné. Ezért megoldást kell keresni -a komfortszint csökkentése nélkül- az energiaellátás költségterheinek a mérséklésére, amely a fejlődés fenntarthatóságát segítené elő. E vonatkozásban is lehet ráfordítási igény nélküli lépést tenni a környezethez való alkalmazkodási készség javításával (pl. túlfűtés-túlhűtés mérséklése, árnyékolás, stb), amellyel már energiafogyasztás megtakarítás érhető el.

A klímaváltozás okozta felmelegedés mértékének növekedésével a megfelelő hűtést szolgáló klíma-berendezés üzemeltetése energiaigényes. Az energiaigény növekedés okozta költségnövekedés

elkerülésére, a fenntarthatóság javítható optimálisabb energiahordozó szerkezet kialakításával. A hagyományos vezetékes és nem vezetékes energiahordozók mellé a megújuló energiahordozók nagyobb részarányú bevonásával hatékonyabb energiagazdálkodással, az igénynövekedés okozta költségnövekedés fékezhető lehet. A megújuló energiahordozó hasznosításához szükséges beruházás ugyan költségigényes, de üzemeltetési költsége a hagyományos energiahordozókhoz (hálózati gáz, hálózati villamosenergia) képest minimális, ezzel a fenntarthatóság javítható.

A településrendezési eszközök készítésénél figyelmet kell fordítani az energiagazdálkodási javaslatnál a megújuló energiahordozók bevonására, de ennek hatása már túlnő a települési energiaellátó rendszereken, ennek hatása már a térségi rendszereket is érinti. A vizsgált Békés megyei települések energiaigényeit, ma még jellemzően a „hagyományos” vezetékes és vezetékek nélküli energiahordozókkal elégítik ki, a megújuló energiahordozók bevonása jelentősebb beruházási költségigénye, lassú megtérülése miatt még háttérbe szorul. Előre törése prognosztizálható a beruházásánál várható költségcsökkenésének hatására.

7.2. Energiafogyasztás (lakossági, ipari)

Békés megye energiaigényeit, import és hazai „hagyományos” energiahordozókkal elégítik ki. Az energiahordozó import vezetékes szállítórendszerek segítségével történik, vezetékek hálózaton érkeznek a kőolaj és a földgáz, valamint a villamosenergia is. Az országon belül az energiaszétosztás a kiépített egységes országos alaphálózati (szénhidrogénekkel szállító és villamosenergia vonatkozásában átviteli hálózati) rendszerek segítségével megoldott, amelyekhez tartozó hálózati nyomvonalakból Békés megye területén is néhány áthalad. A hazai kitermelésű energiahordozók, valamint azok felhasználásával termelt energiát szintén az országos alaphálózati rendszerekre táplálják és így az alaphálózatok segítségével szállítják tovább a felhasználókig.

A megye településeinek korszerű energiaellátására a vezetékes energiahordozók közül a villamosenergia, a földgáz és Szarvas településen 151 lakás számára a távhő áll rendelkezésre. A megye településeinek vezetékes energiaellátása mára majdnem település szintű szolgáltatássá vált. Amíg 2000-ben még 45 település számára nem volt vezetékes gázellátási lehetőség, a rendelkezésre álló 2016-os statisztikai nyilvántartás szerint ma már valamennyi településen rendelkezésre áll a vezetékes gázellátás lehetősége és azzal biztosítható komfortos, automatikus üzemvitelű hőellátás. A lakásállomány vezetékes gázellátottsága ma 76,16 %-os. 50 %-nál kisebb ellátottságú település 11 van, amelyből három Pusztaszentlászló (35,5 %), Kardos (39,73 %) és Örménykút (38,5 %) település ellátottsága nem éri el a 40 %-ot.

A megye egyetlen településén, Szarvason üzemel távhőszolgáltatás. A mindössze 151 lakásnak megoldott távhőszolgáltatás, megyei átlagban a lakásállomány mindössze 0,1 %-át teszi ki, amelyben a termikus célú energiaellátást a távhőszolgáltatás biztosítja.

A megye lakásállományának villamosenergia ellátása teljes körű. A 2017. január 1.-ei állapot szerint 76,16 %-a rendelkezik vezetékes gázellátással, ebből 73,17 %-a fűtési célra is hasznosítja és 0,1 %-a rendelkezik távhőellátással. A megye lakásállományának ellátottságát tekintve 75 %-ot megközelíti az összkomfortos, ill. komfortos lakások aránya.

A megye energiaigényeinek a kielégítésére a megújuló energiahordozók is rendelkezésre állnak. A megújuló energiahordozók közül a geotermális, a szél és a napenergia közcélú energiatermelésre történő hasznosítási lehetősége mellett a helyi jelentőséggel bíró nap és a föld energiahasznosítás növekvő tendenciájú, mivel a fenntartási költségek gazdaságosságát segíti, várható ugrásszerű növekedése is. A vezetékes energiaellátással nem rendelkező és megújuló energiahordozót igénybe

nem vevő ingatlanok termikus célú energiaellátásában a nem vezetékes energiahordozók jelenleg is meghatározó szerepet töltenek be.

7.3. Energiaellátás hálózati rendszere

Békés megye az ország területének dél-keleti szélén helyezkedik el, mégis több, a jelentősebb energiaellátó rendszerekhez tartozó gerinchálózat halad át rajta. Ezek a nagyfeszültségű átviteli hálózatok és nagynyomású földgáz-, termék- és olaj-szállítóvezetékek nagy állóeszköz értékűek, így helyüknek megváltoztatásának kicsi a realitása. Így ezeket a hálózatokat, valamint azok biztonsági, illetve védővezeteinek helyét, mint helyhez kötött adottságokat kell kezelni, így meghatározó elemek a megye térszerkezeti tervében.

A megyében országos jelentőségű 50 MW feletti erőmű nem üzemel, az annál kisebb kapacitású 50 MW alatti hő- és energiatermelő bázisok közvetlen helyi energiaigényeket elégítenek ki. Meg kell említeni az előforduló szélkerekeket, amelyek a villamosenergia hálózatra termelnek, termelésük bár szorosan összefügg az időjárással, ma már a műszaki fejlesztések eredményeként közelínek tűnik a termelt villamosenergia raktározási lehetőségének megoldása, amely feltétele lenne az alapellátásban is a szélenergiának a figyelembe vételi lehetőségének. A megye területén a jelenleg ugyan nem üzemelő, vagy üzemelő vízerőműveket sem lehet figyelmen kívül hagyni, bár egyiknek sem éri el a teljesítő képessége az 50 MW-ot.

A megye területén korábban jelentős, de még ma is számottevő szénhidrogén kitermelést folytatnak. Ennek létesítményei ma is láthatók. Számtalan szénhidrogén kutatófúrás jelzi a megyében a rendelkezésre álló ásvány kincset, a legnagyobb szénhidrogén mezőt a megye déli részén, az Orosháza-Kardoskút-Battonya vonalon, valamint a megye észak-keleti szélén, Dévaványa-Füzesgyarmat vonalon tárták fel. Ma is meglevő, de még tervezett bányatelkek jelzik a szénhidrogén kitermelés továbbra is fennálló lehetőségét. A bányatelkek jelenlétét a területfelhasználásnál, mint az, azt korlátozó adottságot figyelembe kell venni. A számtalan kútból kitermelt szénhidrogént a tulajdonosok jelzése szerint nagyon sok mezőközi vezetékekkel szállították azokra a gyűjtőállomásokra, ahonnan az országos hálózati rendszerre az átadást kiépítették.

A helyi szénhidrogén kitermelés ellenére a megye energiaellátásában a helyi energiahordozók közvetlen hasznosításként kisebb szerepet kaptak.

A megyét érintő villamosenergia-átviteli hálózat távvezetékei

Meglévő 400 kV-os átviteli hálózat távvezetékek:

- (Szolnok) – (Mezőtúr) – Békéscsaba
- Békéscsaba – Elek – (Románia)
- (Szeged) – Békéscsaba

Meglévő átvitelt befolyásoló 132 kV-os főelosztó vezetékek

- Békéscsaba OVIT – Békéscsaba I.
- Békéscsaba OVIT – Békéscsaba II.

Meglévő térségi ellátást biztosító 132 kV-os főelosztó vezetékek

- Szeghalom – Békés – Békéscsaba
- Szeghalom – (Berettyóújfalú)
- (Mezőtúr) – Szarvas – Békéscsaba
- Békéscsaba – Orosháza I. – Orosháza II. – Szentés
- Békéscsaba – Békéscsaba Kelet – Gyula

- Békéscsaba – Medgyesegyháza – Mezőhegyes – (Makó)

A megyében országos jelentőségű közcélú 50 MW feletti erőmű nem üzemel. Távlati tervként újabb országos jelentőségű erőmű létesítés szándékát sem beruházó, sem a villamosenergia országos hálózati rendszerét üzemeltető MAVIR Zrt. sem a térség villamosenergia ellátásának szolgáltatója nem jelezték. A megyében Gyulán üzemel 50 MW alatti energiatermelő kiserőmű, amely közvetlen helyi energiaigényeket elégít ki. 50 MW alatti létesítendő új hőtermelő, energiatermelő létesítési szándék több is van, ezek jellemzően megújuló energiahordozók hasznosítására terveznek támaszkodni. (A Szarvas Biogáz Üzem és a Szarvas Gallicoop Biogáz kiserőművek elkészültek.)

Villamosenergia ellátás vonatkozásában a megye területén haladó villamosenergia átviteli hálózatok a megye területén jelentkező igények ellátásában töltenek be bázis szerepet. Az átviteli hálózatot a MAVIR Zrt. üzemelteti. A megye fogyasztóinak villamosenergia-ellátását két regionális áramszolgáltató szervezet, az NKM Áramhálózati Kft. (Szeged) és az E.ON Tiszántúli Áramhálózati Zrt. (Debrecen) biztosítja.

A megye egyetlen országos alaphálózati rendszerhez tartozó táppontja a Békéscsaba-OVIT 400/132 kV-os MAVIR Zrt üzemeltetésében levő alállomás, amelynek 400 kV-os betáplálása az Albertirsai (750)/400 kV-os transzformátor-állomásról épült ki. Albertirsa-Szolnok-Békéscsaba között kétrendszerű 400 kV-os átviteli hálózat üzemel. A 400 kV-os hálózattal párhuzamosan halad a Mezőtúr-Szarvas-Békéscsaba közötti 132 kV-os hálózati nyomvonal, amely a Szarvasi 132/22 kV-os alállomás betáplálását biztosítja. 132/22 kV-os alállomás üzemel Orosházán, amely Békéscsaba-Orosháza-Szentes között üzemelő 132 kV-os hálózatról kap betáplálást.

A Békéscsabai alállomásból 132 kV-os hálózat épült Békés-Szeghalom-Berettyóújfalu településeken üzemelő 132/22 kV-os alállomások ellátására. A Békéscsabai alállomásból kétrendszerű 132 kV-os távvezeték épült Békéscsaba-Kelet és Gyula 132/22 kV-os alállomásainak a bekötésére, továbbá Medgyesegyháza-Mezőhegyes-Makó 132/22 kV-os alállomásainak az ellátására. A megye villamosenergia ellátásának gerince a 132 kV-os főelosztóhálózat. Csak a sarkadi térség, ahol még a régi, 35 kV-os főelosztóhálózat biztosítja az ellátást. Ezek a 132 kV-os és 35 kV-os főelosztóhálózatról betáplált 132/22, 35/22 kV-os transzformátor-állomások a táppontjai a fogyasztók tényleges energiaellátására szolgáló 22 kV-os helyi elosztóhálózatoknak.

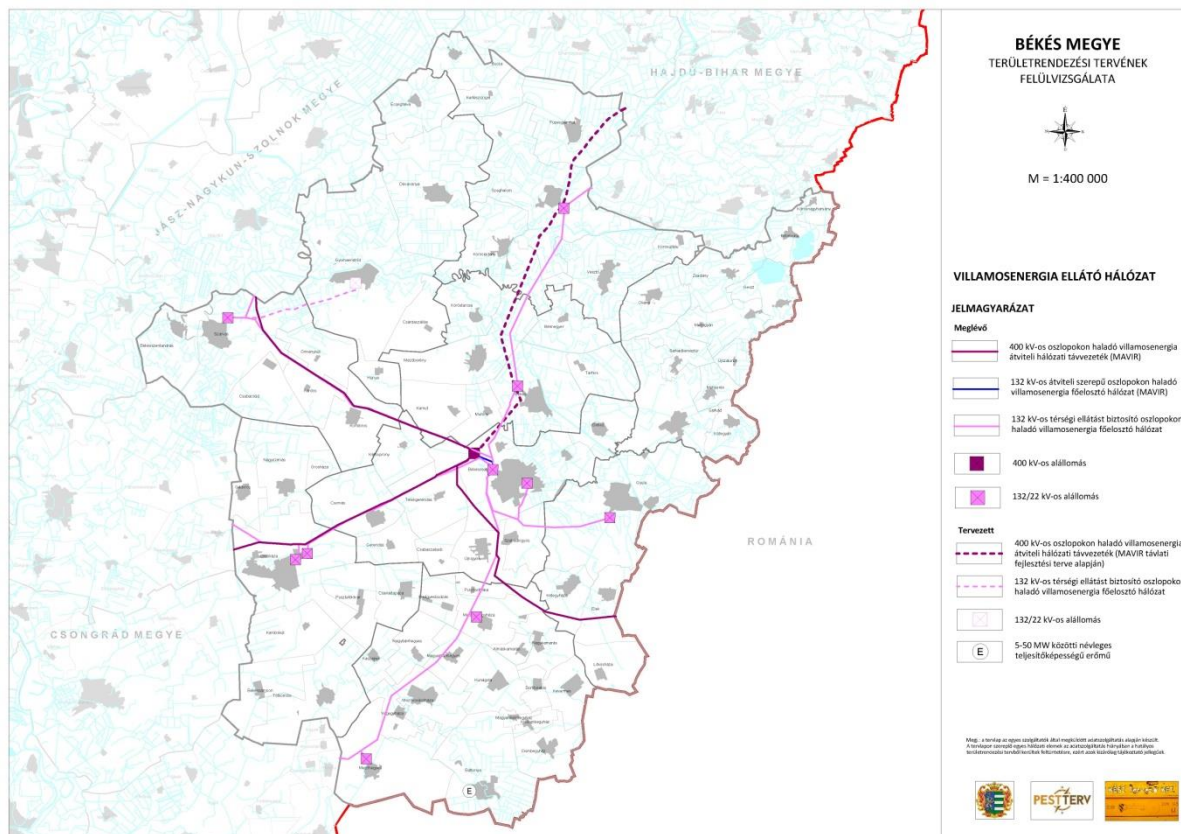
7.3.1. Villamosenergia ellátás

Villamosenergia ellátás vonatkozásában a megye területén haladó villamosenergia átviteli hálózatok a megye területén jelentkező igények ellátásában töltenek be bázis szerepet. Az átviteli hálózatot a MAVIR Zrt. üzemelteti. A megye fogyasztóinak villamosenergia-ellátását két regionális áramszolgáltató szervezet, az NKM Áramhálózati Kft. (Szeged) és az E.ON Tiszántúli Áramhálózati Zrt. (Debrecen) biztosítja.

A megye egyetlen országos alaphálózati rendszerhez tartozó táppontja a Békéscsaba-OVIT 400/132 kV-os MAVIR Zrt üzemeltetésében levő alállomás, amelynek 400 kV-os betáplálása az Albertirsai (750)/400 kV-os transzformátor-állomásról épült ki. Albertirsa-Szolnok-Békéscsaba között kétrendszerű 400 kV-os átviteli hálózat üzemel. A 400 kV-os hálózattal párhuzamosan halad a Szarvas-Békéscsaba közötti 132 kV-os hálózati nyomvonal, amely a Szarvasi 132/22 kV-os alállomás betáplálását biztosítja. 132/22 kV-os alállomás üzemel Orosházán, amely Békéscsaba-Orosháza-Szentes között üzemelő 132 kV-os hálózatról kap betáplálást.

A Békéscsabai alállomásból 132 kV-os hálózat épült Békés-Szeghalom településeken üzemelő 132/22 kV-os alállomások ellátására. A Békéscsabai alállomásból kétrendszerű 132 kV-os távvezeték épült

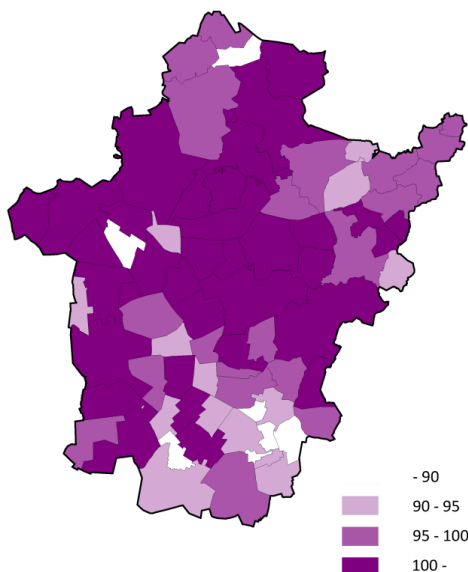
Békéscsaba-Kelet és Gyula 132/22 kV-os alállomásainak a bekötésére, továbbá-Medgyesegyháza-Mezőhegyes-Makó 132/22 kV-os alállomásainak az ellátására. A megye villamosenergia ellátásának gerince a 132 kV-os főelosztóhálózat. Csak a sarkadi térség, ahol még a régi, 35 kV-os főelosztóhálózat biztosítja az ellátást. Ezek a 132 kV-os és 35 kV-os főelosztóhálózatról betáplált 132/22, 35/22 kV-os transzformátor-állomások a táppontjai a fogyasztók tényleges energiaellátására szolgáló 22 kV-os helyi elosztóhálózatoknak.

Békés megye területét érintő villamosenergia átviteli hálózat távvezeték elemei

Forrás: Szolgáltatói adatok alapján saját szerkesztés

A megye valamennyi településén biztosított a közszolgáltatott villamosenergia ellátás. A települések döntő hányadában az ellátás megközelíti a 100 %-ot, mindössze három település van, Kaszaper, Kevermes és Magyardombegyház, ahol a lakások közhálózati csatlakozása 90 % alatt (86-88) volt.

Háztartási villamosenergia fogyasztók aránya (%)
 Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

Az iparági nyilvántartásban a következő jelentősebb 5 MW alatti kiserőműveket tartják nyilván:

Engedélyes neve	Telephelye	Erőmű teljesítménye (MW)
NÁDÉP Kft.	5700 Gyula, Kétegyházi u. 3.	1,84
Aufwind Schmack Első Biogáz Szolgáltató Kft.	Szarvas Ipartelep, 0718/20 hrsz., Gallicoop	3,57
Aufwind Schmack Első Biogáz Szolgáltató Kft.	Szarvas külterület, 0640 hrsz.	1,416

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Energiagazdálkodási és Bányászati Főosztály

A megye területét az alábbi tervezett 5-50 MW közötti névleges teljesítőképességű erőmű érinti:

Engedélyes neve	Telephelye	Erőmű teljesítménye (MW)
Battonyai Energiapark Kft.	Battonya, külterület, 03/10 hrsz.	6,38

7.3.2. Földgáz és egyéb szénhidrogén ellátás

A megye természeti energiaforrása a megkutatott szénhidrogén vagyona, amelynek kitermelését szolgáló műtárgyak és részben üzemelő, részben üzemen kívüli hálózatok több helyen is megtalálható a megyében. Kadoskút térségében is üzemel szénhidrogén bányászat és tárolás.

A megyét Szarvas és Csabacsúd között rövid szakaszon átszeli egy Szerbiába irányuló nemzetközi földgáz tranzit vezeték. Ugyancsak tranzit szerepet tölt be egy áthaladó Algyő-Battonya kőolajvezeték

is. A megye területén halad át a Mezőtúr-Kardoskút, Szeged-Méhkerék termékvezeték is. A megye területén áthaladó országos jelentőségű gázszállító vezetéseken lévő gázátadó állomásokról indulnak a megye településeinek ellátását biztosító nagy-középnomású gázelosztó vezetékek.

A területen áthaladó földgáz szállító hálózati rendszerhez tartozó távvezetékek

Meglévő földgázszállító vezetékek:

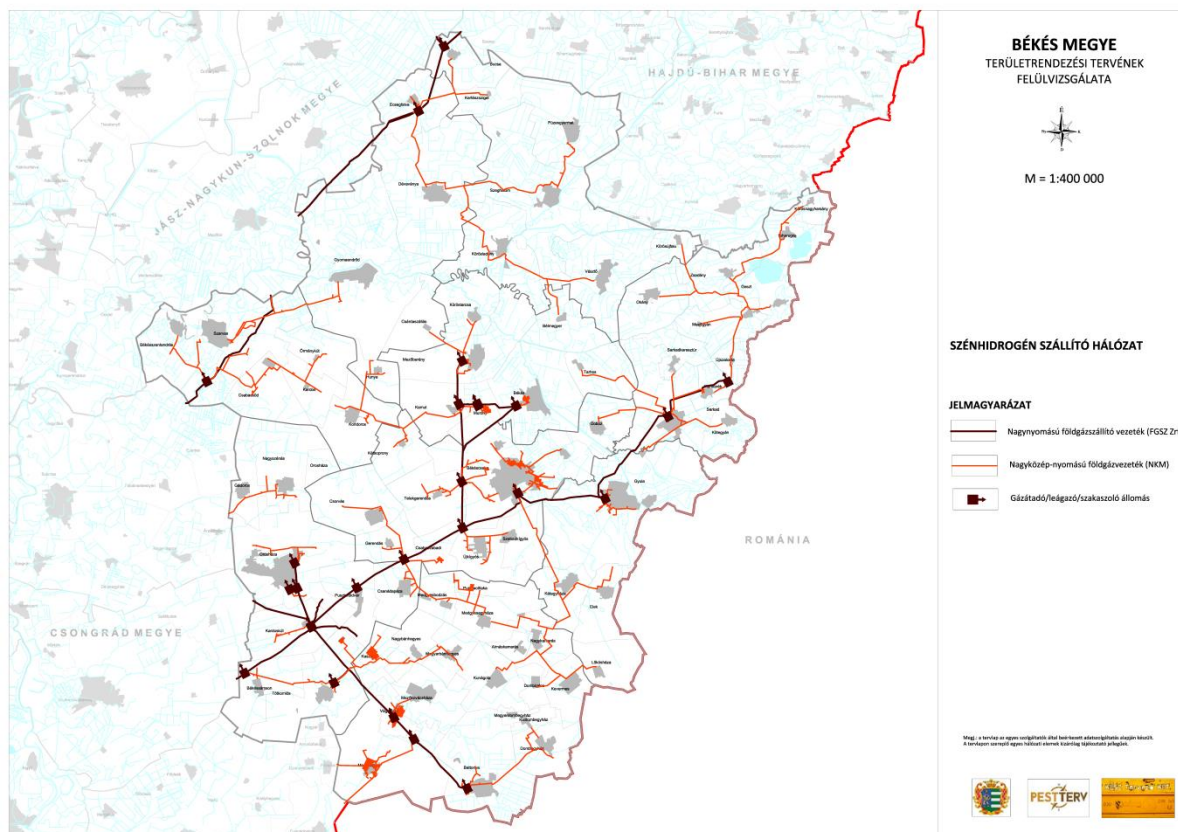
- (Mezőtúr) – Kiskundorozsma
- (országhatár) – (Mezőtúr) (ÖSSZEFOGÁS)
- (Hajdúszoboszló) – (Mezőtúr)
- Kardoskút – (Városföld)
- Sarkadkeresztúr – (Algyő)
- (Karcag) – Bucsá betáplálás
- Pusztaföldvár leág
- Kardoskút 2 PFT6 80
- Kardoskút 2 PFT 7 100
- Újkígyós - Mezőberény
- Kamut – Békés
- Murony leág
- Telekgerendás – Békés
- Kardoskút – Orosháza II.
- Kardoskút – Orosháza II. Új
- Kardoskút – Orosháza II. Régi
- Orosháza I. leág
- Orosháza II. – Guardiaen leág
- Orosháza II. – Orosháza I. Manufacturing
- Kardoskút – Mezőhegyes
- Tótkomlós leág
- Mezőhegyes - Battonya

Meglévő földgázelosztó vezetékek:

Gázátadó megnevezése	Érintett települések
Ecsefalva szakaszoló és gázátadó	Ecsefalva-Kertészsziget Ecsefalva-Bucsá Ecsefalva-Dévaványa-Szeghalom-Füzesgyarmat Dévaványa-Körösladány-Vésztő Körösladány-Bélmegyer
(Mezőtúr) gázátadó	Szarvas Gyomaendrőd
Szarvas szakaszoló és gázátadó	Szarvas-Békésszentandrás Szarvas-Csabacsúd-Kardos-Örménykút
Mezőberény gázátadó	Mezőberény-Csárdaszállás Mezőberény-Köröstarcsa
Murony gázátadó	Murony-Kamut-Kétsoprony-Kondoros Kondoros-Hunya
Békés szakaszoló és gázátadó (Szentés) gázátadó	Békés Gádos-Nagyszénás
Orosháza II. gázátadó	Orosháza Észak

Orosháza I. gázátadó	Orosháza Dél
Kardoskút "0" pont és gázátadó	Kardoskút
Gerendás szakaszoló és gázátadó	Gerendás-Csorvás
	Gerendás-Csabaszabadi
	Gerendás-Csanádapáca-Medgyesbodzás-Medgyesegyháza
	Medgyesegyháza-Pusztatottlaka
Újkígyós szakaszoló és gázátadó	Újkígyós-Szabadkígyós
Telekgerendás gázátadó	Telekgerendás-Békéscsaba Nyugat
Békéscsaba szakaszoló és gázátadó	Békéscsaba-Szabadkígyós-Kétegyháza-Nagykamarás-Kevermes
	Kétegyháza-Elek
	Nagykamarás-Medgyesegyháza
	Nagykamarás-Almáskamarás-Kunágota
	Kevermes-Dombiratos
	Kevermes-Lőkösháza
Gyula szakaszoló és gázátadó	Gyula
Sarkad szakaszoló és gázátadó	Sarkad-Tarhos
	Sarkad-Sarkadkeresztúr
	Sarkad-Doboz
	Sarkad-Méhkerék
	Sarkad-Kötegyán
	Sarkad-Gyula Észak
Méhkerék gázátadó	Méhkerék-Újszalonta-Mezőgyán-Geszt-Zsadány-Biharugra-
	Körösnagyharsány
	Zsadány-Okány
	Zsadány-Körösújfalú
Tótkomlós gázátadó	Tótkomlós-Békéssámson
	Tótkomlós-Kaszaper-Nagybánhegyes-Magyarbánhegyes
Végegyháza szakaszoló és gázátadó	Végegyháza-Mezőkovácsháza
Mezőhegyes gázátadó	Mezőhegyes
Battonya szakaszoló és gázátadó	Battonya-Dombegyház-Kisdombegyház

Az országos jelentőségű gázszállító vezetékeken a gázátadó állomások mellett egyéb létesítmények (katódállomások, fáklyák, szakaszolók, villamos betápláló kábelek stb.) találhatóak, mely létesítmények és ezek biztonsági övezetei a megyei területrendezési terv léptékében, valamint a területrendezési terv tervezésre vonatkozó jogszabályok miatt nem ábrázolhatók.

*Békés megye területét érintő szénhidrogén szállító hálózat
Forrás: Szolgáltatói adatok alapján saját szerkesztés*

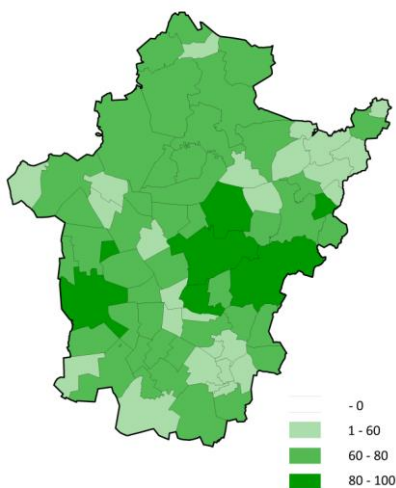
A megye gázellátását az egységes országos földgáz szállítói hálózati rendszerhez tartozó, megye területén áthaladó vezetésekről biztosítják. A szénhidrogén szállító hálózatokat a FGSZ Földgázszállító Zrt. üzemelteti. Az FGSZ Zrt. kezelésében levő szállítói hálózatokról pontos leírást is adott, mely szerint a megye területét a következő kezelésükben levő hálózati szakaszok érintik:

- 101 Országhatár-Mezőtúr DN800 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 101-10 Karcag-Bucsa DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 102 Hajdúszoboszló-Mezőtúr DN800 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 300 Mezőtúr-Kiskundorozsma DN700 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 305 Kardoskút-Városföld DN400 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 314 Sarkadkeresztúr-Algyő DN300 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 314-01 Pusztaföldvár leágazó DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 314-02 Kardoskút 2-PFT6 DN80 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 314-03 Kardoskút 2-PFT7 DN100 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 315 Újkígyós-Mezőberény DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 316 Kamut-Békés DN100 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;

- 316-01 Murony leágazó DN100 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 317 Telekgerendás-Békés DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 318 Kardoskút-Orosháza II. DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 318-01 Orosháza II. - Guardiaen leágazó DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 318-02 Orosháza II. - Orosháza I. Manufacturing DN200 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 319 Kardoskút-Orosháza II. DN300 (rég) nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 320 Kardoskút-Orosháza II. DN300 (új) nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 320- 01 Orosháza I. leágazó DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 321 Kardoskút-Mezőhegyes DN300 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 321- 01 Tótkomlós leágazó DN150 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- 322 Mezőhegyes-Battonya DN200 nagynyomású földgázszállító vezeték és annak biztonsági övezete;
- Bucsá „0” ponti állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Ecsefalva szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN300 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Szarvas szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Méhkerék gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Sarkad szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Gyula szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Gyula passzív leágazó állomásunk;
- Békéscsaba szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Újkígyós szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN150 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Telekgerendás gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Kamut leágazó és szakaszoló állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Mezőberény gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Murony leágazó és szakaszoló állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Murony gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Békés szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Gerendás szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Pusztaföldvár gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
- Kardoskút „0” pont és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN200 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete; Kardoskút „görényfogadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN150 fáklyavezeték és

- fáklya illetve azok biztonsági övezete;
- Békéssámson szakaszoló állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
 - Orosháza I. leágazó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - Orosháza I. gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - Orosháza II. gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete, valamint az állomáshoz tartozó DN100 fáklyavezeték és fáklya illetve azok biztonsági övezete;
 - Tótkomlós gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - Végegyháza szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - Mezőhegyes gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - Battonya szakaszoló és gázátadó állomásunk és annak biztonsági övezete;
 - a fenti állomások elektromos áramellátását biztosító elektromos betáp.kábelek és azok biztonsági övezete (1-1 m);
 - a szállítóvezetékek aktív korrózió védelmét biztosító katódvédelmi berendezések (katódállomások, katódkábelek, anódvezetékek, elektromos betáp.kábelek) és azok biztonsági övezete (1-1 m);
 - a fenti nagynyomású földgázszállító vezetéseinkkel közel párhuzamosan, részben azok biztonsági övezetében haladó bányászati hírközlő kábelek és azok biztonsági övezete (1-1 m);
 - valamint önálló nyomvonalon (nem a szállítóvezetékeink mellett) haladó bányászati hírközlő- és optikai kábelek, valamint azok biztonsági övezete (1-1 m).

A 20. század utolsó évtizedében támogatással megvalósuló gyorsütemű hálózatfejlesztés eredményeként ma már a megye valamennyi települése rendelkezik vezetékes gázellátással. Az egyes településeken belül is a gázhálózatra való rácsatlakozás fokozatosan emelkedik. A 2017. január 1.-i statisztikai adatok szerint az ingatlanok rácsatlakozása megyei átlagként a 76,16 %-ot, de a legkevésbé ellátott településen is a rácsatlakozás mértéke is meghaladta a 30 %-ot.

Háztartási gázfogyasztók aránya (%)

Forrás: 2016. évi KSH adatok alapján saját szerkesztés

7.3.3. Megújuló energiahordozók hasznosítása

Az energiatermelésre alkalmas megújuló energiaforrások hasznosítása nem újszerű, csak időközben háttérbe szorult. Újra előtérbe kerülését a hagyományos energiahordozók környezetszennyező hatása indította el és az a felismerés, hogy a megújuló energiahordozók különösebb ráfordítási igény nélkül rendelkezésre állnak, használatuk nem okoz halmozódó káros hatásokat, környezeti terhelést.

Ezekkel az adottságokkal a fenntartható fejlődés lehetőségét szolgálják.

Az országban és a vizsgált Békés megyében is elérhető megújuló energiaforrás a szélenergia, a napenergia, a vízenergia, a biomassa-biogáz és a geotermikus energia. Ezek előfordulása az ország területén nem egyenletes és általános, befolyásolja a földrajzi elhelyezkedés, a topográfiai és a légköri viszonyok, valamint a felszín alatti geológiai adottságok.

Szélenergia

A topográfiai és légköri, meteorológiai viszonyok alapján kialakuló szélenergiát a szélkerék alkalmazásával közvetlen mechanikai erőátvitelre lehetett hasznosítani. Az ősi hasznosítású elvek alapján kialakított „szélkerék”-ből fejlesztett szélturbinával, mint szélerőművel közvetlen villamosenergia termelhető.

A szélenergia előfordulási mértékét a topográfiai és légköri viszonyok befolyásolják, eltérő az ország területén a szélenergia hasznosíthatóság mértéke. A meteorológiai adatok és mérések alapján rögzítették a hasznosítás lehetőségének területi vetületét.

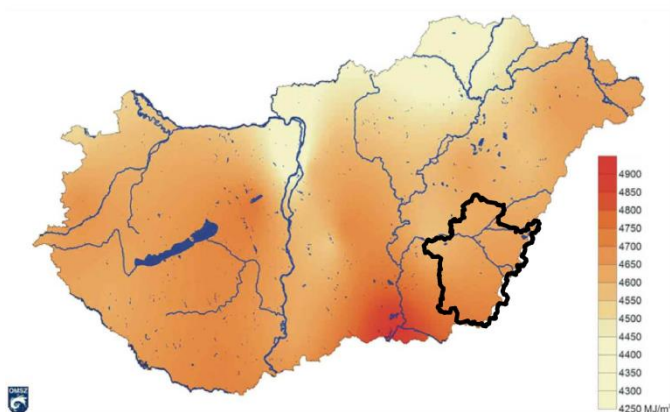

*Az évi átlagos szélsébségek [m/s]
és az uralkodó szélirányok
Magyarországon (2000-2009)
Forrás: www.met.hu*

A térképek jelzik, hogy Magyarország mely térségeiben lehetne hatékonyabban hasznosítani a szél energiáját. Békés megye nem tartozik a szélenergiát kedvezően hasznosítható területhez.

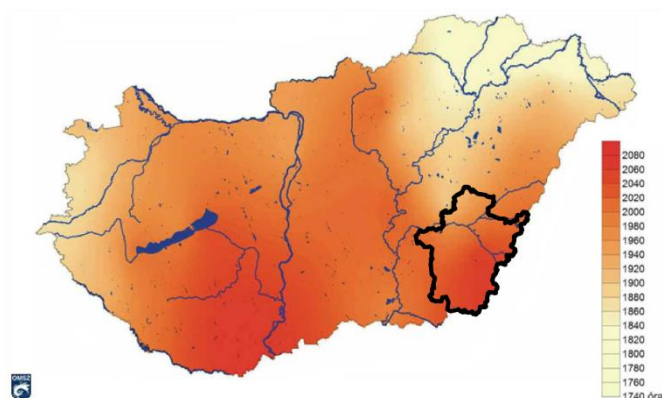
A hazai energiapolitikának sem célja támogatni a szélenergia hasznosítását, mivel a termelés-fogyasztás kiegyenlítését biztosító beruházás költségigénye és az azzal előállítható energia ára a szélerőművel termelt energia árát az értékesítési lehetőség határa fölé emelné. Ez a felismerés adott alapot a szélenergia hasznosítását szolgáló szélerőmű park telepítési lehetőségének műszaki korlátozására. 2016-ban megjelent módosító rendelet már úgy szabályozta a szélerőmű-park telepítés lehetőségét, hogy szinte az egész ország területén a közcélú energiatermelést szolgáló szélerőmű-park telepítése ellehetetlenült. A korlátozó feltételek mellett szélerőmű-park létesítése, szabályozásának módosítása mind addig nem várható, amíg a termelés-fogyasztás kiegyenlítésére alkalmas műszaki megoldás nem áll rendelkezésre. Az egyik út-keresési lehetőség pl az E-autó, H-autó számára jelentősebb kapacitású akkumuláció megoldása.

Napenergia

*A globálsugárzás (MJ/m²) átlagos évi összege Magyarországon (2000-2009)
Forrás: www.met.hu*

A meteorológiai és topográfiai viszonyok alapján rendelkezésre álló napenergia, mint megújuló energiaforrás, az ősi „fekete hordó” elvén kifejlesztett napkollektorok segítségével termikus célú energiaellátásra, elsődlegesen használati melegvíz termelésre, kisebb mértékben fűtésre alkalmas. A továbbfejlesztéssel kialakított naperőmű közvetlen villamosenergia előállítására alkalmasak.

*Az évi átlagos napfénytartam (óra) Magyarországon az 1971-2000 közötti időszak alapján
Forrás: www.met.hu*

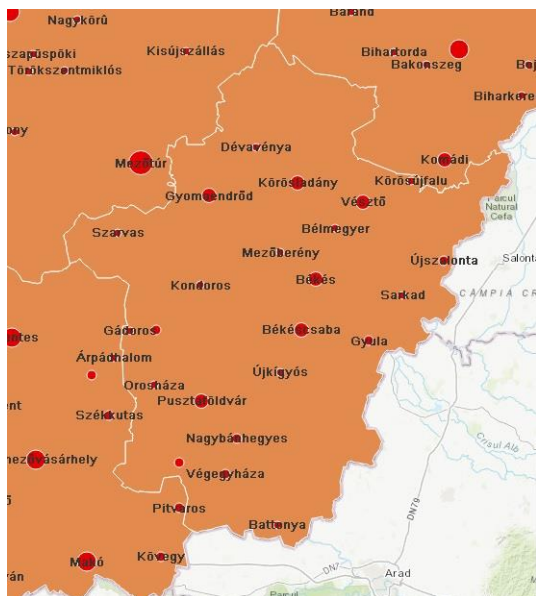
A hasznosítható napenergia mértékét befolyásolják a földrajzi és meteorológiai adottságok, így ezek változóak az ország területén. A meteorológiai adatok és mérések alapján, a szélerenergia hasznosítási lehetőségéhez hasonlóan a napenergia hasznosítás lehetőségének területi vetülete is rögzíthető.

A térképek jelzik, hogy Magyarország mely térségeiben lehet hatékonyabban hasznosítani a nap energiáját. Békés megye területén általánosan 2020-2080 a maximálisan hasznosítható éves napos órák száma, amelynek hasznosíthatóságát célszerű is igénybe venni. Hasznosítás lehetősége napkollektorokkal termikus célú energiaellátásra, naperőművel villamosenergia termelésre biztosított.

Az egyes településeken láthatóan a napenergia hasznosítása helyi jelentőséggel, házi hasznosítással egyre növekszik. Valamennyi településen kisebb-nagyobb számban egyre több magán és önkormányzati telken lehet látni napenergiát hasznosító berendezést, de nyilvántartás nem áll rendelkezésre az elhelyezett napkollektorokról, naperőművekről. Ezek ad-vesz rendszerrel üzemelnek a szolgáltatóval együttműködésben és csökkentve a villamosenergia ellátás költségeit.

Ez az a megújuló energiahordozó, amelynek szélesebb, energiagazdálkodást is érintő hasznosítása várható. A fotovoltaiikus energiahasznosító berendezések tömeges gyártásának az elindulása által elért ár-eséssel a megtérülésében már javulás tapasztalható, így a hasznosításának intenzív terjedése

várható. A napenergia hasznosítása egyrészt továbbra is helyi jelentőségű marad. Hasznosítják magán ingatlanoknál, illetve önkormányzati ingatlanoknál egyaránt, ahol az ad-vesz rendszerrel a fenntartási költségeiket csökkenthetik. Másrészt a napenergia hasznosítással a közcélú energiatermelés is egyre több településen kerül előtérbe. A közcélú energiatermelésre történő naperőmű-park létesítési szándéka már eddig is több településen felmerült, néhány településen már megvalósítása is megtörtént és jelenleg tervezési, engedélyezési fázisban is több naperőmű-parkról van információ.

Naperőművek Magyarországon (2016. évi KÁT adatok alapján)

Forrás: www.energiaklub.hu

A térkép a megye területén 2017-ben már üzemelő közcélú energiatermelésre létesített naperőmű-parkokat mutatja. A nagyobb teljesítményűeket, nagyobb karika jelzi.

Műszaki szempontból a nap energiájának is közcélú energiatermelésre való hasznosítási lehetőségét elméletileg az időjárás függősége, a termelt energia tárolási lehetőségének hiánya ugyan úgy akadályozza, mint a szélenergiából történő energiatermelést. Azonban a naperőmű-parkok létesítése iránti fokozódó érdeklődést segíti, hogy 0,5 MW alatti naperőmű-park esetében a hálózati csatlakozás közép feszültségen megoldható és egyeztetni csak a hálózati engedélyes szolgáltatóval kell. Ha a szolgáltató fogadni tudja a termelt energiát, akkor annak létesítésének nincs akadálya.

A közelmúltban az iparág kezdeményezte a nagyobb teljesítményű naperőmű parkok létesítését országsszerte. Ma a 10-50-100 MW-ig készülnek erőmű parki beruházási szándékok. Az 5 MW felett, 10-100 MW teljesítményű naperőmű park már ténylegesen „erőmű” szintű energiatermelő beruházás, amellyel valós erőművi kapacitások kiváltására is lesz lehetőség. Eközben a kiegyenlítő tárolás fejlesztése is előtérbe került.

A nagyobb teljesítményű naperőmű parkok közhálózati csatlakozási lehetősége már 132 kV-os hálózaton keresztül oldható meg. Az ilyen naperőmű park létesítéséhez különleges beépítésre szánt, vagy beépítésre nem szánt speciálisan megújuló energiahordozó termelésre kijelölt terület szükséges, esetleg speciális ipari gazdasági terület. Ennek kijelölését a településrendezési eszközökben kell megoldani. A közcélú energiatermelés, a termelt energia tovább szállítása viszont már a 132 kV-os főelosztó hálózaton történik, ezzel tágabb térséget is érint, így a hatályos területrendezési tervekbe való illesztése is szükséges. 5-50 MW kapacitásig a megyei, illetve kiemelt térségi területrendezési tervekbe, ezt meghaladó, 50 MW felett már az országos területrendezési eszközökbe való beillesztést is meg kell oldani. Ezekre a közcélú naperőmű parkokra is vonatkoztatható a jelenleg hatályos területrendezési tervi előírás, (ami csak a szél erőmű parkokról szólt, mivel annak rögzítésekor a naperőmű parkok legfeljebb a kiserőművek kapacitás szintjét érték el) hogy a 132 kV-os csatlakozási ponton összeadódnak a befutó igények. Ezzel a területének a tagoltsága az átfogóbb területrendezési tervek alóli „kibújást” nem teszi lehetővé.

Vízenergia

A vízfolyások esésével, tömegáramával, mint megújuló energiaforrással lehet energiát termelni, amelynek hasznosításához vízikerek telepítése szükséges, majd annak továbbfejlesztésével kialakították a vízturbinát, amely már közvetlen villamosenergia termelésre alkalmas. Vízenergia termelésre a nagyobb vízszint-változású és nagyobb tömegű vízfolyások, alkalmasak, így előfordulásuk Magyarország térképéről leolvashatók.

Az ez irányú térképek jelzi, hogy Békés megye területén kisebb vízfolyásokra lehetne vízlépcsőt építeni, helyi akár csak reklám célra, de ennek jelentősége „telek” szinten marad, annak energiagazdálkodást is érintő hatása a közeljövőre tekintettel kizárható.

Biomassza-biogáz

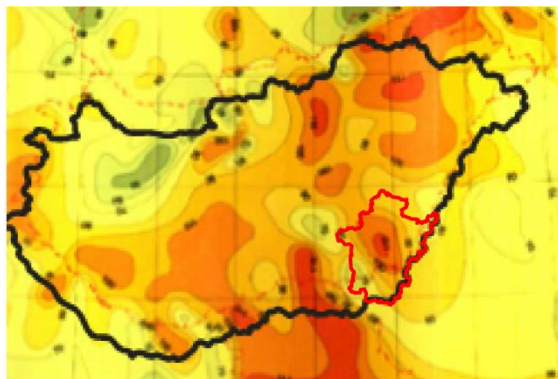
A növényi termésből, növényi, állati hulladékokból, melléktermékekből, erdőgazdasági hulladékokból, energiaültetvényekből előállítható energiahordozó a biomassza, amely közvetlen elégetésével fűtési és használati melegvíz termelési energiaigények elégíthetők ki, biogázzá alakítva hő- és villamosenergia termelésre egyaránt alkalmas, bioetanollá alakítva üzemanyagként hasznosítható.

Biomassza-biogáz előállítására az ország területén mindenhol, így Békés megyében is van lehetőség. A megye területén 50 MW alatti létesítendő új hőtermelő, energiatermelő létesítési szándék több is van. (A Szarvas Biogáz Üzem és a Szarvas Gallicoop Biogáz kiserőművek elkészültek.)

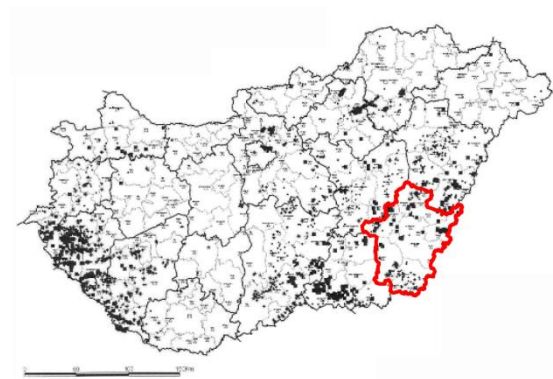
Geotermikus energia

A föld belső hőjéből hasznosítható a geotermikus energia. Geológiai adottságok befolyásolják előfordulásának mértékét. Hasznosítására részben a termálvíz kitermelésével, részben a földhő hőszivattyúval történő alkalmazásával nyílik lehetőség. A földhőből hőszivattyúval kitermelt hőenergia közvetlenül fűtésre, használati melegvíz előállítására hasznosítható, geoerőmű segítségével villamosenergia termelésre is alkalmas.

A geológiai adottságok alapján a geológusok elkészítették a termikus energia várhatóan rendelkezésre állását bemutató térképet. A térkép jelzi, hogy az ország területén hol lehet a termikus energia hasznosítását kedvezőbben megvalósítani. A földhő hasznosítására hőszivattyú alkalmazásával van lehetőség. A hőszivattyú használata helyi jelentőségű ingatlanon belül realizálható, energiagazdálkodási szinten ma még nem érzékelhető a hagyományos energiahordozó megtakarító hatása. A térkép jelzi, hogy a termálvíz kivételére gazdaságosan hol van esély. Erre Békés megye geológiai adottsága nagyon kedvező. A termálvíz kincs turisztikai célú, fürdési, gyógyászati hasznosítása kínál gazdaságosabb hasznosítási lehetőséget, így a vízellátás fejezetnél kerül részletezésre.

Magyarország geotermikus energiahordozó hasznosítási lehetősége – A Pannon-medencének és régiójának geotermikus hőtérképe (részlet)
 Forrás: PannErgy, Portfolio.hu

Magyarországon geotermikus energia hasznosítási lehetőség a felhagyott CH meddő kutak – Magyarország CH meddő kútjainak területi megoszlása
 Forrás: Pylon Kft. (Szerkesztette 2001-ben)

8. Demográfiai folyamatok

8.1. Népszámszám, népsűrűség

Békés megye lakónépessége 2018. január 1-én 338.025 fő. Az előző megyei területrendezési tervet megalapozó vizsgálatok készítésekor, 2010. január 1.-jén a megye népessége még 366.556 fő volt. A megye népességszámának 2000-es évekbeli alakulását vizsgálva megállapítható, hogy a 2001-es népszámlálás óta 2010-ig eltelt egy évtized során – az országos átlagnál (1,83%) közel ötször(!) rosszabb - mintegy 8,8%-os csökkenés következett be. A megye lakónépessége 2001 és 2010 között majdnem 35 és fél ezer fővel csökkent. Összehasonlításképpen: ez azt jelenti, hogy a megye lélekszáma egy – a megye második legnépesebb városa - Gyula nagyságú város népességét is meghaladó mértékben csökkent az elmúlt évtized során. A 2010-től napjainkig eltelt időszakban némileg csökkent ugyan népességvesztés évenkénti átlagos értéke. A legutóbbi 8 év során évente átlagosan 3.566 fővel csökkent a megye népessége, ami némileg jobb a megelőző 2001-2010 közti időszak átlagos évi 3.944 fő csökkenésénél. De még így is 2010 és 2018 között 28.500 fővel fogyott a megye népessége. Ez egy Orosháza nagyságú város népességének elvesztésével egyenlő.

Az átlagos népsűrűség a megyében 60 fő négyzetkilométerenként, ami a 105 fő/km²-es országos átlag alatti, ezzel az értékkel Békés megye (Bács-Kiskun megyével együtt) az ország harmadik-negyedik legritkábban lakott megyéje. A népesség területi elhelyezkedése a megyében - a sajátos településhálózati adottságok, azaz a megye keleti szélén lévő két legnagyobb város következtében - meglehetősen kiegyenlítetlen. A nagyobb népességtömörülések a megye városai térségében összpontosulnak. Ezek közül is kiemelkedő a megye keleti részén a Békéscsaba-Gyula(-Békés) városi térségben kialakult relatíve nagyobb népességtömörülés, de a Békéscsaba körül kialakult agglomerálódó térségben is a megyei átlagnak több mint kétszerese a népsűrűség. A Sarkadi járás és a megye középső, Orosháza – Békéscsaba – Gyomanedrőd közötti vidékei a legritkábban lakottak. Ezekben a térségekben igen alacsony, 25 fő/km² alatti a népsűrűség. A legkisebb népsűrűségűek a Szeghalomi, Sarkadi és a Mezőkovácsházai járások, a legsűrűbben lakott a Békéscsabai. Ez utóbbi az egyedüli a megyében, ahol az országos átlagot (105 fő/km²) meghaladó a népsűrűség (134 fő/km² 2012-ben.).

8.2. Népesedési folyamatok

A megyében élő népesség fogyása a megye területén belül nem egyenletes, a csökkenés jelentős területi differenciát mutat.

A lakónépesség alakulása a járásokban 2010-2017

	2010	2017	Változás (%)
Békéscsabai	86823	80021	-7,8
Békési	38157	35197	-7,8
Gyomaendrődi	24328	22787	-6,3
Gyulai	43064	39698	-7,8
Mezőkovácsházai	39731	38268	-3,7
Orosházai	52176	49016	-6,1
Sarkadi	22942	22203	-3,2
Szarvasi	29485	26774	-9,2
Szeghalomi	29850	28474	-4,6
Megye összesen	366556	342438	

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

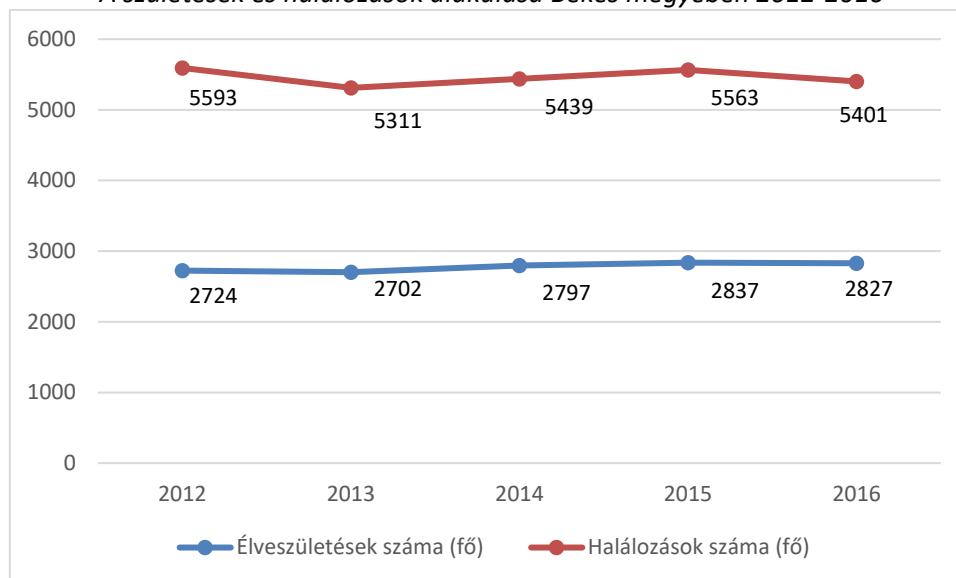
A népességcsökkenés kivétel nélkül a megye összes járását sújtja. Csupán a csökkenés mértékében vannak – számottevő - eltérések. A kétezres évek elején még relatíve kisebb csökkenést mutató Békéscsabai és Gyulai járás népessége erősebben fogy az átlagosnál. Ennél nagyobb arányú csökkenést csak a Szarvasi járásban tapasztalni. Mivel Békéscsaba és Gyula térsége a megye legnagyobb népességtömörülései is egyben, az itt mért egyaránt 7,8%-os fogyás effektíve népességszámban is közel 7 ezer, illetve 4 és fél ezer főt jelent. A kétezres évek első évtizedében még a megye D-i periferiáján az országhatár mentén, valamint a megye ÉK-i térségében volt jelölhető ki egy-egy olyan összefüggő településcsoport, főként a megye relatíve dinamikusabb központi térségeitől távolabb fekvő kistelepülések, rohamosan veszítettek népességükből. A megye külső periferiáin elhelyezkedő Sarkadi és Mezőkovácsházai járás településeiben a legkisebb a népességfogyás mértéke. Korábban ezek a térségek nagyobb ütemben veszítettek népességükből. Ugyanakkor korábban a megye városi térségei - az Orosháza-Békéscsaba-Gyula közötti térség, illetve a Szarvas-Gyomaendrőd-Szeghalom térség - valamennyire képesek voltak ellensúlyozni a vidék erőteljes fogyását, mára pont ezek a várostérségek népességvesztése erősödött fel.

8.2.1. Természetes népmozgalom

A lakónépesség számának alakulását az élveszületések és halálozások különbségéből adódó természetes szaporodás valamint az állandó és ideiglenes be- illetve elvándorlások egyenlegeként előálló vándorlási különbözet határozza meg. Békés megye népessége a hatályos területrendezési terv demográfiai vizsgálatai óta eltelt 6 év, valamint a 2001-es népszámlálás óta eltelt bő másfél évtized során is folyamatos csökkenést mutat. Ennek okai a természetes szaporodásban (fogyásban) és a negatív vándorlási egyenlegben keresendők.

A természetes szaporodás (az élveszületések és a halálozások számának különbsége) a vizsgált 2012-2017 közötti időszak során negatív, mivel a halálozások száma magasabb a születéseknél, ezért a megyében természetes fogyásról beszélhetünk. A természetes fogyás éves értéke a vizsgált legutóbbi 5 év során 2013-ban volt a legkedvezőbb, azóta némileg romlik ez a mutató, a halálozások számának emelkedése miatt. 2016-ban a halálozások száma csökkent az előző évihez képest. A születések száma tendenciáját tekintve lassú javulást mutat. „016-ban a természetes fogyás mértéke 2574 fő volt, ennyivel haladta meg a halálozások száma a születéseket.

A születések és halálozások alakulása Békés megyében 2012-2016

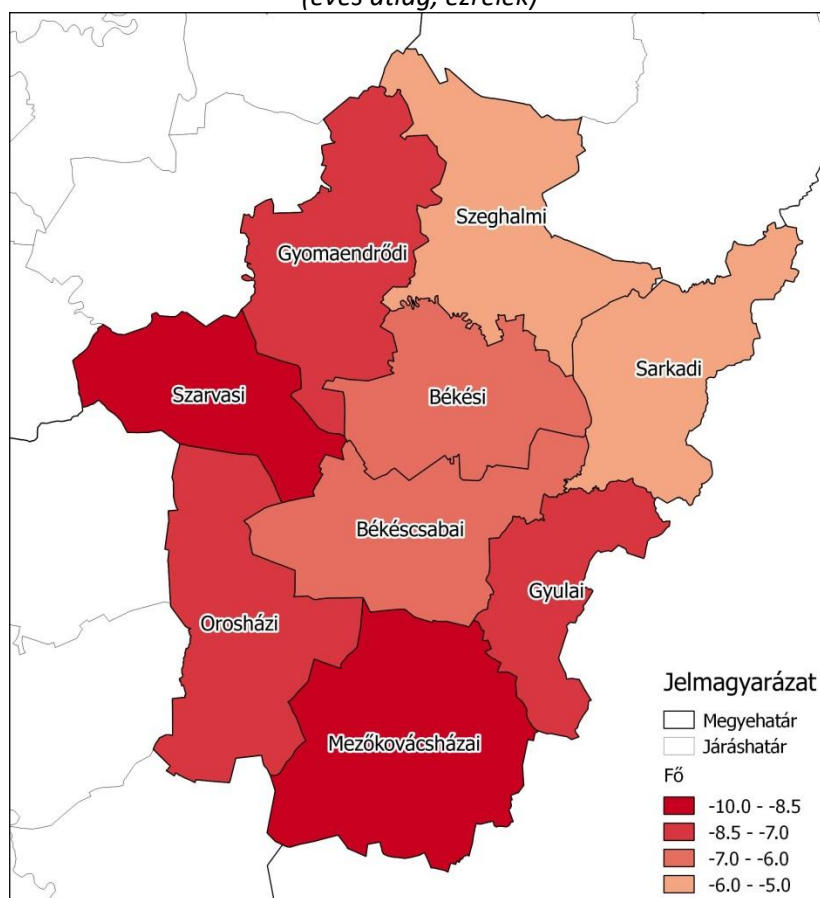
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A kedvezőtlen népesedési mutatók gyakorlatilag a megye egész területét jellemzik, de a természetes fogyás mértéke mégsem teljesen homogén, e tekintetben jelentős területi differenciák léteznek az egyes járások között. Az összkép feltétlenül kedvezőtlen, hiszen a 2012-2017 közötti időszak adatainak összesítése alapján a megye 9 járása közül mind a 9-et a – különböző mértékű – természetes fogyás jellemzi.

A természetes fogyás a Szarvasi és a Mezőkovácsházai járásban a legsúlyosabb mértékű. Ezekben a járásokban, a megye déli határmenti egyharmadában és a Szarvas-Orosháza közötti településcsoportban a mutató értéke a -8,5 ezreléknél is rosszabb. E két járás egyes településeiben különösen magas, a -10 ezreléket is meghaladja a népesség természetes fogyásának átlagos évenkénti mértéke.

Külön-külön vizsgálva csak a születési illetve a halálozási arányszámokat az alábbi megállapítások tehetők. Az élveszületések arányát a lakossághoz viszonyítva a legmagasabb értékekkel a megye É-i térsége rendelkezik, különösen a Szeghalomi járásban igaz ez. A Szeghalom-Békéscsaba-Mezőkovácsháza vonaltól Ny-ra viszont alapvetően a rendkívül alacsony születési arányszámok jellemzőek. A halálozások lakónépességhez viszonyított aránya szintén a sarkadi és a mezőkovácsházai járásban a legmagasabb.

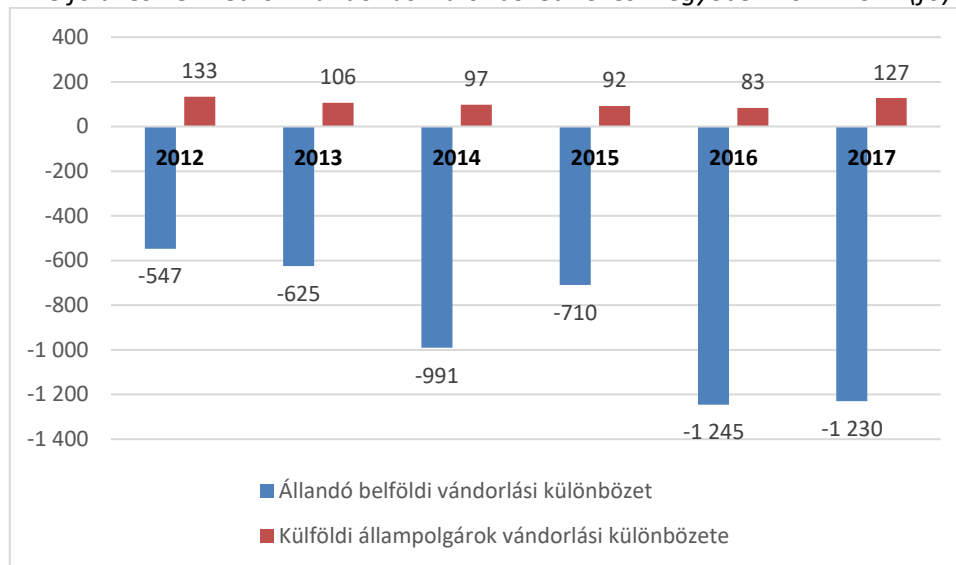
*A természetes szaporodás alakulása 2013-2017 között
(éves átlag, ezrelék)*

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

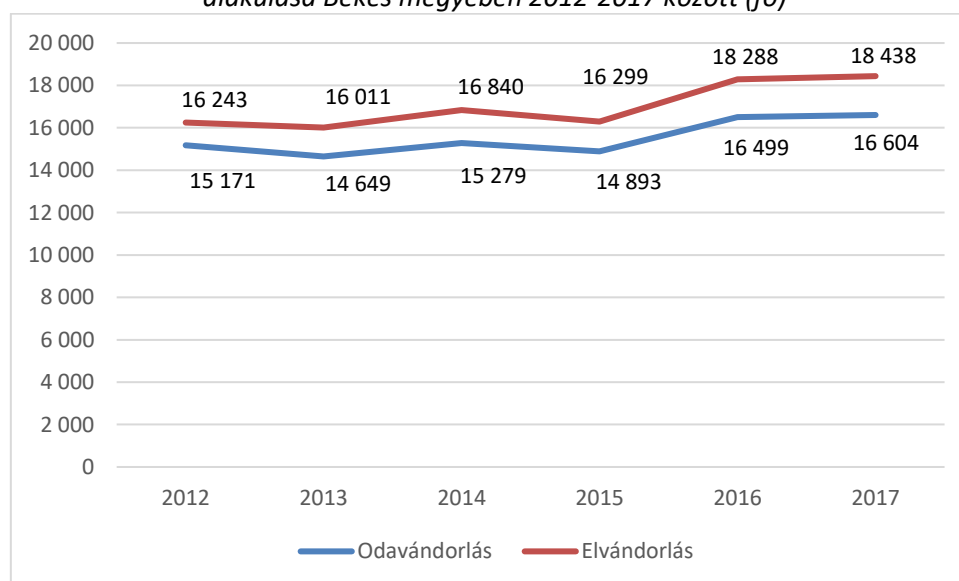
8.2.2. Vándorlás

A megye külső – belföldi - vándorlási egyenlege, azaz a más megyékből történő beköltözések és a más megyékbe történő elköltözések egyenlege a vizsgált legutóbbi időszak negatív. Az elvándorlások értéke évről évre meghaladja a bevándorlásokét. A belföldi vándorlási veszteséget a nemzetközi vándorlásból adódó minimális nyereség nem képes ellensúlyozni. A külföldi beköltözésekből származó népességyarodás évenkénti 100 fő körüli nagyságrendje korántsem elegendő a hazai elvándorlásból adódó évenkénti átlagosan 1000 fő körüli, de 2016-2017-ben az 1200 főt is túllépő veszteség ellensúlyozásához. Különösen igaz ez annak tükrében, hogy a megye belföldi vándorlási vesztesége évről-évre növekedett, értéke az időszak második felére megduplázódott.

Belföldi és nemzetközi vándorlási különbszet Békés megyében 2012-2017 (fő)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Az elvándorló népesség száma csaknem 2000 fővel nőtt 2015-ről 2016-ra, de ezt a növekedést nem követte ugyanilyen mértékben a megyébe beköltözők száma. A megyéből történő elvándorlás, illetve a beköltözések közötti olló 2015-től – kisebb mértékben – ismét nyílni kezdett, hasonlóan a korábbi időszakban tapasztaltakhoz.

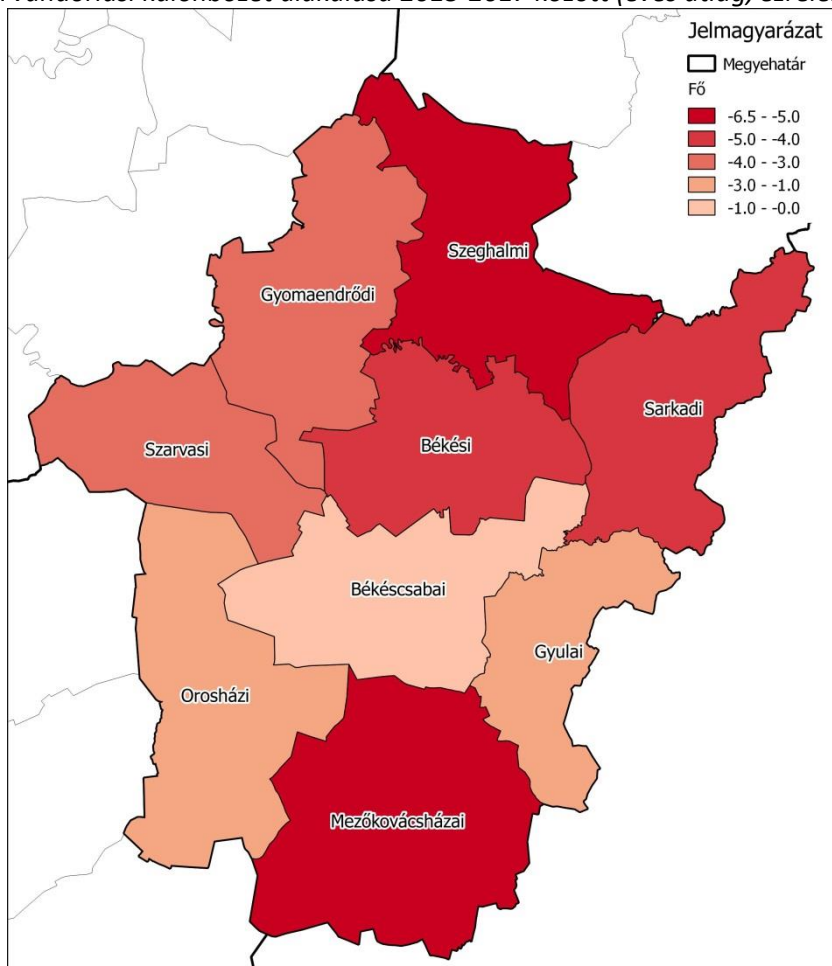
Az állandó és ideiglenes el- és odavándorlások alakulása Békés megyében 2012-2017 között (fő)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A megye mind a kilenc járása negatív vándorlási egyenleggel rendelkezik a vizsgált 2012-2017 közötti időszak átlagát tekintve. A megye megosztott, mivel a negatív elköltözési aránnyal leginkább sújtott települések többsége a megye D-i, illetve É-i negyedében helyezkedik el. A Mezőkovácsházai és a Szeghalomi – megyei viszonylatban kisebb lélekszámú településeket tömörítő - járásokat sújtja leginkább a tartós vándorlási veszteség. A legnagyobb népességvesztésű területek Mezőkovácsházától D-re és Szeghalomtól É-ra, az említett járási központ települések és a megye- illetve országhatár közötti leszakadó periférikus térben alakultak ki. Az elvándorlás a nagyobb lélekszámú, jobb körösszetételű, illetve a kedvezőbb földrajzi, közlekedési, foglalkoztatási

adottságokkal bíró települések esetében nem jelent olyan mértékű problémát, mint a megye periferiáin elhelyezkedő kistelepülések életében. A megye középső térségében, az Orosházi, Békéscsabai, Gyulai járások területén mérsékeltabb a vándorlásból adódó népességvesztés, csupán 0 és -3 ezrelék közötti. A megye legnagyobb városai ebbe a csoportba tartoznak, így Békéscsaba, Orosháza, Gyula is.

A vándorlási különbség alakulása 2013-2017 között (éves átlag, ezrelék)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

A megye településeit csak a **beköltözések** lakossághoz mért magas aránya szerint vizsgálva, több kisebb térség rajzolódik ki, ahol az odavándorlás megközelíti, vagy meg is haladja az 5 százalékos arányt. Ezek döntően a megye legnépesebb és egyben legdinamikusabb, jó közlekedési kapcsolatokkal és relatíve jobb életminőséget biztosítani képes városai. Olyan mértékű szuburbanizálódó és dinamikus növekvő népességű településgyűrű azonban nem alakult ki még a megyeszékhely Békéscsaba körül sem, mint számos magyarországi nagyváros és megyeszékhely vagy régióközpont esetében tapasztalható.

A településekről történő elköltözéseket tekintve a megye megosztott. Mert bár az egész megyét sújtja a nagyarányú elvándorlás, mégsem egyforma mértékben. A megye K-i, DK-i fele, hozzávetőleg a Kardoskút-Telekgerendás-Gyula-Véztő vonaltól K-re elhelyezkedő településcsoportban a megyei átlagot meghaladó mértékű az elköltözés a településekről. Kiemelkedik a Mezőkovácsházai és a Szeghalmi járás. A megye nagyobb lélekszámú és régebbi városaiban – Békéscsaba, Gyula, Orosháza, Szarvas, Gyomaendrőd - és környezetükben jellemzően a legkisebb a lakossághoz mért elvándorlási arány. A kistelepülések esetében a magas elvándorlási arányszámok gyakran csak pár főt, legfeljebb néhány tucat elköltözőt takarnak, ami számszerűségét tekintve nem tűnik jelentősnek.

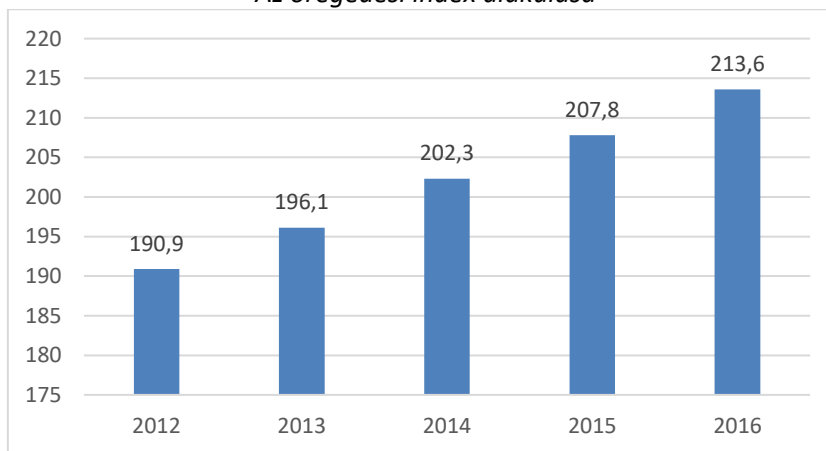
Ám a falvakat elhagyók leggyakrabban a fiatalabb, produktív korban lévő korosztályokból kerülnek ki, s távozásuk a számszerű lakosságvesztésen túl az amúgy is előregedő félben lévő települések korstruktúráját rontja. Ezek a kistelepülések fokozatosan elveszíthetik megújuló képességüket mind demográfiai, mind pedig gazdasági értelemben, ami további népességvesztéshez, esetleg elnéptelenedéshez vezet.

8.2.3. A népesség struktúrája

A népesség szerkezetének tekintetében a legfőbb sajátosság a megye korstruktúrájának kedvezőtlen képe. A megye egyes térségeiben az országos szinten is magas előregedés, jellemző, de egy-egy relatíve kedvezőbb helyzetű településtől eltekintve a megye népességének struktúráját az idős korosztályok magas aránya jellemzi. A fokozott előregedés, azaz az idősebb korosztályok teljes népességen belüli magas részaránya és a fiatal népesség relatíve kisebb részesedése az érintett települések reprodukciós képességének csökkenésével jár. Az e településekről elvándorló népesség javarészt a fiatal és középső korosztályok köréből kerül ki, ami népességen belüli részarányuk csökkenése mellett a települések demográfiai megújuló képességének esélyét is visszaveti.

A fiatalok (0-14 évesek) részaránya alatta marad az országos átlagnak, míg az idősek aránya a megye lakosságán belül magasabb az országos átlagnál. Az öregedési index (a 60 év feletti korosztály a 14 év alatti korosztály százalékában) a legutóbbi öt év során folyamatosan növekszik. 2016-ban az értéke 213,6. A növekedése meglehetősen egyenletes, ami előrevetíti, hogy a lakosság előregedése tovább folytatódik.

Az öregedési index alakulása

Forrás: T-MER adatok alapján saját szerkesztés

A népességszerkezet területi differenciáinak értékelése a területrendezés számára sem érdektelen. Az idős népesség fokozott részarányával jellemezhető összefüggő településcsoportok elsősorban a megye nyugati részén rajzolódnak ki. Az Orosháza – Szarvas – Békéscsaba között elhelyezkedő településcsoportban, továbbá a megye D-i és ÉK-i határszéli településeinek nagy többségében 200-nál is több időskorú jut a gyermekkorúakra.

A megye népességének előregedettsége az országos átlagnál lényegesen előrehaladottabb. A megye nyugati és déli térségében magasabb fokú az előregedés, az északkeleti részen a népesség korösszetétele kedvezőbb. Az öregedési index átlagos értéke a Szarvasi járásban a legrosszabb. A Szeghalomi, a Békési és a Sarkadi járásban a legkisebb az öregedési index, vagyis a legfiatalabb népességgel ezek a kistérségek rendelkeznek.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a népességfogyás 90-es évek kedvezőtlen trendje a kétezres évekre is átnyúlik, sőt fel is erősödött. E tekintetben a közelmúlt sem hozott változást. A megye népességvesztése az elmúlt 5 év során némileg lassuló ütemet mutat. A 90-es években még alapvetően a természetes szaporodás rossz értéke volt a meghatározó, a kétezres években ehhez az elvándorlás erőteljes növekedése társult. Összességében a természetes fogyás mértéke magasabb, mint a vándorlási egyenlegé, azaz a népességfogyás nagyobbra eszt az előregedő korszerkezet következtében bekövetkező lélekszámcsökkenés eredménye, amihez némileg kisebb mértékben járul hozzá a vándorlásból adódó lakosságvesztés.

A megye demográfiai értelemben leginkább hátrányos helyzetű térségei egyrészt azok, ahol az erősen negatív természetes fogyás jelentős vándorlási veszteséggel párosul, így a települések népessége rohamosan fogy. Tovább rontja helyzetüket, hogy e településekről épp a reprodukív korú népesség vándorol el kedvezőbb életlehetőségek reményében. E térségek közös jellemzője az előregedő népesség, az idős korosztályok relatíve magas aránya az aktív korú lakossághoz képest, azaz a rossz korstruktúra. A települések - utánpótlás hiányában - belső forrásokból nem lesznek képesek megfordítani a kedvezőtlen tendenciákat. Ezek a térségek egyben a megye gazdasági, társadalmi tekintetben is periférikus területei. E kedvezőtlen adottságú térségek - eltekintve néhány, valamely szempontból némileg jobb helyzeten lévő település közbeékelődésétől - összefüggő térséget alkotnak a megye D-i, és ÉK-i szélén a Mezőkovácsházai és a Szeghalomi járásokban elsősorban, továbbá a Szarvasi járás területén.

A népesedési mutatók összességében a nagyobb népességű, tradicionális városokban nyújtják a megyén belüli legkedvezőbb képet. Azonban ez is relatív, mivel a városok népessége is fogy, mind természetes úton, mind az elvándorlás következtében. Népességük – egyelőre - kevésbé előregedett, mint a kisebb településeké. A szuburbanizálódás, a városkörnyékre történő kiköltözések még a Békéscsaba környéki agglomerálódó térségben sem mutatják olyan mértékben azokat a tipikus jegyeket, amelyek számos hazai nagyvároskörnyék esetében megmutatkoznak a városkörnyék népességszámának növekedésében, a produktív korú, aktív népesség kiköltözésében.

9. Gazdasági adottságok vizsgálata

9.1. A megye általános gazdasági helyzete

Békés megye ma az ország egyik legalacsonyabb gazdasági fejlettségű megyéje. Nagy agrárpotenciáljának, a kistelepülések, aprófalvak hiányának és az 1960-as évektől végbement jelentős iparosodásának köszönhetően a rendszerváltást ugyan még a megyék középmezőnyének tagjaként érte meg: az *egy lakosra jutó bruttó hazai termék (GDP)* elsőként 1994-re kiszámított hivatalos adatai szerint ekkor még a 12. helyen állt a 20 megye sorrendjében, s teljesítménye alig 2%-kal maradt el a Budapest nélkül számított, vidéki átlagtól. Ám az ezt követő tíz évben nem tudott csatlakozni az ország jelentős gazdasági növekedéséhez, lényegében stagnált, és a GDP/fő mutató alapján már 2003-ra a 18. helyre, a vidéki átlag 80%-a alá esett. Az azóta elmúlt másfél évtizedben – beleértve a 2010 óta eltelt időszakot is – fajlagos gazdasági növekedése már csak kicsivel maradt el az országos átlagtól, így, csekély ingadozással, folyamatosan tartja a vidéki GDP/fő 75-80%-a közötti pozícióját, amivel továbbra is csak Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéket előzi meg.

Megye	GDP, M Ft	Egy lakosra jutó GDP			GDP, M Ft	Egy lakosra jutó GDP			GDP-növekedés
	(2016-os áron)	Ft (2016-os áron)	A vidéki átlag %-ában	rang	(2016-os áron)	Ft (2016-os áron)	A vidéki átlag %-ában	rang	2010-2016
	2010				2016				
Budapest	12 082 541	6 993 747	297,8%	1	12 800 619	7 289 416	259,7%	1	5,9%
Győr-M.-S.	1 670 644	3 719 145	158,4%	2	2 236 046	4 900 595	174,6%	2	33,8%
Fejér	1 170 927	2 743 709	116,8%	4	1 569 920	3 761 630	134,0%	3	34,1%
Komárom-E.	1 003 502	3 217 167	137,0%	3	1 116 401	3 750 749	133,6%	4	11,3%
Vas	692 517	2 678 713	114,1%	6	904 518	3 569 541	127,2%	5	30,6%
Pest	3 383 188	2 742 264	116,8%	5	3 607 538	2 907 062	103,6%	6	6,6%
Bács-Kiskun	1 071 574	2 034 777	86,7%	14	1 400 220	2 747 048	97,9%	7	30,7%
Veszprém	818 480	2 288 237	97,4%	11	935 991	2 725 646	97,1%	8	14,4%
Zala	744 691	2 587 376	110,2%	7	746 471	2 725 217	97,1%	9	0,2%
Csongrád	970 624	2 297 152	97,8%	9	1 091 033	2 707 520	96,5%	10	12,4%
Tolna	533 158	2 293 976	97,7%	10	591 833	2 657 433	94,7%	11	11,0%
Heves	671 721	2 168 805	92,4%	12	775 871	2 602 956	92,7%	12	15,5%
Borsod-A-Z.	1 317 786	1 913 212	81,5%	17	1 671 969	2 543 013	90,6%	13	26,9%
Hajdú-Bihar	1 264 853	2 340 215	99,7%	8	1 348 149	2 526 107	90,0%	14	6,6%
Jász-N.-Sz.	750 184	1 929 668	82,2%	16	882 936	2 354 606	83,9%	15	17,7%
Baranya	831 694	2 118 390	90,2%	13	857 819	2 337 824	83,3%	16	3,1%
Somogy	644 882	2 019 912	86,0%	15	683 454	2 219 680	79,1%	17	6,0%
Békés	641 246	1 760 799	75,0%	18	747 674	2 168 755	77,3%	18	16,6%
Szabolcs-Sz.-B.	955 634	1 712 722	72,9%	19	1 149 214	2 042 806	72,8%	19	20,3%
Nógrád	287 402	1 412 866	60,2%	20	302 644	1 565 998	55,8%	20	5,3%
Ország össz.	31 507 248	3 150 718	134,2%		35 420 320	3 609 154	128,6%		12,4%
Vidék (19 megye)	19 424 706	2 348 134	100,0%		22 619 701	2 807 122	100,0%		16,4%

A megyék helyzete az értéktérítés nagysága és változása alapján 2010–2016. (Kiss János Péter számításai a KSH alapadatai alapján)

A látszólagos stabilitásra vonatkozó megállapítást azonban árnyalja, hogy ebben komoly szerepet játszik a megye országos összevetésben is rendkívül nagynak számító, folyamatos népességvesztése. A legutolsó ismert, 2016-os Békés megyei GDP volumene ugyanis alig 6%-kal volt magasabb a 2003-asnál, míg a vidéki megyék átlagában 19% volt a volumennövekedés, ám eközben Békésben 13%-kal, míg a vidéki megyékben csak 4%-kal csökkent a népesség. A GDP/fő érték hasonló mértékű

növekedése (Békésben 22%. vidéki átlagban 25%) így itt nagyobbbrészt a népességfogyásból ered, míg a többi megye átlagában lényegesen nagyobb a reálgazdaság tényleges növekedésének szerepe.

Némi bizakodásra ad okot, hogy a válság lezárulása, 2012 vége óta az országban elindult legújabb *gazdasági növekedési* periódusban végre Békés megyében is érdeemi, a vidéki átlagnak megfelelő reálgazdasági bővülés van (2013-ban 4,5%; 2014-ben 3,5%, 2015-ben 2,4%, 2016-ban 2,9%). Ez azonban egyelőre alig volt többre képes, mint kompenzálni a megye – elsősorban egyes gépipari és építőanyag-ipari üzei, illetve építőipara – válságidőszak eleji drasztikus leépülését: 2009-ben ugyanis 12%-kal csökkent a békési GDP az előző évhez képest, ami az országos visszaesésnek csaknem a duplája volt. Nem segítette Békés elmúlt időszakbeli fejlődését az sem, hogy a szomszédos hazai megyék (Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar) sem voltak igazán dinamikusak. Ugyanakkor a következő években a délkelet-alföldi gazdaság fejlődése szempontjából kedvező tényezők is prognosztizálhatók (pl. az M44 és M4 gyorsforgalmi utak megépülése, debreceni BMW-beruházás).

A *foglalkoztatottság* tekintetében Békés – egyebek mellett a kedvező településméret-összetételének, illetve a romák alacsony arányának köszönhetően – hagyományosan valamivel jobb helyzetben volt, mint gazdasági teljesítményét tekintve. A 2010 utáni időszakban pedig jelentősen közeledett a vidéki átlaghoz, így a megyei rangsorokban is kissé előrelépett. Ezzel együtt azonban számára is inkább az az óriási átalakulás (a munkavállalók szempontjából egyértelmű javulás) volt a legfontosabb, ami a munkaerőpiac országos helyzetében 2012-től kezdődően bekövetkezett. A foglalkoztatási helyzetről a legteljeskörűbb és legpontosabb áttekintést nyújtó két adatfelvétel, a 2011. okt. 1-i népszámlálás és a viszonylag friss 2016. okt. 1-i mikrocenzus adatait összehasonlítva megállapítható, hogy a munkavállalási korú (15-64 éves) népesség körében vidéki átlagban 56,3-ról 67,5%-ra nőtt a foglalkoztatottak aránya. Békés megyében pedig még ennél is nagyobb volt az előrelépés: 53,7-ről 65,1%-ra, csaknem elérve a vidéki átlagot, így a megyék rangsorában a 14.-ről a 12. helyre lépett előre; a 20-64 éveseknek pedig már csaknem 3/4-e dolgozik. Kedvező fejlemény az is, hogy míg a korábbiakban a megye járásai közül csak a békéscsabai rendelkezett a vidéki átlagnál magasabb foglalkoztatási aránnyal, addig 2016-ban már a szarvasiról, az orosháziról, a szeghalmiról és a gyomaendrődiről is elmondható ez. (A változás mértéke különösen a szarvasi – immár jócskán megelőzve a megyeszékhely térségét is, s a 22. legjobb helyzetű a 174 vidéki járás között! –, illetve az orosházi járás esetében volt nagy.) A munkanélküliség ezzel párhuzamosan jelentősen visszaesett, sőt – 1990 óta először – már a vidéki átlagot sem éri el, akármelyik mutatóját is vesszük alapul: a munkanélküliek Békés megyei aránya a 2016-os mikrocenzus szerint a gazdaságilag aktívak 5,1%-a volt, a KSH munkaerőfelmérései 2017 átlagában a 15-74 évesek 5%-át találták állás nélkül, míg a regisztrált munkanélküliek 2018 márciusában a 14-65 éves állandó népesség 4,4%-át tették ki. A javulás értékét némiképp csökkentti, hogy Békés egyértelműen a közmunka-program által intenzívebben érintett megyék közé tartozik (a sarkadi, szeghalmi és mezőkovácsházi járásokban a dolgozók mintegy 15%-a volt közmunkás 2016-ban, a megyei átlag pedig 3,3%), és a külföldi munkavállalás szerepe is számottevő, de kétségtelen, hogy a helyi gazdaság cégeinek többsége is bővítette kisebb-nagyobb mértékben foglalkoztatását 2012 óta.

A diplomás munkavállalók többsége vidéken főleg a helyben levő felsőoktatási intézményekből kerül ki. Békés megyében a felsőfokú alap- és mesterképzésben tanulók száma az egyik legalacsonyabb az országban, 2017-ben a megyében működő felsőoktatási intézményekben nappali tagozaton már csak 73 első éves volt, ami a 42.856 fős országos adatnak elenyésző töredéke. A széttörédezett és távolról irányított helyi felsőoktatási intézmények léte erősen kérdéses (Békéscsabán, Gyulán, Szarvason működnek, többségüket a szegedi Gál Ferenc egyházi főiskola vette át, amely intézménynek nincs tapasztalata a versenyszféra számára szakembereket képezni), nélkülük pedig a turisztikai, gazdaságfejlesztési stb. elképzelések megvalósítására minimális az esély. Ez nem anyagi forrás kérdése, hiszen ezen intézmények színvonalas működtetése csak töredékét teszi ki a rendezvények, sportklubok stb. támogatásának. A megye lakossága 2001-ben 412 ezer fő volt, 2017-ben már csak

342 ezer fő, ami 17%-os veszteség nem egészen két évtized alatt, a fiatalok elvándorlása pedig összefügg a helyi felsőoktatás leépülésével.

Békés megye gazdasági problémáinak fő eleme – egyszersmind a gyenge versenyképesség egyik oka – tehát kevésbé a gyenge foglalkoztatás, mint inkább az alacsony vállalkozói aktivitás, illetve a meglevő vállalkozói bázis gyengesége. Békés megyében 2010 óta rendre 68-70 ezer *gazdasági szervezetet* regisztrálnak – ezekből mintegy 65 ezer vállalkozás –, ami a lakosságszámra vetítve az országos átlagot kissé meghaladja. Azonban a regisztrált vállalkozásoknak csak 26-27%-a működik (azaz végez tényleges gazdasági tevékenységet), ami párját ritkítóan alacsony arány (a 19 vidéki megye átlaga 2016-ban 38% volt, Békés megyéhez hasonló arány csak Szabolcs-Szatmárban van). A *működő vállalkozások* sűrűségét tekintve ezért már csupán a 16. a megyék sorrendjében Békés (2016-ban 51 jutott ezer lakosra a vidéki átlag 61-gyel szemben). Még kedvezőtlenebb, hogy Békésben a vállalkozásoknak alig több, mint harmada társaság, kétszer annyi az önálló vállalkozó – míg a megyék átlagában közel azonos a társas és az egyéni vállalkozások aránya. Így, miközben az egyéni vállalkozások sűrűsége a vidéki átlagnak megfelelő, a komolyabb gazdasági teljesítmény esélyét hordozó, működő társas vállalkozások sűrűségét tekintve Békés csak Nógrádot tudja megelőzni (2016-ban 18,4 társas cég jutott ezer lakosra a vidéki átlag 28,5-del szemben). Mindezek tükrében nem véletlen, hogy Békés megyében – Nógráddal és Szabolccsal együtt – az egyik legkisebb a vállalatok szerepe a GDP előállításában: mindössze 46-48% az országos 63%-kal szemben. Azaz a békési GDP bő felét az államháztartási szektor és a háztartások állítják elő, ezek körében pedig a dinamikus bővülés lehetőségei eleve korlátozottak. Ráadásul a vállalkozássűrűség tekintetében jelentős területi, járási különbségek is kimutathatók. A megye fejlettebb, urbánusabb közép-békési tengelyének járásai a 197 magyar járás első harmadának vége felé voltak találhatóak 2016-ban (a békéscsabai az 56., a gyulai a 62., a szarvasi a 69. helyen), az orosházi, a békési és a gyomaendrődi pedig a középső harmadban (rendre a 113., a 131. és a 141. helyeken), míg a szeghalmi, s különösen a mezőkovácsházi illetve a sarkadi a rangsor végén (rendre a 161., a 186. és a 190. helyeken).

A *vállalkozások méret szerinti összetételében* is kedvezőtlen a helyzet. Közepes és nagy cégek alig működnek a megyében: 2016-ban a 19 vidéki megye 277 db, 500 főnél többet foglalkoztató cégéből csupán 4 (1,4%), a 326 db 250–499 fősből 9 (2,8%), a 3235 db 50–249 fősből pedig 118 (3,6%) volt békési székhelyű, miközben a vidéki foglalkoztatottaknak bő 4%-a él a megyében. A 3 legnagyobb megyei székhelyű magáncég az orosházi–békéscsabai Linamar (jelenleg, 2018 júniusában 2698 főt foglalkoztat), a békéscsabai Hirschmann (836 fő), illetve a szarvasi Gallicoop (1048), és átlagosan közel ötszázan dolgoznak a budapesti Henkel körösladányi gyárában is – ám jól jelzi a megye gazdasági karakterét, hogy sokkal több ötszáz főnél nagyobb foglalkoztató van itt a közsféra gazdálkodó szervezetei között (pl. az Alföldvíz Zrt., a megyei Kormányhivatal, a három nagyobb kórház, a megyei Hajnal István Szociális Szolgáltató Centrum, illetve a DAKK).

A megyében működő *vállalkozások ágazati megoszlása* nem tér el lényegesen a vidéki átlagtól, ám jelzi Békés gazdasági karakterét az agrárvállalkozások (8% az átlagos 5,6%-kal szemben) és a kereskedelem (21,7%, vidéki átlagban 19,9%), illetve a vendéglátás (5,8%, vidéki átlagban 4,6%) magasabb, és az üzleti szolgáltatások, illetve a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység alacsonyabb aránya.

A vállalkozások sűrűségének, összetételének felsorolt sajátosságai lényegében a rendszerváltás óta megfigyelhetők, s mivel az elmúlt években nem történt érdemi változás országosan és Békésben sem, a fent említett jellegzetességek lényegében már 2010-ben is ugyanazok voltak, mint most.

A gazdasági lemaradás fontos tényezője a külföldi tőkebefektetőknek a megye iránti érdektelensége is. Békés megyében a legalább 10%-nyi *külföldi közvetlen tőkebefektetéssel* működő vállalkozások száma az elmúlt évtizedben soha nem haladta meg 200-at, és a külföldi jegyzett tőke egy lakosra jutó értéke még 2016 végén is csupán 241 ezer Ft volt. Ez – miközben a külföldi jegyzett tőke csaknem

fele budapesti cégeknél található – még a vidéki átlagnak is mindössze 15,7%-a, és abszolút utolsó a megyék között, ami még azzal együtt is rendkívül kevés, hogy több, más megyében bejegyzett multi-leányvállalatnak (például Henkel–Körösladány, Pioneer Hi-bred–Szarvas, kiskereskedelmi multik üzletei a városokban) is vannak jelentős Békés megyei befektetései. A csekély külföldi tőke szinte kizárólag (92%-ban) néhány (2016-ban 49) feldolgozóipari cégben található, a feldolgozóipar kiugró súlya a külföldi tőkéből még a szintén magas (77%-os) vidéki átlagot is meghaladja. E cégek jórészt a megye gazdaságának motorjai. Így alacsony volumene ellenére is jelentős a külföldi tőke szerepe Békés megyében, ám az elgondolkodtató, hogy a szolgáltató szektorban a kiskereskedelemről eltekintve lényegében egyáltalán nincsenek jelen a külföldiek. Ennek okai között megemlíthető, hogy Budapesttől és a nyugati határtól egyelőre túl messze van, és nehezen elérhető a megye a külföldi befektetőknek, a térség iránt mégis érdeklődők számára pedig a határ túloldala (Arad megye) kedvezőbb lehetőséget kínál.

A közeljövő gazdasági fejlődésének és életszínvonal-javulásának lehetőségét a gazdálkodó szervezeteknek a *megye területén megvalósult beruházásai* alapozzák meg. E szempontból – és a megye gazdaságának eddig ismertetett adataihoz képest is – viszonylag kedvező, hogy a 2010 és 2016 közötti, lakosságszáma vetített beruházási volument tekintve Békés megye összességében a 12. helyezést érte el a megyék rangsorában: a 328 ezer Ft (2010-es áron számított) évenkénti átlagos 1 főre jutó beruházási érték a vidéki átlag 87%-a. (Ugyanakkor az évek közötti szóródás igen nagy, kiugró beruházási aktivitás 2014-ben és 2015-ben volt.) Kedvezőtlenebb a kép a beruházások struktúráját tekintve, ami jórészt Békés már ismertetett gazdasági jellegzetességeit erősíti meg. A megye ugyanis inkább az állam (a költségvetési szervek) beruházásait tekintve szerepelt jól (országos 3. helyezés, a vidéki átlag közel másfélszerese, főleg néhány infrastruktúra-projektnek köszönhetően), míg a vállalati szféra (egyébként a volumennek így is 75%-át adó) beruházásait tekintve csak 15. volt (a vidéki átlag alig háromnegyede volt Békésben a vállalati beruházások nagysága). Beszédes adat az is, hogy Békés megyében az építési beruházások jóval meghaladták a gépberuházásokat (61%–39% a két csoport aránya), miközben országosan kb. azonos a súlyuk, a dinamikus gazdaságú megyékben pedig egyértelműen a gépberuházások vannak túlsúlyban. Az ágazati arányok is jellegzetesek, a beruházások 72%-a 4 ágazatban koncentrálódott (közlekedés 24%, feldolgozóipar 21%, víz- és hulladékgazdálkodás 15%, mezőgazdaság 12%). A mezőgazdasági beruházások népességre vetített összegét tekintve országos első volt Békés megye, ami a megye agráradottságait tekintve indokolt is, de az EU-s projekteknek köszönhetően a víz- és hulladékgazdálkodásban (országos 2. hely) és a közlekedési (út- és vasútépítés) beruházásokban (6. hely) is jelentősen meghaladta a vidéki átlagot. Ezzel szemben a feldolgozóiparban (17. hely, a vidéki átlag fele), a kereskedelem (18. hely), és a pénzügyi, informatikai, illetve egyéb üzleti szolgáltatásokban (rendre 19.-20. helyek) nagyon lényeges az elmaradása, azaz a gazdaság kívánatos strukturális átalakulásának egyelőre semmi jele sincsen Békésben.

9.2. A főbb gazdasági ágazatok helyzete

A megye gazdaságának ágazati karakterére már a korábbiakban is utaltunk, de összetételét és annak változását legérzékenyebben a bruttó hozzáadott érték, illetve a foglalkoztatottak megoszlásaival szemléltethetjük. Békés továbbra is a leginkább agrárkarakterű megyéje az országnak: a 2016-os GDP-ből 16,8%-ot adott a mezőgazdaság, – míg a vidéki átlag 6,8%, de a rangsorban Békés után következő Somogyban is csupán 11,9% ez az adat –, és az ágazat hatékony is, mivel a foglalkoztatottaknak csupán 10,3%-a dolgozott itt a 2016-os mikrocenzus szerint. Így az egy lakosra jutó mezőgazdasági GDP is kimagasló, minden más megyéét messze meghaladó volt 2016-ban (a vidéki átlag 191%-a!) A másik két nemzetgazdasági főág jelentősége azonban ma már egyértelműen nagyobb Békésben is: az ipar–építőipar GDP-részesedése ugyanis 24,9%, (a foglalkoztatottakból 27,5%), a vezető szerep pedig a szolgáltatásoknak jut (GDP: 58,3%, foglalkoztatás: 62,2%). A szolgáltató ágazatok aránya a vidéki átlag körüli (a 9-10. hely a megyék sorrendjében), az ipar viszont

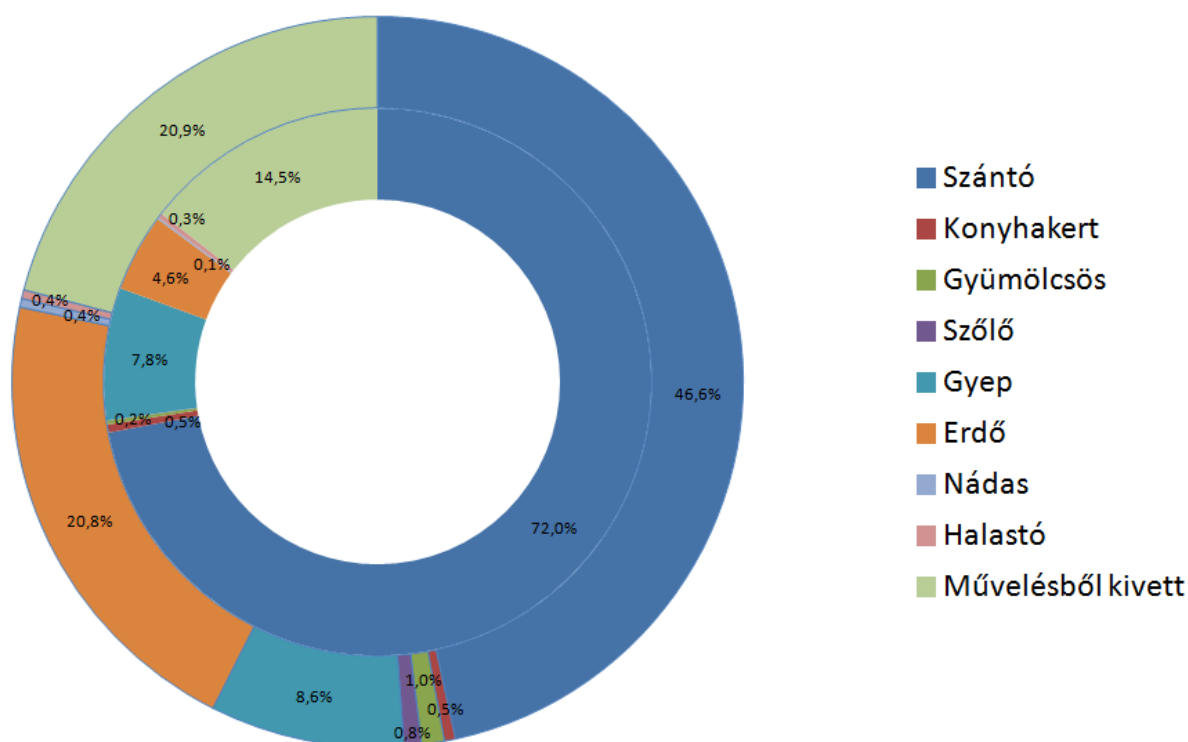
jelentősen kisebb szerepű (az ipari GDP arányát tekintve Békés a 16., foglalkoztatási súlya alapján 13. a megyék között). Az egy lakosra jutó ipari termelési érték is messze elmarad a vidéki átlagtól, 2017-ben is csupán annak 43,5%-át tette ki. Az alacsony iparosodottság egyrészt a szocializmusból „örökölt” iparvállalatoknak az országos átlagot is jóval meghaladó mértékű, s még a 2000-es évtizedben is folytatódó felszámolódására, illetve leépülésére, másrészt a külföldi zöldmezős beruházók itteni nagyfokú hiányára vezethető vissza. Ezzel összefüggő, szomorú tény a békési ipar alacsony élőlomka-termelékenysége is, hiszen míg itt 27,5%-nyi foglalkoztatott a GDP 24,9%-át állította elő 2016-ban, addig a vidéki megyékben átlagosan 31,4%-nyi foglalkoztatott a GDP 38,8-át. Mindez a kis- és közepes méretű, hazai tulajdonú, alacsony technológiájú ipari cégek itteni nagyobb szerepének következménye. Békésben a 2011-es népszámlálás óta leginkább a szolgáltató ágazatok tudták bővíteni a foglalkoztatásukat (16,4%-kal), ezután következett a mezőgazdaság (13,2%), és az ipar-építőipar (11,8%). A bővülés mértéke a szolgáltatások esetében kissé meghaladta a vidéki átlagot, a másik két ágazatban elmaradt attól, de az arányok nem változtak jelentősen.

Nemzetgazdasági ág, ágcsoport	Az ágazat részesedése					
	a foglalkoztatásból, 2016. okt.			a GDP-ből, 2016		
	Vidéki átlag	Békés megye	Békés rang-száma	Vidéki átlag	Békés megye	Békés rang-száma
<i>Mezőgazd., erdőgazd., halászat (A)</i>	5,6%	10,3%	2	6,8%	16,8%	1
Bányászat, vill.energia, víz- és hulladékgazd. (B+D+E)	2,2%	1,9%	14	3,4%	2,2%	17
Feldolgozóipar (C)	22,1%	20,2%	13	30,9%	19,5%	14
Építőipar (F)	7,2%	5,4%	19	4,4%	3,3%	19
<i>Ipar-építőipar összesen</i>	<i>31,4%</i>	<i>27,5%</i>	<i>13</i>	<i>38,8%</i>	<i>24,9%</i>	<i>16</i>
Keresk., szállítás, szállásh.-szolg. és vendégl. (G+H+I)	23,3%	20,6%	16	16,9%	14,9%	12
Információ, kommunikáció (J)	1,9%	0,9%	19	2,2%	1,2%	16
Pénzügyi, biztosítási tevékenység (K)	1,7%	2,1%	3	1,2%	1,6%	3
Ingatlanügyletek (L)	0,5%	0,2%	19	7,6%	6,8%	12
Üzleti szolgáltatások (M+N)	6,2%	4,7%	18	6,1%	4,3%	18
Közig., oktatás, egészségügy és szociális ell. (O+P+Q)	25,8%	29,8%	5	17,9%	26,5%	4
Kulturális és egyéb szolg., háztartási tev. (R+S+T)	3,6%	3,9%	6	2,5%	3,1%	6
<i>Szolgáltatások összesen</i>	<i>63,0%</i>	<i>62,2%</i>	<i>9</i>	<i>54,4%</i>	<i>58,3%</i>	<i>10</i>
ÖSSZESEN	100,0%	100,0%		100,0%	100,0%	

A főbb gazdasági ágazat(csoport)ok részesedése a bruttó hozzáadott értékből és a foglalkoztatásból Békés megyében, illetve a vidéki megyék átlagában, 2016. Szerkesztette: Kiss János Péter, a KSH Tájékoztatási Adatbázis (GPKC04_W táblázat), illetve 2016-os mikrocenzus alapadatai alapján

A *mezőgazdasági* termelés természeti adottságai Békésben – a csapadékellátottság kivételével – a legjobbak az ország megyéi közül. Táji szempontból a megye meglehetősen homogén: nagyobb részben magas termőképességű csernozjom-, illetve réti talajokkal borított, tökéletes síkság. A mezőgazdasági tájkörzetek hivatalos rendszerében két mezokörzet – megye délnyugati kétharmadán a Békés-csanádi löszhát, ÉK-i részén pedig a Berettyó-Körösök vidéke – fedi le a megyét. A kedvező adottságokból eredően kiemelkedő a szántóterületek aránya: a legfrissebb művelési ági nyilvántartás (2018. június 1) szerint 72,0% (az országos átlag csak 46,6%, de a Békést követő Tolnában is tíz százalékponttal kisebb a szántók aránya). A többi művelési ág súlya így értelemszerűen kisebb az országosnál: a gyepeké (7,8%) és a konyhakerteké (0,5%) csak kissé marad el attól, de a szőlő teljesen hiányzik, és itt a legalacsonyabb az erdők (4,6% az országos 20,8%-kal szemben) illetve a gyümölcsösök aránya (0,2%) is. A művelés alól kivett terület mindössze 14,5%. Kedvező, hogy 2010 óta – a hivatalos statisztika szerint – utóbbiak aránya csökkent is, ugyanakkor nőtt 2-2 százalékponttal nőtt a szántó és a gyepterület súlya.

A mezőgazdaság fő termékeit tekintve az országosnál valamivel magasabb a – sorrendben – kukorica, búza és az árpa vetésterületének aránya is (együttesen rendre a mintegy 400 ezer hektáros szántóterület 50-60 százalékát foglalják el), ugyanakkor termésátlagaik a kedvező adottságok ellenére általában nem haladták meg az országos átlagokat az elmúlt években. Míg a gabonafélék termőterülete trend nélküli ingadozásokat mutat csupán, 2010-ről 2017-re duplájára nőtt a megyében a napraforgó vetésterülete, és immár megegyezik a búzáéval (85-85 ezer ha). Számottevő még a repce, és a növekvő arányú a lucernatermelés is, a többi szántóföldi növény termelése az eddig említettekhez és az országos átlagokhoz képest is alárendelt. A kertészeti termékek közül a dinnye a megye egyetlen jelentősebb produktuma – elsősorban a mezőkovácsházi járásban termelik –, az országos dinnyetermésnek immár évről-évre harmada-fele származik Békésből. A két-három évtizede még a növénytermesztéshez hasonló súlyú állattenyésztés viszont mára egyértelműen másodlagos szerepűvé vált. Bár még ma is ez a vezető haszonállat, 2010 óta is negyedével csökkent a sertésállomány, így ma már csak a hazai sertések 8-9%-a békési, a stagnáló marha- és juhállomány aránya 7, illetve 6% a magyar termelésből, a tyúkállományé pedig a növekedés ellenére csupán 4%.

A földterület művelési ágak szerinti megoszlása Békés megyében (kívül) és hazánkban (belül) 2018. jún. 1. Adatforrás: KSH STADAT 6.4.1.1 táblázat.

A megye területén folyó *ipari* termelés értéke 2010-ről 2017-re 70%-kal, 487 Md forintra nőtt (a legalább 5 fős ipari cégek adatai alapján). Az árváltozások és a statisztikai módszertan változásának hatásaitól megtisztítva azonban csupán 24% volt a volumenbővülés, ami kissé elmaradt a vidéki átlagtól (33%, ezzel Békés a 12. volt az ipari növekedés megyei rangsorában). Így továbbra is az alacsony ipari súlyú megyék táborába tartozik (Baranya, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy, Hajdú-Bihar és Csongrád társaságában, e megyék fajlagos adatai elég közel állnak egymáshoz). Az ipari foglalkoztatás gazdaságon belüli aránya tekintetében Békés a 13., az ipari GDP súlyát tekintve a 16. volt a megyék között 2016-ban. Az eltérés háttérében álló hatékonysági problémákról már szóltunk, ennek eredményeként az egy lakosra jutó ipari termelés tekintetében már csak a 18. hely jut a megyének. Jelentősebb új beruházások híján sem az iparosodottságot, sem az ipar ágazati összetételét, sem pedig a megye iparát meghatározó nagyvállalatok körében nem történt érdemi változás 2010 óta sem.

Az ágazati összetételt tekintve a legalább 50 fős, Békés megyei székhelyű cégek adatai alapján a feldolgozóipar, ezen belül pedig a – a vidéki megyék többségéhez hasonlóan – a gép- és fémműs ipar a meghatározó. A gép- és fémműs ipar 2017-ben az ipari termelésnek 39, az ipari exportértékesítésnek pedig 45%-át adta – igaz, ezek az arányok elmaradnak az országos átlagtól, ahol a termelést tekintve 50, az exportértékesítésben pedig 61% volt a gép- és fémműs ipar súlya. Továbbra is az országosnál nagyobb súlyú ágazata a megye iparának az élelmiszeripar (több kis- és középüzem révén a termelésből 20%-os, az exportértékesítésből 10%-os súly az országos 10, illetve 5,5 százalékkal szemben). A harmadik legjelentősebb ág Békésben a gumi, műanyag és nemfém ásványi termékek gyártása, ami – döntően az orosházi Guardian és O-I Manufacturing üveg-, illetve a békéscsabai Mondi műanyaggyárainak köszönhetően – 14,5%-ot tett ki a megyei ipari termelésből az országos 7,7%-kal szemben. Végül szintén hagyományosan jelentősebb szerepű – kis- és középüzemi méretű bútorgyártó és nyomdai cégeknek köszönhetően – a fa-, papír- és nyomdaipar: 12,3% a súlya a megye ipari termelési értékéből az országos 3,2%-kal szemben. Ezek mellett – nem Békés megyei székhelyű cégek itteni telephelyeinek köszönhetően – a háztartásvégipar (Henkel) és a téglacserépipar emelhető ki. Az ipar értékesítését tekintve Békésben is az export a domináns, az országoshoz hasonlóan közel kétharmad az aránya.

Az 500 legnagyobb árbevételű magyar cégből 2016-ban csupán 3-nak volt Békés megyében a székhelye, s ezek mindegyike az iparban működött: a Linamar Hungary (járműipari beszállító, Orosháza, Békéscsaba; 187. hely), a Gallicoop (baromfifeldolgozás, Szarvas; 312.) és a Guardian Orosháza (síküveggyár, 432.). Rajtuk kívül szintén Békés megyében állítja elő árbevételének nagy részét a lista 90. helyén szereplő háztartásvégipari profilú Henkel (Körösladány), és a 406. helyezett Pioneer Hi-Bred Zrt. (vetőmagtermelés, Szarvas). A felsoroltak mind jelentős foglalkoztatók is. A nagyobb árbevételű (legalább 5 Md Ft 2017-ben) és/vagy létszámú (legalább 250 fős) cégek közé sorolható még a korábban már említett békéscsabai, elektronikai profilú Hirschmann (ez volt az egyetlen jelentősebb zöldmezős beruházás a megyében a rendszerváltás óta), az orosházi O-I, a békéscsabai Mondi, továbbá a Marzek-Kner (Békéscsaba, papírcsomagolóanyag-gyártás), a Gyulahús Kft, a Green-Divízió (baromfifeldolgozás, Orosháza), a Novation Tech (sportszergyártás, Szeghalom), a Rimax Kft (mezőgépgyártás, Tótkomlós), a Szarvasi Vas-Fémipari Zrt., és a Wienerberger-Tondach békéscsabai cserép- és téglagyárai. A felsorolt nagy cégek állítják elő a megyei ipari termelés többségét, ugyanakkor az országos átlagnál jelentősebb a kis és közepes méretű (20-49, illetve 50-249 fős) ipari cégek súlya, különösen az élelmiszer- és a fa-bútor-nyomdaiparban. Ez a megfigyelés igaz – a korábbi évtizedekben még jelentősebb szerepű, ma már erősen ingadozó, a megyei GDP-nek 3,5-5,5-öt adó – építőiparra is.

A megye iparszerkezete tehát mind ágazatilag, mind méret-összetételében diverzifikáltabb az országosnál, aminek azonban inkább hátrányai, mint előnyei mutatkoznak. Térbelileg is viszonylag egyenletes az ipar súlya, nincs kiemelkedő ipari „fellegetvár”: bár Békéscsaba és Orosháza ipara a legjelentősebb, lényegében minden járásszékhelyen található egy-két számottevőbb üzem. Jellemző az is, hogy a ma meghatározó ágazatok, illetve cégek túlnyomó része tradicionális eredetű, elődje már a rendszerváltás előtt létezett mai telephelyén – a zöldmezős külföldi befektetések hiánya az új beruházások és a műszaki innováció hiányában is megmutatkozik –, s hogy inkább munka-, mint a tőkeintenzív tevékenységek a dominánsak. Ugyanakkor kedvező, hogy az ipari tevékenység környezetkárosító hatásai minimálisak, mivel a nagy környezetszennyező ágazatok szinte hiányoznak, vagy alárendelt szerepűek (bányászat, villamosenergia-ipar, fémműs, vegyipar). (A hatályos európai jogi szabályozás – Seveso irányelvek – alapján veszélyes anyagokkal foglalkozónak minősülő ipari üzemnek a megyében csak a Guardian orosházi üveggyára és körösladányi Henkel gyár minősül a BM Országos Katasztrófacédelmi Főigazgatóság nyilvántartása szerint. A lista többi megyei szereplője, a kardoskúti földgázártól, illetve 4 műtrágyaárktár – Borealis L.A.T Hungary Kft. Békéscsaba; KITE Zrt. Telekgerendás; Kígyós Major Kft. Újkígyós, IKR Agrár Kft. Kardoskút – kereskedelmi, szolgáltató telephely.)

Komolyabb új beruházások híján az ipari létesítmények új területhasználati igényei is csekélyek. A potenciális iparfejlesztéshez ugyanakkor bőségesen állnak rendelkezésre területek a megye 7, zömmel 1998-1999 óta működő ipari parkjában (Békéscsaba – itt 4 Md Ft-os kormányzati támogatásból új területbevonás várható a közeljövőben –, Orosháza, Gyula – itt újabb parkot is terveznek –, Szarvas, Körösladány – itt 2017-ben történt jelentős fejlesztés –, Szeghalom, Gyomaendrőd).

A *szolgáltatások* súlya a megye gazdaságában 2011 óta 56-59% közötti a GDP, és 61-62% a foglalkoztatás tekintetében: előbbi kissé meghaladja a vidéki megyék átlagát, utóbbi pedig minimálisan elmarad tőle, de az eltérés nem jelentős. Sokkal inkább sajátos az egyes főbb szolgáltatási ágazatok aránya, ugyanis az állam által szervezett *közszolgáltatások* (oktatás, egészségügy, szociális ellátás, közigazgatás) szerepe kimagasló: mind a megyei gazdaságon belüli arányuk, mind pedig a lakosságarányos hozzáadott értékük jócskán meghaladja a vidéki átlagot. 2016-ban Békésben a közszolgáltatások 26,5%-ot adtak a GDP-ből (többet, mint az ipar-építőipar!) a vidéki átlag 17,9%-kal szemben, és 29,8%-ot a foglalkoztatottakból a vidéki átlag 25,8%-kal szemben), különösen az egészségügyi és szociális területen dolgoznak sokan. A közszolgáltatások egy lakosra vetített GDP-értéke is meghaladta (15%-kal) a 19 vidéki megye átlagát. E tekintetben csak a négy tudományegyetemi megye (Budapest, Baranya, Csongrád, Hajdú-Bihar) előzte meg Békést, a foglalkoztatási szerepet tekintve pedig a legelmaradottabb megyék: Nógrád, Borsod, Szabolcs és Baranya. Az állam által dominált szolgáltató ágazatok magas aránya Békésben is a gazdaság piaci szféráinak gyengeségéből ered, pozitív ugyanakkor, hogy az adatok alapján a közszolgáltató ágazatok Békésben valamivel hatékonyabban működnek országos átlagaiknál.

Az összes egyéb – tehát „*piaci*” – *szolgáltató ágazat* ugyanakkor mind arányaiban, mind abszolút teljesítményében igen gyenge Békés megyében. A kereskedelem–vendéglátás–szállítás, az információs szektor, az ingatlanügyletek, és az üzleti szolgáltatások fajlagos értéktermelése alapján egyaránt a 16.–19. helyek valamelyikére sorolódik Békés a megyék között, és ezen ágazatok foglalkoztatási súlyát tekintve is hasonló a helyzet. Az alacsony vásárlóerő, az ipari szektor tőkeszegénysége, illetve a megye felsőoktatási és iskolázottsági pozícióinak gyengesége mind hozzájárul ahhoz, hogy nincs elégséges mennyiségű és/vagy fizetőképességű igény a megyében ezen szolgáltatások terjedésére.

A *turizmus* jelentősége Békés megye gazdaságában alacsony. Ennek elsődleges oka, hogy gazdasági értelemben is jelentős, „értékesíthető” attrakciókat csupán a nagyobb gyógyfürdők (kiemelten Gyula, másodlagosan Orosháza–Gyopáros), illetve a időszakosan a nagyobb rendezvények (elsősorban a békéscsabai kolbászfesztivál) jelentenek. Ezzel együtt a turizmus gazdasági szempontból legfontosabb mutatóját, a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák ezer lakosra jutó számát tekintve Békés nem marad el jelentősen a vidéki átlagtól: 2010-ben (1167 db) a vidéki átlag 72%-át, 2017-ben (2005 db) a 82%-át érte el, amivel a megyék rangsorában mindkétszer a 10. helyen állt. E hét év alatt 61%-kal nőtt a vendégéjszaka-szám, jobban, mint a vidéki átlag (46%) – így a megye jelentősége enyhén növekedett az ország turizmusában. Mindez a vidéki átlagnak megfelelő, mérsékelt (12%-os) kereskedelmi szállásférőhelykínálat-bővülés mellett következett be, azaz a megyében is jelentősen javult a szálláshelyek kihasználtsága, összességében pedig a megyei turizmus gazdasági eredményessége, és a közeljövőben is ezen folyamatok folytatódása várható. Megállapítható ugyanakkor az is, hogy a megyét döntően belföldi vendégek keresik fel: Békés, ahol a vidéki népesség 4,2%-a lakik, s a vidéki vendégéjszakáknak is 3,5%-át adta 2017-ben, a külföldiek vendégéjszakáiból mindössze 1,3%-kal részesedett. Jellegzetes korlátja a megye turizmusának a nagyfokú, és 2010 óta tovább erősödött „Gyula-központúság” is. Gyula a vendégéjszakák számát alapul véve Magyarország 12. leglátogatottabb települése volt 2017-ben is, így Békés megye kereskedelmi szálláshelyeket igénybe vevő vendégforgalmának 45, vendégéjszaka-számának pedig 57%-át adta, s bár a fürdőváros látogatói is elsősorban magyarok, a külföldi vendégeket tekintve is hasonlóan kiemelkedik a megyében. (Második a vendégforgalmat tekintve Orosháza, de Gyula

mutatóinak csupán ötödével, és – a Kolbászfesztivál ellenére – Szarvas is megelőzi a megyeszékhely Békéscsabát!). A megye turisztikai iparágának teljesítménye visszafogott, továbbá a vendégek koncentrálnak a megyében, Gyulán töltik el a vendégéjszakák felét, Orosházán és Szarvason további 12-10%-ot. Vannak kiemelkedő látogatottságú rendezvények, pl. a kolbászfesztivál Békéscsabán, de ezzel együtt is a turisztikai vonzerő csekély (a külföldi vendégéjszakák csak 12%-ot tesznek ki). A belföldi turizmusban Magyarországon igen erős túlkínálat alakult ki, emiatt kevés a realitása a turisztikai iparág olyan mértékű fellendülésének, amely munkahelyek létrehozásával jár együtt.

A vízgazdálkodás jelentősége és problémái Békés megyében az átlagosnál sokkal nagyobbak. Ezt jelzi az is, hogy megyéink közül itt a 3. legnagyobb az ágazatban foglalkoztatottak aránya, az vízgazdálkodás 2010-2016 közötti beruházási értékeit tekintve pedig 2. volt Békés. Az okok közül kiemelendő, hogy a felszín alatti vizek szempontjából a megye területének nagy része a „fokozottan érzékeny” kategóriába tartozik a 219/2004. kormányrendelet alapján. A legnagyobb összefüggő védendő vízbázis-terület az Orosháza-Békéscsaba vonaltól D-re a Maros hordalékkúpján helyezkedik el. Mivel ezek a megye legintenzívebben hasznosított mezőgazdasági termőterületei, így a vegyszerhasználat, sőt az öntözővíz-kivétel is folyamatosan potenciális veszélyt jelent rájuk. Másrészt az ivóvíz-lelőhelyek minősége Békésben sok helyen nem felel meg az Európai Unió 98/83. EK irányelvében és a 201/2001. sz. kormányrendeletben meghatározott paramétereknek. A probléma 35, főleg dél- és észak-békési település lakóit érinti közvetlenül, elsősorban a rétegvizek határérték feletti arzén-, esetenként pedig magas bór-, mangán-, vagy nitráttartalma miatt. Ennek kedvezőtlen hatásain azonban sokat enyhített a nemrégiben befejeződött Békés Megyei Ivóvízminőség-javító Program, amelynek keretében a regionális vízellátó rendszerek összekapcsolása és új víztermelő, valamint víztisztító telepek megvalósítása révén létrehozták a Békés Megyei Regionális Vízellátó Rendszert.

Vízminőség-védelmi szempontból a megye fő vízfolyásai, a Körösök „egyéb védett” kategóriába, míg a többi vízfolyás, a különböző csatornák az „időszakos vízfolyás” kategóriába tartoznak, a Hármaskörös teljes szakasza pedig ún. „halas víz”, azaz a halak életfeltételeinek biztosítása érdekében kijelölt víztest (6/2002. KvVM rend.). Árvíz- és vízminőség-védelmi szempontból is speciális problémát jelent, hogy a megye nagy folyói Romániából érkeznek az országba, és gondot okoz a megyében található nagyszámú, nehezen tisztuló holtág és csatorna vízminőségének védelme is. A pontszerű szennyező források közül kiemelendő a vidéki átlagnál sokkal jelentősebb mezőgazdaság (állattartó telepek hígtrágyája) és élelmiszeripar szennyvizeinek, valamint a fürdőkhöz hasznosított, magas só- és szervesanyag-tartalmú termálvizeknek a kezelése.

A szennyvízkezelés fő mutatóinak javítása terén jelentős fejlődés következett be 2010-ről 2016-ra: a közüzemi szennyvízhálózatba kötött lakások aránya 52,7-ről 70,1%-ra nőtt, így a vízhálózatba és csatornahálózatba kapcsolt lakások arányának különbsége (másodlagos közműháló) 41,4-ről 23,6%-ra záródott. Ezek a mutatók azonban még így is a legkedvezőtlenebbek közé tartoznak az országban, csak 2-2 megyét előz meg Békés (előbbiben Tolnát és Bács-Kiskunt, utóbbiban Tolnát és Baranyát). Kedvező viszont, hogy a megye országos viszonylatban is kiemelkedő helyen van a kommunális szennyvíztisztítás terén, így a felszíni vizekbe elvileg kizárólag tisztított víz kerül, és megoldott az ipari üzemek szennyvízkezelése is.

9.3. A megye gazdaságának területi szerkezete, a fő foglalkoztatási centrumok

Békés megye gazdaságának területi szerkezete a településhálózati adottságokhoz igazodóan alakult ki, amit kisebb mértékben módosított a szocialista időszak gazdaságfejlesztési és településpolitikája. A rendszerváltás után egyes korábbi, jelentősebb ágazatok felszámolódása (pl. cukoripar) vagy leépülése (pl. ruházati ipar, hús- és baromfiipar) okozott még némi térszerkezeti átrendeződést, ám

azóta, jelentősebb új szereplők megjelenése és kiemelkedő nagyberuházások híján teljesen stabil a gazdaság területi, ezen belül fejlettségi képe is.

A megye népességi és *gazdasági súlypontja* egyaránt a közép-békési centrum, azaz a Békéscsaba–Békés–Gyula–Mezőberény település-együttes, amely a lakosságnak mintegy 40%-át, a gazdasági teljesítménynek pedig jó felét tömöríti. Ezen belül Békéscsaba szerepe – noha a regionális versenyben pozíciói némileg gyengültek – nőtt a rendszerváltás után is: a megye legnagyobb ingázási centruma nemcsak abszolút értelemben, mérete okán, hanem fajlagosan is. Gyula helyzete, elsősorban sokoldalú közszolgáltatási szerepköreinek köszönhetően viszonylag stabil, ám a kisebb városok (Békés, Mezőberény, Sarkad) szerepe jelentősen csökkent abszolút és relatív értelemben is, elsősorban Békéscsaba javára. A közép-békési centrumon kívül elsősorban a jelentős ipari funkciójú Orosháza, illetve a nagyvállalatain kívül oktatási, közintézményi centrumként is szereplő Szarvas jelenik meg még kisebb önálló gazdasági súlypontként. Hozzájuk képest a korábbi iparát és népességét is jelentős arányban elvesztő északkelet-békési térség (gyomaendrődi, sarkadi, szeghalmi járás) és Dél-Békés (elsősorban a mezőkovácsházi járás) lényegesen alacsonyabb gazdasági „sűrűségű” és fejlettségű térség.

Ez tükröződik jórészt a területi politika hatályos besorolási rendszereit meghatározó kormányzati dokumentumokban is. A mezőkovácsházi és sarkadi járás „komplex programmal fejlesztendőnek”, a szeghalmi „fejlesztendőnek” minősül a 290/2014. sz. Korm. rendelet szerint, és ezeket (illetve még a békési járást) fedik le a 27/2013. sz. Korm. rend. „szabad vállalkozási zónái” is, de a békéscsabai és a gyulai járás kivételével a többiek is a támogatott járások körébe tartoznak. Ugyanakkor a sajátos alföldi településhálózat előnyeinek és a jó agráradottságoknak köszönhetően a támogatott térségek településeinek többsége sem teljesen „üres” gazdasági szempontból: ezekben is működik a teljeskörű települési alapellátás és néhány kisebb vállalkozás, a kisvárosokban egy-egy középüzem is, s így foglalkoztatni képes saját lakosságának nagyobb részét, azaz viszonylag kevesen kényszerülnek ingázásra. Így települési szinten is komplex módon, „társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezettnek” csak a mezőkovácsházi és a sarkadi járások határmenti, kisebb méretű falvai minősülnek a 105/2015. Korm. rend. alapján.

Mindezen hatások eredőjeként 2011-re az alábbi, eltérő méretű *foglalkoztatási centrumok* alakultak ki a megyében (az adatok egyéb lehetőség híján a 2011 októberi népszámláláskori helyzetet mutatják, de a települési arányokat vélhetően a foglalkoztatás azóta bekövetkezett jelentős növekedése sem változtatta meg jelentősen):

Békéscsaba a megye kiemelkedő – az országban is a 16. legnagyobb – foglalkoztatási centruma: 25 ezer dolgozó lakosához képest 32 ezer munkahellyel rendelkezett 2011-ben, amelyek több mint 30%-át beingázók töltötték be (lásd a mellékelt táblázatot). Ez a beingázási arány országos összevetésben egyáltalán nem kiemelkedő, de az alacsony ingázási rátával rendelkező Békésben egyetlen másik település sem éri el! A következő lépcsőfokot jelentő Gyula és Orosháza munkahely-kínálata Békéscsabáénak egyaránt 41-41 százaléka, és bár ingázási mérlegük pozitív (mindkét esetben kb. másfél-kétezer fő volt), beingázóik létszáma csak háromezer fő körüli a Békéscsabára járó tízezer fővel szemben. A sorban utánuk következő Szarvas lényegesen kisebb, nyolcezer fős helyi munkaerőpiaccal rendelkezett, de méretéhez képesti munkaerővonzása Orosházáéhoz és Gyuláéhoz hasonló. Békés, Gyomaendrőd és Szeghalom egyaránt kb. 5-5 ezer fős munkahelyszámmal rendelkezik, de munkaerőpiaci karakterük nagyon eltérő: Békés ingázási mérlege – Békéscsaba közelsége miatt – erősen negatív, Gyomaendrőd lényegében saját lakosságát foglalkoztatja, Szeghalom viszont Észak-Békés teljesértékű kisvárosi centrumaként még ezernél jóval több bejárónak tud munkahelyet biztosítani. Az 1500 és 3000 fő közötti dolgozónak foglalkoztatást biztosító 9 település többsége nem nevezhető igazán centrumnak, mert alig vonzanak bejárókat, sőt maguk is inkább egy közeli nagyobb város munkaerőpiacához kapcsolódnak: Mezőberény Békéscsabáéhoz, Sarkad Gyuláéhoz, Vésztő Szeghaloméhoz, Dévaványa Körösladányéhoz, Gyomaendrődéhez és Szarvaséhoz, Tótkomlós Orosházáéhoz. A másik 4 település viszont, egy-vagy több helyi

munkáltatónak – Körösladány a Henkelnek, Mezőhegyes a Ménesbirtoknak, Füzesgyarmat a MOL-nak, Mezőkovácsháza pedig elsősorban járásközponti szerepkörének, közszolgáltató intézményeinek – köszönhetően legalább annyi bejáró fogadására képes, mint amennyi saját lakóik közül máshová jár.

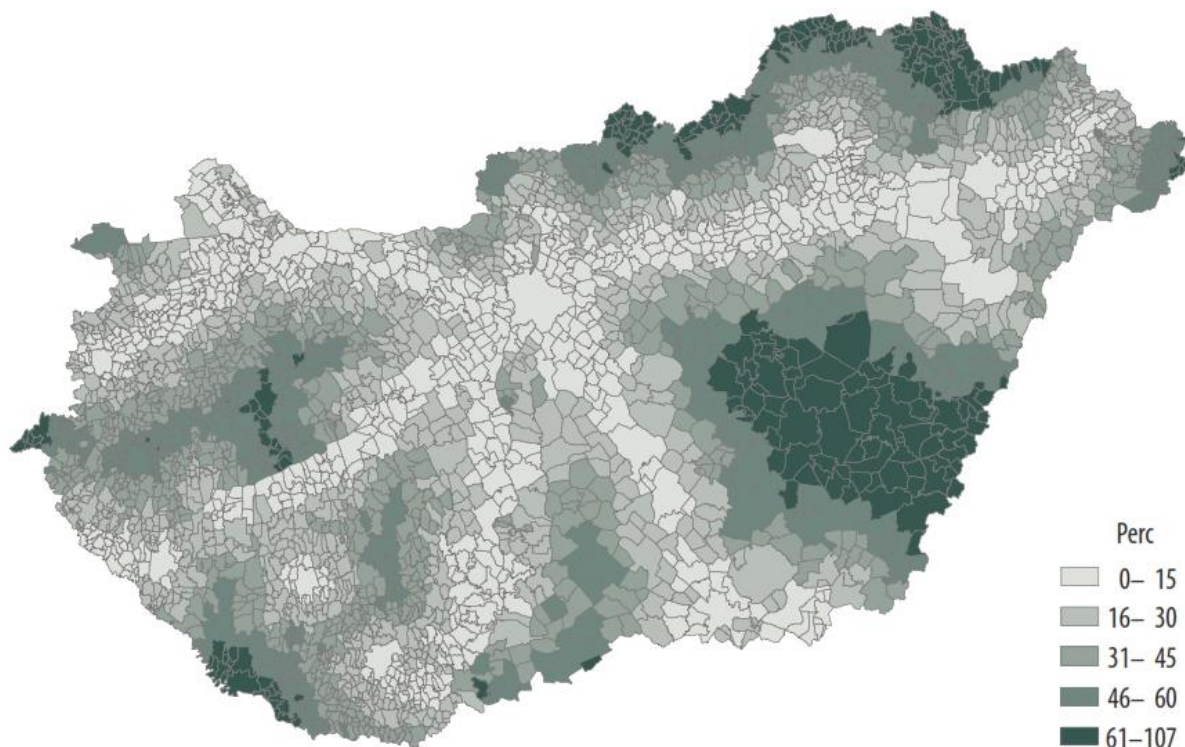
Település	Lakónépesség	Itt lakó foglalkoztatottak összesen	Magyarországi munkahelyen foglalkoztatottak száma	Belföldiek által betöltött munkahelyek száma	ebből:		Országos rangszám			
					a településen lakók által betöltött	beingázók által betöltött	a népesség	az itt élő foglalkoztatottak	a munkahelyek	a beingázók
Békéscsaba	62 050	24 768	24 387	31 848	22 185	9 663	15	17	16	19
Gyula	31 067	12 161	11 946	13 188	10 211	2 977	36	36	39	65
Orosháza	29 081	11 213	10 966	13 134	9 629	3 505	39	42	40	60
Szarvas	16 954	6 638	6 537	8 032	5 898	2 134	78	79	64	85
Békés	20 088	6 668	6 508	5 280	4 439	841	60	80	97	180
Gyomaendrőd	13 680	4 967	4 840	4 555	4 179	377	96	108	107	319
Szeghalom	9 290	3 805	3 739	4 378	3 101	1 276	151	144	111	130
Mezőberény	10 632	3 628	3 543	2 874	2 405	469	136	149	158	277
Dévaványa	7 899	2 999	2 875	2 605	2 374	231	178	184	172	446
Füzesgyarmat	5 734	2 362	2 318	2 433	1 890	543	242	219	183	250
Mezőkovácsháza	6 177	2 254	2 205	2 266	1 710	556	221	232	193	247
Sarkad	10 020	2 927	2 868	1 993	1 737	256	142	186	210	424
Mezőhegyes	5 712	2 120	2 098	1 982	1 658	324	244	246	211	353
Vésztő	6 986	2 296	2 258	1 923	1 673	250	196	227	216	430
Tótkomlós	6 016	2 146	2 111	1 847	1 512	335	228	242	225	347
Körösladány	4 674	1 775	1 743	1 765	1 383	382	296	296	232	313

Békés megye fő foglalkoztatási centrumai és az itt dolgozó foglalkoztatottak 2011. október 1. (az 1500 munkahelynél többel rendelkező települések, a munkahelyek száma szerinti sorrendben). Forrás: Kiss János Péter számítása a 2011-es népszámlálás adatai alapján

9.4. A megye gazdaságának külső és belső közlekedési kapcsolatrendszere, változásai

Békés megye az országon belül periférikus elhelyezkedésű terület, ugyanakkor a vasúti és a közúti közlekedés színvonalát, illetve a 2010–2017-es időszak változásait illetően rendkívül eltérő a helyzete. A mára elsődleges jelentőségűvé vált *közúti elérhetőséget* tekintve Békés forgalmi árnyékban fekszik: a főbb nemzetközi folyosók elkerülik. Ezen a helyzeten javít, hogy 2019-ben átadták az M44 gyorsforgalmi út Tiszakürt – Kondoros közötti 62 km hosszúságú szakaszát. Így Budapestnek a megye közepén fekvő Békéscsabáról való, s így a megye egészének viszonyait is jól reprezentáló közúti elérési ideje az alig 200 km-es távolság ellenére – vonatkozó modellszámításunk szerint – jelenleg is meghaladja a 2 és fél órát. (A Budapesttől távolabb, 240 km-re fekvő, ám autópályával feltárt Nyíregyházáról fél órával kevesebb idő a fővárosba jutás!) A 2010 óta bekövetkezett 7 perces javulás Kecskemét, míg a régióközpont Szeged elérésének (jelenleg 79 perc) javulása Hódmezővásárhely új elkerülő útszakaszai átadásának következménye. A legközelebbi autópálya csomópont elérési idejének a megyeszékhelyről (jelenleg 60 perc) ugyan jelentősen csökkent 2010 óta, ám ez a megye DNY-i csücskét megközelítő M43 továbbépülésével függ össze, vagyis gyakorlati szempontból csak néhány dél-békési települést érint. A megye közúti elérhetősége

ugyanakkor 2021-re várhatóan jelentősen javulni fog, amikor elkészül a már építés alatt álló M44 autópálya Békés megyei része – így a Budapest–Békéscsaba időtávolság 45 perccel csökken –, Észak-Békés elérhetőségét pedig az M4 autópálya megépülése fogja javítani ugyanebben az időszakban. Mindez kedvezően hathat a megye gazdaságának versenyképességére is.

A legközelebbi gyorsforgalmi csomópont elérési ideje 2017-ben. Forrás: TÉR-KÉP 2016. KSH, Bp. 2018. 2.74. ábra.

A 2010 és 2017 között megvalósult megyei közúthálózat-fejlesztések leglényegesebb eleme a megye másodlagos főúti tengelyét jelentő, (Szeged–)Orosháza–Békéscsaba–Szeghalom(–Debrecen) irányú 47-es út megyei szakaszának korszerűsítése, átépítése valamint három híd és felüljáró építése/korszerűsítése (Békéscsaba, Mezőberény, Orosháza) volt. Emellett három településről (Körösnagyharsány, Dombegyház, Elek) megépültek a Romániába vezető utak, mivel azonban Románia schengeni tagsága nem valósult meg, és nem építettek határátkelőket egyik útvonalra sem, ezeken nincsen (határátlépő) forgalom.

A megye útjainak átlagos napi *forgalma* alacsony, és 2010–2016 között tovább csökkent – jelezve a gazdaság gyengeségét, a népesség gyors fogyását, illetve a környező megyék gyorsforgalmi fejlesztéseinek tranzitforgalom-elszívó hatását –, így az országos átlagnak immár csupán 39%-át éri el. A csökkenésért mindkét fő járműkategória felelős: a személygépkocsik forgalma az országos trenddel ellentétben, a tehergépkocsiké annak megfelelően, de annál jóval nagyobb mértékben (24,6%) esett vissza, így a 2016-os forgalom 6-9%-kal elmarad a 2010-esétől. Ezekkel ellentétben jelentős, az országos átlagot is meghaladó mértékben, közel 27%-kal nőtt a kis- és könnyű tehergépkocsik forgalma. A megye legforgalmasabb útszakasza a Budapest irányú tengelyt jelentő 44-es főút, ebből is kiemelkedik a Békéscsaba-Gyula viszonylat, a megyében egyedülként 10000 egységjármű/nap feletti forgalmával. A rá merőleges irányú 470-es út terhelése elmarad a 44-esétől, ám a legforgalmasabb rész itt is a közép-békési centrumokhoz kötődik: a Békéscsaba–Békés szakasz forgalma meghaladja a napi 7000 járművet. A két említett főúton a megyei trenddel ellentétben enyhén növekedett is a forgalom a 2010 és 2016 között.

A közúti elérhetőséget javítja az M44 gyorsforgalmi út kitépítése, amelynek egy részét már át is adták, a 47-es főút is megújult Békéscsaba és Szeged között, de még gyenge a kapcsolat észak-kelet (Debrecen) felé, ahol kevés a várost elkerülő útszakasz is. Megjegyezzük, hogy az ország fejlettebb térségeinek elérhetősége kettős hatással jár, a szállításigényes megyei ágazatok javíthatják versenyképességüket, de egyúttal a távoli versenytársak is könnyebben elérik a megyei üzletfeleiket (pl. a fővárosi szolgáltató cégek), kiszorítva a helyi vetélytársaikat.

A *vasúti közlekedésben* Békés megye hálózati helyzete és forgalma is sokkal kedvezőbb. Ez döntően annak köszönhető, hogy a megyét átszelő 120-as, (Budapest–) Gyoma–Békéscsaba–Lökösháza(–Arad) vasút elsőrangú nemzetközi fővonal, a IV-es sz. helsinki tranzitfolyosó része, jelentős forgalommal. 2010 és 2016 között ráadásul jelentős fejlesztésen esett át (elsősorban ennek volt köszönhető a közlekedési ágazat jelentős súlya a megyei beruházásokból): Békéscsabáig terjedő szakaszát teljesen felújították, kiépítési sebességét 160km/h-ra növelték (egyelőre azonban csak a 120 km/h van engedélyezve), és korszerűsítették, továbbá intermodális csomóponttá alakították az állomásokat (Gyoma, Csárdaszállás, Mezőberény, Murony, Békéscsaba). Ezek mellett egyes mellékvonalak (elsősorban az Orosháza–Békéscsaba, illetve a Mezőhegyes–Békéscsaba szakasz) is érdemi személyforgalmat bonyolítanak. A *békéscsabai repülőtérnek* viszont az egy évtizede megvalósult kiépítés, jelentős fejlesztés után sincs gazdasági jelentősége, forgalma.

9.5. A megye gazdaságfejlesztésére vonatkozó fő célkitűzések

A Békés Megyei Önkormányzat 2014. február 14-én fogadta el a jelenleg hatályos – az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióval (OTFT) összhangban álló, a 2014–2020-as EU-s költségvetési ciklus operatív programjaihoz is igazodó – Területfejlesztési Konceptióját, majd 2014. szept. 9-én az ennek alapján készített Területfejlesztési Stratégiai és Operatív Programjait. Ezt követően, a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) keretei között Békés megye számára rendelkezésre álló 57,94 Md Ft-os EU-s forráskeret, illetve a kapcsolódó hazai társfinanszírozás elköltésének megalapozása érdekében 2016 decemberében elfogadták Békés Megye Integrált Területi Programját 2014–2020-ra (ITP) is.

A *Békés Megyei Területfejlesztési Konceptióban* nevesített jövőkép szerint „Békés megyének 2030-ra el kell érnie, hogy értékeinek megtartásával, alkotó-, innovatív és fenntartható megújításával Magyarország élelmiszergazdaságának motorja, fenntartható mintatérsege, a hazai megújuló agrárium szervező ereje lehessen.” Az elvileg e jövőkép elérését támogató átfogó célkitűzés 2020-ig ugyanakkor már sokkal kevésbé leszűkítő: „a megyében élők életkörülményeinek és környezeti feltételeinek javítása, a megye fenntartható gazdasági és társadalmi viszonyainak megteremtése, a foglalkoztatás javítása” fogalmazódik meg benne. Az átfogó célkitűzést négy stratégiai cél támogatja, melyek közül az első kettő egészében, a harmadik részben gazdasági jellegű:

- Versenyképességet javító, értékalapú horizontális gazdaságfejlesztés
- Térségspecifikus brandek fejlesztése a megye perifériális helyzetű településein
- Társadalmi- gazdasági kohézió erősítése a megye mag- és perifériális helyzetű térségei között.

A célok elérését segítő eszköz- és intézményrendszer 4 prioritása közül az első „A gazdasági struktúra megújítása”, amelynek konkrét javasolt eszközei azonban érdekes módon zömmel a hagyományos élelmiszergazdasági profilhoz kapcsolódnak (integratív vertikumok kialakítása; értékalapú élelmiszergazdaság fejlesztése; komplex agrár vezértermék és hálózatok fejlesztése, mezőgazdasági szerkezetváltás, agrárszektorhoz kapcsolódó kutatások; „Békés megyei termék” márka és minőségbiztosítás), csak a „megyei feldolgozóipar fejlesztése” kapcsolódik más ágazathoz.

E célokat illetve prioritásokat tartalmazzák, illetve bontják ki a megye *Területfejlesztési Stratégiai és Operatív Programjai* is. A 2016-os *Békés megyei Integrált Területfejlesztési Program* – a TOP

szempontrendszeréhez igazodóan – szintén a gazdaságot helyezi az első helyre hármas célrendszerében, viszont immár az általunk is megfogalmazott versenyképességi problémák megoldására, azaz például az üzleti szolgáltatások, a tőkeellátottság, és a K+F+I ráfordítások növelésére koncentrálna, hiszen elsődleges célja „Az üzleti környezet komplex fejlesztése a megye egész területén”. Részben a második cél is gazdasági, egyszersmind területrendezési tartalmú: „A települési infrastruktúra integrált fejlesztése a területi kohézió erősítése érdekében”. A harmadik célnak – „A társadalmi integráció feltételeinek javítása, a periférikus térségek felzárkózási esélyeinek javítása” – elsősorban a foglalkoztatás, illetve a munkaerő mobilitásának növelésével kapcsolatosan van gazdasági tartalma.

Jelentős részben gazdasági jellegű továbbá a megyei Stratégiai Operatív Programban, illetve az ITP-ben az általunk is igazoltan leggyengébb gazdaságú két járás – sarkadi és mezőkovácsházi – kiemelt célterületként való meghatározása. Mindezeket túl fontos területrendezési következményekkel is járó, konkrét gazdaságfejlesztési lépéseket tartalmaz a Kormány *Modern Városok programjának* Békéscsabára vonatkozó része is, ezek: az Ipari Park és a békéscsabai repülőtér további fejlesztése, egy új hűtő-, fagyasztó- és feldolgozó üzem, egy paradicsomsűrítmény- és zöldségszárító üzem, egy nyomdaipari képző központ létesítése, valamint Magyarország egyik legnagyobb vásárterének kialakítása.

10.A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása

A táj terhelésének és terhelhetőségének tervelőzményben ismertetett vizsgálati eredményei jelenleg is helytállóak. A megye területének hatástűrő - hatásviselő képessége alapvetően nem változott, az e képességeket próbára tevő hatások erőssége pedig inkább csökkent, mintsem nőtt az utóbbi évtizedben.

Tájrendezési szempontból elsődlegesen a kedvező táji adottságok, ezen belül is a táji, természeti értékek megőrzése a feladat, összehangoltan a megye fejlődését szolgáló területfelhasználási és szerkezeti változtatások tájba illesztésének meghatározásával. A tájterhelhetőségi értékelés célja továbbá, hogy a területfejlesztés célterületeinek meghatározásához iránymutatást nyújtson az érzékeny és védendő, illetve a terhelésre nem vagy kevésbé érzékeny területek meghatározásával.

A tájterhelhetőségi vizsgálat a természetföldrajzi, tájszerkezeti és tájhasználati, táj-, és természetvédelmi, a tájterhelhetőségi és egyéb szakági (vízügyi, közlekedési, közmű) vizsgálatok szintéziséből áll. A megye tájhasználati módjai közül elsősorban az ökológiai szempontból alapvető mezőgazdasági és erdőgazdasági használat által érintett területek differenciált értékelése történt meg előzetesen, a meglévő ökológiai hálózat védelme és fejlesztése érdekében.

Megállapítható, hogy a megye ökológiai térszerkezetét alapvetően meghatározzák a természetföldrajzi fejezetben részletesen ismertetett éghajlati, felszín alatti és felszíni adottságok, valamint az ezeken kialakult tájhasználat. Az átalakított természeti táj emlékei és emlékezete a fennmaradt eredeti, őshonos illetve ezekhez közelálló tájalakulatai, és élőhelyei. Ezek közül a legértékesebbek, legértéktelenebbek természetvédelmi oltalom alatt állnak, melynek területeit a Természet- és tájvédelmi fejezet ismerteti. Az ökológiai hálózat ezeken kívül magában foglalja az ezeket összekötő zöldfolyósókat, védett területeken kívüli jelentősebb erdő és nedves-vizes területeket, természetközeli területeket és extenzív hasznosítású mezőgazdasági területeket.

A megye meglévő ökológiai hálózatának alappillérei a síkvidéki agrárterületek zárványában fennmaradt keskeny, a felszíni vízrendszerhez, folyóvölgyekhez kapcsolódó ártéri vizenyős és vízparti területek, erdőterületek. Ezek az ökofolyósók csak néhány területen egészülnek ki a Körös - Maros Nemzeti Parkhoz tartozó vagy egyéb országos vagy helyi természetvédelmi területekkel, emlékekkel (TT, TE), kisebbrészt védelem alatt nem álló természeti – természetközeli területekkel.

A folyóvölgyek és a kapcsolódó kisvízfolyások, a mélyebben fekvő területekkel – ide értve a valamikori, szabályozás előtti vízrendszer táji nyomait, emlékeit is - **a megye legkevésbé terhelhető tájai**. Ezen egységes, összefüggő hálózatot alkotó természetes és természetközeli zöldfelületi rendszert kiegészíti néhány szigetszerűen fennmaradt, ökofolyósóval már részben összekapcsolt természetközeli terület egység, jellemzően intenzív mezőgazdasági területek szomszédságában lévő extenzív gyepes területek vagy erdőfoltok. Ezek többsége is – legalább helyi szinten - védett természeti terület.

A tájterhelésre leginkább érzékeny területek az ökohálózat legértékesebb területei, magterületei. Ezek részben országos szintű védettség alatt is állnak, közülük területileg legjelentősebbek a Körös - Maros Nemzeti Park nagyrészt összefüggő foltjai (amelyek a megye 47 települését érintik) vagy jellemzően sávyszerű területei, valamint az országos ökológiai hálózat és a Natura2000 hálózat nagyobb és kontinuosabb területei. Az európai és országos ökológiai hálózatokhoz tartozó területek a megye természeti értékmegőrzés szempontjából legértékesebb és egyben legérzékenyebb területei. Jellemzően itt a legalacsonyabb szintű a tájterhelés, összhangban e területek terhelhetőségi (érzékenységi) mutatóival.

A területi arányok szempontjából, a megye domináns mezőgazdasági jellegének köszönhetően elsődlegesen az intenzív szántóföldi művelés az elsődleges tájterhelő tényező. A megyét országos átlag fölötti termőhelyi mutatói predesztinálják a nagy területeket igénybevevő és minél hatékonyabb haszonnövény termesztés és élelmiszer előállítás ágazatainak fenntartására és fejlesztésére. Agronómiai szempontból a megye legterhelhetőbb térségei a domborzati és terepadottságok szempontjából is legkedvezőbb, legjobb termőképességű talajadottságokkal és síkvidéki jellemzőkkel rendelkező déli területei.

A külterjes tájgazdálkodásra elsődlegesen alkalmas, kevésbé terhelhető területek: a mélyebben fekvő, erősebb közvetlen vízhatású területek, a nád- és gyepgazdálkodás, az extenzív vegyszermentes szántóföldi gazdálkodás, valamint a biogazdálkodás elsődleges területei; a gyengébb termőképességű területek, elsősorban a talajvédő gyepgazdálkodás és az ökológiai művelés (biotermesztés) területei. Elsősorban ez utóbbiaknál jöhet szóba ökológiai szempontból versenyképes alternatívaként a művelési ág váltás, illetve az erdősítés lehetősége is.

Az intenzívebb terhelésre javasolható, belterjes mezőgazdasági térségek területét jórészt átfedik a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek (amelyeket a megyei területrendezési terv is lehatárolt). Ezek a legjobb termőképességű szántók, amelyek földvédelmi szempontból kiemelt szabályozás alá esnek, ugyanakkor agrár - tájterhelhetőségi szempontból a leginkább hasznosítható területek. Cél, hogy ezeken a területeken máscélú terheléssel járó tájhasználat (pl. beépítés, burkolatépítés, erdősítés, stb.) ne valósulhasson meg.

A **legintenzívebb tájterheléssel az urbanizációs folyamatok** járnak, amelyek a beépítések révén természetes felszínek effektív megsemmisítésével és átalakításával, mező- és erdőgazdasági művelés alóli kivonással járnak, ezáltal a felszíni és felszín alatti (víz, talaj) és felszín feletti (léghő) természetátalakító – terhelő, szennyező hatásai is a legintenzívebbek. Ezek a megyében jellemzően koncentráltan, városias térségként, urbanizációs övezetekben és sávokban jelennek meg (leginkább a megyeszékhely és a nagyobb városok területein és környékén), de kisebb mértékben szóróványban, pontszerűen is előfordulnak, a megye morfológiai adottságai alapján létrejött településszerkezeti hagyományoknak megfelelően, vagy ezekkel szemben, újabbkeletű fejlesztések eredményeképpen. Ezen az alföldi részen a kevesebb, nagyobb határú település mellett nem jellemző az aprófalvas és a tanyás településszerkezet, inkább nagyobb méretű községek mezővárosok alakultak ki. Ez a településhálózat regionális szinten kedvező tájterhelési hatásokkal jár, mert megfelel a táji adottságoknak. Csak néhány nagyobb város esetében figyelhető meg, hogy az évszázados településhálózat fejlődési folyamat az iparosítás vagy a szuburbanizáció révén addig nem látott ütemben felgyorsult. Ennek nyomán olyan intenzív és a természetes településszerkezethez nem vagy kevésbé illeszkedő beépítések is keletkeztek, amelyek nem illeszkednek a hagyományos tájkarakterhez és az érintett területek terhelhetőségét próbára teszik. A településrendezési eszközök folyamatos és szakszerű felülvizsgálata, karbantartása nyújt garanciát a terhelhetőségi problémák elkerüléséhez és megoldásához, elsősorban az új beépítésre szánt területek és a hozzájuk szükséges műszaki infrastruktúra mértéktartó és racionális kijelölésével.

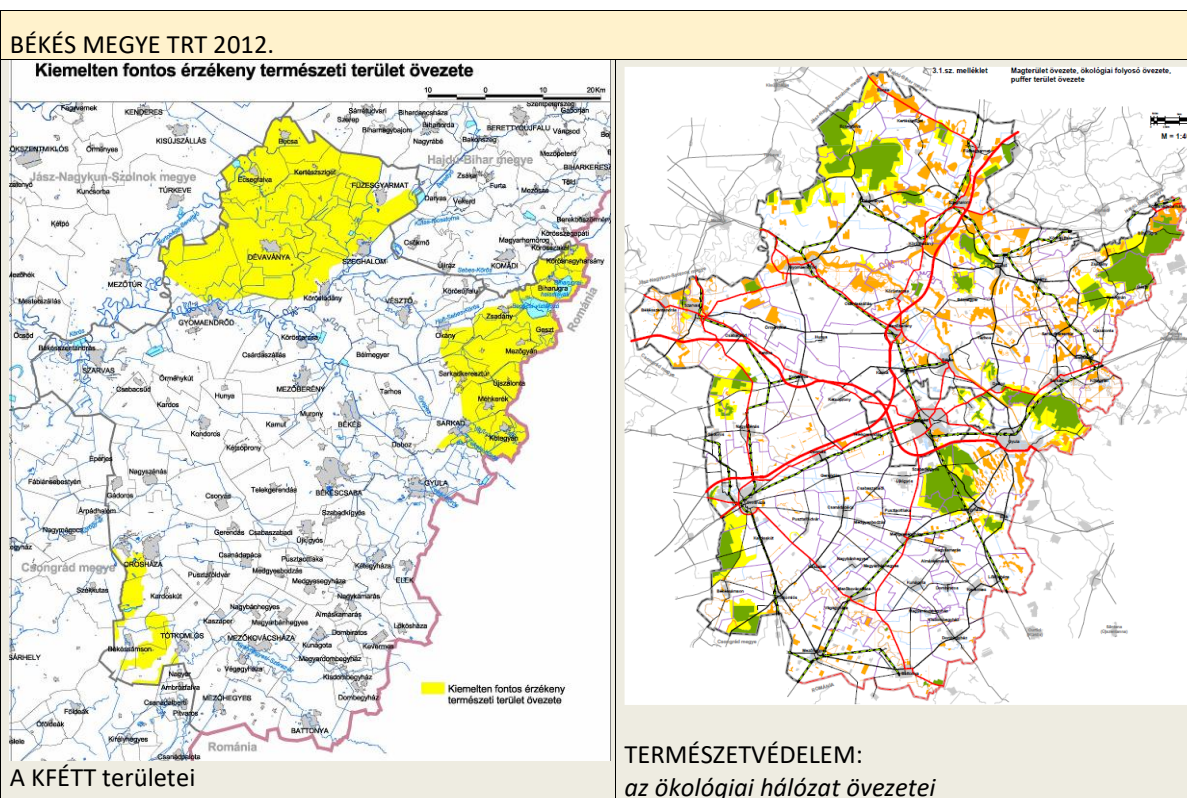
A bányaművelés okozta tájsebek a megye területén kevésbé okoznak tájterhelési problémákat, a bányatáj-rekultivációs problémák térségi szinten nem jelentősek. A megyében meglevő és korábbi külszíni fejtések - jellemzően működő és felhagyott homok, kavics és agyagbányák - tájképi megjelenése és környezeti hatásai jellemzően csak helyi szinten vannak jelen, kiterjedésüknek, sűrűségüknek, jellegüknek köszönhetően. A mélységi szénhidrogén kutatás és kitermelés, a termálvízkincs hasznosítás nem vet fel jelentős felszíni rekultivációs, tájrendezési teendőket szükségességét, de összességében ügyelni kell a forrásterületek terhelhetőségére is.

Jellemzően csak lokális hatásokkal rendelkeznek a műszaki infrastruktúra hálózat elemei illetve ezek együttese. Kiépítettségük, területigénybevétele és sűrűségük a nagyobb településeken, a

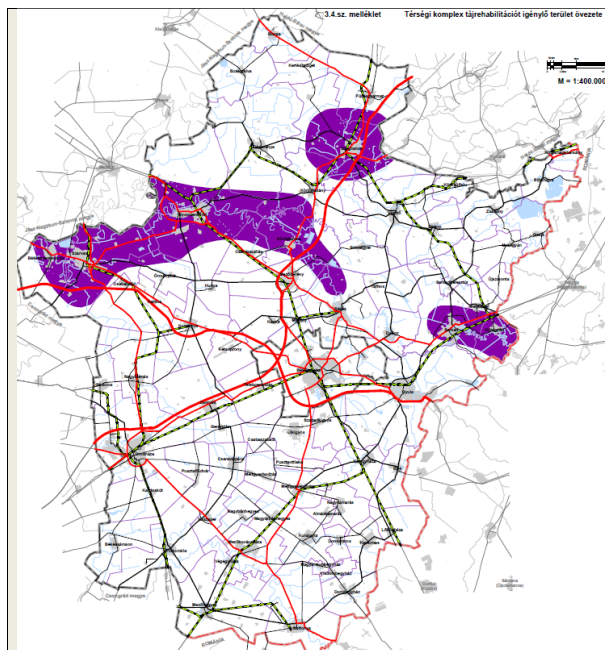
megyeszékhely térségében összpontosul, terhelve ezzel a tájat és a környezeti elemeket egyaránt. A megye periférikusabb részein az műszaki infrastruktúra hálózatok sűrűsége jóval kisebb, elhelyezkedésük, jellegük következtében kisebb terhelést jelentenek. A terhelési szempontból legkritikusabb autópályával jelenleg csak néhány szakaszon rendelkezik a megye, a közlekedéshálózati szerkezet következtében. Ezek mellett a gyorsforgalmi utak menti sávok a megye legterheltebb közlekedési területei. Több logisztikai központ is kialakult, illetve településrendezési tervekben már kijelölésre került, elsődlegesen a közlekedési csomópontok, határátkelők környezetében, amelyek fejlesztését - fejleszthetőségét célszerű terhelhetőségi vizsgálatokkal is megalapozni, csakúgy, mint a tervezett autópálya és gyorsforgalmi úthálózati fejlesztéseket is. Mint ahogy ilyen terhelhetőségi vizsgálatok elvégzése szükséges minden érzékeny természeti területet, és/vagy ökológiai szempontból értékes (természeti) területet érintő intenzívebb hasznosításra (a természetes felszín megváltoztatására, beépítésre, stb.) irányuló szándék megalapozásához.

A megye terhelhetőségi szempontból legérzékenyebb területeit lényegileg kirajzolják az ökológiai hálózat és a tájképi – tájvédelmi szempontból legérzékenyebb területek által lefedett tájrészek. Ezeket a megyei TrT övezeti lapjai az alábbi lehatárolásokkal ábrázolják, különböző szakterületi lehatárolások alapján.

A természeti adottságok szerinti terhelhetőségi korlátok térbeli elhelyezkedését mutatják az *érzékeny természeti területi* kategóriák, valamint az *ökológiai hálózat* övezetei, - a lenti két ábrán. Ezeket egészíti ki a *tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő övezet* területeinek lehatárolása, amelynek ábráját a 4. sz. fejezet tartalmazza.

Más szempontokból határoznak meg tájterhelési és tájterhelhetőségi korlátokat, illetve ezekkel összefüggő tájvédelmi feladatokat a térségi környezetvédelmi övezetek. Ezek közül a hatályos terv tartalmazta a *komplex tájrehabilitáció* mellett a különböző föld- és vízvédelmi övezeti lehatárolásokat és előírásokat is. A terv felülvizsgálat ilyen övezeteket már nem határol le. Ez utóbbiak ábráit tájékoztatásul közöljük.

TÁJVÉDELEM: a komplex térségi tájrehabilitáció terület övezete

TERMŐFÖLDVÉDELEM:
a szélerózióknak kitett területek övezete

FIGYELEM!

EZ A MŰ SZERZŐI JOGVÉDELME ALATT ÁLLÓ ALKOTÁS. RÉSZBENI VAGY EGÉSZBEN TÖRTÉNŐ FELHASZNÁLÁSA KIZÁRÓLAG A KÉSZÍTŐ PESTTERV KFT ENGEDÉLYÉNEK BIRTOKÁBAN LEHETSÉGES

MEGBÍZÓI KONZULTÁCIÓ

Békés Megyei Önkormányzat részéről
Földesi István megyei főépítész

TERVEZŐK, SZAKÉRTŐK NÉVSORA

GENERÁLTERVEZŐ: PESTTERV KFT

Felelős tervező:
Károlyi János
Területrendezési vezető tervező

TERVEZŐK NÉVSORA

Burányi Endre (K1 01-5014, TR 01-5014)
Tájszerkezet, tájhasználati módok, mező- és erdőgazdálkodás,
megyei területrendezési övezetek

Hanczár Zsoltné (mksz. 01-2418), Ziman Gergely
Vízgazdálkodás, vízi és energiaközművek

Károlyi János (TR 13-1017)
Tervezési koordináció
Természeti és táji adottságok, településrendszer, demográfia,
területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek, hatásvizsgálat

Dr. Ballabás Gábor, Dr. Kiss János Péter
Gazdaság

Dr. Kollányi László (SzTjv Sz-003/2017)
Tájképvédelem, környezeti értékelés

Rhorer Ádám (K1d-1-Tell, KÉ-SZ, KÉ-T-, Tell, KÖ-T)
Közlekedés

Schuchmann Péter (TR 01-5068)
Területfelhasználás, megyei területrendezési övezetek,
tervezési módszerek, hatásvizsgálat

TÉRINFORMATIKAI FELDOLGOZÁS

Fellegi Máté
Bedő Ádám, Buzgó Csanád, Buzgó Zsoltné

BÉKÉS MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK
FELÜLVIZSGÁLATA

M = 1:400 000

IVÓVÍZELLÁTÓ HÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

- Térségi jelentőségű ivóvízellátó hálózat
- Víztorozó
- Vízmű kút

Megj.: a tervlap az egyes szolgáltatók által megküldött adatszolgáltatás alapján készült.
A tervlapon szereplő egyes hálózati elemek az adatszolgáltatás hiányában a hatályos területrendezési tervből kerültek feltüntetésre, ezért azok kizárólag tájékoztató jellegűek.

BÉKÉS MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK
FELÜLVIZSGÁLATA

M = 1:400 000

SZÉNHYDROGÉN SZÁLLÍTÓ HÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

- Nagynyomású földgázszállító vezeték (FGSZ Zrt.)
- Nagyközép-nyomású földgázvezeték (NKM)
- Gázátadó/leágazó/szakaszoló állomás

Megj.: a tervlap az egyes szolgáltatók által beérkezett adatszolgáltatás alapján készült.
A tervlapon szereplő egyes hálózati elemek kizárólag tájékoztató jellegűek.

BÉKÉS MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK
FELÜLVIZSGÁLATA

M = 1:400 000

SZENNYVÍZELVEZETŐ HÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

- Térségi jelentőségű szennyvízelvezető hálózat
- Regionális szerepű szennyvíztisztító telep
- Települési szennyvíztisztító telep

Megj.: a tervlap az egyes szolgáltatók által megküldött adatszolgáltatás alapján készült.
A tervlapon szereplő egyes hálózati elemek az adatszolgáltatás hiányában a hatályos
területrendezési tervből kerültek feltüntetésre, ezért azok kizárólag tájékoztató jellegűek.

BÉKÉS MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK
FELÜLVIZSGÁLATA

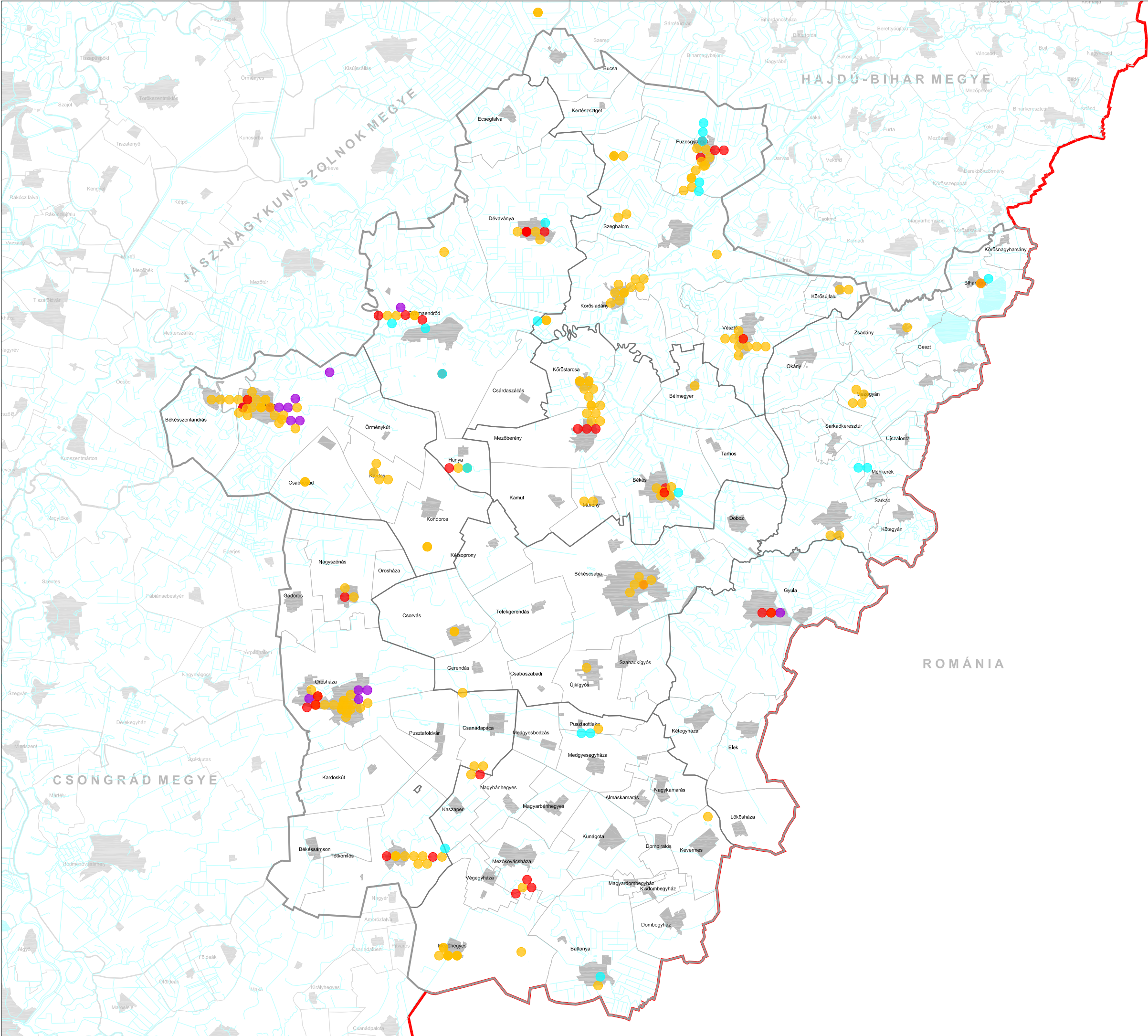

M = 1:400 000

TERMÁLVÍZ FORRÁSOK

JELMAGYARÁZAT

- 30 - 50 °C-os hévízkút
- 50 - 70 °C-os hévízkút
- 90 - 120 °C-os hévízkút
- Hasznosíthatónak ítélt CH meddő kút

BÉKÉS MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK
FELÜLVIZSGÁLATA

M = 1:400 000

VILLAMOSENERGIA ELLÁTÓ HÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

- Meglévő**
- 400 kV-os oszlopokon haladó villamosenergia átviteli hálózati távvezeték (MAVIR)
 - 132 kV-os átviteli szerepű oszlopokon haladó villamosenergia főelosztó hálózat (MAVIR)
 - 132 kV-os térségi ellátást biztosító oszlopokon haladó villamosenergia főelosztó hálózat
 - 400 kV-os állomás
 - 132/22 kV-os állomás
 - Kiserőmű
- Tervezett**
- 400 kV-os oszlopokon haladó villamosenergia átviteli hálózati távvezeték (MAVIR távlati fejlesztési terve alapján)
 - 132 kV-os térségi ellátást biztosító oszlopokon haladó villamosenergia főelosztó hálózat
 - 132/22 kV-os állomás

Megj.: a tervlap az egyes szolgáltatók által megküldött adatszolgáltatás alapján készült.
A tervlapon szereplő egyes hálózati elemek az adatszolgáltatás hiányában a hatályos területrendezési tervből kerültek feltüntetésre, ezért azok kizárólag tájékoztató jellegűek.

